FIRDUSI

CARTEA REGILOR

Vitejiile lui RUSTEM

Repovestire în românește de

ROMULUS DINU

EDITURA URANUS

ROMULUS DINU

CARTEA REGILOR

de

FIRDOUSI

repovestire în româneşte

în proză şi alexandrini a

VITEJIILOR LUI RUSTEM

EDITURA URANUS

Bucureşti, 1992

Coperta de ALEXANDRU IONESCU

ISBN 973-9021-07-7

NAŞTEREA LUI ZAL, TATĂL LUI RUSTEM

Răbdare... răbdare! De ce atîta grabă să ascultăm isprăvile viteazului Rustem înainte de a-i cunoaşte tatăl, pe Zal, a cărui viaţă a atîrnat încă de la naştere de un fir de păr, şi chiar pe bunic, pe Sam, marele pahlivan[1] aflat în nemaiaflată-ncurcătură la naşterea fiului său Zal?

Spiţa lui Sam — fiul lui Nariman — se pierde în negura istoriei oamenilor de seamă, dar Sam nu avea copii. Inima lui tînjea după o mlădiţă peste care să-şi reverse dragostea şi înţelepciunea de părinte, care să-l moştenească şi să-i lege trecutul de viitor.

Iată însă că în palat avea printre soţiile[2] sale o mîndreţe de femeie cu obrajii ca petalele

---

[1] *pahlivan* — erou, dregător, ale cărui fapte vitejeşti sau înţelepte îi aduseseră titlul de nobil.

[2] — în acele vremuri şi locuri, un bărbat putea avea atîtea soţii cîte era în stare să hrănească. Ele locuiau într-o aripă separată a palatului care purta numele de *odăile femeilor*, iar mai tîrziu *harem* (la musulmani).

trandafirului şi părul ca moscul. Nădăjdui un fruct de la ea şi, într-adevăr, povară scumpă ferici trupul femeii. După vremea cuvenită, ea aduse pe lume un copil al cărui frumos chip oglindea soarele — lumina pămîntului, cum Firdousi, poetul, cîntă.

Dar, dintr-o neînţeleasă întîmplare, copilul avea tot părul alb-coliliu, ca argintul, iar mama, înspăimîntată peste fire, şapte zile nu îndrăzni să spună nimic lui Sam despre copil. De supărare îi secară chiar izvoarele laptelui, trebuind să-l lase hrănit de o doică. Toată casa femeilor vestitului erou Sam plîngea de jale în jurul copilaşului şi nimeni nu îndrăznea să-i spună că frumoasa lui soţie îi adusese pe lume un copil "bătrîn". Ce vină avea însă micuţul? Doica găsi virtute după o vreme, îşi luă inima în dinţi, se înfăţişă cu îndrăzneală viteazului părinte şi-i dădu vestea cea mare. Cum era obiceiul, începu prin a-l binecuvînta şi lăuda pe Sam, în grai ales spunînd:

— Fericite zile să aibă Sam eroul! Sfîşiate inimi să poarte-n piept duşmanii!

Sam, presimţind poate ceva, fiindcă de la un timp aştepta vestea, îi scurtă vorba iute:

— Ci lasă laudele şi-ndelungile palavre! Sînt

plin de nerăbdare, spune-mi, de-i bucurie spune-mi-o degrabă. Mă miră foarte că nu vine ea, soţia mea şi mama celui pe care îl aştept, să-mi spună.

— Cerul te-a-nvrednicit, stăpîne! Rîvnitul dar îţi împlineşte azi dorul, răspunse iute doica, teamă de gheaţă strecurîndu-i-se în gînd. Dincolo de perdele, în palat, copil neprihănit din maica sa ţi s-a născut: un fiu de Pahlivan! Care, oricît este acum de mic, făgăduieşte inimă de leu şi suflet de viteaz să poarte-n piept. Pe trupuşorul de argint curat, pe faţa sa ce-i scrisă de frumoasă, nu-i urmă de ceva pocit, doar părul ... din nenoroc, îi este alb tot părul! Aşa vru soarta, vajnice stăpîn!

— Ce spui, femeie? Sau minţile nu ţi-s la locul lor? izbucni atuncea Sam, cuprins de supărare. Ori îndrăzneşti să faci chiar haz de mine? Să înţeleg acum de ce nu vine mama copilului să mi se înfăţişeze?

— Aşa vru soarta, luminate Sam. Aş îndrăzni eu oare să glumesc cu tine şi mai ales în aste clipe grele? Dar eu socot, umila, că e bine să dai prinos pentru ce-ai dobîndit, să nu laşi loc în suflet nerecunoştinţei, nici inima ta urii s-o deschizi!

Atît mai zise şi pieri fugind. Rămase Sam răpus de-amărăciune. Nicicînd şi nimeni, neam de neamul lui nu zămislise nat cu păr ca neaua.

Grăbit, coborî treptele tronului şi porni spre odăile femeilor. Acolo văzu într-adevăr un copil de o rară frumuseţe, dar cu cap de bătrîn, cum nu se pomenise niciodată şi nici nu auzise povestindu-se. Tot părul îi era alb ca zăpada, dar chipul, trandafiriu, îi scînteia.

Cînd bietul Sam îşi văzu fiul cu părul alb, simţi că se prăbuşeşte lumea pe el de deznădejde. Îi era frică să nu rîdă pahlivanii cei mari, curtenii, toţi supuşii de dînsul. Îşi pierdu cumpătul şi, înălţînd ochii în slăvi, ceru iertare pentru relele săvîrşite cu gîndul sau cu fapta, zicînd:

— O, cerule! Porunca ta de-a pururi izvor de fericire însemnînd, de-am săvîrşit vreo mare fărădelege, sau de-am urmat îndemnul lui Ahriman hainul, înstrăinat de-nvăţătura lui Ahura-Mazda, nădăjduiesc că-nduplecat de-a mea căinţă în faţa omenirii, mă vei izbăvi[1].

---

[1] Religia iraniană a suferit în cursul vremii multe schimbări. În timpul Sassanizilor – dinastie din secolul III- II î.e.n. – a avut o tendinţă monoteistă. Conceptul "timpului fără margini" –

Rugăciunea însă nu-i ogoi necazul pe care şi-l revărsă apoi în vorbe grele:

— Mi-e sufletul gol de ruşine, iar sîngele-mi gîlgîie-aprins ¤ şi chinul îmi fierbe în vine din pricina ninsului prunc, ¤ ce-şi trage din Ahriman spiţa, cu ochii lui negri-adînci ¤ şi părul mai alb decît crinul. ¤ Ce-or spune oare maimarii cînd vor veni să mă-ntrebe ¤ despre copilul născut cu piază-rea de la Saturn[1] ¤ De unde să spun că-mi

---

Zruan akarana – prefigurînd ideea de infinit, a servit de sprijin închipuirii despre un singur dumnezeu – abstract, superior celor două principii mari *Ahura-Mazda* sau *Ormuz (Ormazd)*, geniul binelui, şi *Ahriman*, geniul răului. Este interesant, de pildă, că Ahura-Mazda comanda la rîndul său şase genii mai mici, care în fond nu erau decît personificarea unor principii de înaltă înţelegere umană: Bahmana – în traducere literară "gîndul bun", Ardibihişt "desăvîrşita virtute", Sahriver "idealul spre care tindem", Sipendarmid "altruismul", Kordad "sănătatea", iar Murdad "nemurirea". Cu timpul, Ahura-Mazda a jucat un rol din ce în ce mai strălucitor, religia devine Mazdeism, principiul binelui fiind întruchipat de un zeu unic, cel mai mare dintre zei, aşa cum regele Persiei era Regele regilor, "Împărăţia cerurilor" rămînînd pînă în tradiţia creştină o copie a curţii regelui Persiei.

[1] În astrologie, al cărei leagăn a fost Asia mică, deci şi Iranul, planeta Saturn era socotită nefastă, adică purtătoare de nenoroc, de piază-rea.

răsare asemeni odraslă de Div[1], ¤ ca leopardul bălţat ivit în casa-mi curată?

Şi Sam îşi smulgea barba şi părul de pe cap frămîntîndu-se, căuta o scăpare, aşteptînd un gest, o minune a cerului. Dar de unde să vină? Cine a văzut vreodată o minune picată din cer? Copilul gîngurea nevinovat, sugîndu-şi un deget, ziua se topea, întunericul ieşea tiptil din unghere, înnegrind culorile întunecate, dar părul, părul alb-colilius scînteia mai tare, adunînd în firele lui ultimele scame de lumină, parcă într-adins.

Şi iar izbucni Sam:

— Vor rîde de mine! Da, da, maimarii vor rîde de mine pe faţă, pe-ascuns mai ales, din pricina lui. Cum vor rîde! Voi părăsi Iranul ca să-mi ascund obida pe cine ştie unde, de nespusă ruşine. Şi-oi

---

[1] Div-Dêva – Închipuite duhuri mărunte ale răului pe care se spunea că le conduce Ahriman: "gîndul-rău" şi "minciuna", "nesupunerea", "bolile", "balaurii" şi "monştrii" etc., toţi creaţi pentru a nimici opera binelui. Duhul binelui, Ahura-Mazda, se credea că ar fi făcut viaţa, iar Ahriman ar fi inventat moartea, meleagurile Răului – întunecimile fără ţărmuri. Din lupta încleştată şi fără cruţare trebuie să triumfe binele, iar răul să fie spulberat.

cuteza netrebnic, în deznădejdea mea, să-mi blestem scumpa glie, nu numai ziua-n care văzui lumina lumii!

În zadar încercau cei din jur să-l liniştească, să-l facă să înţeleagă că la urma-urmei nu-i nici o năpastă şi că dacă un cinstit bătrîn poartă cu fruntea sus părul alb, ca unul din semnele înţelepciunii, de ce unui nevinovat copil i-ar sta rău să-şi prezică în culoarea părului mintea înţeleaptă de mai apoi?

Dar Sam, orbit de trufie, nu auzea nimic. Supărarea i se preschimbă în furie, ochii îi aruncau fulgere de mînie, blestemîndu-şi destinul. Porunci să fie luat pruncul şi dus departe de ţară.

În zadar încercară să-l înduplece măcar să încredinţeze copilul unui curtean, să fie crescut departe de palat, printre copiii acestuia, pînă îi va mai trece tatălui necazul sau, dacă nu, pentru totdeauna. Sam rămase neclintit de rugăminţile bărbaţilor şi lacrimile — rîuri — ale femeilor.

Legenda nu spune dacă Sam-Pahlivan s-a mîniat şi pe nefericita lui soţie, dar, oricum, a rămas stană de piatră în faţa plînsetelor şi bocetelor

mamei de la sînul căreia copilul a fost smuls fără milă, dus şi tot dus...

Şi era un munte Albroz[1], aproape de soare şi departe de vînzoleala lumii. Acolo îşi avea cuibul Simurgul[2], pasăre măiastră.

Le-au trebuit trimişilor lui Sam zile şi săptămîni să ajungă la munte, să se lupte cu fiarele sălbatice şi hoţii de drumul mare, să înfrunte înălţimi şi să se strecoare prin văi şi căi neumblate ca să ajungă unde poruncea porunca să lase de izbelişte copilul. După care, se înapoiară, drum lung şi vreme şi mai lungă parcă la întoarcere, fiindcă le rămăseseră sufletele lîngă micuţul părăsit şi-i trăgeau înapoi necunoscute puteri.

Dar soarta a avut grijă de nevinovatul copil. Umblînd pe acele coclauri o leoaică ce tocmai îşi îndestulase odrasla, rămînîndu-i chiar lapte de prisos, găsi puiul de om şi se înduioşă de cît era de plăpînd, neajutorat şi flămînd. Îi dădu să sugă şi, la

---

[1] *Albroz* sau Elbroz – munte foarte înalt în sudul Mării Caspice.

[2] *Simurg* sau Simorg (caēna mereghô), — un fel de vultur gigantic, pasăre măiastră, simbol luminos al cinstei şi înţelepciunii.

atingerea gurii înfometate, dragostea încolţi în sufletul de fiară. Îi spuse chiar:

— Atît mi-eşti de drag, prunc golaş, că inima frîntă mi-ar sta ¤ de-ar fi să pleci de la mine răpit de-o chemare sau dor. ¤ Iar dacă nevoie ar fi, cu sîngele meu să te apăr, ¤ eu nu ţi-aş cere în veci vreun strop de recunoştinţă!

Leoaica însă trebuia să-şi caute hrana şi se duse să bată desişurile lăsînd copilul aşa cum îl găsise, fără adăpost, nepricepută cum era la nevoile puilor de om. Şi atunci întîmplarea făcu să se ivească în înălţimea cerului Simurgul, pasărea măiastră, care se rotea la rîndu-i în căutare de hrană pentru vulturaşii ei abia ieşiţi din ouă. Sub zborul uriaşei păsări, pămîntul se rostogolea asemeni mării în fierbere. Ochiul ager zări copilul.

Leagănul i-l închipuiau spinii. Cu gura uscată de lapte, trupuşorul se frămînta pe pămîntul negru şi ars, sub soarele fierbinte.

Simurgului i se făcu milă şi, în loc să se repeadă să sfîşie lacom mica vietate, coborî lin din nori, îl prinse uşurel în gheare, îl ridică de pe piatra încinsă şi-l duse ca vîntul în vîrful muntelui Albroz, unde-şi avea cuibul. Odată ajuns, a înduplecat pe vulturaşii săi neştiutori să nu-l rupă cu ciocurile şi ghearele. Li l-a arătat şi i-a făcut să înţeleagă şi să se bucure că mai au un prieten de joacă. Dar mai întîi trebuia să crească, şi pentru asta avea nevoie de mîncare.

Copilul plîngea cu lacrimi amare, lacrimi de jale. Dar ei îl înconjurară cu neţărmurită dragoste, fermecaţi de frumuseţea chipului lui.

Simurgul alese vînatul cel mai fraged pentru ca micul oaspete, în lipsa laptelui, să sugă sînge.

Ehei! şi trecură zile, ani după ani, copilul se făcu mare, timpul se prelinse multă vreme peste munte. Povestea spune că băiatul deveni repede un bărbat înalt ca un chiparos, cu pieptul ca o colină de argint şi mijlocul ca trestia. Se duse vestea în lume despre el. Dar de ce s-ar fi dus vestea, cînd el nici nu văzuse încă oameni? În cuibul vulturesc, agăţat pe un vîrf de stei înalt-ameţitor, nici o altă făptură nu putea ajunge fără aripi. Zal însă, deprins din pruncie cu stînca, se folosea cu iscusinţă de fiecare ieşitură, de fiecare smoc de iarbă, aproape alergînd pe peretele muntelui. Fiindcă încă de mic era înainte de toate sprinten ca o căprioară.

La început, ciobanii, locuitorii acelor meleaguri, se uitau de departe la tînărul căţărător şi nu ştiau cine e, cum e. Mai tîrziu însă, fără să se apropie de el, au văzut cît îi poate osul.

Odată, o turmă de oi s-a luat după un berbec cam neghiob (căci aşa au obiceiul oile) şi s-a tot dus la vale într-o văgăună cu pereţii repezi, de unde nu mai putea ieşi şi de unde nici bietul cioban, care-şi

pierduse avutul, nu putea să le scoată. Zal a făcut isprava îndemnat de Simurg, care aflase din zbor întîmplarea. Să-l fi văzut coborînd ca în glumă şi apoi urcînd în fugă cu cîte o oaie pe fiecare umăr, te minunai. Şi tot aşa, pînă le-a adus pe toate, şi chiar pe netotul de berbec, spre bucuria fără margini a ciobanului care a vrut să-i mulţumească. Dar Zal s-a făcut nevăzut, risipindu-se ca fumul printre stînci.

Altădată, apele unui şuvoi, umflate de ploaie, au luat toate punţile şi au tăiat drumul de întoarcere acasă a celor din munte. Iute ca fulgerul, Zal a coborît din înaltul cuibului, a doborît copaci de cîte şapte stînjeni şi i-a aruncat legaţi cîte trei-patru de-a latul şuvoiului, în locul punţilor pierdute. Ne-nchipuit s-au bucurat cei ce flămînziseră ziua şi tremuraseră noaptea de frig în creierul munţilor.

Dar întîmplarea .cu hoţii de cai – una din multe? ...

Cîţiva cai frumoşi dispăruseră fără urmă din grajdul unui muntean. Degeaba căutări, potere, iscoade. Parcă intraseră în pămînt. Căci muntele era întins cît o ţară, şi văile multe şi întortocheate. Vorba despre fapta hoţilor, purtată de ecou, a

ajuns pînă la Zal, căruia i-a venit un gînd năstruşnic. S-a sfătuit în taină cu tovarăşii lui din copilărie, vulturii, copiii Simurgului, şi i-a rugat pe doi dintre ei, care erau mai voinici, să-l ia fiecare de cîte o mînă şi să-l ridice cît or putea de sus. Şi aşa, cutreierînd înălţimile, cu socoteală, de la un cap la altul al şirului de munţi, a desluşit ascunzişul hoţilor, cu cai cu tot, bine ferit după nişte stînci. Nici măcar nu a fost nevoie de luptă. Cînd s-a ivit din văzduh, în coborîre lină, îndrăzneţul Zal, tîlharii au fugit îngroziţi care încotro. Caii au ajuns la stăpînul lor şi faima lui Zal a crescut.

Vestea despre puterea, isteţimea şi curajul lui se dusese în toată lumea, căci după cum spune înţelepciunea legendei "nici binele, nici răul nu stau în veci ascunse", şi-n urmă, despre tînăr află şi tatăl său, Sam.

SAM ÎŞI VEDE ÎN VIS COPILUL

Într-o noapte Sam dormea obosit de treburile lumii, dar cu inima încă îndurerată după atîta amar de vreme. Din pricina acestei tristeţi care îl urmărea şi în somn, visă un om care venea dinspre Industan[1] pe un cal arab. Înaintă pînă în faţa lui şi-i dădu ştiri despre Zal, fiul său, nobilă şi roditoare mlădiţă.

De îndată ce se trezi, Sam chemă pe mobezi — adică pe magi, oameni despre care se credea că ştiu tălmăci visele — şi le povesti pe larg visul precum şi tot ce mai auzise de pe la caravanele care cutreierau pe acele vremuri în lung şi-n lat ţara Iranului[2].

---

[1] *Industan* — ţinut pe malurile fluviului Indus, corespunzător în mare parte Pakistanului de azi.

[2] Credinţa în vise şi în rolul lor prevestitor de bine sau de rău este veche de cînd lumea. Toată istoria antică, a evului mediu şi modernă, pînă aproape de secolul nostru, este plină de visele prevestitoare ale eroilor, căpeteniilor de oşti sau de popoare, care înaintea unor lupte sau altor întîmplări visau şi îşi chemau sfetnicii sau vrăjitorii să le tălmăcească visele.

— Ce ziceţi de toată povestea? le spuse cu nepăsare, ¤ să nu-i fie luată-ntrebarea drept mare şi grea slăbiciune. ¤ Ci mintea vă duce-într-atît să ştiţi de copil dacă-i viu ¤ ori frigul lui Mihr[1] l-a ucis, sau arşiţa lunii Temuz[2]?

Cu toţii, tineri şi bătrîni se repeziră să vorbească. De mult aşteptau asta. De atîta zarvă nu se mai înţelegea nimic, fiecare dorind să se audă. Pînă cînd, la un semn al lui Sam, cel mai vîrstnic dintre mobezi vorbi singur:

De ce visează Sam că i se aduc veşti despre copilul său izgonit? Fiindcă îl mustră conştiinţa faptei sale, îl bîntuie dorul, îl sîcîie curiozitatea, vrea să afle cum arată şi ce face, l-ar vrea acasă. Toate acestea, e prea mîndru să le mărturisească ziua, le respinge chiar din minte. Dar noaptea, nestăpînitele gînduri şi frămîntări se încheagă *în vise*. Dacă se întîmplă ca a doua zi să ia hotărîrea, în legătură cu visul "de a-şi aduce acasă fiul", e uşor de închipuit că, datorită bucuriei nemărturisite, va crede că Cerul, Dumnezeu, sau Ahura-Mazda i-a trimis visul cel bun. Nu va recunoaşte că dorinţa şi fapta erau în el, în Sam, în gîndurile lui ascunse.

[1] lună de iarnă în calendarul persan.

[2] lună de vară; "luna lui Cuptor" — am zice noi.

— Nerecunoscător naturii, în veci nu fi-vei fericit! Leii şi tigrii n-au sălaş decît pe stîncă şi în praf, peştii şi crocodilii, tot ce vieţuieşte pe pămînt sau în adînc de ape moi, îşi ocrotesc pe cît pot puii. Nesocotit-ai legea firii. Ai izgonit acest copil nevinovat, şi era prunc. Părul său alb te-a-nspăimîntat? Dar cum putea el pîngări un trup de stea şi ne-ntinat? Să nu trăiască? Nu se poate! Purcede-n grabă să ţi-l cauţi! Fiinţa binecuvîntată năpăstuită-n frig nu piere, precum nici arşiţa n-o arde.

Şi tăcu bătrînul. Toţi dimprejur îi sprijiniră cu căldură spusele, iar Sam, încruntat la faţă dar luminos în sinea sa, îi privea pe sub sprîncene mulţumit: alţii luaseră hotărîrea, cerbicia nu-i părea frîntă în faţa lumii.

Sam-Pahlivan trebuia deci – îndemnat, chipurile, de alţii – să plece a doua zi cît de repede spre muntele Albroz.

Cînd se întunecă, se grăbi să se culce, fiindcă, ştim cu toţii, timpul trece mai repede în somn, şi el era nerăbdător să pornească. Inima îi era însă grea şi plină de griji. Şi avu un vis în care se făcea că pe muntele Industan se ridica fîlfîire de steag de

mătasă. Apoi se ivi un tînăr frumos, urmat de o numeroasă oaste. De-a stînga sa stătea un mobed, iar de-a dreapta un înţelept cu faimă. Şi unul din ei căta către Sam, dojenindu-l cu asprime:

"O, păcătos fără temei şi fără teamă de pedeapsă! Nu ţi-e ruşine? Cum de rabzi să-ţi fie-o pasăre dădacă fiului tău şi să ţi-l crească? La ce-ţi slujeşte cinul 'nalt cînd îţi lipseşte omenia şi mintea-ntreagă de sub ţeastă?" Se făcea atunci că Sam punea ochii în pămînt şi îngăima un fel de iertăciune.

Dar arătarea de vis urma ne-ndurătoare:

"Cînd părul alb ar fi o vină de neiertat, ce zici de tine, de barba, părul tău mai albe ca frunza plopului în vînt? Îndestulat mereu cu toate, nu meriţi urmă din ce ai, nu meriţi cinstea omenirii, purtîndu-te aşa nedrept. Tu, ce ţi-ai urgisit copilul, gol eşti de orice bob de milă!"

Sam dădu un strigăt ca leul furios căzut în plasa vînătorului şi se deşteptă din somn lac de sudoare.

Îndată ce se trezi, chemă pe înţelepţi şi pe maimarii oştirii în jurul său, pornind în mare grabă să-şi găsească fiul năpăstuit.

Merseră cale lungă, şi de la o vreme se văzu de departe o stîncă înălţîndu-se pînă la Ursa Mare, de parcă ar fi vrut să smulgă stelele din rădăcini. Pe stîncă se ridica un cuib uriaş la care, toţi ştiau, nu putea ajunge nici piaza-rea a lui Saturn.

Cuibul era urzit din trunchiuri de abanos şi santal, iar împletitura din ramuri de aloe.

Sam se uita la stîncă, la înălţimea şi măreţia cuibului, copleşit de puterea Simurgului. Fiindcă — spune legenda — "era un palat minunat, cu vîrful pierdut în stele, deşi nu fusese clădit de mînă de om şi unealtă".

În jurul cuibului, dînd ocol, un tînăr înalt care îi semăna umbla după treburi. În zadar însă căuta Sam un drum de urcuş, măcar poteca bătută de animalele sălbatice în suişul lor pe munte. Nicăieri un loc de trecere.

Simurgul însă, din înaltul său lăcaş, zări alaiul cu Sam în frunte, înţelese că pahlivanul venea, în sfîrşit, după copil, şi nu de dragul lui, al Simurgului, aşa încît grăi către Zal:

— Tu împărţişi sărăcia cu mine, făcîndu-ţi în cuib un culcuş, ¤ iar eu te-am crescut ca o doică... aş zice că mamă ţi-am fost, ¤ şi poate izvor de

alean. Cum n-aveai un nume, ţi-am dat, ¤ zicîndu-ţi Destán-i-zend fiul. Dar află acuma, băiete, ¤ că tatăl tău bun este Sam, erou, pahlivan preamărit,¤de vază-ntre cei mai de vază. Şi uite, priveşte în zare, ¤ venit-a la poalele stîncii să-şi caute fiul gonit. ¤ Măriri te aşteaptă, mergi dar! Eu însumi te-oi duce-napoi. ¤ Eşti tînăr şi teafăr la minte, cu trupul de brad sănătos.

Auzind cuvintele Simurgului, ochii tînărului se umplură de lacrimi şi inima de adîncă tristeţe. Toate comorile lumii nu preţuiau cît măiastra pasăre care-l învăţase să vorbească şi mai ales să cîntărească greutatea oricărui răspuns. Isteţ şi vioi, socotit însă în fapte, ca un bătrîn, se simţea în spusele sale înţelepciunea Simurgului.

— Ascultă, scump Simurg, întoarse Destán vorba, ţi s-a urît cu mine? Al tău eram şi cuibul mi

se părea un tron, aripile-ţi coroană în glorioase 'nalturi. Îţi datorez viaţa şi bucuria ei, recunoştinţa-ntreagă ţi-o datorez la fel!

Dar pasărea măiastră îi răspunse:

— Cînd vei vedea un tron şi o coroană şi strălucirea Keianizilor[1] întreagă, într-un nimic se va preface cuibul în care ai crescut ferit de moarte. Nu te îndepărtez din duşmănie, şi sufletul ce-mi plînge îmi e martor! Aş fi dorit ca să rămîi aici, dar soarta ce-ţi surîde e mai bună. Ci ia cu tine una din penele-mi măiestre şi ai să stai de-a pururi sub umbra vrăjii mele. Iar dacă vreodată s-o ridica vreun glas, primejdie cumplită sau fapte împotrivă-ţi, aruncă pana în foc şi-ndată vei

---

[1] Aici Firdousi îşi îngăduie o licenţă, o inexactitate, anticipînd existenţa Keianizilor sau Kaianizilor care au fost întronaţi de-abia de fiul lui Zal, de Rustem, după luptele cu Turanienii. E vorba de dinastia legendară ce se numeşte aşa fiindcă numele regilor este precedat de epitetul *Kei* (Kei-Kobad, Kei-Kaus etc.). Corespunde istoric şirului de regi Achemenizi, care se termină la victoria lui Alexandru cel Mare asupra lor. Peripeţiile legendei sînt oarecum deosebite de ce ştim despre Achemenizi din scrierile grecilor şi romanilor, care au interpretat în spiritul lor faptele istorice.

cunoaşte puterea mea, Destán, şi de ce sînt în stare. Eu te-am crescut sub aripi, la rînd cu puii mei, veni-voi într-o clipă ca nor uriaş în zbor, să te întorc la cuibul ce azi îl părăseşti. Tu nu lăsa să piară iubirea ce mi-o porţi, cum inima mea arsă de dor nestins de tine nu va-nceta vreodată în preajma ta să stea!

Astfel îl căină, apoi îl ridică în văzduh în ocoluri şi rotocoluri de-l duse în zbor în faţa tatălui său.

Părul lui Destán cobora lin pînă sub piept şi pe spate, trupul era puternic ca al unui elefant, iar faţa arăta ca ruptă din soare.

Cînd îl văzu, Sam scoase un suspin dureros, îşi înclină capul în faţa Simurgului şi îl copleşi cu mulţumiri şi binecuvîntări:

— Tu rege-al păsărilor, ne-ntinat Simurg, ce prin putere ocroteşti şi izbăveşti năpăstuiţii! Cu bunătatea întrecînd pe toţi cei ce ar îndrăzni să-ţi judece vreo faptă, pe răi tu îi îneci în umilinţă. Urarea mea, de-a pururi, e să rămîi cum eşti!

Simurgul însă nu rosti nici o vorbă şi se întoarse către munte, iar Sam îl urmări cu ochii pînă se topi în străfundul zărilor.

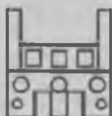
Îşi privi apoi fiul cu nesaţ şi îşi dădu seama că e hărăzit "să merite un tron şi o coroană". Căci după cum scrie Firdousi, Destán avea piept şi braţe de leu, faţă de soare, inimă de erou şi mînă vrednică să rotească spada. Cu genele negre, ochii de catran, obrajii ca sîngele şi buze de mărgean, era fără cusur. Cu părul cel alb al fiului său, Sam începu să se obişnuiască, şi, îmbrăţişîndu-şi odrasla, spuse:

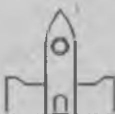
— Mă iartă, fiule, înmoaie-ţi inima ta bună, iartă şi uită nedreptatea săvîrşită, căci de cînd viu te-am regăsit, făgăduiesc, pe veci, în faţa lumii-ntregi, să nu fiu aspru sau nedrept cu tine. Vei face ce vei vrea, vei da porunci, Simurgul te-a crescut prea bine ca să îmi ceri vreodată ceva rău.

De ce să spunem că Destán era foarte fericit? Ochii lui căutau trişti spre cerul albastru în care se topise zborul păsării măiestre. Dar era bărbat. Se smulse din loc, îmbrăcă veşmîntul de pahlivan, coborî din munte şi ajuns în vale, unde poposea oastea tatălui său, primi alt veşmînt, princiar, şi un cal pe potrivă.

Sam însă, punîndu-i mantia de cavaler, îi dădu numele de Zal-zer, după cum Simurgul i-l dăduse pe cel de Destán-i-zend. Toată oştirea se

strînse în jurul lor cu bucurie. Pornind la drum apoi, toboşarii cocoţaţi pe elefanţi mergeau în frunte, iar praful ce se ridica era cît un munte albastru. Răsunau tobele şi ţimbalele de aramă, amestecate cu clinchetul clopoţeilor persani de aur şi-al celor de argint, indieni. Întregul alai lărmuia de bucurie, acum la sfîrşitul ostenelilor, şi astfel sosiră în oraş, unde erau aşteptaţi cu nerăbdare.

NAŞTEREA LUI RUSTEM-VITEAZUL, FIUL LUI ZAL

Pe cînd Sam era la război, Zal făcu o călătorie prin ţinutul încredinţat de şah spre pază şi cîrmuire tatălui său.

Trecînd apoi hotarul ajunse la Kabul, unde domnea Mirab care l-a primit prieteneşte şi l-a poftit să înnopteze la palat, dar Zal a ales să doarmă în cort, alături de însoţitorii săi. Asta nu l-a împiedicat pe Zal flăcăul, ca a doua zi, cunoscînd pe prinţesa Rudabé, frumoasa fiică a lui Mirab, să se îndrăgostească de dînsa şi să o vrea de soţie cu orice preţ. În zadar curtenii care îl întovărăşeau îi spuneau că e de altă religie, că tatăl ei se trăgea din Dahak, un vrăjmaş de pe vremuri al iranienilor. Zal le striga ne-nduplecat:

— Ce-mi pasă mie de a ei credinţă? ¤ Şi oare nu sîntem prieteni cu Mirab? ¤ Ce-mi pasă, iar, de vechile gîlceve ¤ ce-s stinse şi-ngropate în uitare? ¤ Nu sîntem toţi la fel, tot oameni? ¤ Şi nu trăim sub acelaşi cer, ¤ vorbind aceeaşi limbă şi iubind ¤ acelaşi vechi şi roditor pămînt?

— Da, dar... cercau curtenii, cînd auzi-va Sam, ce o să spună?

— De Sam vă temeţi? Sam e tatăl meu. E înţelept. El nu va isca pricini. Şi mai ales *eu vreau* pe Rudabé, de-ar fi să-l părăsesc din nou, cînd ar împărtăşi cu voi această-mpotrivire haină, oarbă, rătăcită.

— Da, dar... mai ziceau ei, dacă va naşte-un fiu duşman Iranului străbun?

— N-o să se întîmple-aşa cum spuneţi voi! Noi ne iubim cinstit. Noi sîntem buni, curaţi ca roua-n suflet! Rudabé mă va urma cu-acelaşi gînd curat!

Şi astfel Zal a cerut-o şi a luat-o pe Rudabé de la tatăl ei Mirab, a dus-o cu mare bucurie în palatul lui Sam, şi Sam nu s-a împotrivit căsătoriei, fiindcă făgăduise, în clipa revederii de pe munte, că nu va sta în calea dorinţelor fiului regăsit. După care tinerii porniră la casa lor.

Nu trecu mult, şi iată că Rudabé prinse să poarte rodul iubirii sale neprihănite cu Zal. Dar de la o vreme încîntătoarea soţie începu să se ofilească sub greutatea poverii din pîntec. Sufletul îi era potopit de grijă, chipul de trandafir pălea

spre galbenul şofranului. Mama ei, pe nume Sindokt, sosită tocmai din Kabul, văzînd-o o întrebă înspăimîntată:

— O, viaţă-a vieţii mele, ce-i cu tine? Ce se întîmplă că obrazul ţi-e de ceară?

— O, maică scumpă, mamă de alint şi alinare, nu ştiu, n-am somn, nici vlagă nu mai am, îmi simt parcă în preajmă moartea; sorocul a venit de mult, dar eu nu cred să fiu vreodată uşurată de greutatea ferecată-n trup. Parcă port pietre grele, bolovani de plumb.

Şi timpul trecea. Copilul întîrzia să vină pe lume. De neodihnă şi dureri, biata Rudabé într-o zi leşină, speriind femeile ce o înconjurau neputincioase. Sindokt se jelea smulgîndu-şi părul din cap. Cînd i se spuse, Zal alergă într-un suflet, cu lacrimi pe obraz. Slujitoarele se frămîntau, se văitau, plîngeau. Îşi smulseră pînă şi vălurile de pe faţă, vină aproape de neiertat în acele vremuri, mai ales în faţa unui bărbat.

Dar lui Zal îi veni în minte pana Simurgului.

Ceru jăratic, focul înteţi şi, surîzînd, îi spuse soacrei sale, Sindokt, ce-avea acum de gînd să facă. Nici n-apucă să ardă pana toată, că 'naltul cerului

se întunecă şi pasărea măiastră cobori măreaţă ca un nor de perle, sau ca un val de bucurie şi de pace!

Zal îi mulţumi din adîncul inimii de graba cu care sosise, dar Simurgul îl dojeni:

— De ce durerea asta? De ce ţi-e ochiul umed? Soţia ta, lin chiparos de-argint cu boiul mîndru, te va învrednici c-un pui de leu. Leu însetat de glorie, viteaz, căruia fiarele umile şi urma i-o vor săruta din praf, iar norii nu vor îndrăzni în zbor deasupra lui să treacă. Puterea leopardului la glasul lui se va topi ca ceara lumînării, şi din curaj îi va rămîne-atît: să-şi roadă ghearele neputincios. Viteji potrivnici fiului tău drag cînd buzduganul i-or simţi cu vuiet, cînd l-or vedea cum e clădit uriaş, la strigătu-i de luptă detunat, cu inima pierită n-or găsi destul de repede cotloane să se-ascundă din faţa iureşului său ne-nfrînt. El va avea putere cît să arunce un bolovan de cinci ocale la o poştă. Pe cît de vajnic şi vijelios în lupte, pe-atîta de-nţelept va fi la sfat.

— De cîte-mi preveşteşti mă bucur foarte, despre feciorul ce îmi e pe drum, dară iubita Rudabé e-n grele chinuri. Ce-i cu copilul? Şi cu ea ce se întîmplă?

— Tu cheamă un îndemînatec vraci. După porunca vieţii, aspră, copilul se va naşte în alt chip. Dă-i mamei vin, să nu simtă arsura tăişului ce-l va elibera din pîntec. Vraciul va coase-apoi şi unge rana cu buruieni de leac ce ţi-am adus ca să le sfarmi şi să le fierbi-nainte, în lapte dulce-amestecat cu mosc. Te vei mira apoi văzînd pe mamă cum vindecată e într-o clipită. La urmă, spre deplină izbăvire, iată o pană-a mea şi-atinge rana. Păstrează apoi pana... cine ştie?...

— Îţi mulţumesc din suflet şi mă bucur dacă va fi precum îmi spui, Simurge — se grăbi Zal cu jar în ochi şi glas.

— Nu te-ndoi, şi mai ales ferice să fii că ţi s-a dăruit vlăstarul prin care tu vei fi vestit în toată lumea peste multe veacuri.

Cu aceste vorbe încheind, pasărea măiastră îşi smulse o pană din aripă, o lasă şi, cu viu avînt, se ridică în slăvile văzduhului.

Plecă dară Simurgul, iar Zal îndeplini cu grijă ce i se poruncise, şi astfel se ivi copilul menit să vadă lumina zilei în chip ciudat.

Iranienii acelor vremuri vedeau frumosul copil "aidoma cu leul, dolofan la trup şi puternic ca

un elefant, vajnic ca un crocodil". Aceste animale simbolizau măreţia, puterea, curajul. Trezită din somnul ce o ţinuse departe de durere, Rudabé îşi asemui însă pruncul cu un buchet de crini şi de lalele.

Surîzîndu-i, maică-sa presimţi în el măreţia şahilor şi spuse: "Sînt slobodă (*rustem*, în limba persană[1]). Durerile mele s-au sfîrşit". Iar copilului i se dădu numele de Rustem.

Apoi, după un obicei rar întîlnit la alte popoare, închipuiră o păpuşă de mătase, semănînd pe cît se putea mai bine cu nou-născutul. Umplură păpuşa cu păr de jder, pe faţă i se zugrăviră luceafărul dimineţii şi soarele, iar pe braţe balauri fioroşi; la mîini i se închipuiră gheare de leu. I se

---

[1] În legătură cu eroul povestirii, numele de Rustem (*"sînt uşurată, sînt slobodă"* — după unele înţelesuri ale limbii persane) este o formă întrucîtva mai aproape de zilele noastre, mai modernă. Vechea formă a numelui era *Rostahm* sau *Rotastahm*, în care cei ce se ocupă cu etimologia, ştiinţa izvoarelor cuvîntului, desluşesc adjectivul "Takhama" care înseamnă *puternic* în aceeaşi limbă. Folosim în această carte forma *Rustem*, mai semnificativă poate, amintind naşterea neobişnuită a eroului.

puse o suliţă sub braţ, o ghioagă într-o mînă şi hăţuri în cealaltă. Încălecară păpuşa pe un roib, în jurul căruia aşezară străji chipeşe. Cînd treaba se desăvîrşi după cum se cuvenea din străbuni, porniră cu o cămilă sprintenă în frunte, iar cei rămaşi aruncară pumni de bani de argint asupra crainicilor care plecau astfel rostuiţi să ducă lui Sam, Pahlivanul bunic, chipul lui Rustem, vestindu-i naşterea.

În urmă, din Zabulistan[1] pînă la Kabul se încinse o petrecere de pomină. Tot ţinutul era plin de mese întinse, de larma trompetelor la ospăţ. Legenda spune că se adunau cîte o sută de oameni la o masă, tot feţe cinstite care făceau fala acelor locuri.

Cînd alaiul cu păpuşa trecu pe la şahul Mirab din Kabul, bunicul dinspre mamă al lui Rustem, acesta se bucură foarte şi dărui, după datină, şuvoaie de aur săracilor, poruncind petreceri

---

[1] — *Zabulistan* sau Zabul, regiunea Ghazma, în Afganistanul de azi, la sud de Kabul.

dintr-un hotar în altul. Şi mai spune Firdousi despre un fapt de mare însemnătate, şi anume că: "cei mici nu erau aşezaţi la mese mai jos decît cei mari, amestecaţi cu toţii fiind, ca firul ţesut în urzeală". Iar dacă nu a fost chiar aşa, legenda arată că aşa ar fi trebuit să fie. Că dorinţa de a fi toţi deopotrivă la bine şi la rău, la bucurie şi suferinţă, s-a născut din negura vremurilor, odată cu scînteia înţelepciunii omeneşti.

Apoi păpuşa ce-l închipuia pe Rustem fu adusă în faţa lui Sam. Crainicul o aşeză înaintea prinţului care o privi fericit şi se cutremură de bucurie fiindcă găsea că seamănă leit-poleit cu el.

— Ascultaţi voi cu toţii, grăi atuncea Sam, ¤ copilul de mătase îmi seamănă grozav! ¤ Iar dacă într-o zi nepotul meu va fi ¤ numai pe jumătate din cît făgăduieşte ¤ ăst chip făcut al lui, ¤ să stiţi că va atinge cu fruntea norii albi ¤ şi cu veştmîntul glia străbunilor viteji.

Chemă apoi trimişii şi-i dărui cu bani pe săturate. Făcu la rîndu-i sărbătoare şi ospeţe în ţara sagsarilor şi în Mazenderan, ţinuturi ce le avea în pază. Vinul curse în rîuri, şi rîuri de argint se revărsară asupra celor din jurul său.

După care, porunci unui diac[1] să întocmească cel mai frumos răvaş de pe lume, ca răspuns răvaşului cu care Zal însoţise păpuşa. Şi anume îi spunea să aibă grijă de Rustem ca de lumina ochilor, fiindcă era fericit că din stirpea sa de viteaz înţelept se născuse o mlădiţă volnică să-i ducă faima şi gloria de-a latul pămîntului şi în adîncimea timpului.

Înduioşat, la urmă, scria că nu-i rămîne decît să-i dorească viaţă lungă.

Tare s-a bucurat Zal citind dulcile cuvinte ale bătrînului Pahlivan. Căci viaţa lui Zal, viteaz cu suflet curat, luase, în sfîrşit, altă întorsătură, după prea multe rotiri de zile şi nopţi triste.

În timpul acesta, povestea spune că zece doici îi dădeau să sugă lui Rustem, prunc hulpav de lapte. Cînd l-au înţărcat şi începu să mănînce pîine şi carne, cinci oameni oboseau hrănindu-l. Creştea într-o zi cît alţii într-un an, după obiceiul eroilor de seama lui din toate legendele lumii. Se făcu în cîţiva ani mai înalt decît toţi oamenii ajunşi de mult să-şi

---

[1] secretar, scrib, ştiutor de carte, rari în acele vremuri.

îngrijească barba şi mustăţile. Ce să mai spunem despre puterea muşchilor săi de oţel, în stare să sfărîme două pietre strîngîndu-le în palmă? Sprinţar ca nimeni, întrecea la fugă armăsarii sirepi, sărea din cinci în cinci stînjeni, iar dacă arunca dimineaţa un bolovan spre cer, acesta nu cădea, aprins de frecuşul cu aerul, decît hăt, tîrziu, pe la amiază, cînd se îngropa sfredelind pămîntul pînă la pătura apelor. Şi nu o dată se iveau izvoare din joaca voinicului. Şi era chipeş, înalt ca un chiparos şi strălucitor ca luceafărul, iar lumea se minuna, se tot minuna, căci în înţelepciunea de care da dovadă la nevoie, toţi îl vedeau pe Sam viteazul.

SE DUCE SAM SĂ-L VADĂ PE RUSTEM

Aflînd Sam că nepotul său Rustem, băiatul lui Zal, se făcuse ca un leu şi că nimeni pe lume nu mai văzuse un copil hărăzit cu atîta îndrăzneală, putere şi vitejie, se hotărî să se ducă să-l vadă. Ajunsese pasămite la urechile lui Sam şi una din isprăvile mai deosebite ale lui Rustem.

I se istorisise anume că odată, cu cîţiva tovarăşi de zbenguială, Rustem trecea printr-o pădure bătrînă, cînd, pe negîndite, se văzură înconjuraţi de o haită de lupi flămînzi. Cît ai clipi, fiindcă nici unul nu avea arme, tovarăşii se căţărară în copaci. Rustem rămase jos, se uită împrejur, ochi pe cel mai fioros dintre lupi, şi cu iuţeala fulgerului îl înhăţă de ceafă cu stînga, iar cu dreapta de picioarele de dinapoi. Doar s-a făcut că strînge, şi gîtul lupului i-a pîrîit în pumn ca un mănunchi de trestii uscate. Din leşul fiarei, ţinut de picioare, viteazul închipui un fel de măciucă, şi dădu cu ea roată prin haită, izbind cu sete. Lupii cădeau ca spicele. Pe cel din urmă ce se făcuse că fuge şi se

întorsese viclean să-l înhaţe pe la spate, se zice că Rustem l-a prins de ceafă, i-a vîrît tot braţul pe gît pînă la umăr, şi l-a întors pe dos ca pe un pantalon. în hohotele de rîs ale prietenilor care coborau cam ruşinaţi din copaci. Bunicul Sam mai auzise şi de alte isprăvi ale nepotului, de-aceea strînse oastea, o puse sub porunca unei căpetenii destoinice şi porni la drum să-şi vadă nepotul din Zabulistan.

De îndată ce află, Zal se pregăti să-l întîmpine cum se cuvine, cu surle şi tobe, cu oştire nenumărată şi norod aşijderea, de se-nnegrise pămîntul ca abanosul. Îl vesti şi pe Mirab, şahul din Kabul, să vină să împlinească rîndurile, ieşind cu oaste în întîmpinare. Găti şi o serbare ca-n poveşti.

Uriaşul alai îşi mişca întinderea de scuturi galbene şi roşii ca un fluviu fără maluri, nechezatul cailor roibi şi strigătele de trompetă ale elefanţilor se amestecau într-o asurzitoare larmă cu trompete şi tobe de aramă, spărgînd cleştarul văzduhului pînă în zarea zării.

Pe spinarea unui elefant de luptă aşezară un tron de aur. Pe tron sta Rustem gătit de sărbătoare, după obiceiul vremii:

în jurul frunţii, o coroană, în jurul trupului, o cingătoare de nestemate, un scut în faţă, arc şi săgeţi în mîini.

Cum îl văzu din depărtare, Sam înaintă cu oştirea pe două şiruri. Zal şi Mirab, la rîndu-le, descălecară împreună cu marii dregători şi se înclinară lui Sam pînă la pămînt, preamărindu-i gloria, înţelepciunea, şi urîndu-i viaţă lungă. Dar Sam nu avea ochi decît pentru Rustem. Inima nu-i mai încăpea în piept de bucurie. Îi spuse să înainteze cu elefantul, se uită la dînsul cu luare-aminte şi, după ce îl scrută astfel îndelung, îi dădu binecuvîntarea:

— Fii fericit de-a pururi, tu leu fără pereche.
¤ Norocul să-ţi surîdă pe cît vei fi cinstit!

Rustem sărută tronul bunicului şi, spre mirarea Marelui Pahlivan, îi aduse laude într-un fel deloc obişnuit unei vîrste atît de fragede:

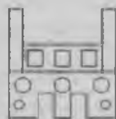
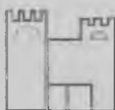
— O tu, al lumii Pahlivan, la rîndu-ţi fii ferice!
¤ Din trunchiul tău sînt doar un ram, ¤ şi rob supus, bunice! ¤ Nu-s zămislit pentru ospăţ, nici somn şi nici hodină: ¤ pe cîmp întins şi în galop îmi simt inima plină, ¤ pe plac mi-e calul înspumat, zale şi coif, săgeată ¤ şi arc în mîini, paloş mai vreau,

arcanul, şi pe dată, ¤ mă leg să zdrumec sub călcîi, cum poruncesc străbunii, ¤ duşmanii toţi ce s-ar ivi... Îţi semăn la chip bine, ¤ însă aş vrea şi-n piept să port, mereu, curaj ca tine!

Vorbind aşa, coborî de pe elefantul de luptă, merse la Sam care îi luă mîna şi, potrivit obiceiului, îl sărută pe pleoape şi pe cap, în tăcerea desăvîrşită a mulţimii.

După această ceremonie, menită să pecetluiască legătura trecutului cu viitorul, Sam-bunicul şi Rustem-nepotul îşi urmară drumul vesel şi zgomotos către palate. Aşteptaţi cu mese întinse, tronuri de aur şi făclii arzînd, se porni un bairam ca niciodată, căci zice Firdousi:

"*Petreceri ţinură o lună, în cîntec şi muzică dulce,*
Şi nimeni, în ţara întreagă, nu-ncinse brîul de muncă."

Aşa se cînta odihna, şalele strînse cu brîul arătînd, dimpotrivă, pregătirea pentru muncile grele ale acelor vremuri.

În timpul petrecerii, Sam îşi privea cu nesaţ nepotul şi nu înceta să se tot uimească de felul desăvîrşit în care era clădit Rustem.

— O sută de vieţi să tot cauţi, în urmă să tot cercetezi, ¤ n-ar fi de găsit cineva să-ţi spună de-un alt copilaş ¤ născut aşa de ciudat ca tine, dragă nepoate! ¤ Un car de bune cuvinte Simurgului toţi să-i rostim; ¤ că el ţi-a deschis drumu-n lume cu-a sa pricepere sfîntă. ¤ Şi-acum să ciocnim! Bucurie! Căci vinul grijile-alungă!

Căzînd apoi cîteva clipe pe gînduri, bătrînului Sam îi trecu poate pe dinaintea ochilor învolburata lui viaţă, fiindcă grăi înduioşat şi înţelept:

— Viaţa pe lume e popas vremelnic! Datornici toţi sîntem în faţa ei. Să ne-mplinim deci sfînta datorie! Să îi gustăm şi bucuriile din plin, şi să o părăsim la urmă împăcaţi. Cînd omul a îmbătrînit, un altul, ce-i zămislit din sînul mamei sale, îi vine-n loc, aşa e legea firii!

Prinseră apoi cupele în mîini şi cei vîrstnici băură chiar cam multicel. Mirab, celălalt bunic, din

Kabul, tatăl prinţesei Rudabe, despre care ne aducem aminte că se trăgea dintr-un neam certat pe vremuri cu iranienii, întrecu puţin măsura vinului şi se trezi — mîndru la rîndu-i de nepot — glumind cam în dodii:

– Ce-mi pasă de Zal şi de Sam, sau chiar de-al Iranului şah, ¤ cu toată a sa măreţie, cu toată coroana ce poartă! ¤ Eu cu Rustem şi cu calul – Sebdiz – şi cu paloşul meu, ¤ de vajnici ce sîntem nici norii nu cutează să ne umbrească!

La vorbele lui Mirab, Sam şi Zal tresăriră, dar, înţelepţi, le luară în glumă, ocolind o ceartă nelalocul ei, ba făcură şi haz fiindcă, la urma-urmei, Mirab se lăuda cu nepotul lor ce unea, înfrăţind în glorie, sîngele a două seminţii vestite.

Şi veselia merse mai departe…

Hei, dar vremea trecea iute şi, într-o zi, Sam se hotărî să se întoarcă în cetatea de scaun, la treburile ţinutului Sacasten, încredinţat lui spre apărare şi cîrmuire de către bătrînul şah Minotşir[1] al Iranului.

---

[1] Şah legendar, urmaşul lui Traetona, a fost un mare constructor. Legenda spune că el a săpat mătcile Eufratului şi

Îşi făcu pregătirile şi ieşi cu alai pe poarta palatului, însoţit de Zal, care trebuia să-l petreacă, după datină, cale de o zi. Se-nţelege că şi Rustem îl însoţea pentru rămas bun.

Întors către fiul său Zal, de data aceasta, Sam îi dădea sfaturi:

— O, fiul meu, ascultă... îmi simt al vieţii fir ¤ cum deapănă sfîrşitul... A spus Şah-Minotşir: ¤ "Nu părăsi nicicînd c-un pas căile bune... ¤ Slujeşte cu credinţă pe şah, şi-nţelepciune"... ¤ Nu pune preţ pe aur... averile-s deşarte, ¤ lumina minţii-i totul... Ascultă mai departe: ¤ Nu moşteneşti tu lumea... cît ai trăi pe lume! ¤ Ci vorba mea fierbinte de-a pururi să te-ndrume: ¤ vremelnica ta viaţă, de vrei s-o ai ferice, ¤ cinstită amintire să laşi pierind de-aice! ¤ Ajuns în pragul zilei cînd îi va sta bătaia, ¤ din inimă, păstrează-mi cuvintelor văpaia!

Indusului, precum şi numeroase canale care uneau Eufratul de Tigru. Lui i se atribuie primele grădini de flori, de zarzavaturi şi de pomi fructiferi. Sub el apare familia marilor vasali pahlivani: Nariman, tatăl lui Sam, la rîndu-i tatăl lui Zal, la rîndu-i tatăl lui Rustem.

Toţi cei ce-l ascultau, în frunte cu Zal, se pătrunseseră, întristaţi oarecum, de vorbele bătrînului. Şi poate că despărţirea ar fi fost mai grea, dacă nu s-ar fi întîmplat chiar atunci un fapt care a readus veselia pe feţele tuturor: o cămilă încărcată cu scumpeturi, speriată de nechezatul unui armăsar, o rupse la fugă peste cîmpii ca lovită de streche. Rustem zbură, fulg, de pe elefantul ce-l purta, şi se luă ca vîntul după cămilă. În cîteva salturi o ajunse şi — cu un curaj tineresc nemaivăzut — aruncat, parcă plutind la firul ierbii, îi stăvili galopul prinzîndu-i din zbor picioarele cu braţele vînjoase. O ridică apoi de-a spinarelea, cu încărcătură cu tot şi, în rîsetele, uluirea şi uralele mulţimii, o aduse în mijlocul alaiului, punînd-o uşurel în faţa bunicului său Sam.

— Iartă-mă, bunicule, că am prins-o astfel, dar nu ştiam ce poartă şi m-am gîndit să nu se piardă în pustii vreun lucru de seamă de-al tău, grăi surîzînd mîndru Rustem.

— Acum pot să pier împăcat de pe lume, răspunse Sam cu ochii înroşiţi. Las în urmă un voinic de a cărui faimă se va auzi peste veacuri. Însă, iubite Rustem, îngăduie-mi să te cert. Fapta

ta a fost nesăbuită, nu curajoasă. Mîndria te-a făcut să n-o gîndeşti mai întîi. Să-ţi pui viaţa în primejdie pentru un lucru mărunt? Să faci de-aici-nainte deosebire între *îndrăzneala nesăbuită* pe care o duce nebunia de mînă — şi *curajul adevărat*, averea înţeleptului în luptele grele ale vieţii sau în faţa duşmanului. Nu uita. Şi-acum, vino-mi în braţe!

Cu capul plecat, mîndria pierită şi fruntea umbrită de ruşine, Rustem primi îmbrăţişarea înţeleptului Sam în clipa despărţirii.

— Eh, de-ale tinereţii, se întoarse Sam-bunicul către gloată, surîzînd cine ştie căror amintiri.

Şi în sunetul clopoţeilor, al trîmbiţelor şi tobelor, Sam se îndepărtă spre soare-apune, iar Zal, cu oştirea, se înapoie în Seistan[1], spre soare-răsare, unde au luat de la cap petrecerea şi au lungit-o zile şi nopţi.

---

[1] Ţinut şi lac mare la graniţa dintre Iran şi Afganistanul de azi, unde-şi avea Zal reşedinţa.

RUSTEM RĂPUNE ELEFANTUL ALB

Cîntecele alăutelor le îndulcea veselia. Vinul de culoarea rubinului dezlega limbile făcîndu-i pe toţi să se întreacă în urări şi sfaturi înţelepte. Astfel, ridicînd cupa de cleştar, Zal porunci fiului său:

— Hei, inimosul meu fecior, cu daruri să-ţi încarci vitejii, destoinici tovarăşi de arme, pe toţi cei ce cu fruntea sus privesc şi credincioşi ne sînt!

Rustem, ascultător şi bucuros, îi dărui cu giuvaeruri şi cu cai arabi, gătiţi cu tot tacîmul: frîie, şa, valtrapuri, coburi şi scăriţe, toate cusute, bătute sau turnate în argint — după cum le era felul şi întrebuinţarea.

Şi iar se ridică Zal:

— Fiule, aruncă aur poporului, să-l bucuri!

Şi Rustem aşa făcu, fiindcă ştia că aurul şi argintul nu-s de preţ în sipeturi, ci numai cînd fac bunăstarea celor ce au pus umăr la umăr să le adune.

Într-o noapte, dormeau toţi legănaţi de vise. Străjile îşi trimiteau din cînd în cînd cîte o chemare, să se ţină treze. Deodată, dinspre grajduri se auzi

o bufnitură de poartă desfundată, urmată de strigăte de groază cerînd ajutor. Larma se răspîndi ca fulgerul în palat, pătrunzînd pînă la urechea lui Rustem, care pe dată se deşteptă îngrijorat.

— Ce este? Ce s-a întîmplat? întrebă el slugile.

— Nenorocire mare, puternice Rustem! Căci elefantul alb, cel mai voinic din turma de război, din ce pricină nu ştim, a rupt lanţul cel gros ce-l priponeşte în grajduri şi acum umblă ca turbat. Sfărîmă şi ucide tot ce-i iese-ntîmplător în cale.

— Ghioaga bunicului! strigă tînărul căutînd cu ochii în toate părţile. A, iat-o! Şi se repezi într-un ungher întunecat, la uriaşul buzdugan purtat de Sam în tinereţe. Doi oameni de abia îl puteau duce.

— Ce vrei să faci? se-ngălbeniră de spaimă slugile din jur. Să stai aici, nu te lăsăm să ieşi! Zal ne-ar ucide. Şi pe drept!

— Pieriţi din calea mea acum, inimi de şoareci de hambar!

Dar ei din loc nu se mişcară.

— Voi poate vreţi să sfărîme palatul, să intre în odăile lui Zal, aflat în somnul greu de vin, şi să-mi ucidă tatăl preaslăvit?

Dar ei rămaseră în dreptul uşii, muţi de spaimă şi încremeniţi de nehotărîre.

— În lături, fricoşilor! mai strigă o dată Rustem, şi toţi se dădură înapoi.

Însă uşa era ferecată şi pe dinafară de alte slugi. Strigătul elefantului alb, dezlănţuit, răsuna din ce în ce mai furios. Ţipete sfîşiau bezna, ziduri se dărîmau, groaza cuprinsese toată curtea.

Rustem îşi pierdu răbdarea. Răsuci ghioaga, sparse fiarele şi încuietorile şi ieşi iute ca vîntul, cu capul semeţ şi buzduganul pe umăr. Alergă spre elefantul care mugea ca talazurile albastre ale mării. Lui Rustem i se păru că vede "un munte de-a rostogolul, cutremurînd pămîntul ca o căldare în clocot", spune Firdousi-poetul cu iscusite cuvinte. Războinicii de nădejde, şi chiar cornacii — îngrijitorii elefantului — deşi îl cunoşteau nu îndrăzneau să se ivească, ascunşi ca oile din calea lupului. Pasămite nimic nu mai putea fi de folos decît moartea cînd îl apucă asemenea furii pe un elefant bătrîn.

Rustem îi ieşi în cale. Fiara se repezi orbeşte, furtună, să-l spulbere dintr-o singură lovitură de trompă, apoi să-l zdrobească sub picioarele sale ca

de pod. Viteazul se feri însă îndemînatic şi, rotind cu vuiet ghioaga, ajunse să-l izbească drept în fruntea ce pîrîi înfricoşător. Elefantul căzu cutremurat de spasme, uriaşul trup se zvîrcoli o vreme, apoi scurs de puteri, răpus de această singură lovitură, se întinse fără viaţă sub ochii uimiţi ai curtenilor care acum ieşeau din toate cotloanele.

Rustem plecă liniştit să se culce. Zal n-a aflat decît dimineaţa, cînd a ascultat din fir-a-păr toată tărăşenia. S-a bucurat de curajul şi puterea fără seamăn a fiului său, dar n-a putut să treacă lesne peste pierderea elefantului alb.

— Vai, zicea el, cu durere, acest elefant de război ¤ mugea ca-n apele mării talazul dezlănţuit. ¤ Pe cîmpul crîncen de luptă, sub loviturile sale ¤ se clătinau oştile-ntregi. De cîte ori cumpăna luptei ¤ n-a tras-o-nclinată spre noi galopul nebun al acestei ¤ cetăţi umblătoare şi iuţi?! ¤ Cu pielea sa

tare, de fier, trecea fără păs printre suliţi, ¤ prin ziduri de săbii, săgeţi, ca printre lanuri de trestii. ¤ Dar dacă fost-a să cadă drept pradă oarbelor furii, ¤ el vindecare n-avea. Doar moartea era un liman. ¤ Să nu ne-amărîm de prisos cînd faptele-s fără întoarceri.

Plecă apoi Zal, după ce-şi lăudă fiul sărutîndu-i braţele şi fruntea — căci aşa era obiceiul în faţa unei astfel de isprăvi nemaivăzute.

Nu trecu însă mult şi îl chemă din nou.

Rustem îl găsi îngîndurat.

— Ce ai, tată? Ce gînduri te frămîntă?

— Hei, fiule, a venit ceasul să cunoşti vechea suferinţă a neamului nostru, încă de pe vremea lui Feridun[1], şi ţi-o spun acum, înainte de a ţi se răspîndi faima de neîntrecut voinic. Căci dacă ar afla lumea prea repede, planul urzit de mine s-ar zădărnici.

— Nu înţeleg unde vrei să ajungi. Sînt nerăbdător să aflu cu ce aş putea fi de folos.

---

[1] *Feridan* sau Traetona este tatăl lui Minotşir, — şahul Iranului în vremea lui Zal şi Rustem.

— Răbdare, fiule! Şezi şi ascultă. Clocotul tău îmi unge inima, dar mai întîi ascultă, fiindcă va trebui să încingi paloşul, ca să răzbuni sîngele străbunicului tău Nariman, tatăl lui Sam, părintele meu iubit. Ştii unde este muntele Sipend?

— Cum să nu ştiu, tată? Ştiu chiar, din unele izvoare, că ar fi acolo o cetate locuită de tîlhari, dac-o fi adevărat.

— E încă prea adevărat, fiule. Pe acest munte se înalţă o cetate ale cărei creneluri şi metereze se pierd între nori. Nici vulturii nu-i trec pe deasupra — căci înăţimea sa se zice că ar fi de peste patru farsangi[1]. E plină de stofe scumpe, aur şi perle, şi

[1] Măsură persană de lungime, egală cu 5250 m.

acolo se află o mulţime de oameni luaţi robi de stăpînitorii cetăţii, care sînt din neam în neam cei mai temuţi tîlhari, nesupuşi, îndărătnici legilor şahului nostru. Au ape, pămînturi mănoase şi holde, grădini minunate cu pomi de toate soiurile, muncite de robi în grea silnicie. Mulţi au cercat să stîrpească spiţa tîlharilor care, după ce dau o raită sălbatică prin ţinuturile dimprejur, prădînd şi luînd în robie oameni paşnici, se închid cu anii în cetate, de unde ies iar la jaf, hăt, cine ştie cum şi pe unde, cînd nimeni nu-i mai aşteaptă. Fiindcă nici calea de ajuns acolo nu-i uşoară şi rari sînt cei ce o ştiu.

— O singură călăuză îmi trebuie! strigă Rustem. Ce s-a întîmplat cu străbunul meu? Îmi fierbe sîngele! Îi spulber!

— Mă bucur că încolţeşte în sufletul tău dorinţa unei răzbunări, dar mai ales a nimicirii unor hoţi la drumul mare care de zeci de ani nu şi-au primit pedeapsa fărădelegilor. Ascultă acum ce s-a întîmplat. Cum îţi spuneam, pe vremuri, Neriman, bunicul meu, viteaz între viteji, primi poruncă de la şahul Feridun să-şi strîngă oastea şi să treacă prin foc şi sabie cuibul nelegiuiţilor. Ajuns după mari greutăţi sub zidurile cetăţii, un an şi mai

bine a înfruntat, cînd cu vicleşuguri, cînd cu lupte pe scări şi fascine[1], cînd cu asalturi nebuneşti, zidurile şi porţile de nepătruns. Pînă cînd, într-o neagră zi, o piatră bine ţintită de împresuraţii de pe metereze a nimerit nobila ţintă şi-a pierit de pe lumea asta Neriman-Pahlivan ucis de mişei. Oştirea, pierzîndu-şi căpetenia, s-a înapoiat cernită de durere la şahul Feridun. Sam, tatăl meu, aflînd ştirea a fost cuprins de o întristare fără margini, dar şi de o mînie asemeni, cu totul îndrituită.

După şapte zile de jale, închise bărbăteşte izvorul lacrimilor şi se duse cu oastea să împresoare la rîndu-i cetatea. Şi-a aşezat astfel cetele încît toate locurile cu poteci sau alte ieşiri cu putinţă să fie straşnic străjuite. Pînă şi deşerturile dimprejur erau tot timpul bătute de călăreţi cu ochi ageri. Luni şi ani stătu acolo să-i înfometeze şi să-i silească să se dea prinşi. Dar nici gînd! Nici un om nu ieşi pe poarta cetăţii, după cum nici unul nu

---

[1] Mănunchiuri de nuiele pe care le îngrămădeau la zidul cetăţii, pentru a ajunge mai uşor sus.

intră. Fiindcă erau aşa de bine pregătiţi hainii, încît se părea că nu le trebuia nici un pai, chiar dacă ar fi stat încercuiţi o viaţă de om. În cele din urmă, Sam îşi pierdu nădejdea, se înapoie fără să-şi răzbune sîngele tatălui şi fără să înscăuneze dreptatea. Tîrziu, hăt tîrziu, s-a aflat totuşi de la călători că tîlharii stăpînitori şi-au înfometat robii şi au ucis pe cei vîrstnici, ca să nu rămînă cumva fără merinde, dar cine să ştie la timpul potrivit ce se petrecea înlăuntrul cetăţii? Ei, ce zici acum?

Rustem căzu pe gînduri...

— Vezi, dară, urmă Zal, nu-i chiar aşa de uşor pe cît îţi închipui. Doi viteji de seamă au dat greş.

— De, tată, ştiu eu? N-ar fi altă cale decît puterea oarbă sau împresurarea nesfîrşit de lungă?

— Ba da, fiule, la asta mă gîndesc de mult. Ca să n-ai a lupta cu tăria zidurilor şi cu urîtul timpului, va trebui să încerci să pătrunzi printr-o şiretenie.

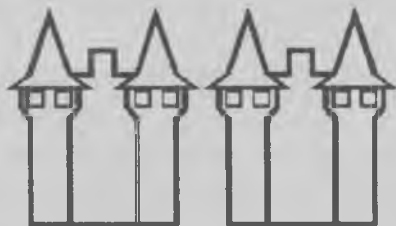
— Mărturisesc că mi-e scîrbă... chiar ruşine de astfel de arme.

— Poate, dar n-ai ce face. Scopul tău e mai presus decît şovăiala mîndriei. Tîlharii trebuie

certaţi cu sabia, dojeniţi cu buzduganul, şi robii lor trebuie sloboziţi.

— Bine, dar nu văd cum să le pătrund în bîrlog.

— Iată. Pînă acum numele tău n-a ajuns pînă acolo. Vei face o caravană de cămile încărcate cu saci de sare. Te vei îmbrăca în negustor. Nimeni nu trebuie să afle cine eşti. O încărcătură de sare e tot ce-ţi trebuie, fiindcă acolo sus nimic nu e mai căutat, din cîte ştiu. Gustul mîncării e mai la preţ decît înălţimea cetăţii, să ştii asta. Cînd vor afla de sare, vor veni cu mic, cu mare în întîmpinarea ta...

ŞI PLECĂ RUSTEM SPRE MUNTELE SIPEND

Astfel sfătuit, Rustem îşi începu pregătirile chibzuind bine fiecare mărunţiş, cît de neînsemnat. Aduse cămile din deşert, ascuţi săbiile, ghioaga lui vestită o îngropă într-un sac cu sare şi la fel făcu şi cu armele voinicilor aleşi, unul şi unul, tot pe sprînceană, pricepuţi în mînuirea lor. Cînd totul a fost gata, Rustem se duse în camerele sale şi se îmbrăcă în straie de negustor. Faţa şi-o unse cu alifie cafenie, îşi lipi lungi mustăţi stufoase şi-şi încinse capul într-un şal de mătase. Astfel gătit ieşi pe o uşă dosnică, îndreptîndu-se spre pîlcul de tovarăşi de drum care se tot învîrteau nerăbdători pe lîngă cămile.

— Ce faceţi voi aici? îi întrebă Rustem schimbîndu-şi glasul.

— Îl aşteptăm pe Rustem, răspunse unul din ei, dar de unde vii şi cine eşti tu că te încumeţi să ne iscodeşti, negustor venetic?

— Ia, oi fi şi eu cineva că îndrăznesc, zîmbi Rustem mulţumit că nici măcar ai lui nu-l recunosc. Atunci să mergem!

— Ce să căutăm cu tine? Ţi-am spus doar că...

— Haideţi odată, nătărăilor! izbucni în rîs de-a binelea voinicul.

După rîs, prietenii l-au recunoscut şi au făcut mare haz de meşteşugul prefăcătoriei. Şi aşa, cu voie bună, porniră în grabă către Sipend unde nu-i aştepta chef ori petreceri, ci trudă şi primejdii. Dar tot e mai bine să pleci cu inima uşoară la treabă oricît de grea, căci ajungi mai lesne la liman.

Au străbătut deşerturi mergînd mai mult pe răcoarea nopţii, au trecut rîuri înspumate, cînd, iată, s-au apropiat de munte. Şi cîtă grijă şi caznă să nu-şi scufunde preţioasa încărcătură care s-ar fi topit în volbura apelor! Dar în sfîrşit, după cale lungă şi grea s-au ivit în zarea străjilor cetăţii. Paznicul de la porţi alergă într-un suflet la capiştea tîlharilor:

— Se vede în vale o caravană cu multe cămile şi oameni. Dacă luminăţia sa mă întreabă ce caută aici, îi voi spune că, după cum mă duce capul meu

albit cu credinţă la paza porţilor, cred că sînt încărcaţi cu sare.

— Trimite degrabă iscoadă să-ntrebe ce au ei în saci. Dar repede, să nu ne-ocolească. Şi-aşa ai pierdut vreme multă pîn-ai venit să îmi spui ce bănuiai mai înainte de-a fi-ncredinţat pe deplin. De pleacă-n ăşt timp caravana, neghiob, ţi-o spun ca să ştii că nu-ţi va mai fi de folos nici capul ce singur ţi-l lauzi. Cu mîna mea îl retez, să guste pămînt, şi nu sare, răspunse stăpînul cetăţii, cruzimea lucindu-i în ochi.

Plecă paznicul. Zbură la vale iscoada şi ca o săgeată se înfipse înaintea lui Rustem.

— Bun venit, mare negustor ce-ţi porţi cu cinste caravana! Puternicul stăpîn al cetăţii de pe muntele Sipend întreabă ce cari în desagii de pe cămile.

— Sare, doar sare avem, şi o ducem departe, acolo unde-i căutată, răspunse Rustem nepăsător.

— Dacă o duceţi unde se caută, atunci nu-i aşa departe, zîmbeşte trimisul. Abateţi-vă pe la noi, şi veţi fi mulţumiţi de tîrg.

— E greu urcuşul pentru cămilele noastre obosite, zise Rustem, tot aşa, într-o doară.

— Trimitem oameni să vă ajute, dar negreşit veniţi la noi. Ducem mare lipsă.

— Dacă-i aşa, să mergem, se lăsă înduplecat — chipurile — voinicul.

Au venit şi ajutoarele care au dus aproape pe sus cămilele, s-au deschis şi porţile, şi le-a ieşit în întîmpinare chiar căpetenia cea mare şi neîndurătoare.

Rustem semeţul, călcîndu-şi pe inimă pentru a-şi păstra taina, i se închină, după obiceiul vremii, cu ploconeli şi vorbe mieroase, bine căutate, şi-i puse înainte saci numai cu sare, ştiuţi dinainte şi daţi cu grijă deoparte. Totodată aduse laude şi binecuvîntări locuitorilor cetăţii. Marele tîlhar îl salută şi-l binecuvîntă, mulţumind că s-a oprit şi în cetatea lor.

După care, toată gloata nerăbdătoare se îndreptă către piaţă, unde negustorii noştri îşi desfăcură marfa. Să fi văzut înghesuială! Căci mulţimea era doritoare de cine ştie cînd după preaumila dar nepreţuita sare din bucate. Unii dădeau pe ea haine scumpe, alţii argint, alţii aur.

Nu apucară însă mulţi să plece bucuroşi cu blidul sau cofiţa încărcată, că noaptea se lăsă iute,

întunecoasă. Prietenii noştri, ajunşi la jumătatea sacilor, stăteau acum cu mîna pe arme.

Rustem dă semnalul. Măcelul începe. Dintr-o răsucire de buzdugan şi de săbii, piaţa se goleşte. Căpetenia tîlharilor află într-o clipă de şiretlicul lui Rustem, adună tovarăşii de blestemăţii şi vine la luptă. Hei, dar cu cine se punea? Nu mai erau nici zidurile, nici înălţimile să-l ocrotească. Avea în faţă pe Rustem în al cărui gînd gîlgîia vijelios sîngele vărsat al străbunului Neriman şi al nenumăratelor vieţi de robi irosite de tîlhari întru benchetuială şi huzur cu pumnalul în mînă.

Dar nici căpetenia lor nu era slab de înger. Se încinse o luptă pe viaţă şi pe moarte. Ghioaga lui Rustem vîjîia ca o roată de moară. Întîlni de cîteva ori scutul tîlharului din care ieşiră scîntei. Era zdravăn, şi ţinu o vreme. Paloşul potrivnic îi ţiui de cîteva ori pe la urechi viteazului nostru Rustem, dar acesta se feri cu îndemînare pînă cînd, venindu-i bine, lovitura căutată de ghioagă îşi atinse cu sete ţinta. Tîlharul, tare ca un trunchi, primind-o, s-a-nfundat în pămînt pînă la piept, cu capul zdrobit.

În vremea asta, ostaşii lui Rustem se luptau ca leii şi, sfîrşind cu ceata tîlharilor care-i înconjura, porniră să caute pe cei rămaşi în viaţă care dăduseră, îngroziţi, bir cu fugiţii. Sigur că ar fi fost greu să-i găsească prin neştiutele ascunzişuri ale cetăţii, dacă vestea izbăvirii nu s-ar fi răspîndit ca fulgerul. Robii trudnici şi obidiţi din tată în fiu pe ogoarele hoţilor au ieşit ca din pămînt, alergînd cu făclii, coase şi cuţite, s-au alăturat mănunchiului de voinici ai lui Rustem în căutarea asupritorilor lor, şi pînă în zori nu se mai afla nici sămînţă de nelegiuit în viaţă.

În ziua următoare, Rustem, singur stăpîn pe cetate, slobozi pe robi, spunîndu-le să ia din averea asupritorilor tot ce le era de trebuinţă şi să coboare în văile de baştină. Lucru care se făcu. Lacrimi de bucurie şi recunoştinţă scăldau feţele celor ce se îndreptau spre libertate şi vetrele strămoşeşti.

Rămas cu ai lui, Rustem scotoci cetatea cu de-amănuntul. Într-un loc, poarta de fier a unei clădiri prelungi era ferecată cu lanţuri şi lacăte. O lovitură de ghioagă de-a viteazului o făcu să sară în ţăndări. Pătrunse înăuntru şi — minunea lumii! Într-o sală boltită, întinsă că nu-i vedeai capătul

scufundat în beznă — grămezi de bani de aur, giuvaeruri, scumpeturi, mormane de perle. Înmărmurit de uimire, muşcîndu-şi buzele să nu fie vis cumva, Rustem le-ar fi grăit atunci alor săi: "Ci, spuneţi şi voi, oare credeţi că a mai văzut cineva vreodată atîtea comori?! Eu zic că n-a mai rămas nici aur în băi[1], nici argint, nici bob de mărgăritar pe fundul mării adînc, căci veacuri la rînd ei au strîns şi-aici au îngrămădit tot aurul de pe pămînt şi mărgăritarele lumii".

O zi întreagă au petrecut în mijlocul comorilor, tot minunîndu-se şi scăldîndu-se ca nişte copii în aurărie, dar apoi îşi făcură socoteala că nici nu puteau căra, nici lăsa de izbelişte asemenea avuţii.

Rustem scrise atunci o epistolă lungă lui Zal, înşirîndu-i bob cu bob tot ce făcuse, cum izbutise vicleşugul, cum se încinsese şi se desfăşurase lupta, cum sfărîmase lanţurile robilor şi cum găsise comoara. "Avem aici, departe, ca la cinci sute mii de-ncărcături de aur şi de argint curat. Avem şi

---

[1] mine de argint şi aur.

ţesături, covoare şi scumpeturi, podoabe, giuvaeruri bune de dăruit, avem atît de multe, că cine le-ar socoate, chiar de ar fi să numeri zile şi luni întregi? Ce soartă hărăzeşte comorii noastre Zal? Poruncă să-mi trimită, cum, ce să fac cu ele? Noroc să-ţi poarte urma şi sufletul senin să-ţi fie, scumpe tată. Aşa închei răvaşul!".

Trimisul plecă iute ca vîntul şi se înfăţişă vestitului Zal-Pahlivan. Cînd Zal citi, izbucni în strigăte de bucurie şi apoi spuse:

— Norocul şi izbînda să-ţi fie-n veci tovarăşi, ¤ viteazul meu copil! La veştile trimise ¤ eu parcă tinereţea pierdută mi-am aflat. — Citesc din nou scrisoarea. ¤ A fost o luptă grea şi demnă doar de tine. Te-ai dovedit bărbat! ¤ Al lui Neriman sînge n-a curs deci de prisos. ¤ O, de-ar trăi bătrînul şi clipa bucuriei! ¤ Duşmanii sînt înfrînţi, iar împilaţii slobozi ¤ recunoştinţa lor ţi-o duc spre vetre azi. ¤ Tu ai acum în faţă averi nenumărate. ¤ Eu îţi trimit cămile cu care să le-aduci. ¤ De-ndată ce ajunge la tine cartea mea, ¤ încalecă pe cal, grăbeşte către casă, ¤ mi-e dor de tine tare şi leac doar chipul tău e. ¤ Încarcă pe cămile ce crezi că e de preţ ¤ şi apoi

la plecare dă foc mistuitor ¤ cetăţii, ca să piară şi urma făr'delegii ¤ şi amintirea ei.

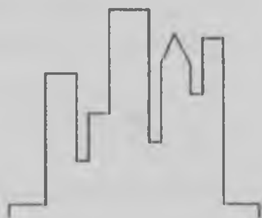
Şi chiar aşa a şi făcut Rustem, după ce a primit animalele de povară trimise de Zal.

Purces pe calea întoarsă cu sufletul împăcat de împlinirea dorinţei părinteşti, nu-i fu dat însă lui Rustem să ajungă uşor şi repede la binemeritata odihnă. Şirul de oameni, cai şi zecile de mii de cămile trimise de Zal şerpuia la nesfîrşit printre văi şi dealuri. Într-un întins deşert de nisip şi ciulini se porni un vînt năprasnic. Praful şi nisipul stîrnite de uragan întunecau soarele, uscau gîtlejurile şi orbeau vietăţile, oameni şi animale. În zadar au încercat să se adune, să se lege cu frînghii între ei. În coada convoiului s-a iscat spaima şi lipsa de rînduială. Cămilele au luat-o care încotro cu preţioasa lor povară, înnebunite de groază.

Strigătele slujitorilor se pierdeau în furtună sau le mureau pe buze. Rustem cu glas de tunet împărţea porunci. Cu o mînă de ostaşi destoinici, cu ochii însîngeraţi de acele nisipurilor spulberate de vîntul duşman, alergau de colo-colo în goana cailor să readucă printre oameni şi animale curajul şi rînduiala. Cînd furtuna s-a potolit, pieriseră doar

nouă cămile, dar pieriseră fără urmă, cu oameni, cu încărcături cu tot. Caii voinicilor erau scurşi de vlagă. Cine să caute şi să salveze sufletele rătăcite, dacă nu Rustem? Trei zile şi trei nopţi a cutreierat neobosit ţinutul, pînă a dat pe rînd de urma celor nouă "corăbii ale deşertului", înecate ici-colo pe jumătate în nisipuri, împreună cu slujitorii lor morţi de foame, de sete şi de frică.

În toată această încercare abătută asupra uriaşei caravane, Rustem a fost din nou izbăvitorul, dar minunatul său cal, un bidiviu arăbesc de sînge curat, şi-a dat duhul, sfîrşit de oboseala la care îl supusese vajnicul stăpîn. Şi aşa, îndurerat de pierderea unui prieten credincios, ce-l purtase pe atîtea meleaguri, dar încărcat de izbîndă şi comori, intră Rustem pe poarta palatului părintesc.

RUSTEM ÎŞI ALEGE PE RAKŞ, UN CAL MINUNAT

Cu toate că fusese primit cu ma e cinste pentru strălucita izbîndă împotriva cetăţii tîlharilor, cu toate că nenumărate bogăţii intraseră în visteria ţării, Rustem rămase abătut şi întristat de moartea calului său drag. În grajdurile palatului cercetase cu grijă, dar nu găsise nici un bidiviu care să-l mulţumească. Zal porunci atunci să i se aducă toate hergheliile pe care le aveau în Zabulistan, ba încă şi unele din Kabul, de la bunicul său Mirab.

Lui Rustem i se perindară mii de cai sub priviri. Destoinicii crescători îi desluşiră semnele regale pe care fiecare animal le purta pe crupă, lăudară pentru fiecare în parte isprăvile şi sîngele curat al părinţilor şi strămoşilor, căci fiecărui cal de rasă, atunci ca şi azi, i se cunoşteau înaintaşii, iuţeala la fugă, curajul în luptă şi virtutea de a îndura foamea, setea în deşerturi, drumurile nesfîrşite, arşiţa şi frigul.

Cînd unul dintre cai i se părea mai de soi şi mai pe plac, Rustem îl lua deoparte şi nu făcea

decît să-şi aşeze palma grea pe spinarea lui. Şi mereu, mereu, spinările se îndoiau sub apăsarea palmei sale, pîntecele animalului atingea pămîntul şi-un nechezat de suferinţă îl silea pe Rustem să întoarcă nemulţumit spatele.

Zile în şir a tot încercat voinicul nenumăraţi armăsari. Aproape că îl descurajase neputinţa de a-şi găsi ceva mai de soi, cînd iată că sosi o herghelie din Kabul, cu cai de toate culorile. Cît pe ce să nu o mai ia în seamă, dar privirea îi fu atrasă de o iapă sură, cu pieptul de leu, şolduri scurte, ochii ca două pumnale scînteietoare, pulpe pline şi mijlocul şui. În urma ei, mîndru în trap săltat, un mînz abia ajuns la vîrsta cînd poate purta şa şi călăreţ. Cu pieptul şi crupa late ca ale maică-si, cu ochii negri, coada fluturînd mîndră în vînt şi copite de oţel, mînzul era, tot, galben ca şofranul şi presărat cu pete trandafirii. Povestea spune că părea "puternic ca un elefant, mare cît o cămilă şi vînjos ca un leu din muntele Bistun". Pasămite acestea erau cele trei însuşiri ale unui armăsar pursînge.

Lui Rustem i se aprinseră lumini de bucurie în priviri. Pregăti arcanul să prindă şi să smulgă mînzul din herghelie, dar în aceeaşi clipă, bătrînul

herghelegiu care venise cu caii din Kabul îi ieşi smerit în cale şi grăi:

— O, tu, bărbat puternic, întîrzie puţin... ¤ socot că nu e bine că iei un cal străin.

— Ce vrei să spui bătrîne? Al cui e acest cal? ¤ Pe crupă semn nu poartă.

— Nu căuta vreun semn. ¤ E calul nimănui! Se spun despre el multe... ¤ şi multe nu se ştiu... Noi toţi îi zicem Rakş. ¤ O taină el ascunde şi taina-i ferecată. ¤ Cei înţelepţi ar crede că-i hărăzit să poarte ¤ în şa doar pe viteazul ce va-ndrepta Iranul. ¤ Născutu-s-a acela? Hei! Vorbe-s doar de clacă...

— Să îndrăznesc să cred? Dar s-ar putea, bătrîne, ¤ să fii în faţa lui... doar mînzul mai rămîne, acuma să-l încerc...

— Slăvit să fie cerul... mai e însă o hibă. ¤ Priveşte iapa sură! De cum simte arcanul ¤ ţintit spre mînzul ei, în fiară se preface... ¤ ar sfîşia şi lei, ar rupe leopardul zdrobindu-l în copite, ¤ darmite pe flăcăul ce-ar îndrăzni s-arunce ¤ în şerpuiri viclene arcanul pe grumaz!

— De e numai atîta... hai să-mi încerc norocul...

Şi Rustem răsuci frînghia în rotocoale deasupra capului de cîteva ori, apoi o lăsă să se întindă. Laţul căzu cu îndemînare pe gîtul mînzului pătat. Nici nu apucă să smucească bine, că iapa se şi repezi ca o leoaică turbată să înhaţe în dinţi capul voinicului. Dar Rustem răcni o poruncă de tunet. Iapa împietri la auzul glasului. Cu o palmă peste bot şi una peste ceafă, viteazul o răsturnă în ţărînă. Tremurînd, iapa făcu un salt şi pieri din faţa lui în fugă spre herghelie, înţelegînd că mînzul i-a încăput pe mîini vajnice şi nu-i chip să-l scape.

Rustem strînge ochiul arcanului, întinde mîna şi apasă, aşa cum făcuse la toţi caii pînă atunci, cu toată puterea pe greabănul mînzului. Spinarea lui Rakş rămîne însă ca de stîncă, de-ai fi zis că n-a simţit nimic.

— Aici îmi este locul! Acum să-i văd galopul! se bucură Rustem, şi dintr-un salt fu călare, pe deşelate.

Rakş însă, neînvăţat cu supunerea, sare în faţă, se ridică pe picioarele dinapoi, necheazăsălbatic, se zbate, aleargă nebun şi se opreşte semeţ pe copitele din faţă, aruncînd în slăvi pe cele din spate, se scutură încercînd să lepede povara

ce-i închingase pîntecele cu picioarele ca într-un cleşte de oţel. Rustem rîde şi-l lasă să-şi irosească toanele de armăsar tînăr. Cînd e numai spume, îl îndeamnă cu călcîiele la un galop de vijelie, dă roată cetăţii şi se întoarce cu animalul îmblînzit, supus, în faţa bătrînului herghelegiu care acum zîmbea pe sub mustaţă.

Rustem grăi către dînsul:

— Să-mi spui al cui e calul... şi preţul lui e... cît?

— Tu eşti Rustem-Viteazul, încalecă, şi-atît. ¤ Sînt nedreptăţi în ţară mai multe ca oricînd. ¤ Tu să le-ndrepţi, voinice, pe Rakş încălecînd. ¤ Cutreieră ţinuturi şi unde-i împilare ¤ zdrobeşte-o fără milă. Duşmanii-s la hotare ¤ şi fraţi de-ai noştri zac sub stăpîniri haine. ¤ Tu singur să-ţi ştii rostul... Poartă-l pe Rakş cu bine! ¤ O lume te aşteaptă. ¤ Uneşte-i sub o lege... dar vezi să fie dreaptă!

La auzul acestor cuvinte, inima viteazului crescu în piept ca o pîine, obrajii i se îmbujorară de mîndrie. Gîndul de a împlini dorinţele bătrînului i

se înfipse în minte şi nu-l va mai lăsa liniştit cît va trăi.

Dar acum, bucuros că şi-a găsit tovarăş de luptă pe potrivă, se tot învîrtea în jurul lui Rakş privindu-l pe toate părţile. Calul părea o zămislire de vis. După semnele din gură, semne pe care numai cei pricepuţi le desluşesc, se vedea că e iute, puternic, de sîngele cel mai ales. Căci nu orice cal putea purta armura, coiful, ghioaga şi uriaşul trup al lui Rustem, în cele mai grele încercări. Mai presus de orice însă, Rakş era deştept. Gura sa fragedă, înspumată, simţea de la frîu prin zăbală tot ce dorea Rustem, chiar şi umbra unui gînd, unui îndemn. Şi avea un mers nobil, de se mira pînă şi puternicul Zal care, de bucurie că în sfîrşit Rustem e mulţumit, deschise lăzile vistieriei şi împărţi la săraci aur cu nemiluita.

Ca să îmbie însă soarta cea bună să ocrotească pe cal şi călăreţ, Zal scoase un strigăt ce se auzi la mari depărtări şi aruncă pietricele într-un vas zugrăvit în şapte culori, după obiceiul străvechi al vremii. Dădu de asemenea poruncă să ardă în fiecare noapte buruieni de leac în faţa ieslei lui Rakş, să-l ferească de molime.

ZAL SE ÎNDREAPTĂ CU OASTE ÎMPOTRIVA LUI AFRASIAB

Legendele mai povestesc că-n vremurile şi mai vechi, lui Minotşir, şahul Iranului pe timpul lui Sam, i-a înveninat cei din urmă ani de domnie Afrasiab, regele turanienilor, veşnic căutător de pricini, ceartă, război şi jaf. Aşa, odată l-a încolţit pe Minotşir pentru o vreme în mlaştinile Tabaristanului, pe malurile mării Caspice. Şi se mai spune că acolo Minotşir a făcut cetăţi şi a tăiat canale ca să stăpînească apele mlaştinii şi să folosească pămîntul. Cînd pacea dintre cei doi regi s-a încheiat, Minotşir a fost silit de Afrasiab să domnească pe un ţinut întins doar cît îi bătea săgeata arcului. Dar săgeata pornită de pe muntele Demared s-a oprit tocmai pe malurile fluviului Oxus. Acolo s-a tras hotarul cu Turanul.

După moartea lui Minotşir, pe tronul Iranului s-a suit Naudar, un prinţ tînăr care a domnit puţină vreme, dar nu atît de puţin cît să nu nemulţumească poporul prin purtarea sa. Închis în

palat, huzurind în chefuri şi blestemăţii, adunînd numai averi, Naudar nu mai asculta păsul lumii, nu mai împărţea dreptate. Atunci poporul nemulţumit a pornit răzmeriţă împotriva lui. Sam — bunicul lui Rustem — mare dregător, a reuşit, prin greutatea cuvîntului, să potolească lumea şi să hotărască pe şah să-şi împlinească îndatoririle cum se cuvine.

Nu au apucat însă a se îndrepta cît de cît treburile prin ţară, că Afrasiab a năvălit iar cu oaste, a pîrjolit Iranul şi l-a ucis pe Naudar. Urmaşul său, pe nume Zav, un nepot de-al lui Minotşir, mai înţelept, a căzut la pace cu turanienii şi-a început să dreagă pe de-o parte stricăciunile făcute de Afrasiab, iar pe de alta cele rămase de pe urma nechibzuitului Naudar. Dar Zav, murind pe neaşteptate, n-a izbutit să-şi ducă la bun sfîrşit treburile ţării.

La cîrma Iranului, rămas fără şah, stătea acum sfatul marilor dregători printre care se număra şi Zal. Marii dregători mai se înţelegeau, mai nu. Ţara era mereu ameninţată de oştirile turaniene, duse vrînd-nevrînd la luptă, după toanele lui Afrasiab. Duşman jurat, Afrasiab

trebuia doborît pentru ca Iranul şi Turanul să-şi găsească linişte.

Sfatul marilor dregători ai Iranului, căpetenii ale mai multor seminţii, hotărî să sune tobele şi goarnele, să adune războinicii de meserie şi poporul şi să pornească la luptă neîndurată, pînă la pieirea lui Afrasiab.

Astfel surlele şi trîmbiţele, elefanţii de război şi clopoţeii indieni făcură o larmă în Zabulistan şi în alte părţi, mai mare decît cea din timpul marilor sărbători. Parcă şi pămîntul striga morţilor: "Treziţi-vă, veniţi şi voi alături! Mergeţi să-l judecaţi pe-acela ce v-a-nsemnat cu moartea fruntea!"

În capul oştirilor, cu glas mare, Rustem împărţea porunci. În urma lui, bătrîni războinici rînduiau cetele nenumărate care acoperiseră văile şi cîmpiile "de nu îndrăznea nici corbul să zboare pe deasupra".

Era în anotimpul trandafirilor.

Afrasiab află cu îngrijorare vestea că oastea strînsă de Zal se îndreaptă către Turan şi îşi pierdu somnul, odihna şi pofta de mîncare. Strînse în grabă la rîndu-i armată şi se aşeză să-i aştepte în

mlaştinile de pe malul rîului Rei, cu gînd că acolo, ascunşi în trestii, cu oameni mai puţini, dar cunoscători ai locurilor uscate dintre ape, îi va fi izbînda mai uşoară.

În ăst timp, iranienii străbătuseră deşertul şi se apropiau de cîmpul de bătaie. Între pahlivanii diriguiţi de Zal se iviră însă neînţelegeri asupra felului în care trebuia începută lupta. Unii mai nerăbdători ţineau să se repeadă toţi ca o furtună asupra lui Afrasiab, alţii, văzînd mlaştina, chibzuiau, pe bună dreptate, să-l atragă pe Afrasiab la locuri mai uscate, unde mişcarea cailor, elefanţilor şi oamenilor era mai uşoară, lipsind primejdia înnămolirii. Alţii voiau să atace dintr-o parte, alţii din partea dimpotrivă. Depărtarea dintre cele două oşti era acum de numai doi farsangi. Cîteva cete mai înaintate se hărţuiau chiar cu duşmanul, cînd înţeleptul Zal luă cuvîntul:

— O, voi, bărbaţi destoinici, cu capete întregi! E de prisos gîlceava! Am strîns oştire multă, dar azi, în faţa luptei, în sfaturile noastre domnesc neînţelegeri fiindcă ţara este lipsită de şah! Cînd fericitul Zav ni s-a urcat pe tron, ne-am bucurat cu toţii — păcat că azi e mort! Ne trebuie

un şah, iar cingătoarea lui bătută-n nestemate să fie semn unirii ce va-nsemna putere! Am auzit de-un prinţ pe nume Keikobad, de neam cu Feridun. Chiar ghioaga lui o poartă. Măreţ, e 'nalt de stat şi inima-i vitează e plină de dreptate, de cinste şi de har.

— Grăit-ai înţelept, răspunse-n cor tot sfatul. Să vie, dar, la noi. Trimite-l pe Rustem să ni-l aducă-n grabă, şi-om asculta de dînsul în lupte şi la pace. Îl vrem pe Keikobad de şah pentru vecie, şi pe urmaşii lui, pe nume Keianizi[1], i-or asculta ai noştri, urmaşi după urmaşi.

Hotărîrea este luată. Bucuros că a izbutit să fie ascultat în clipa grea, Zal îl cheamă pe Rustem şi-i spune:

— Ia-ţi ghioaga şi calul şi pleacă în grabă la muntele Alborz. Alege-ţi voinici unul şi unul, la Keikobad alergaţi. Închină-te, dar nu te opri. "Oştirea te cheamă, şi tronul, poporul te-aşteaptă

---

[1] Keikobad devine fondatorul dinastiei legendare a Keianizilor, pentru că numele şahilor va fi precedat de epitetul *Kei*, cum s-a mai explicat. Numele poate fi astfel folosit cu sau fără epitet.

chiar azi". Atît să-i spui, şi să-l iei! Mai mult de o săptămînă să nu întîrzii, fiul meu, căci oastea lui Afrasiab în lipsă-ţi ne poate izbîndi.

De cum sfîrşi vorba Zal, Rustem atinse pămîntul cu fruntea, în semn de adîncă supunere la poruncile primite, apoi sări sprinten pe Rakş, alese un pîlc de prieteni destoinici şi zbură ca vîntul spre muntele Alborz.

Dar mişcarea din tabăra iranienilor şi plecarea lui Rustem ajunseseră prin iscoade la urechea lui Afrasiab, care, înţelegînd că i s-a încredinţat viteazului o solie de seamă, trimise de îndată după dînsul o gloată de războinici încercaţi să-i stăvilească drumul. O luptă crîncenă se încinse între ceata lui Rustem şi turanienii urmăritori. Ghioaga cît un cap de bou a lui Rustem se rotea vîjîind şi doborînd duşmanii ca pe spice. Asemeni lui, ceilalţi tovarăşi făcură prăpăd printre duşmani.

De abia-ncepuse lupta, că sfîrşitul se şi zări; îngroziţi de curajul şi furia iranienilor, turanienii rămaşi în viaţă făcură degrabă cale întoarsă la Afrasiab şi-i povestiră despre măcel şi mai ales despre ţinta drumului lui Rustem.

Cu inima însîngerată şi ochii scăldaţi în lacrimi de ciudă, Afrasiab chemă atunci la dînsul pe Kalun, cel mai viteaz şi încercat războinic al său, şi îi spuse:

— Alege-ţi oştire cît vrei, căci lupta cu Zal nu începe. Rustem e plecat spre Alborz, pe Keikobad să-l aducă. Primejdie mare ne paşte, uniţi dacă sînt pahlivanii, de şahul Kobad într-un gînd.

— Preabine, stăpîne, mă duc, răspunse aprinsul Kalun.

— Să-ţi iei şi elefanţii, iranienii-s tari! Fii dar cu ochii-n patru, să-i urmăreşti pe-ascuns, iar cînd vei da atacul, ca trăsnet din senin să cazi asupra lor. Ucide-l pe Rustem — apoi va fi uşor să-l prinzi pe Keikobad şi capul să i-l tai.

— Preabine, stăpîne, alerg, răspunse aprinsul Kalun şi, părăsind pe Afrasiab, cu călăuze pricepute urmări de departe pe viteazul Rustem în drumul ce ducea spre Keikobad, viitorul şah al iranienilor.

Cînd voinicul nostru ajunse ca la un farsang depărtare de muntele Alborz, i se ivi în faţa ochilor un strălucit palat în mijlocul unei grădini brăzdate de pîraie cristaline şi repezi, smălţată cu flori şi

presărată cu copaci stufoşi, la umbra cărora bărbaţi îmbrăcaţi în straie alese înconjurau cu cinste un jilţ pe care stătea un tînăr strălucitor. După port şi rînduială ai fi zis că te găseşti în faţa unui şah înconjurat la sfat de pahlivanii mari dregători. De cum îl zări pe Rustem, unul dintre ei, mai vîrstnic, înaintă şi grăi cu vorbă socotită:

— O, strălucit pahlivan, căci de departe se vede că asta eşti, ne bucură că-n drum te-abaţi pe-aici! Oriunde mergi, noi oaspete dorim să te avem, măcar o zi sau două. Să bem din cupă vinul, să ne veselim. Te-oi duce-apoi în lume, dacă te cheamă drumul!

— Cinstite feţe, drag mi-ar fi să stau, şi vinul bun la fel îmi e de drag, însă hodina nu mi-e hărăzită azi. Mă poartă paşii spre Alborz degrab! Ţara Iranului nu are şah pe tron, iar la hotare se aţin duşmanii ce-au pustiit-o şi-au cernit poporul! Cum aş putea să beau şi să fac haz?

— De ce nu spui că vrei să mergi spre Alborz? Noi paznicii ţinutului sîntem. Ce cauţi tu acolo? Spune dar! Te însoţim de mergi cu gînd curat. Prietenia noastră se va-nchega pe drum.

— Din ce-am aflat, trăieşte în Alborz un prinţ semeţ, pe nume Keikobad. E neam cu Feridun, vestitul şah. Sînt sol şi am cîteva vorbe să îi spun. E oare cineva să-mi dea de ştire unde-i acuma prinţul Keikobad?

— Eu îl cunosc pe Keikobad, voinice, răspunse tînărul ce sta în jilţ, tăcut. De vrei să ştii mai mult, mai stai pe-aici şi ai să afli tot ce vrei să ştii.

Auzind Rustem că i se făgăduiau veşti despre Keikobad, coborî într-o clipă de pe Rakş, porunci însoţitorilor să descalece şi alergă cu ei spre malul apei unde se aşezară cu toţii la umbră. Tînărul din jilţul de aur luă mîna lui Rustem, porunci să i se umple cupa, iar altă cupă cu vin i-o dădu lui Rustem şi bău în cinstea oaspeţilor.

Rustem duse cupa la gură, dar îşi muie numai buzele, în semn de plecăciune, nu bău cu toată inima.

— Cine eşti tu, viteze călător, şi de Kobad de unde-ai auzit? îl întrebă tînărul.

— Eu sînt Rustem, şi tatăl meu Zal-Zer, şi pahlivanii toţi m- au făcut sol, să-i duc lui Keikobad o veste mare: că tronul ţării şi al şahilor străbuni

i-au pregătit şi să-l aduc degrab. Acum, de poţi să-mi dai vreo veste despre prinţ, tu dă-mi-o ca s-ajungă repede la tron.

— O, pahlivane! Eu sînt Keikobad, ¤ de-a dreptul coborînd din Feridun, ¤ iar şirul de strămoşi din tată-n fiu ¤ cu glorii... hibe... ca pe apă-l ştiu.

Auzind Rustem aceste cuvinte, dădu frîu bucuriei cu înţelepciune:

— O, şah al şahilor de pe pămînt, ¤ tronul Iranului să-ţi fie pururi sfînt. ¤ Arcanul tău strunească elefanţii, ¤ iar mantia să-ţi fie măreţie. ¤ Prin mine, Zal-Zer-Pahlivan se-nchină ţie. ¤ Popoarele Iranului, la fel, ¤ în jurul tău fac ziduri de oţel!

După această cuvenită închinare, Rustem ceru îngăduinţă să-şi depene în întregime solia cu bune şi rele cîte se petreceau acolo, departe, unde Zal stătea faţă-n faţă cu Afrasiab, aşteptînd cu nerăbdare venirea lui Keikobad.

Prinţul ascultă cu luare-aminte şi inima îi bătu de bucurie că fusese ales şahul tuturor iranienilor, dar şi cu mînie auzind despre faptele regelui duşman.

Înainte de a porni la drum, Keikobad ceru vin şi bău în cinstea lui Rustem. Rustem la rîndu-i, înălţînd cupa, răspunse:

— Aidoma lui Feridun să fii glorios tu, stăpîne, şi ani nesfîrşiţi să domneşti, iar şirul urmaşilor tăi Keianizi să se-ntindă pe veci!

Keikobad îi destăinui atunci un vis:

— În chiar noaptea trecută doi şoimi se-ndreptau către mine şi albi erau precum neaua. În zbor legănat ei duceau, ca soare-n văpăi, o coroană. În joacă mi-au pus-o pe cap, iar eu m-am trezit fericit cu gîndul la şoimi şi coroană. Am strîns adunarea de azi să-ntreb care-ar fi tîlcul, dar tu mi l-ai tălmăcit. Din vis, şoimul alb e Rustem. Coroana — vestea ce-mi dai.

— Mă bucur c-ai fost prevestit, răspunse Rustem surîzînd, dar bine ar fi să plecăm, fiindcă vitejii te-aşteaptă şi timpul ne e măsurat.

Kobad înţelese atunci că nu are vreme de pierdut în vorbe şi istorisiri mărunte. Ţîşni ca o flacără, sări pe calul de luptă.

Rustem strînge cingătoarea, încalecă pe Rakş, porneşte în grabă cu Keikobad, însoţit de războinici, pe calea întoarcerii.

Cam după o zi şi-o noapte de drum, fiindcă nu-şi îngăduiau odihna nopţii, tocmai cînd treceau printr-o vale închisă, un fel de strîmtoare, numai ce se pomenesc înconjuraţi de oastea lui Kalun, care socotise bine locul unde să le aţină calea.

Proaspătul şah Keikobad, văzînd primejdia, vru să-şi rînduiască oştirea în faţa turanienilor, dar Rustem îi spuse zîmbind:

— Stăpîne, această bătaie nu-ţi este nicicum pe potrivă. O pleavă măruntă stă-n cale, cu toate că au elefanţi! Destul să fiu eu şi cu Rakş.

Zise şi se abătu asupra duşmanului cu o ploaie de lovituri înspăimîntătoare. Cînd îi ostenea buzduganul, lua paloşul şi reteza dintr-o singură rotire cîte trei capete. Smulgea cu o singură mînă călăreţii din şa şi-i trîntea pe pămînt. Kalun crezu că vede un div, adică un vrăjitor fioros, care şi-a rupt lanţurile şi zboară cu ghioaga bîntuind văzduhul. Se năpusti la Rustem, îl lovi cu suliţa şi-i rupse nodurile cu care îi era închingată platoşa. Voinicul nostru întinse numai braţul, prinse din zbor ca pe o trestie suliţa lui Kalun, rămas împietrit de atîta îndrăzneală, dădu apoi un strigăt războinic, de tunet, şi-o împlîntă în chiar stăpînul ei.

— Aşa să piară de acum încolo toţi cei ce ţara noastră cotropi-vor! răcni voinicul şi se-ntoarse-n luptă. Dar cu cine să se mai bată? Văzînd pe Kalun mort, ostaşii lui dădură toţi bir cu fugiţii care încotro, lăsînd cîmpul de luptă acoperit cu leşuri, cu răniţi, cu cai, cu elefanţi şi arme scumpe, tot ce-aveau.

Keikobad privise uimit desfăşurarea bătăliei, uraganul iscat de vajnicul Rustem printre duşmani şi sfîrşitul neînchipuit de iute al încrîncenării.

— Cu-aşa viteji Iranul n-are grijă! Afrasiab va cere singur pace. Să ne grăbim, sînt dornic să-i cunosc pe capii seminţiilor irane. Să mă închin poporului iubit. Şah înţelept voi fi şi voi domni în pace.

Se lăsa noaptea. În linişte desăvîrşită convoiul cu Keikobad şi Rustem se îndrepta spre tabăra lui Zal, pe rîul Rei.

Sosiră în zori şi-n mare taină. Marii dregători pahlivani şi înţelepţii mobezi se întruniră. După ce se sfătuiră iar şapte zile, hotărîră cu toţii că, într-adevăr, nicăieri pe lume nu-i de găsit un şah mai bun decît Kobad. Afrasiab, cu puţina oaste ce-i mai rămăsese, se recunoscu învins, făgăduind să nu mai atace niciodată pămîntul Iranului. Rîul Oxus rămase hotar între iranieni şi turanieni, iar pacea fu încheiată spre bucuria popoarelor amîndouă.

Încă şapte zile de veselie şi ospăţ urmară în tabăra lui Keikobad, căruia i se pregăti un tron de fildeş, iar capul îi fu încins cu o coroană. Zal, Rustem şi ceilalţi pahlivani hotărîră ca Persepolis să fie cetatea de scaun unde Keikobad să-şi înceapă domnia.

Porniră cu mare alai într-acolo, în sunetul trompetelor, tobelor, clopoţeilor de toate felurile şi strigătele mulţimii care se socotea scăpată pe veci de război. Ajunşi acasă, alte serbări mai frumoase ţinură zile şi săptămîni.

Însă doar cincisprezece ani de rodnică şi paşnică domnie îl aşteptau pe Keikobad la Persepolis.

Muri în floarea vîrstei, iar fiului său, Kaus — Keikaus numit la suirea pe tron — i-a fost dat să poarte un şir întreg de lupte cu vrăjmaşii.

Povestea spune că mai cumplit din toate a fost războiul cu divii — nişte vrăjitori amarnici, ce stăpîneau ţinutul Mazenderanului. Într-o luptă cu divii, Kaus a fost făcut prizonier, împreună cu întreaga sa oaste, şi dacă n-ar fi fost Rustem, în veci ar fi rămas în lanţuri. Dar mai-nainte de-al elibera, Rustem a trebuit să săvîrşească, trecînd prin grele încercări, şapte isprăvi minunate.

CELE ŞAPTE GRELE ÎNCERCĂRI ALE LUI RUSTEM

PRIMA ISPRAVĂ — RAKŞ SE LUPTĂ CU UN LEU

Gîndul că în Mazenderan, Keikaus cu o întreagă oaste era ţinut de înspăimîntătorii divi, prizonier în silnicie, cernea inima poporului iranian.

Marii pahlivani ţinură sfat şi găsiră cu cale să-l trimită pe Rustem ca iscoadă, să vadă cum stau lucrurile şi ce s-ar putea face pentru liberarea şahului şi oştenilor săi de sub puterea vrăjitorilor. Căci cine altul s-ar fi încumetat să le pătrundă în bîrlog, străbătînd pînă acolo drumuri neumblate şi deşerturi încinse, dacă nu Rustem Viteazul?

Şi iată-l pe Rustem, gloria lumii, părăsindu-şi tatăl, pe cei dragi şi ţara de baştină, pornit spre necunoscută şi plină de primejdii ţintă. Grabă mare îl mîna. Copitele lui Rakş înghiţiră drumul o zi, o noapte şi încă o zi fără răgaz. Dar om şi cal, fiinţe de lut fiind, oboseala şi foamea îşi spuseră de la o vreme cuvîntul. Se întîmpla tocmai să se

găsească într-o cîmpie întinsă pe care păşteau asini sălbatici, nemunciţi, a căror carne fragedă era tare preţuită în acele vremuri şi locuri. Voinicul nostru pregăti arcul, struni calul între genunchi, şi Rakş, cu puteri adunate din sîngele pur al străbunilor, porni în goană după un asin sătul şi odihnit. Nu a fost treabă uşoară, dar iuţeala bidiviului şi îndemînarea călăreţului, împins de foame, aduse asinul în laţ. Cît te-ai şterge la ochi, jupuit şi curăţat, vînatul se rumenea la un foc pe care Rustem l-a iscat învîrtind iute între palme săgeata, cu vîrful înfipt într-un lemn anume ales să se aprindă dacă-i frecat cu nădejde. Cînd uriaşa friptură fu gata, viteazul înfometat o mîncă toată pe îndelete, în timp ce calul, uşurat de frîu şi povară, păştea iarba din preajmă.

Se lăsase întunericul. La o aruncătură de piatră foşneau trestii pe malul unei bălţi. Era o linişte şi o pustietate de necuprins. Din vreme în vreme, urletele fiarelor ieşite la vînat sfîşiau tăcerea nopţii. Inima oricui s-ar fi strîns plină de

grijă, fiindcă nu bănuiai de unde se poate ivi primejdia. Rustem însă căută printre trestii un loc mai bătătorit şi-şi pregăti un aşternut să doarmă, de parcă ar fi fost acasă la el. De unde să ştie că se afla tocmai în culcuşul unui leu, cu care nici măcar un elefant n-ar fi îndrăznit să se măsoare?

După prima veghe, adică pe la miezul nopţii, leul urmărit de nenoroc, fiindcă cutreierase cîmpia fără să înhaţe vreo jivină ce i-ar fi potolit foamea, se întoarse la culcuş mîrîind furios. Nu mică îi fu mirarea şi ciuda cînd dădu acolo de trupul uriaş al voinicului scufundat într-un somn fără vise. La cîţiva paşi, strălucitorul cal ciulise urechile şi sforăia răscolind pămîntul cu copitele în faţa primejdiei. Înfometatul leu îşi zise atunci în sine: "Să sfîşii întîi calul, să capăt puteri noi. ¤ Cu călăreţul ăsta mă voi sfădi apoi. ¤ O labă grea ajunge să-mi mătur aşternutul, ¤ să-i dau şi somnul veşnic. Să facem începutul..." Dintr-un salt

fu lîngă Rakş, dar acesta ţîşni ca o flacără, se ridică pe picioarele dinapoi, iar cu copitele dinainte năuci leul, lovindu-l în cap iute şi cu sete. Parcă se abătuse o ploaie de baroase mînuite de nenumăraţi fierari peste ţeasta de criţă a fiarei hămesite. Leul căzu jos — cîrpă, Rakş îşi înfipse dinţii în ceafa lui care pîrîi sub încleştarea fălcilor armăsarului, şi tîrnui pămîntul cu leşul gigantic pe care la urmă îl trînti lîngă Rustem. Din toată încrîncenarea, voinicul nu auzise decît un zvon slab ce îl făcu să se întoarcă pe cealaltă parte şi să simtă că nu mai avea loc în culcuş, că nu mai era la largul lui, ca decuseară. Deschizînd ochii, crezu că visează. Într-o clipă pricepu ce se petrecuse. Rakş bătea uşurel cu copita în pămînt, dînd din cap de sus în jos, cu un smoc de iarbă în gură.

— O, animal minunat! Mai înţelept te credeam. Cum te-ai bătut singur cu leul? Dacă, mai iute ca tine, ghearele şi colţii sălbatici ţi-ar fi curmat draga viaţă, cît de-ntristat rămîneam? Şi oare-n Mazenderan cum m-aş fi dus fără tine? Cine să-mi poarte cea ghioagă, şi coiful, şi arcul? O, dacă-aş fi prins eu de veste, lupta era de-o clipă! Dar somnul mi-a fost ca de plumb. Altdată trezeşte-mă iute.

Cu aceste cuvinte, Rustem aruncă departe leul sfîşiat, mai adună un braţ de trestii şi, noaptea neagră încă fiind, se scufundă iar într-un somn adînc ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Cînd soarele îşi ridică fruntea de dincolo de munţii albaştri din zare, se trezi odihnit, îşi răcori faţa în apa lacului din preajmă, ţesălă bine pe Rakş, îi puse şaua, încălecă şi porni pe cărări neumblate, mînat de mare grabă.

A DOUA ISPRAVĂ — RUSTEM GĂSEŞTE UN IZVOR ÎN DEŞERT

După o vreme, trapul grăbit îi purtă într-un deşert ale cărui margini nu se zăreau nicăieri. Era o întindere mohorîtă, sub dogoarea unei arşiţi atît de cumplite, încît povestea spune că păsările cădeau din zbor în pulbere. Pămînturile şi nisipurile erau atît de fierbinţi, de parcă atunci s-ar fi fost stins un foc pustietor. Apa din burdufurile de capră le ajunse o vreme să-şi astîmpere setea, dar în cele din urmă se isprăviră şi ultimele picături.

Trece o zi, trec două, trec zile arse şi nopţi fără rouă. Cal şi călăreţ înaintează vitejeşte.

Dar dogoarea creştea mereu în faţă, după cum crescuse mereu şi în urmă, înghiţindu-i ca un cuptor de iad. Trupul calului şi călăreţului se uscau de căldură şi sete. Sudoarea încinsă le opărea pielea, limbile li se încleiau, deznădejdea li se strecura ca şerpii de sloi în suflete, înfigîndu-le fiorii morţii ce parcă le dădea tîcoale din ce în ce mai strînse.

Din înălţimi, corbi şi vulturi se roteau

aşteptînd prăbuşirea. Ca un om beat, Rustem descalecă, sprijinit în suliţă umblă clătinat în uibul locului[1], fără să vadă vreo scăpare. Cade. Se ridică ars de nisip. Mai face cîţiva paşi, şi din nou, puterile îl părăsesc. Rakş nechează prelung cu cea din urmă vlagă, văzîndu-şi stăpînul în pragul sfîrşitului. Deodată, Rustem îşi aminteşte de credinţa părinţilor în Ahura-Mazda, izbăvitorul. Sufletul îi clocoteşte de mînie cînd rosteşte:

— O, cerule ce spui că-mparţi dreptate! De ce te-abaţi nedrept asupra mea? De ce-mi pui piedici şi necazurile curg? Îţi place oare să mă chinui, să mă-ncerci? Te bucură o zvîrcolire ca pe jar? Dar cupa suferinţelor mi-e plină! Răbdarea mi-e la capăt pe-astă lume. De mă tîrăsc s-ajung la Keikaus, credeam c-o să m- ajuţi să-l dezrobesc. Pe el şi oastea-ntreagă din Iran, ce-n gheara Divului se zbate-n van!

Rostind cuvintele, îşi simţi trupul greu sleit de sete. Cu capul în mîini, cuprins de un vîrtej ameţitor, se prăbuşi fără putere pe pămîntul încins.

---

[1] la întîmplare.

Din limba crăpată de uscăciune, i se prelingeau firişoare de sînge vîscos. Dar în aceeaşi clipă avu un fel de nălucire: un berbec bine hrănit îi trecu prin faţa ochilor. Îl fulgeră un gînd, şi el împleticit de sărăcia minţii bolnave: "De-arată aşa straşnic berbecul, e semn că are cu ce să se-adape. Prin preajmă va fi vreun izvor".

Nu, fără îndoială nu era o părere, şi Rakş văzuse berbecul, fiindcă sforăia şi strănuta uşor. Rustem strînse iar suliţa în dreapta şi se ridică adunînd toată virtutea ce-i mai rămăsese în trupul vlăguit. Se luă tîrîş după urmele berbecului, cu calul de dîrlogi. Care nu-i fu mirarea şi bucuria cînd, după o vreme scurtă ce i se păruse un veac, dădu de un izvor cu apa lină care se strecura de sub o stîncă îndreptîndu-şi undele printr-o vîlcea către o margine a deşertului. Hulpavi, călăreţ şi cal sorbeau cu nesaţ acum de parcă ar fi vrut să-l sece. Se opreau, răsuflau adînc şi iar sorbeau din apa binecuvîntată care li se răspîndea prin trup ca un val de viaţă, de putere, de bucurie, de speranţă împlinită. Cînd, înviorat şi vesel, Rustem se uită să vadă berbecul mîntuitor, nici urmă. Şi nici urme primprejur de adăpătoare bătătorită. Dar în

depărtarea în care se pierdea izvorul, se mişcau, cît nişte gărgăriţe, asini sălbatici. Fusese o întîmplare fericită. Străbătuseră deşertul cu cei din urmă stropi de vlagă şi puţin lipsise să nu cadă istoviţi la marginea întinderii de foc.

Şi Rustem binecuvîntă astfel berbecul.

— M-ai dus la izvor fără vrere, fiinţă măruntă sub cer! ¤ Ce fire te leagă de mine? Sau vieţile-s rude-n pustiu? ¤ De unde ştiuşi legea setei, să-mi fii spre izvor călăuză? ¤ Plecînd, nu- mi ceri nici un semn. Răsplata să-ţi fie doar pacea ¤ şi iarba cea verde mereu. Ghepardul sau leul în veci ¤ să nu-şi afle foamei astîmpăr cu preţul trupului tău. ¤ Oricin' te-ar vîna cu săgeata, să-i crape-n obraz coarda, arcul ¤ întins spre tine, berbece! Căci tu l-ai scăpat pe Rustem ¤ ce nu mai avea de-aşteptat nici giulgiul cernit pentru veci. ¤ Hainii balauri sau lupii sau corbii croncănitori ¤ i-ar fi răpus trupul vajnic, găsindu-l duşmanii doar oase.

Aici îşi opri viteazul vorba. Scoase apoi şaua de pe Rakş care necheza nerăbdător lîngă pîrîu. Îl scufundă într-o bulboană limpede, îl frecă peste tot cu mîngîietoare grijă. La sfîrşit, calul scînteia ca soarele, înviorat pe deplin, după cele îndurate. La

rîndu-i, voinicul se îmbăie îndelung. Nu-i mai venea să iasă din apa răcoroasă. Îl grăbi însă foamea.

Luă arcul, adună săgeţile, umplu tolba, şi se afundă în zarea unde păşteau asinii.

Doboară iar unul, îl frige întreg, la un foc năprasnic, îl înfulecă aşa cum numai el putea, pînă la cea din urmă fărîmă de carne, mai se scaldă încă o dată şi se gîndeşte la un binemeritat pui de somn în care să-şi regăsească toate puterile. Are însă grijă să stea de vorbă cu Rakş, ştiind cît e de năstruşnic bidiviul:

— Ascultă, cîrlane! Mă culc. Tu stai şi paşte prin preajmă. ¤ Nu-ţi căuta nici de joacă, asinele-s tare departe. ¤ Iar de zăreşti vreun duşman, aleargă la mine îndată. ¤ Nu te mai lua la bătaie cu leii sau chiar cu vreun Div. ¤ Să fii cum te ştiu: înţelept. Păzeşte-mi somnul tihnit, ¤ căci multe-nainte ne-aşteaptă.

Se culcă apoi liniştit. În timp ce dormea, Rakş se aşeză cu nădejde la păscut.

A TREIA ISPRAVĂ —
RUSTEM SE LUPTĂ CU UN BALAUR

Să tot fi fost către miezul nopţii, dar se vede treaba că nu-i era dat voinicului să aibă tihnă, fiindcă din pustie se ivi un balaur uriaş care vărsa foc pe nări, fulgere îi scăpărau din ochi, în timp ce coada lungă de şapte stînjeni plesnea pămîntul ca un harapnic înfricoşător, cutremurînd zările văzduhului. Pasămite îşi avea vizuina prin vecinătăţi, şi de frica lui nici picior de om, nici umbră de div nu se mai încumetase pînă atunci să-i calce tărîmul. Care nu fu uimirea jivinei cînd dădu cu ochii de Rustem dormind fără grijă şi visînd poate la stăpînirea lumii după isprăvi vitejeşti! Iar drept apărare, un cal păscînd. Ştia balaurul de lei îndrăzneţi, de elefanţi puternici, de divi vicleni, cu vrăji şi tertipuri de luptă negîndite. Din auzite ştia, fiindcă nici ei nu dăduseră pe-acolo de veacuri, teamă fiindu-le să-i înfrunte pîrjolul răsuflării şi puternicele-i gheare ce-ar fi arat pămîntul doar mîngîindu-l. De toate ştia balaurul de la străbalaur,

bunicu-său, de aceea mirarea îl ţintuia pe loc ca în faţa unei nemaipomenite îndrăzneli. Deodată porni tîrîş spre Rakş. Dar Rakş, văzîndu-l, cît ai clipi alergă spre viteaz. Bătu în pămînt cu copitele de bronz, necheză cît îl ţinu pieptul, şuieră prin aer cu coada pînă îl trezi. Rustem, buimac de somn, se uită în toate părţile. Balaurul se făcu nevăzut în beznă ca prin farmec, şi voinicul nu zări nimic. Ameţit şi înciudat, îl certă pe Rakş că-i strică somnul degeaba şi se culcă la loc adormind buştean.

Dar năprasnica jivină iese iar din întuneric, aruncînd fulgere şi flăcări. Din nou Rakş aleargă, zvîrlind bulgări peste stăpînul adormit. Mirat, dar mai ales furios peste măsură că-i strică fără rost odihna, Rustem cată în toate părţile, şi iar nu vede nimic prin noaptea neagră în care se mistuise din nou balaurul.

Mînios, grăi atunci către credinciosul Rakş, de care nu se lipea somnul:

— Tu nu poţi goni bezna nopţii, şi-atunci nu faci altceva ¤ decît să-mi tulburi odihna. Prea mult te-oi fi răzgîiat ¤ că nu poţi adăsta zorii zilei, treaz să mă vezi lîngă tine. ¤ Dar uite, o zarvă ca asta, o dată să mai faci, ¤ îţi tai capul fără cruţare. Cît despre Mazenderan, ¤ m-oi duce pe jos tîrînd coiful şi ghioaga şi paloş şi tot! ¤ Spusu-ţi-am încă de-aseară că numai un leu de-ar veni ¤ sau altă dihanie rea, să vii să mă scoli s-o dobor. ¤ Te tot năpusteşti peste mine degeaba în miezul de noapte! ¤ Ci lasă-mă-n tihnă să dorm! Ori vrei să mă ţiu de cuvînt?

Săracul Rakş nu păţise în viaţa lui asemenea ruşine, şi încă pe nedrept. Nu mai pricepu nimic. Căta cînd nedumerit către Rustem care-l dojenea şi-l ameninţa fiindcă nu simţea primejdia, cînd cu teamă înspre păcura nopţii, unde se scufunda mereu balaurul.

Şi aşa, iată că pentru a treia oară voinicul adormi acoperindu-se bine cu platoşa de leopard. Dar îngrozitoarea jivină se ivi din nou cu răget cutremurător şi izbucniri de foc pe nări.

De data asta calul, înfricoşat din două părţi, adică şi de Rustem şi de balaur, o luă razna orbeşte prin cîmpie. Nu mai îndrăznea să se apropie de pahlivan, dar inima lui de animal credincios i se sfîşia de îngrijorare. Pînă la urmă, dragostea de stăpîn fu mai tare. Iute ca vîntul se-ntoarse la el, nechezînd amarnic. Galopul lui cutremura văzduhul şi brazda scormonită în copite. Din somnul dulce Rustem se trezi şi furia iar îl cuprinse. Dar întîmplarea făcu, spre binele lui şi-al lui Rakş, să simtă, să vadă-n sfîrşit balaurul, pufăind primprejur.

Deopotrivă de mînios şi înciudat fiindcă-şi certase prietenul fără rost, toată vitejia i se adună în piept şi în pumn cînd puse mîna pe paloş. Tună spre balaur ca un nor de primăvară:

— Să-mi spui de îndat' cum te cheamă, jivină iscată-n pustia ¤ pe care n-o vei mai cotropi din clipa asta, în veci! ¤ Nu vreau să te sfîrtec pe loc, să-mi spurc paloşu-n smoala ¤ stîrvului tău blestemat, fără să ştiu cine eşti.

Dar balaurul, care pasămite grăia şi în limba lui Rustem şi a altora care poate i-ar fi călcat hotarul, răspunse la rîndu-i:

— Mi-e milă de tine, voinice. Mai bine spui tu cum te cheamă, ¤ şi vîntul să ducă un nume s-ajungă urechea de mamă, ¤ să afle că mori pe aice, ¤ să plîngă cu lacrimi de sînge ¤ durerea, cu lacrimi amare, ¤ din inima care s-ar frînge ¤ şi-n veci n-ar avea alinare. ¤ Mai află că de mine, din gheara mea de fier, ¤ nicicînd nu scapă nimeni. Mi-e-acoperiş un cer, ¤ dar pasărea nu-l taie, nici steaua nu-l străpunge. ¤ Pustia mi-e lăcaş, şi nu-i lăcaş de rînd, ¤ căci piere cel ce-ajunge să-l calce, chiar în gînd.

— Cine sînt eu, întrebi, jivină blestemată? ¤ Apropie-ţi grumazul, şi vei afla îndată ¤ cine-i Rustem-Viteazul. Zal-zer îmi este tată, ¤ bunic, Sam-Pahlivan, străbun mi-e Neriman. ¤ Şi-acum ce-atîta vorbă! Arată-te la luptă!

Nici nu terminase bine Rustem cuvintele, că balaurul se aruncă asupră-i, încercînd să-l nimicească strivindu-l sub trupul lui de matahală. Luat fără veste, voinicul fu aproape copleşit. Sub mormanul de piele scorţoasă şi carne buhăită nu găsea loc de mînuit paloşul. De-abia dacă putea să-l împlînte ici-colo fără mare spor. Dar nici dihania nu se clintea de deasupră-i, deşi nu-l

ajungea să-l sfîşie nici cu ghearele, nici cu botul. Sîngele gîlgîia în jurul voinicului, ameninţînd să-l înece în peştera boltită sub pîntecele balaurului. Rustem căuta o ieşire. Împingea cu braţe vînjoase în vintrele moi, dar cum ajungea către margine, fiara-şi trăgea trupul uriaş mereu peste viteaz, vrînd să-l ţină înăbuşit, încleiat în sîngele ei otrăvit care ţîşnea acum din toate părţile ca dintr-o uriaşă strecurătoare. Şi poate, mai ştii, ar fi reuşit, dacă Rakş, văzîndu-şi stăpînul la ananghie, n-ar fi sărit în ceafa şi umerii balaurului. Cu dinţii ca de leu, armăsarul smulgea fîşii-fîşii din pielea şi carnea dihaniei. Balaurul se zvîrcoli să se apere de Rakş care-l rupea de greabăn, dar în răsucirea lui, Rustem îi scăpă de sub pîntec. Era şi timpul. Se şterse la ochi de sînge şi-şi văzu bidiviul în primejdie de moarte. Cît pe ce să fie înşfăcat de gura jivinei, căptuşită cu dinţi cît săbiile.

O dată doar răsuci Rustem paloşul, de lăsă ţiuind o dîră luminoasă prin noapte, şi fălcile înfricoşătoare clămpăniră sec în capul despărţit de trup. Ca un şivoi negru, clocotind, sîngele ţîşni din gîtlejul retezat al fiarei, curse şi tot curse pînă umplu cîmpia cît se vedea cu ochii. Cal şi călăreţ,

frînţi de oboseală, stăteau acum cutremuraţi de fioroşenia priveliştii şi primejdiei prin care trecuseră. Rustem nu mai contenea cu laudele către Rakş, căruia îi mîngîia cu palma grumazul înspumat.

Merseră apoi la un rîuşor din apropiere şi se spălară îndelung. Porniră învioraţi la drum şi iar bătură cale lungă, rar umblată, pînă se treziră la hotarul Mazenderanului, împărăţia divilor.

A PATRA ISPRAVĂ — RUSTEM UCIDE O VRĂJITOARE

Erau aproape de ţinta călătoriei, dar nu şi de sfîrşitul încercărilor. Greutăţile cele mai mari de-abia de-acum încolo trebuiau să se ivească. Căci divii erau vicleni şi puternici, de vreme ce izbutiseră să-l prindă pe şahul Keikaus şi să-l ia în robie cu oaste cu tot. Pe şah şi pe iranieni era trimis să-i sloboade Rustem, de aceea trebuia să întreacă în isteţime şi curaj pe toţi vrăjitorii la un loc sau pe fiecare în parte, după cum va fi nevoia.

Mai făcu o bună bucată de drum şi, cînd soarele tocmai apunea în zări, numai ce se ivi un crîng, în care ţîşnea susurînd un izvor "cît un ochi de fazan" între maluri de iarbă mătăsoasă.

— Nu se poate loc mai potrivit pentru popas de noapte, strigă Rustem către Rakş şi, descălecînd în grabă, uşură animalul de povara trupului său şi a armelor grele. Dar care nu-i fu bucuria cînd găsi, cîţiva paşi mai încolo, o masă întinsă pe un covor scump! Bărdace şi cupe cu vin rubiniu, berbecul

atunci scos de sub jar, pîine, sare şi dulceţuri şedeau rînduite cu grijă, neatinse încă. Se uită împrejur. Nici ţipenie de om. Rustem înţelese pe dată că era cina unor iscoade de vrăjitori, care fugiseră la auzul vocii sale. Fără să-i pese, flămînd şi însetat, se aşeză vesel pe un maldăr de trestii, îşi umplu o cupă cu vin roşu, o goli dintr-o sorbitură şi, găsind în iarbă o liră de preţ, o sprijini pe piept şi începu să-i ciupească strunele cu mare meşteşug, însoţind dulcele zvon al corzilor, cu glas de bărbat:

Vă cîntă Rustem, hărăzit
Pierzanie celor haini,
Odihnă de mult n-a-ntîlnit
Umblînd ne-ncetat prin străini.
Pustiul sau munţi mi-s grădina,
Plimbare pe cîmp — doar la luptă,
Şi-oriunde pacea e ruptă
Rustem stă să caute vina.
Şi cum să mai am desfătări
Cu vin şi parfumuri de flori,
Cînd divi şi balauri, anume,

Se nasc pentru rele pe lume?
Mi-e soarta cîmpie de spini,
Dar dorul mi-e clocot în piept,
Cu paloş sau gînd înţelept
Să curm răul din rădăcini.

Cîntecul voinicului şi isonul mîngîiatei lire străbat depărtarea şi ajung la urechea unei vrăjitoare. Aceasta înţelege cine-i, de unde vine, ce poartă în suflet, şi-i pune gînd rău. Se preface, din slută cum era, într-o mîndreţe de fată, rumenă, mlădie, care vine în pas uşor şi jucăuş, îi dă bineţe, îl întreabă ce face şi se aşază lîngă dînsul, aşa, într-o doară, chipurile să-l asculte cîntînd.

Cînd, după atîta amar de vreme petrecută în singurătate şi în arşiţa deşertului, se văzu Rustem cu o masă întinsă, cu vin, cîntec şi o fată frumoasă care să-i ţină de urît, să schimbe o vorbă, să ciocnească o cupă, mai că nu-i venea să-şi creadă ochilor. Cum să-i treacă prin minte că un duh al lui Ahriman-hainul poate sălăşlui într-o asemenea minune de făptură? Îi puse în mînă o cupă cu vin rubiniu şi rosti cu glas înfierbîntat numele lui Ormuz cel drept, dătătorul binelui şi stăpînul

iubirii pe pămînt. Dar de îndată ce pomeni de Ormuz, chipul frumoasei se întunecă, fiindcă ea nu ştia ce e dragostea şi limba ei nu putea nici îngăima numele duhului binelui. Se schimonosi la faţă şi dădu să fugă în desişul crîngului de unde ceilalţi vrăjitori iscodeau nevăzuţi. Iute de mînă, Rustem aruncă arcanul şi prinse maştera de gît.

— Mărturiseşte cine eşti, acum, şi-adevăratul chip să ţi-l arăţi! strigă voinicul de s-a cutremurat pădurea.

Chiar în arcan frumoasa se prefăcu într-o babă. Adusă de spinare, cocîrjită, cu faţa de smochină putredă, ochi vicleni şi degete ca ghearele, smucea de funie, ţipînd răguşit după ajutor. Lui Rustem i se făcu silă şi vru să-i dea drumul, dar un foşnet printre frunze îl făcu să întoarcă privirea — vrăjitorii ascunşi pînă atunci strîngeau roata în jurul lui.

— Dacă-i pe-aşa, spre pildă să vă fie! spuse Rustem şi tăie vrăjitoarea în două cu o singură lovitură de paloş. Din babă izbucni o duhoare de pucioasă. Trupul pieri ca un fum dus de vînt. Pieriră şi divii, înspăimîntaţi, dar odată cu ei şi masa îmbelşugată din care nici măcar nu apucase

să se înfrupte voinicul nostru. Dar dacă ăsta îi era norocul, de ce să se mai oţărască de pomană? Înfulecă şi el ce găsi prin traista de la oblînc, bău din apa rece a izvorului şi se trînti pe iarba înaltă, căzînd într-un somn fără vise. Cînd mijiră zorii, încălecă pe Rakş şi porni grăbit mai departe.

A CINCEA ISPRAVĂ — AULAD CADE ÎN MÎINILE LUI RUSTEM

Nu merseră cei doi decît preţ de un sfert de zi, cînd pătrunseră deodată într-un ţinut fără lumină.

"Era o noapte neagră ca faţa de harap, ¤ nu se vedeau nici stele, nici luna lucitoare, ¤ ziceai, cît despre soare, că e cuprins în lanţuri ¤ şi stelele duiumuri, în ochiuri de arcan." Aşa zugrăveşte Firdousi acel ţinut al întunericului.

Mai ales că şi ploua, Rustem lăsă frîul în voia lui Rakş şi încercă să pătrundă cu ochii bezna, dar nu zări nici munţi, nici pîrîuri, nici dealuri, nici copaci. Nimic. Merseră aşa orbecăind prin potopul de apă nu vreme multă, şi iată că pătrunseră repede în locuri scăldate în lumină şi acoperite cu o mantie de grîne verzi şi mătăsoase. Povestea spune că, pătrunşi pe acele meleaguri, bătrînii întinereau, tinerii rămîneau tineri, timpul stătea în loc sau curgea atît de leneş încît nimeni nu-l simţea.

Sufletul lui Rustem fu năpădit de încîntare. O toropeală molcomă îl cuprinse şi fiindcă era ud

pînă la piele îşi scoase platoşa de leopard, tichia de sub coif şi, lăsîndu-le să se usuce, se-ntinse la soare.

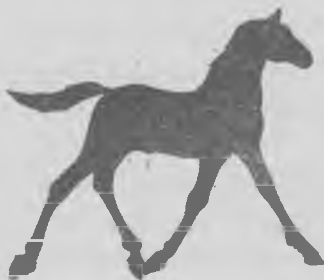
Lui Rakş îi scosese zăbala şi-l lăsase să pască printre lanurile proaspete. N-am zice că a fost o faptă bine socotită, dar tare era obosit. Cît despre armăsar, mult n-a stat nici el pe gînduri pînă să-şi aleagă un loc de păscut chiar în ţarinile însămînţate de curînd.

Paznicul cîmpiei, zărind calul în grîne, veni în fugă, mîniat, şi fără vorbă îi trase lui Rustem, care tocmai aţipise, un ciomag zdravăn peste picioare, mai-mai să-i rupă oasele. Ba mai şi strigă la dînsul:

— Ascultă, venetice! De ce-ţi laşi calul în grîne? De ce-ţi baţi joc de o muncă în care sudoare n-ai pus? Şi iar îl lovi cu sete, peste piept de data asta.

Dreptate n-o fi avut Rustem, şi cu vorba bună ar fi răscumpărat greşeala, plătind poate paguba nu prea mare, făcută de Rakş neştiutorul. Dar care voinic iute de mînie ar fi îndurat izbiturile şi şi-ar fi cerut şi iertare? Rustem se sculă de jos fără nici o vorbă, se repezi la paznic, şi-l prinse de urechi. Dar trase cam tare, aşa că se pomeni cu ele în palme! Nefericitul păzitor îşi luă în grabă urechile de pe

jos şi, zbierînd de durere, alergă la Aulad, războinic tînăr cu mare faimă, stăpînul acelui cuprins.

Rustem îşi chemă bidiviul şi îl certă; vina însă nu era tocmai a lui Rakş... După care, îmbrăcînd platoşa, puse şaua şi stătu în loc, neştiind pe unde s-o apuce, să găsească mai repede ascunzişul divilor. Mai totdeauna însă dintr-o gîlceavă de nimic ies marile nenorociri.

Căci iată, între timp paznicul ajunsese văicărindu-se în faţa lui Aulad. Şi-n loc să-i povestească cinstit cum s-a petrecut toată tărăşenia, cum l-a lovit el mai întîi pe Rustem, începe să se vaiete, născocind fel şi chip:

— Stăpîne, stăpîne, vai mie! Venit-a un div între lanuri. ¤ E negru ca dracu la faţă, veşmîntul din piei de pardos, ¤ balaur cu chipul de om. Dormea. Un duh rău are-n piept. ¤ Găsindu-i eu calul în grîne, m-am dus să-l gonesc, cum e drept, ¤ dar el, furios peste fire, din somn ca un zmeu a

ţîşnit, ¤ îmi smulge urechile, — uite! — le-aruncă în praf, pe-amîndouă. ¤ O vorbă n-a scos. Blestematul se-ntoarce-apoi iarăşi la somn!

Aulad ieşise la vînătoare cu nobilii săi prieteni, şi tocmai dibuise urma unui leu pe care se pregătea să-l găsească. La auzul celor povestite de paznic, atît el cît şi tovarăşii săi întoarseră caii şi se îndreptară semeţi către locul pătăraniei.

După cum ştim, gata de plecare, Rustem se întreba încotro să-şi îndrepte paşii, cînd zări de departe ceata de războinici venind spre dînsul. Un val de mînie îl năpădi. Sări în şa, trase paloşul şi înaintă încet către ei, ca un nor negru, din care răzbat tunete.

Nici nu se apropiaseră bine, că şi începură să se certe — şi cînd războinicii se ceartă, rar să mai caute vreunul unde este dreptate adevărată sau calea spre împăciuire. Aşa se iscă din senin prăpădul. Şi din îngîmfare fără temei ori din mînie nestăpînită la vreme.

Cel dintîi grăi Aulad:

— Cum te cheamă, cine eşti şi care este şahul ce-ţi ocroteşte capul? Cum de-ndrăzneşti să-mi stai în faţă, să calci hotarul leului războinic, să smulgi

urechile acelui pe care însumi l-am fost pus de pază? Să-ţi îndemni calul printre lanurile crude, să- mi pască grîul, preţ atîtor trude?

Rustem îi luă vorba, stăpînit, şi tot în cuvinte pe-ales, cum se cădea între feţe de seamă ca ale lor:

— Ascultă tinere, au ştii tot adevărul? În locu-mi de-ai fi fost ai fi făcut la fel.

— Nu vreau să ştiu nimic, răspunse Aulad. Am să-ţi întunec lumea şi coiful tău de aur va zace în ţărînă, alături de urechi!

— Te cam întreci cu gluma, grăi Rustem. Eşti leu? Numele meu e Nor, şi dacă norul vine să lupte cu un leu, te va ploua cu suliţi, cu grindină de paloş, cum va ploua aşijderi cu capete în jur! Cădea-vor în ţărînă nobilii tăi, cu vracul ¤ vedeţi-vă de cale, să nu vedeţi pe dracul!

— Cine crezi tu că sîntem, înfumurat străin? ¤ Ne sperii cu trei vorbe în care pui venin?

— Vreţi, deci, cu dinadinsul să ştiţi tot despre mine? ¤ De v-aş rosti un nume v-ar detuna urechea, ¤ v-ar îngheţa suflarea şi sîngele în vine, ¤ v-ar furnica piciorul şi v-ar cuprinde strechea. ¤ La voi n-ajunse zvonul, după amar de vremi, ¤

de-un arc fără cruţare şi ghioaga lui Rustem? ¤ Cum mama-şi plînge fiul şi giulgiu scump îi coase ¤ cînd pleacă împotrivă-mi, şi i se-ntorc doar oase? ¤ Cu arme staţi în faţa-mi? Bicisnici adieri ¤ de vînt ce-ar vrea să-nfrunte nemărginitul cer. ¤ Pieriţi într-o clipită, cît îmi înfrîng mînia ¤ ca-n loc de grîu, doar leşuri să nu dea rod cîmpia!

În zadar însă încercă Rustem să le strămute gîndul de la luptă. Ştiindu-se mulţi, fiindcă între timp se adunase o adevărată oaste în jurul lui Aulad, strîngeau mereu cercul ameninţător. Rakş bătea din copită şi sforăia cu furie simţind primejdia şi valul de duşmănie.

Nestăpînit şi setos de răzbunare, Aulad trage nesăbuit sabia şi dă semnalul. Iute ca fulgerul, paloşul lui Rustem croieşte o cărare largă, din galopul calului. Cădeau secerate cîte două-trei capete deodată.

Ieşit din împresurare, voinicul crede că pilda este îndeajuns. Se opreşte la o bătaie de piatră şi strigă:

— A fost doar începutul! Mai căutaţi pricină? Mai bine-aţi cere pace şi-apoi mi-aţi arăta un drum spre Divul Alb, lăcaşul lui Polad ce-i fiu al lui

Gaudi. De Bid iar vreau să ştiu. Ei ţin închişi pe-ai mei, în frunte cu Kaus...

Dar nu-l lăsară să-şi sfîrşească vorba. Oastea lui Aulad, descumpănită o clipă de felul în care-şi făcuse loc printre rînduri Rustem, alesese acum fără cugetare lupta şi venea ca un uragan stîrnit de furie.

Viteazul înţelese că nu mai era vremea sfaturilor şi nici îndurării, ci viaţa lui în joc. Le făcu faţă ca o stîncă. Ghioaga în stînga şi paloşul în dreapta îi şuierau năprasnic, trăgînd brazde adînci prin valul duşmanilor. Curînd groaza îi cuprinse în faţa prăpădului pe care singuri îl dezlănţuiseră. Călare pe Rakş în spume, Rustem părea o nălucă pustiitoare printre rîndurile risipite. Toţi căutau acum în fugă izbăvirea, pe coclaurii de dincolo de zări. Însuşi Aulad alerga mîncînd pămîntul în copitele calului. Necruţător, după el, Rustem agăţă din goană armele la oblînc şi, desfăşurînd arcanul de şaizeci de ori răsucit pe braţ, îl învîrti deasupra capului, lăsîndu-l apoi să zboare ca un şarpe uriaş şi să cadă pe gîtul lui Aulad. Smuls din şa, nechibzuitul prinţ îşi aştepta tremurînd moartea. Dar Rustem, după ce îl legă

fedeleş, îl trînti la pămînt şi-i spuse:

— Mai ai o singură scăpare: să nu-ndrăzneşti să mă minţi. Să vii cu mine să-mi arăţi lăcaşul Divului cel Alb, ce ţine-n crunta lui robie pe şahul Kaus şi pe-ai mei.

Dacă-mi dezvălui adevărul cinstit, şi eu, Rustem, mă leg ¤ să te fac şah peste regatul Mazenderanului întreg. ¤ Coroana, tronul, buzduganul vor face strălucirea ta. ¤ Dar dacă vorba-ţi mincinoasă mă-mpinge pe greşite căi, ¤ ţi-oi scoate ochii din găvane, să n-ai nici lacrime-şuvoi, ¤ să nu mai vezi nici calea bună, nici drumul de întors acas', ¤ nici glas să n-ai să-ţi plîngi de milă, şi nici minciunii să-i dai glas.

Simţind Aulad că-i mijesc zorii scăpării din ghearele morţii, se grăbi să răspundă cu tărie:

— O! limpezeşte-ţi mintea şi uită de mînie. ¤ Dă-mi îndurarea-ntreagă, viteaz între viteji! ¤ Nu-mi smulge din trup viaţa şi lasă-mi ochii treji. ¤ Te-oi duce drept la ţintă. N-am să-ţi ascund nici fir. ¤ Cetăţi cu de-amănuntul şi peşteri largi în şir ¤ le-om bate împreună dacă te-nduri acum... ¤ Ţi-e norocoasă urma cînd te aşterni la drum, ¤ voinic fără pereche, să smulgi din lume răul. ¤ Spre Divul

Alb să mergem — spre peştera-i cît hăul. ¤ E cale pîn-acolo, farsangi... ca la o mie, ¤ şi-n tainiţe ascunse stă Kaus în robie. ¤ În munţi... o văgăună unde se pierde glasul... ¤ vulturii-i dau ocolul... primejdii la tot pasul ¤ pîndesc pe-oricine trece spre peşteri... două sute, ¤ iar una, cea mai mare, cu margini nevăzute, ¤ adăposteşte fiara, pe Divul Alb, cum ştii. ¤ Doarme păzit acolo de divi... vreo zece mii. ¤ Un ghinărar năprasnic e capişte: Polad. ¤ El bîntuie pe munte şi toţi vitejii cad, ¤ doar cînd privesc la dînsul şi la ortacii săi. ¤ Ai tu vîrtute- atîta cît au duşmanii tăi? ¤ Şi de-ai avea... eşti singur şi... drept să-ţi spun... mă tem...

— Să nu-mi porţi tu de grijă — răspunde-atunci Rustem. ¤ Călăuzeşte-mi paşii. Îţi dau tot crezămîntul...

— Credinţă-ţi port de-a pururi. Şi tu... să-ţi ţii cuvîntul. ¤ Îmi dai Mazenderanul cînd cade Divu-n luptă?...

— Făgada-mi, prinţ netrebnic, din cinstea mea e ruptă. ¤ Nici n-am pornit la treabă şi te gîndeşti la plată. ¤ Ţi-e mintea la mărire... Nu ţi-o socot curată. ¤ Vei sta legat tot drumul — zi-noapte, cît de mare.

— Legat? Dar braţul, spada?...

— Mi-e teamă de trădare... ¤ mai mult decît de oastea de vrăjitori duşmani.

— Ţi-e teamă de prieteni?...

— Nu dau pe ei doi bani, ¤ cînd preţul înfrăţirii nu uită să îl ceară...

— Tu uiţi de Divul Alb ce ţine lumea-n gheară. ¤ El calcă peste creste într-un smintit galop, ¤ de se cutremur munţii ca frunza de pe plop. ¤ La braţele-i vînjoase, de zece stînjeni lungi, ¤ la pieptul de cinci stînjeni, tu, singur, vrei s-ajungi? ¤ Ai mîinile ca fierul şi paloş ascuţit, ¤ dar despre Div se vede că n-ai prea auzit. ¤ Va fi o luptă cruntă. Te ştiu vîrtos în faptă. ¤ Chiar de-l dobori, voinice, tot nu ştii ce te-aşteaptă. ¤ Cu ghioaga şi arcanul, cu suliţă sau paloş, ¤ învingi un Div, o mie, zdrobeşti pe Divul Alb. ¤ Dar drumul mai departe e-ntr-un deşert de stînci ¤ încinse precum iadul. Ce faci cu arme-atunci? ¤ Eu pot să car povara burdufelor de apă...

— Am mai răbdat de sete... Nu sînt din cei ce crapă ¤ uşor, un strop de rouă mi-ajunge, Aulade.

— Dar roua în pustia în care mergi nu cade.

— M-adapă-atunci credinţa în lupta noastră dreaptă.

— Să fie precum spui... După deşert ne-aşteaptă ¤ un rîu lat de-un farsang şi-adînc asemeni, parcă...

— Sorbim ajunşi la ţărmu-i şi Rakş îmi va fi barcă.

— Dar rîul este straşnic păzit de Kunareg.

— Un div?

— Chiar unul groaznic...

— Atuncea te dezleg, ¤ să văd ce-ţi poate osul ca să rămîi întreg.

— Am să mă lupt cu ghioaga, cu spada, cu arcanul ¤ şi dacă-nving, Rusteme, e-al meu Mazenderanul?

— Mă faci să cred că divul ţi-o fi cam pirpiriu...

— Îmi dai Mazenderanul de-i scap din labă viu?

— O ţii mereu tot una. Nici vorbă că ţi-l dau. ¤ Mă-nveselişi acuma. Dar uite cum mai stau ¤ la sfat cînd vremea trece, c-un găgăuţ de prinţ ¤ ce n-are alt sub ţeastă decît de tron dorinţi. ¤ Ci spune, după fluviu, mai e mult de umblat?

— Ajungi la Buzgeusk. Aici e un palat ¤ întins cît o moşie, stăpîn e Nerempai. ¤ De vrei, îl cucereşti. E bine să nu stai. ¤ Te-aşteaptă cale lungă. Călătorind un an, ¤ ajungi sub zidul marii cetăţi Mazenderan...

Aulad i-a înfăţişat apoi cu de-amănuntul, desluşit şi înfricoşător, felul alcătuirii oştilor pe care aveau să le-nfrunte. De o mie de ori o mie de călăreţi războinici cutreierau în lung şi-n lat ţinutul Divului Alb.

— Cu toată-a lor mulţime, n-ai să găseşti un laş, ¤ iar elefanţi — o mie se află în oraş... ¤ poate mai mulţi la număr, dar numărul e tainic. ¤ Cînd te găteşti de luptă, îl taci, nu-l strigi prin crainic. ¤ Sînt fiare-de-război ţinute-n lanţuri grele. ¤ De-ai fi puternic — munte — cum să te baţi cu ele ¤ şi cu o oaste-ntreagă, mai deasă ca nisipul, ¤ de fii de Ahriman ce-i moştenesc tertipul?

Rustem zîmbi la aceste vorbe şi-i răspunse:
— Călăuzeşte-mi paşii şi ai să vezi pe loc, ¤ ce-mi poate braţul, soarta purtată de noroc, ¤ ce poate vitejia, credinţa nesmintită ¤ într-o izbîndă dreaptă, de bine-nsufleţită. ¤ Cînd vor simţi pe ţeste dojana mea cu ghioaga, ¤ cînd le-oi cresta în piele mînia mea, întreagă, ¤ li s-o-ncuiba o spaimă cum n-au simţit ades, ¤ că nu vor şti nici frîul, nici scările unde-s. ¤ Zbura-vor de-a călare în patru părţi de vînt, ¤ de groaza mîinii mele intra-vor în pămînt ¤ să caute scăpare ăşti fii de Ahrimani, ¤ ce-au scris cu sînge răul de-atît amar de ani! ¤ Dar ce atîta vorbă? Să ne-aşternem la drum...
— Ţi-am înţeles, Rusteme, întregul gînd acum... răspunse Aulad şi, sărind pe cal, o luă înainte, iute ca o nălucă. Rakş ţinea pasul în goană, fiindu-i mereu aproape.
Cale lungă străbătură printr-un deşert ars de razele nemiloase ale soarelui. Limbile cailor şi călăreţilor se umflaseră de sete, cînd ajunseră în sfîrşit după zile şi nopţi nesfîrşite pe malul unui rîu ce-şi învolbura ape întinse, că de-abia se zărea celălalt mal. Băură întîi cu nesaţ. Căutară apoi un vad, dar rîul era atît de adînc, încît lîngă mal ar fi

înghiţit într-o clipită cal şi călăreţ nepriceput. De barcă nici vorbă în asemenea pustie. Rustem îl îndemnă pe Rakş. Armăsarul intră atunci curajos şi înfruntă înot, cu stăpînul în şa, furia apelor. Pilda lui Rakş prinse bine şi bidiviului lui Aulad care sări în valuri. Dar nu făcuseră nici zece stînjeni şi o bulboană, un vîrtej, răsuci perechea din urmă trăgînd-o în adîncuri. Cu un nechezat de groază calul lui Aulad se tot ducea la fund. Rustem se întoarse atunci şi aruncă îndemînatic arcanul în urmă. Aulad îl prinde, se înfăşoară cu cal cu tot în frînghie. Rakş simte greutatea, îşi adună, îşi îndoieşte puterile. Trage, trage cu nădejde şi înoată voiniceşte. Furia rîului, cînd ajung la mijloc, îi poartă o vreme la vale. Dar pînă la urmă, curajul şi mintea nobilului animal înving iureşul orb al apelor, şi iată-i pe celălalt mal şuruind de apă, însă înviorați de bucuria izbînzii.

Cu ochii plini de recunoştinţă, Aulad încercă să mulţumească:

— Îţi datorez iar viaţa! Cum să-ţi întorc, Rusteme?

— Ne ţinem de palavre! Nu vezi că n-avem vreme?

Într-adevăr, nici nu apucaseră să se zvînte, că într-un nor de praf ce creştea văzînd cu ochii se năpustea spre călătorii noştri Kunareg, divul paznic al tărîmului pe care de-abia puseseră piciorul.

— Găteşte-te! E divul cu care-ai spus că lupţi! ¤ Să nu ieşi din bătaie cu mai toţi fulgii rupţi! ¤ strigă către Aulad Rustem, înveselit la gîndul că o să privească odată o încăierare la care era hotărît să nu ia parte decît dacă...

Aulad aproape încremenise de frică. Totuşi, trase sabia şi înaintă mai mult dus de cal către vrăjitorul ce venea precum un elefant turbat şi înaripat. Te aşteptai la o ciocnire grozavă, dar... Kunareg încercă să treacă în zbor pe deasupra şi să-l smulgă din şa pe Aulad. Acesta însă, mort de spaimă, dădu drumul la scăriţă şi dîrlogi, şi se trezi alunecînd sub burta calului. Kunareg prinse în gheare numai vîntul, şi cu un pleoscăit uriaş, din goană, se pomeni în rîu. Prinţului îi mai veni inima la loc. Ieşi din ascunzătoare şi, cînd divul se lupta în valuri să se agaţe cu labele de malul înalt, Aulad se aţinu cu paloşul, ghemuit pe vine. Cum se ivea cîte o labă cu ghearele încovoiate ca securile şi se

înfigea în pămînt, Aulad o şi reteza cu sete, de parcă tăia răgălia[1] groasă a vreunei sălcii bătrîne, pînă le termină pe toate cîte or fi fost, căci povestea nu spune dacă erau patru sau mai multe.

Divul slut se prăbuşi în apele înroşite de sînge şi se tot duse înghiţit de străfunduri.

În ăst timp, Rustem rîdea ţinîndu-se cu mîinile de pîntec, Rakş necheza şi el într-un anume fel, de-ai fi zis că-i vesel, iar calul prinţului păştea cît-colo, liniştit, parcă făcîndu-se că nu ştie nimic.

Scăpat de primejdie, Aulad se întoarse cam ţanţoş de pe mal.

— Văzuşi ce isteţime, să mă ascund sub burtă?

— Văzui! Scăriţa stîngă îmi pare că-i mai scurtă... ¤ Să-ţi potriveşti scăriţa... căci ai căzut de spaimă.

Mofluzul Aulad, roşind, atunci îngaimă:

— A fost o viclenie şi am scăpat întreg...

— Scăpaşi... dar vezi, băiete, şi divul ţi-a fost bleg. ¤ Halal de aşa labe! I le tunseşi! Pesemne ¤

---

[1] rădăcină dezgolită de ape.

stătea ca prostu-n baltă să vadă cum tai... lemne!
¤ Hei! În sfîrşit, e bine că ţi-ai răpus duşmanul.

— Acuma, Pahlivane, îmi dai Mazenderanul?

— Să mai vedem... Domnia e singura ta grabă... ¤ De-abia de-acum în faţă ne stă atîta treabă, ¤ atîtea lupte grele ne-aşteaptă-n munţi şi văi, ¤ pînă la izbăvirea lui Kaus şi-alor săi...

Cu aceste vorbe, încălecară din nou şi se aşternură la drum neobosit zi şi noapte, noapte şi zi, săptămîni de săptămîni, pînă ajunseră la poalele muntelui Asprús. Acolo venise Keikaus cu oaste şi-l lovise năpasta divilor, căzînd în robie.

Era cam pe la miezul unei nopţi de catran, cînd Rustem şi Aulad aud dinspre cîmpie bătăi de tobe şi văd luciri de focuri nenumărate în zare.

Rustem îşi întreabă călăuza:

— De ce se aprind focuri în stînga şi în dreapta?

Aulad răspunde:

— Aici e poarta ţării... Mazenderanu-aşteaptă... ¤ De veghe la hotare, din trei divi, doarme unul, ¤ căci şi-au făcut în lume duşmani... tot cu duiumul. ¤ Unde auzi un vuiet de tobă şi de

surlă, ¤ Arzeng, divul năprasnic, şi-ai lui războinici urlă ¤ să sperie pustia...

— În surle şi în tobe le stă deci vitejia! ¤ O să le-arăt eu mîine cine-i sub soare domnul. ¤ Acum să ne culcăm... Simt că mă prinde somnul.

Şi fără să-i pese de nimic, Rustem se întinse pe un petec de iarbă adormind.

Se trezi numai cînd săgeţile calde ale soarelui îl împunseră blînd sub pleoape. Şi cum presimţea o luptă aprigă, teamă fiindu-i de trădare, fiindcă Aulad era cam de partea celui spre care bătea vîntul victoriei, îl legă pe prinţ de un copac, înfăşurîndu-l în toată lungimea arcanului. După care, agăţă la oblînc vestita ghioagă a bunicului său Sam şi se avîntă plin de curaj şi ascuţită isteţime.

A ŞASEA ISPRAVĂ — LUPTA LUI RUSTEM CU DIVUL ARZENG

Purta pe cap un coif împărătesc, de aur, iar pieptul îi era acoperit de o platoşă din piele de leopard. În trapul mîndru al lui Rakş, Rustem se apropie de tabăra lui Arzeng, căpetenia oştirilor Divului Alb, stăpînul Mazenderanului.

Văzut de departe de iscoade, viteazul nostru era aşteptat în zăngănit de arme şi nechezat de cai de-abia ţinuţi în frîie.

După obiceiul vremii, să-şi vădească vrerea şi gîndul de luptă fără cruţare, Rustem scoate un strigăt de-ai fi zis că va spinteca marea şi va străpunge munţii. La auzul lui, spaima încremeni oastea duşmană, iar Arzeng ţîşni din cort uluit. Într- un galop de fulger, Rustem fu lîngă el, trecînd printre oşteni ca printre nişte stane de piatră. Fără o vorbă, îl apucă pe Arzeng de cap, i-l smulse din trunchi şi-l aruncă spre oastea Divului Alb. Atît a făcut. Dar destul ca să bage fiorul groazei în inimile potrivnicilor săi rămaşi fără căpetenie. Mai puse mîna pe ghioagă, şi cît ai clipi făcu un luminiş larg

împrejur. O fugă nebună cuprinse pe cei ce erau mai aproape de el. Scăpărau copitele cailor şi duruia pămîntul. De grabă, se călcau în picioare care pe care, doar-doar să se pună la adăpost de vuietul şi izbitura uriaşei ghioage moştenite de la Sam-Pahlivan. Pe cei ce ruşinea de fugă îi împinse la o împotrivire nesăbuită, puternicul Rustem îi făcu să-i cunoască tăişul neîndurător al paloşului.

În goana lui Rakş, voinicul cutreieră o zi întreagă cîmpia, răpunînd pe rînd pe toţi divii, pînă la cel din urmă. "Iar cînd soarele lumii se stinse în apus, ¤ se-ntoarse şi voinicul la muntele Asprús."

Aici îl aştepta, după cum ştim, legat fedeleş, Aulad, furnicat de nemişcare şi strînsoarea arcanului. Rustem îi desfăcu nodurile şi, pînă să se mai dezmorţească prinţul care tot bombănea ţopăind nemulţumit, se întinse la umbra unui copac să răsufle. O parte din ce fusese greu trecuse. Odihna era binemeritată, dar nu o putea lungi. Cetatea era pe-aproape, iar şahul Kaus nu trebuia să mai aştepte. Destul durase robia! Şi ce poate fi mai amarnic decît o aşteptare nesfîrşită, în care nădejdile istovesc şi se irosesc una cîte una, odată cu scurgerea nemiloasă a clipelor?

Îşi îndemnă călăuza să-i arate drumul. Aulad nici nu mai încălecă. Atît era de ţeapăn, încît alese fuga pe jos cu calul de dîrlogi.

Cînd să intre în cetate, Rakş slobozi un nechezat ca tunetul.

Din întunecimea tainiţelor în care stătea ferecat în lanţuri, Kaus auzindu-i glasul pricepu îndată ce se petrecea şi izbucni în strigăte, fără de înţeles la început, dar mai apoi cu noimă:

— Zilele noastre de chin au trecut. ¤ Aud nechezatul lui Rakş undeva, ¤ la fel ca pe timpul cînd zări împungea, ¤ pe timpul lui Afrasiab ¤ înfrînt de şahul Kobad. ¤ Rustem era braţul lovind, ¤ iar Rakş era calul, gonind. ¤ Uitară-ţi vremurile-acele?

— O! Aste lanţuri grele ni l-au smintit pe Kaus... strigară prizonierii... şi-n şoaptă, ca adaus: ¤ S-a stins lumina noastră — vorbeşte ca din vis! ¤ Bun simţ şi judecată pierdute-s! Ne-a fost scris ¤ să

nu ieşim din temniţi întregi, cu mintea- ntreagă! ¤ E oare-n toată lumea o minte să-nţeleagă ¤ ce cruntă e robia, smintelii de-i dă glas? ¤ Şi oare-ai noştri, liberi, ce fac la noi acas'? ¤ Cum le tihneşte somnul, mîncare, libertate?

— Auzi, auzi cum umblă copita-i prin cetate! ¤ E Rakş! Răsună piatra într-un anume fel!

— Păreri... vedenii oarbe, cum v-aţi legat de el? ¤ se tînguiau Kustahem, Şidusk şi Bahram — leul.

— E om — întoarce Guderz — ca noi... Şi nu-i vreo lege ¤ să ocrotească şahul: sminteala nu alege. ¤ De Divul Alb învinşi şi-nlănţuiţi mişel, ¤ acelaşi lanţ ne roade pe noi ca şi pe el. ¤ Aceleaşi patimi grele... Dar nu sfîrşi cuvîntul... ¤ Trosnind zbură o poartă... Rustem intră ca vîntul!

Cine poate povesti aici bucuria izbăvirii, bucuria regăsirii? Cine poate mîngîia cu vorbe şi îmbrăţişa în tăcere zorii slobozi mai bine decît cei ce văd cum li se dărîmă zidul temniţei şi le curg la pămînt, topite, lanţurile?

În genunchi, Rustem îl căină din suflet pe şah. Kaus îl strînse la piept, îl întrebă despre Zal, despre toţi cei rămaşi în Zabulistan, despre

greutăţile drumului. Se întoarse apoi către tovarăşii de suferinţă şi-i dojeni blînd:

— V-aţi îndoit de mine, dar capul îmi e teafăr... ¤ Urechea mi-e subţire... O rază de luceafăr, ¤ un zvon simţit mai iute e că doream s-alin ¤ mai iute chinul nostru... Nebun nu-s. Nici divin. ¤ Un şah e om, Guderze... se-nşală, poate, des, ¤ dar la Alborz — îmi pare — voi singuri ne-aţi ales! ¤ În întuneric ochiul se-nchide spre afară, ¤ urechea se ascute, auzul zboară, zboară, ¤ cu gîndul împreună, iscoadă se preface... ¤ şi sfîşie tăcerea şi se întoarnă-ncoace... ¤ Un nechezat... copite... copite numărate... ¤ o clipă mai devreme un zvon de libertate¤lărgeşte bucuria de nu încape-n piept! ¤ E-atît amar de vreme, cu voi, de cînd aştept...

Rustem se prefăcu a nu înţelege că s-ar fi întîmplat cîrtire împotriva lui Keikaus — de fapt nici nu fuseseră decît vorbe de deznădejde, iar înţelepciunea lui Keikaus care, după cum vom vedea mai tîrziu, va dori să se înalţe către soare cu mijloace lumeşti, depăşea ceasul vremii.

Şahul Kaus îi spuse apoi lui Rustem:

— Acum începe greul cel din urmă. ¤ Încalecă pe Rakş în taină mare, ¤ căci Divul Alb,

de află cum se curmă ¤ robia noastră cruntă, e în stare ¤ s-adune vrăjitori din lumea largă, ¤ cît frunză, cîtă iarbă, cît nisip, ¤ păduri de suliţi platoşa să-ţi spargă, ¤ nori de săgeţi să-ntunece-al tău chip.

Îi mai spuse că dacă s-ar întîmpla o astfel de îngrămădire de oaste, truda de pînă acum i-ar fi zadarnică. Vestea morţii lui Arzeng, răspîndită în Mazenderan, ar umple inimile vrăjmaşe cu veninul urii şi al răzbunării. Oricîtă putere sau vitejie l-ar însufleţi pe voinicul nostru, puzderia duşmană l-ar copleşi. Să ia deci îndată drumul care şi aşa era destul de lung, să nu lase trupului odihnă şi nici duşmanilor răgaz să afle şi să se adune.

— Să nu laşi paloşul să-ţi stea în teacă, ¤ să nu laşi coarda arcului tău moale, ¤ nici ghioaga la oblînc să nu petreacă. ¤ De-atingi un Div, de jos să nu se scoale ¤ să dea de ştire altora că vii.

— Aşa voi face, Kaus, dar să ştii ¤ c-a lor mulţime nu mă înspăimîntă.

— Cînd te aud, Rusteme, -aud cum cîntă ¤ în inimă noiane[1] de viteji: ¤ strămoşii toţi în tine azi

[1] Oşti de cîte zece mii de luptători, în organizarea armatelor asiatice. Cuvîntul se păstrează în limba română din timpul năvălirilor tătare.

sînt treji. ¤ Vei trece şapte munţi ce-s plini de cete ¤ de vrăjitori şi de ciraci de-ai lor. ¤ Să-i hăcuieşti cum poţi, pe îndelete ¤ sau ca un vînt turbat, pustiitor, ¤ să nu-ţi urzească-n urmă iar pieirea.

— Aşa va fi! Plecînd eu dintre oameni, ¤ m-am juruit să mîntui omenirea ¤ de duhuri rele...

— Stai acum şi-ascultă ¤ despre o peşteră şi-un Div năpraznic...

— De Divul Alb vorbeşti? I-om face praznic ¤ cum se cuvine fiecărui mort...

Era mulţumit în sinea lui Keikaus, de nepăsarea cu care Rustem aştepta grelele încercări, dar crezu că e mai bine să-i spună tot ce ştia despre ascunzătoarea şi felul de apărare al Divului Alb. Aşa, îi povesti despre înfricoşătoarea peşteră, păzită de războinici în stare să se lupte doar cu braţele împotriva tigrilor. În peşteră întunericul era o stavilă grea pentru muritorii de rînd, în timp ce ochiul Divului Alb scruta prin beznă ca ziua.

Şi îi mai spuse către sfîrşit:

— Şi-acum de o năpastă ce ne-a lovit pe toţi ¤ e bine iar să ştii... În închisori de hoţi, ¤ ţinuţi fără o rază de soare sau opaiţ ¤ nu ni s-a frînt

cerbicea, dar cum să nu te vaieţi, ¤ cînd ni s-a stins privirea, cînd ochii noştri-s duşi, ¤ cînd soare şi luceferi ne sînt pe veci apuşi! ¤ Noi ne uităm spre tine, dar nu ca-n alte dăţi: ¤ găvanele ni-s oarbe! Nici nu ştim cum arăţi.

— Ce spui, mărite şah? se îngrozi Rustem... ¤ Şi ce-aş putea să fac, pe care vraci să chem? ¤ Au ştii vreun leac în lume sau pe un alt tărîm? ¤ Să vă-ndărăpt lumina, pămînt şi cer sfărîm, ¤ le-aleg în sita palmei pînă găsesc scîntei ¤ să pic în ochii voştri... v-aş da chiar ochii mei, ¤ dac-aş putea...

— Voinice, va fi mult mai uşor ¤ să ne redai privirea, pe Div dacă-l dobori. ¤ Tot cercetînd pe-ascuns, mi-a spus un vraci vestit ¤ că leacul de orbire e-n sînge tăinuit. ¤ Dar nu în orice sînge îl afli, de cutreieri. ¤ Doar Divul Alb îl are în inimă şi creieri. ¤ Trei picuri, stropi de sînge, cît roua strop de apă, ¤ trei lacrimi de rubină... doar le prelingi sub pleoapă, ¤ şi curge iar lumina, şi curge iar şivoi, ¤ din ochii care cată spre lume seci şi goi.

— Atîta tot, stăpîne? Alerg să-ţi caut leac! ¤ Am încă o pricină — îndemn să-i vin de hac!

Viteazul cu trup de elefant strînge chinga lui Rakş, se încinge bine cu brîul, cearcă tăişul

paloşului pe un fir de păr din coama calului: brici. Aruncă ghioaga uşurel în văzduh. Ghioaga cade şi se afundă de trei palme în pămînt — mai grea ca plumbul şi ca aurul. Încordează arcul, şi săgeata pornită spre tării se tot duce fără să se mai întoarcă din albastrul văzduhului. E gata de luptă.

Pentru cea din urmă oară grăieşte către Kaus, şi mai ales către cei ce rămîn să-l apere:

— S-aveţi auzul ager, nu fiţi uşoară pradă. ¤ Mă duc. Dau piept cu Divul, dar va fi greu să cadă, ¤ păzit cum e de oaste şi-ntreg Mazenderanul, ¤ de-a lui vîrtute însăşi. Îi e viclean arcanul, ¤ dar dacă steaua bună m-o ocroti de laţ, ¤ dacă prin întuneric putea-voi să-l înhaţ, ¤ să-i dau la mir cu ghioaga sau să-i retez grumazul, ¤ de-mi va fi scris, în luptă, să nu-mi pătez obrazul, ¤ atunci şi ţara asta va fi a noastră iar, ¤ şi şahul Kaus — trunchiul — va da din nou vlăstar.

Şi porni la drum.

A ŞAPTEA ISPRAVĂ — RUSTEM UCIDE DIVUL ALB

Cale lungă, grea şi întortocheată la nesfîrşit îl aştepta prin coclaurii munţilor necunoscuţi. Îl luă şi pe Aulad cu el. Porniră ca vîntul.

De la început se înfundară într-o pădure atît de deasă, încît erau nevoiţi să-şi facă drum uneori retezînd copaci mai tineri sau lăstărişuri încîlcite ca pîsla. Nu erau poteci, dar ziua se călăuzeau după soare, iar noaptea, căci nici atunci nu se opreau, după stele. Nu se odihneau decît cînd caii erau sleiţi de puteri sau cînd norii îngroşau întunericul făcîndu-l zid. În luminişuri, cînd se iveau, cete de divi pîndeau încercînd să-i ucidă, să-i prindă sau să-i sluţească izbindu-i cu suliţe, pietre şi săgeţi, aruncate hoţeşte din ascunzişuri. Aşa că se cam fereau de poieni, dar pe unde puteau dibui vrăjmaşul îl scurtau de cap, îl străpungeau cu spada ori cu săgeata, ori îl puneau pe fugă.

Într-o noapte pe cînd, frînţi de oboseală, se odihneau ocrotiţi de întuneric, într-un hăţiş de goruni, îi deşteptă nechezatul lui Rakş care păştea

prin preajmă. Un vuiet ca de trîmbiţă şi trosnet de crengi rupte se apropia dinspre miazăzi. Iscoadele duşmane îi dibuiseră de cu seară şi, pe ascuns, îndemnau acum trei elefanţi de luptă, furioşi de împunsăturile cornacilor, să rupă totul în cale şi să-i zdrobească în picioare pe călătorii noştri. Într-o clipă, Rustem smulge cîţiva copaci înalţi, groşi ca pe picior, şi-i împleteşte printre gorunii bătrîni, făcînd un fel de ţarc. Nici nu terminase bine treaba, că se şi pomenesc cu elefanţii dînd pieptiş în îngrăditură. Aulad aprinsese între timp cîteva tufe de iarbă uscată, să spargă bezna. Rustem, cu ghioaga din tinereţe a bătrînului Sam, trăsni pe rînd ţestele celor trei animale, ce se opriseră nedumerite de stavila închegată de viteazul isteţ.

Auzind bubuiturile trupurilor prăbuşite, divii alergară în grabă să vadă şi să se bucure de izbîndă.

Dar nu apucară decît să ajungă... Cît te-ai şterge la ochi, împărtăşiră soarta elefanţilor. Apoi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, Rustem se trînti pe pielea de leopard şi adormi. Rakş se apucă de păscut, dar de Aulad, care nu mai văzuse de cînd era, trei elefanţi doborîţi cu cîte o singură lovitură de buzdugan, nu se lipi somnul pînă înspre dimineaţă.

La mijitul zorilor, Rustem-Viteazul se trezi ca nou-născut, se întinse. Încheieturile înţepenite de răcoare şi hodină trosniră viu. Strigă pe Rakş, îl zgîlţîi pe Aulad care de-abia aţipise, şi fără multă vorbă se aşternură din nou la drum greu. Intrară în cei şapte munţi sălbatici. Era un iad de stînci şi pietre colţuroase. Copitele cailor, căutînd cel mai potrivit loc de reazem, scăpărau negăsindu-l totdeauna. Şi în toată această vînzoleală de steiuri înţepenite, cete de divi se iveau la tot pasul, îi hărţuiau mereu, şi mereu li se rostogoleau capetele ca bolovanii în hăuri. Rustem era fără îndurare. Lăsa îndărăt, cu socoteală, drumul plivit de duşmani, urmînd sfatul şi porunca şahului Kaus.

După o vreme, străbătînd în sfîrşit toate căţărişurile şi văile celor şapte munţi, ajunseră pe

la asfinţit aproape de vestita peşteră fără fund, adăpostul temutului Div Alb.

Şi ce le văd ochii? Cît cuprindeai cu ei, oaste nenumărată păzea intrarea, înţesată scut de scut, lan întins de suliţi şi de săbii.

— Ca peria e "grîul". Să-ncep dar "secerişul".

— Păzeşte-te, Rusteme, să nu-ţi ştirbeşti tăişul... ¤ îl întrerupse Aulad, care cunoştea mai bine puterea şi meşteşugurile divilor.

Rustem era cît pe-aci să dea pinteni lui Rakş, dar se opri scurt, smucind zăbala:

— Pînă acum credinţa ţi-ai dovedit întreagă, ¤ ci spune, Aulade, dacă ţi-e viaţa dragă, ¤ de ştii vreo altă taină cum să-mi înfrunt mişeii.

— Aşteaptă răsăritul! Desfă şi chinga şeii, ¤ ascunde-l şi pe Rakş, nu-i seara ceas prielnic ¤ ca să te baţi cu divii. Sînt ocrotiţi vremelnic ¤ de noaptea fără stele, ei văd ca ziua-n beznă, ¤ prin care om ca tine nu vede pîn' la gleznă. ¤ Cînd însă mîndrul soare va răspîndi văpăi, ¤ s-or duce la culcare mai toţi duşmanii tăi. ¤ Pe cei puţini rămaşi la peşteră de pază ¤ ai să-i retezi în glumă cu-a paloşului rază, ¤ iar dacă cerul însuşi ţi-o fi într-ajutor, ¤ pătruns la Div în hrubă la fel ¤ să-l dobori.

— Să pierd o noapte-ntreagă, tot croncăni ca un corb?! ¤ În Divul Alb e leacul lui Keikaus cel orb! ¤ Vrăjitorescul sînge de-i pic în ochi, lumina...

— Dar de greşeşti, Rusteme, e-a ta întreagă vina. ¤ Eu iar ţi-aduc aminte — mai zise Aulad ¤ că pîn-la Divul Alb dai piept şi cu Polad, ¤ un ghinărar năprasnic, un fel de munte viu... ¤ neîntrecut vreodată de nimeni... pe cît ştiu. ¤ Nu vreau să te-nspăimînt... Ascultă-mi doar povaţa — ¤ atîta crezămînt: aşteaptă dimineaţa... ¤ Un timp pierdut la vreme poate-nsemna izbînda, ¤ pe cînd pripeala poartă ades în ea osînda.

Rustem, îndoit dar înţelept, ascultă sfatul lui Aulad, se ascunse cît putu mai bine între stînci şi trase un pui de somn pînă la răsăritul soarelui. Atunci luă arcanul lui Aulad şi-l legă din nou fedeleş, cum mai făcuse altă dată, fiindcă tot nu căpătase încredere desăvîrşită în el, încălecă pe cal. trase sabia din teacă, dădu — precum îi era obiceiul — un strigăt de tunet, rostindu-şi numele să fie auzit de la cinci farsangi, şi intră asemeni uraganului în mijlocul divilor rămaşi de pază. Zburau capetele, cădeau trupurile ca spicele. În mijlocul lor se ivi însă deodată o matahală cu

pieptul cît o stîncă şi braţe cît copacii, rotind un paloş de un stînjen în dreapta şi o ghioagă pe potrivă în stînga. Era vestitul Polad ce se aţinea în gura peşterii să-şi apere stăpînul.

Rustem îşi zise că e bine să dea lupta mai la depărtare, decît să se apropie de armele uriaşului care vîjîiau ca nişte mori de vînt. Şi cum avea arcanul său la oblînc, şi-l potrivi la iuţeală, îl răsuci cu grijă prin aer o dată, de două ori, de trei ori, apoi îl lăsă liber să şerpuiască înspre Polad. Ţinta nu trebuia greşită. Ar fi însemnat primejdie de moarte: divul se apropia ameninţător. Dar nu greşi: laţul îi căzu pe gît. În aceeaşi clipă, Rakş se încordă şi făcu un salt într-o parte, pornind apoi în galop. Smucitura calului strînse laţul şi răsturnă divul cît era de mare la pămînt. Rustem îndemnă calul cu vorba: nu avea nevoie de pinteni pentru Rakş! Matahala prăbuşită era grea, dar nici

puterea calului nu era de ici, de colo. Tîrîş, din ce în ce mai iute printre bolovanii şi stîncile colţuroase, divul Polad nici nu izbutea să se ridice. Între timp, ostaşii se şi repeziseră pe urma călăreţului, înconjurîndu-l din toate părţile încercînd să-i prindă dîrlogii calului, să-l oprească, să-l împungă cu suliţele, să-l taie în săbii. Dar paloşul lui Rustem secera în stînga şi în dreapta, înainte şi înapoi, cu o iuţeală de trăsnet. Şi Rakş fugea, fugea din ce în ce mai tare cu povara duşmană în arcan, lăsîndu-i bucăţele din trup în muchiile steiurilor de care se izbea. Curînd, nu mai rămase din Polad decît un leş ce mai strîngea încă în pumni, fără folos, o ghioagă şi un paloş. Cal şi călăreţ se opriră, desfăcură laţul arcanului şi făcură calea întoarsă spre peştera Divului Alb.

Ajunşi, nici ţipenie de duşman împrejur. Fugiseră toţi îngroziţi, înţelegînd că altfel le-ar fi sunat ceasul cel din urmă. Rustem descălecă, intră în hăul negru ca iadul, ale cărui margini se pierdeau înfricoşător în beznă. Viteazul stătu o clipă ca ţintuit cu spada în mînă. Nu era un loc în care să dea lupta. Aici, la capătul drumului, curajul nu-i lipsea, dar primejdia îl putea prinde de peste tot,

fără să poată şti de unde venea lovitura. Se spălă pe ochi, se frecă, şi aşteptă să se înveţe cu lumina din ce în ce mai puţină. Izbuti pînă la urmă să înceapă a zări, apoi să vadă din ce în ce mai bine. Prinse apoi să caute, cu grijă, pas cu pas, mergînd mai mult prelins pe un perete colţuros, să fie apărat măcar dintr-o latură sau din spate. Îşi făcu plan să dea astfel cu încetul ocol uriaşei hrube, gata să răspundă cu o lovitură la orice mişcare din întuneric.

Căută, căută aşa îndelung, mai mult pe pipăite, pînă cînd zări ceva ce nu semăna a piatră şi se opri într-un fel de zid moale. Sări iute înapoi. În bruma de lumină ce mai licărea din străfundurile pe unde intrase, Rustem deosebi în faţă-i o namilă mătăhăloasă dormind ghemuită, cu spinarea pierdută în întunecimea bolţilor. I se zărea o coamă ca de leu şi, deşi i se spunea Divul Alb, era negru ca păcura. Putea să-l omoare în somn, dar Rustem- Viteazul avea în faţă pe cel mai temut potrivnic al său de totdeauna. Vroia o luptă dreaptă, pe faţă, luptă de viteaz. Răcni o dată ca un tigru, după obicei. Divul sări ca ars din toropeală, desfăşurîndu-şi corpul în lung, în lat şi

în înalt. Parcă se umpluse peştera cu un munte îmbrăcat în zale. Capul îi era de asemeni acoperit cu un coif de fier, din care ieşeau scîntei cînd atingea bolta de piatră. Smulse un bolovan uriaş şi-l aruncă şuierînd spre Rustem. Acesta de-abia se feri din calea bolovanului care, trăsnind peretele din spatele voinicului, se sfărîmă în mii de bucăţi, cu tunet lung, răbufnit de ecourile peşterii. Pînă şi lui Rustem i-a îngheţat atunci inima de spaimă. Credea că i-a sunat ceasul morţii. Dîndu-şi seama însă că e pentru întîia oară în viaţă că simte frica, se înfurie pe el însuşi mai tare ca un leu sălbatic. Răsuci paloşul şi dădu Divului o lovitură cu atîta sete, încît îi desprinse un picior de sus, din coapsă. Năprasnic, precum un elefant dezlănţuit de furie, uriaşul se năpusti la rîndu-i într-un picior, doborînd tot împrejur. Îl prinse pe Rustem cu labele ce-i slujeau de mîini şi cu ghearele îi sfîşie platoşa, împlîntîndu-le adînc în carnea voinicului. Sîngele ţîşni din rănile proaspete. Dar în focul încăierării nici unul nu simţea durerea. Se prinseră strîns în braţe, fără cruţare. Divul încercă să-l trîntească de perete pe Rustem, dar acesta îşi propti tălpile în stei, izbind pe Divul Alb în şale şi tăindu-i

răsuflarea. Descleştaţi, se odihniră fiecare un timp, cît să-şi tragă sufletul.

"De scap cu viaţă azi, am să trăiesc de-a pururi!" gîndea Rustem în sine scrutînd întunecimea şi duşmanul, în timp ce Divul Alb cugeta la rîndu-i: "O, dulce viaţa mea s-a dus, chiar de nu mor! ¤ Cu carnea sfîşiată, schilod de un picior, ¤ nimeni, nici mic, nici mare, de pe întreg pămîntul ¤ din ţara mazenderă nu-mi va cinsti cuvîntul! ¤ Nici s-or uita la mine decît cu scîrbă,-n silă."

Străbătuţi de astfel de simţiri răscolitoare, cei doi prinseră iar a se înfrunta cu puteri înzecite. Curgea în valuri năduşeala amestecată cu sînge proaspăt din rănile deschise. Înverşunarea creştea mereu, dar puterile se iroseau cu vremea din ce în ce mai mult. În luptă însă, voinţa de a birui arde la văpaia ţelului spre care te îndrepţi. Ţelul lui Rustem, libertatea lui Kaus şi a celorlalţi aflaţi în silnicie, apărarea vieţii lui însuşi, închinată stîrpirii răului şi nedreptăţii în lume, îi păstrară neştirbită vlaga, pe cînd Divul Alb se istovea treptat. De la un timp, simţindu-l sleit, Rustem se încordă o dată, adunîndu-şi toate puterile, îl prinse strîns şi, ridicîndu-l pînă deasupra capului, îl trînti de piatră

atît de vîrtos, că vrăjitorul îşi dădu duhul. Atunci voinicul deschise cu un pumnal leşul, îi luă inima, ficatul şi creierii, din sîngele cărora aveau să-şi afle tămăduirea Keikaus şi ceilalţi dezrobiţi care îşi pierduseră văzul. Trupul neînsufleţit al Divului umplea peştera, iar tot împrejurul părea o mare de sînge.

Obosit, dar cu sufletul încărcat de bucuria împlinirii, Rustem ieşi cu pas domol din hruba divului răpus. Îl desfăcu pe Aulad din strînsoarea arcanului în care îl înfăşurase pentru cea din urma oară, îşi strînse colac frînghia, îşi şterse paloşul în iarbă, le puse pe toate la oblînc şi sări în şa îndreptîndu-se către cetatea Mazenderanului unde îl aştepta Keikaus. Călăreau în tăcere, copleşiţi parcă de ce trăiseră pînă atunci.

Pe drum Aulad îi spuse într-un răstimp, cu vorbe meşteşugite:

— O, leu fără pereche, tu ce-ai supus o lume ¤ de vrăjitori haini cu spada ta vitează! ¤ Pe trup port adînci urme de ochiuri de arcan, ¤ drept orice răsplătire pentru credinţa mea. ¤ Te-am dus fără ocoluri pe cea mai scurtă cale ¤ ca să-ţi găseşti duşmanii şi să te-nfrunţi cu ei. ¤ De sfatu-mi, la

nevoie, ai ascultat supus ¤ şi-apoi desfăşurarea a fost precum ţi-am spus. ¤ N-ai vrut să crezi în mine decît legat în frînghii… ¤ Mi-am strîns obida-n palme şi am simţit-o-n unghii, ¤ scrîşnind de umilinţă am stat tot la pripon; ¤ renaşte-mi azi nădejdea întru doritul tron! ¤ N-ar semăna cu tine să nu îţi ţii făgada…

— Din gură-mi, Aulade, nu va ieşi tăgada! ¤ Îţi dau Mazenderanul cu-ntinsele-i fruntarii, ¤ dar pîn-atunci sînt multe şi greu de-nfăptuit. ¤ Ne-aşteaptă lupte încă… întîi e şahul ţării Mazenderan. Fugit. ¤ Uiţi că nu ştim pe unde-i. Îl apăra Div-Albul ¤ ucis de mine azi. Pe tronul lui de şah ¤ vei sta tu, Aulade, dar trebuie găsit ¤ şi luat cu noi sub pază, la fel precum Kaus, ¤ învins de divi în luptă, aici a fost adus. ¤ Pe divii risipiţi ¤ apoi să îi găsesc oriunde-ar fi pitiţi, ¤ să-i spulber pîn' la unul… Şi să stîrpesc tot răul, ¤ să-nscăunez dreptatea şi cinstea peste tot. ¤ *Am să-mi îngădui tihna atunci cînd o fecioară ¤ purtînd un sac de aur va colinda prin ţară ¤ zi-noapte, orişiunde şi încă ne-nsoţită, ¤ dintr-un hotar la altul de nimeni stingherită.*

Cu aceste cuvinte potoli pentru o vreme nerăbdarea lui Aulad. Făcură calea întoarsă către cetate, unde erau aşteptaţi.

În drum căutau însă duşmani prin toate cotloanele şi ascunzişurile. Le luau jurămîntul de supunere, sau, la împotrivire, viaţa. Întîmplarea făcu să fie găsit şi pus în lanţuri chiar şahul fugar.

Cînd Rustem îşi făcu intrarea în oraşul unde lăsase pe Keikaus, un strigăt de bucurie şi recunoştinţă izbucni din piepturile marilor dregători şi al însuşi şahului. După auz se îndreptară către voinic. Rustem se grăbi să le întîmpine şovăitorii paşi:

— O, înţelepte şah şi voi, mari Pahlivani, ¤ nu-mi mulţumiţi! Făcut-am ce trebuia să fac. ¤ Luptînd cu Divul Alb, venitu-i-am de hac. ¤ Am prins duşmanul rege. În lanţuri tu-l aruncă! ¤ Adusu-v-am şi leacul. Acum aştept poruncă!

Pătruns de măreţia clipei, mîndru că avea un astfel de oştean care, după şapte isprăvi nemaiauzite, îi stătea în faţă cu atît de puţine vorbe, Keikaus grăi:

— Sînt fericit, Rusteme, viteaz ca din poveşti, ¤ că mi-eşti supus... iar oastea în veci să n-o lipseşti

¤ de braţul tău ca fierul, de mintea-ţi luminată! ¤ Numele mamei tale — o! binecuvîntată, ¤ ce te-a adus pe lume, să nu fie rostit ¤ decît plecat, sfielnic, de-a pururea cinstit. ¤ Aşijderi, mulţumirea întreagă s-o aducem ¤ lui Zal zămislitorul ca şi întregii ţări ¤ Zabulistan în care tu, om, tu, rod al humii, ¤ viteaz fără pereche, văzuşi lumina lumii. ¤ Norocul meu cel mare şi de duşmani temut, ¤ a fost să vină ziua în care să-mi fii scut.

— Mă copleşeşti, stăpîne, cu lauda... mai bine-i ¤ să-ţi torn acum sub pleoapă din sîngele jivinei ¤ trei picuri precum zis-ai...

— Uitasem chiar, Rusteme, ¤ de bucurie multă că-s orb, de- atîta vreme! ¤ răspunse şahul Keikaus.

Rustem stoarse din inima şi creierii Divului Alb cîţiva stropi de sînge în fiecare ochi al şahului, şi apoi trecu pe rînd la toţi cei ce-şi pierduseră vederea. Ca prin minune, ochii, din tulburi cum erau, se făcură strălucitori ca soarele, spune mai departe povestea. Şi aşa trebuie să fi fost, de vreme ce toţi se bucurară numaidecît că pot să-şi privească izbăvitorul în toată măreţia făpturii.

Trecură apoi la ungerea lui Keikaus ca şah al Mazenderanului. Pentru aceasta aşezară tronul şahului captiv sub flamura împărătească a Iranului, atîrnară deasupra coroana, iar Keikaus se aşeză înconjurat de viteji vestiţi ca: Tuz, Kustehem şi Feriburz, Guderz şi Ghiv, Gurguin şi Rehn şi Bahram şi mulţi alţii, fără să lipsească dintre ei nici Rustem şi Aulad, despre care nu ştiau mai mult decît că e ocrotitul viteazului. Sărbătoriră biruinţa nu mai puţin de şapte zile încheiate, în ospeţe şi cîntece de veselie. În cea de-a opta, înainte de a încăleca pe cai să se întoarcă în Iran, Keikaus ţinu sfat să hotărască pe cine va lăsa să diriguiască trebile Mazenderanului în numele său. Dar înainte ca vreunul din sfetnici să înceapă a-şi da vreo părere, Rustem cuvîntă:

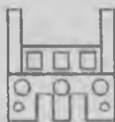
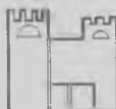
— Mărite şah! Mă iartă de-atîta îndrăzneală... ¤ Venind spre voi, la graniţi făcut-am învoială ¤ cu călăuza mea, cu prinţul Aulad, ¤ să îmi arate calea şi felul cum să lupt ¤ cu divii... obiceiuri ascunse, vicleşug, ¤ şi drumuri neştiute... Legai prieteşug. ¤ Mi-a dovedit credinţă, iar eu i-am dat cuvînt ¤ să-l fac cîrmuitor. Îmi poartă crezămînt. ¤ Cunoaşte bine ţara şi

lumea din popor. ¤ Cum e cinstit, stăpîne, şi-acum... e şi-ncercat, ¤ socot că este bine să stea el în palat!

— Dorinţa ta e lege, ¤ răspunse Keikaus — pe el îl vom alege ¤ să-mi stea în loc, supus.

Nemaiputîndu-şi stăpîni bucuria, Aulad se repezi întîi la Rustem să-l îmbrăţişeze, dar iute îşi luă seama şi se prăbuşi în genunchi la picioarele lui Keikaus, mulţumind mai mult cu bolboroseli decît cu vorbe înşiruite.

Înainte de a părăsi Mazenderanul, Keikaus, Rustem, Aulad şi ceilalţi războinici dădură o raită prin ţara plină încă de divi mărunţei. Voinicii noştri erau precum focul în trestii uscate; pe unde treceau pîrjoleau pămîntul, spulberînd vrăjitorii, să rămînă pildă pentru urmaşi stîrpirea răului. Dar tot mai rămase pe ici, pe colo, sămînţă vicleană, cînd oastea şahului părăsi Mazenderanul, lăsînd pe Aulad cîrmuitor, şi se îndreptă cu mare alai către

cetatea de scaun a Iranului, Persepolis, unde era aşteptată cu nerăbdare.

Din Zabulistan, Zal, auzind prin ştafete de întoarcerea lui Kaus şi a lui Rustem, viteazul său fiu, le ieşi cel dintîi în cale. Îmbrăţişări şi laude, lacrimi de fericire şi uşurare se revărsară din amîndouă părţile în valuri nestăpînite.

Pacea se împămînteni pentru o vreme în Iranul înfrăţit printr-însa cu ţara mazenderă. Rustem se întoarse cu Zal acasă, să-şi caute o binemeritată odihnă printre cei ce erau dragi inimii sale.

KEIKAUS ÎNCEARCĂ ZBORUL SPRE CER

Keikaus era un şah îndrăzneţ şi cu minte ageră. Din îndrăzneală pornise la război drept cu divii asupritori, iar dacă se întîmplase să cadă prins, unii dintre supuşii săi îl socotiseră nesăbuit fiindcă — socoteau ei — nu-şi cîntărise puterea oastei. Izbăvit din robie de Rustem şi întors la palatul său, Keikaus nu se schimbase. Era la fel de frămîntat şi temerar.

Străbătut de gînduri către fapte măreţe, nemaisăvîrşite de oameni pînă atunci, vroi să zboare către cer ca păsările, dar fără aripi.

Spuse unuia şi altuia mai de vază, dar asemenea năstruşnicie nu găsi răsunet în nici una din minţile luminate ale vremii. Cel mai hîrşit şi vechi dintre sfetnici, Guderz, stătea mereu în fruntea celor ce încercau să mute gîndul şahului spre treburi mai la îndemîna muritorilor.

— Cum? Vrei să te înalţi? Vrei să te lupţi cu cerul? ¤ Ca să-ţi pierzi mintea, Kaus, mai ai un singur pas! ¤ striga Guderz bătrînul cu patimă în

glas. ¤ Omul e robul humii de cînd e lumea-lume.
¤ Nesocoteşti o lege şi-ai să te faci fărîme!

— Nu înţelegi, Guderze? Vreau să mă-nalţ spre soare. ¤ Văzut-ai tu vulturul topindu-se-n lumină, ¤ să nu se-ntoarcă-n cuibul în care pruncii-i plîng? ¤ Să zbori nu-i nici o vină!

— Dar nimeni n-a făcut-o! Şi tu, boţ de glie,
¤ te-ncumeţi către soare! Curată nebunie!

Şahul se întorcea descumpănit în odăile sale, dar nu contenea să-şi muncească mintea. Dorul de zbor i se înfipsese, în creier ca un ghimpe. Chema astrologi şi-i descosea despre alcătuirea bolţii cereşti, despre depărtarea pînă la lună, despre rotirea stelelor, şi cîte altele legate de înalturi.

Vestea frămîntării sale străbătuse depărtările ajungînd la urechea lui Iblis, căpetenia neştiută a celor din urmă divi scăpaţi prin ascunzişuri în Mazenderan. Acesta ţinu în taină sfat, plănuind să-l piardă pe Keikaus.

— Şahul ne face viaţa tare grea şi aspră, începu el. Acum îi dă prin cap o trăsnaie pe care desigur o va împlini, umilindu-ne şi mai rău. Ar trebui găsit printre noi un div viclean, să cunoască obiceiurile palatului, să se apropie de sufletul lui,

să-l iscodească şi să ne dea de veste despre clipa în care va zbura. Ajuns în înălţimi, vom găsi noi o cale să-l prăbuşim şi să scăpăm pe veci de el.

Cel mai tînăr şi viclean dintre divii de faţă se ridică şi grăi:

— Mi s-ar cădea doar mie această încercare! ¤ Îl vom zdrobi pe Kaus; la cer de se înalţă. ¤ La curte plec să-l fac la fapt să se pripească, ¤ să n-aibă timp, procletul, să-l şi desăvîrşească!

După aceste vorbe se prefăcu într-n bărbat în floarea vîrstei, merse cale lungă, ajunse la Persepolis şi, nu după multă caznă, se înfăţişă lui Keikaus cu daruri şi vorbe mieroase. Şahul tocmai se pregătea să plece la vînătoare, să-şi mai uite de obida neîmplinirii năzuinţelor sale. Divul se apropie de el şi, după obiceiul vremii, îi întinse un buchet de trandafiri:

— Străluminate şah cu braţul de oţel! ¤ Se-aude de departe ce gînd porţi şi ce ţel ¤ te-ndeamnă către soare, că vrei să-nfrunţi tăria ¤ văzduhului albastru...

— Să nu-mi stîrneşti mînia! ¤ Nu voi să smulg vreun astru... îi răspunse înţelept Keikaus.

— Poate cuvîntul meu n-a fost prea bine-ales, ¤ o, glorie a ţării! Greşit m-ai înţeles! ¤ Vorbeam că tot pămîntu-i supus voinţei tale, ¤ că tu, păstorul mîndru al mîndrei tale turme, ¤ nu eşti făcut de pronii pămîntul doar să-l scurme. ¤ Destinul ca şi faima ce-n veci de veci nu-ţi pier ¤ e să străbaţi, mărite, şi drumul către cer. ¤ Pe calea către stele de dincolo de nori, ¤ să se-mplinească scrisa, tu trebuie să zbori!

Nimeni dintre cei din preajmă nu-l încurajase pînă atunci. Era făcut ca îndemnul să-i vină de la un duşman neştiut, de la un div care-i dorea pieirea.

Părăsi pregătirile de vînătoare şi, întors în odăile sale, reveni la gîndul zborului. Era cu atît mai chinuit cu cît se zbătea între îndemnul inimii sale către văzduh şi legea strîmbă, veche, prin care se spunea că: "n-ar fi chip de înălţare către boltă făr-de-aripă, ¤ cum n-ar fi pe lume viaţă, fără de Ormuz vreo clipă. ¤ Cît în hău stau fără număr stelele, şi fără moarte, ¤ nu se naşte om să-atingă ale cerului mari toarte."

Keikaus simţea că uscata lege trebuie înfruntată, măcar cu o încercare, cu o pildă.

Îmboldit şi de cuvintele vicleanului străin venit la curte, el se grăbi să poruncească oamenilor de încredere să meargă noaptea şi să dibuie cuiburile vulturilor, să ia un număr de pui, să şi-i împartă cîte doi la fiecare casă şi să-i hrănească din belşug cu păsări, carne friptă, şi din cînd în cînd să le aţîţe pofta de miei. Cînd puii de vulturi ajunseră mari şi puternici ca leii, de puteau ridica un berbec sălbatic în gheare, şahul ceru să se întocmească un fel de tron din lemn de aloe indian, întărit cu plăci de aur. Pe laturile tronului legară suliţi lungi. Arzînd de nerăbdare, Keikaus diriguia singur pregătirile, în timp ce unii curteni se minunau, alţii erau cuprinşi de grijă pentru soarta lui, iar alţii, în sfîrşit, încercau, mai pe faţă, mai pe ocolite, să-i mute gîndul de la săvîrşirea unei fapte împotriva vechilor legi. Cîţiva cîrteau de-a dreptul şi-l judecau cu asprime. Printre ei, bine-ştiutul Guderz, dar Keikaus nu avea timp şi nici chef să-i dojenească, nici să-l scoată cu binişorul pe bătrîn dintr-ale lui.

Guderz dădea din cap cu tristeţe, legănîndu-şi barba pe piept:

— Te-a-ncurajat un tînăr necunoscut, un ins ¤ ce-ţi plănuie pieirea şi minte într-adins!

Zîmbind, Keikaus răspundea:

— Adeseori, Guderze, în viaţă nu e-n van ¤ s-asculţi şi de imboldul venit de la duşman. ¤ O glorie ascunde şi-un sîmbure de rău, ¤ dar fapta dăinuieşte mai mult ca trupul tău. ¤ De pier în încercare, de trup de mă desparţ, ¤ va şti viitorimea c-am vrut să mă înalţ!

Şi cu aceste spuse, întoarse spatele tuturor, porunci să se înfigă în suliţi bucăţi mari de miel, apoi, legînd patru vulturi flămînzi şi puternici de toartele tronului, îşi luă o cupă cu vin şi se aşeză în scaunul de aloe. Vulturii îşi desfăcură aripile. Smucind către bucăţile de carne, ridicară tronul de pe pămînt şi se tot duseră în înaltul cîmpiei. Zvîcnind întruna, lacom, către hălcile de miel, purtară tronul şi pe Keikaus mereu mai departe, pînă se pierdură în slava cerului, lăsînd în urmă uimire şi îngrijorare.

Divii din Mazenderan, înştiinţaţi de iscoada lor, aşteptau să le treacă pe deasupra hîrzobul cu vulturi, pregătiţi cu arcuri uriaşe şi săgeţi ca suliţele. Şi într-adevăr, tronul lui Kaus se ivi cît un grăunte în văzduh, dar încordatele arcuri vrăjitoreşti nu-l ajunseră cu săgeţile, şi nu-l

doborîră din înalturi. Şahul Kaus părea un învingător, atît al prietenilor cît şi al duşmanilor săi.

Zvonuri umblau, cum că îndrăzneţul şah s-ar fi ridicat deasupra boltei cereşti şi ar fi zburat mai departe, ba chiar că ar fi încercat să înfrunte cerul cu arme, şi cîte altele, vrute şi nevrute, scornite de gura lumii.

Vulturii însă, după ce zburară vreme lungă, obosiră. Hămesiţi, şi în zadar trăgînd mereu spre hrană, deznădăjduiră pînă la urmă să o ajungă. Cu aripile întinse şi ciocul spre pămînt coborîră în zbor plutit, cu tron cu tot, aproape de o pădure, lîngă Amol. Scurşi de vlagă, se repeziră cam iute în cîmpie, aşa că temerarul nostru zburător Kaus scăpă ca prin minune să nu se zdrobească. Izbutise însă fapta neîncercată de nimeni pînă la el. Bucuros şi flămînd, după ce dădu vulturilor libertatea să înfulece carnea din suliţi, vînă o raţă sălbatică, o fripse şi o mîncă adormind apoi buştean.

În vremea asta, întreaga oştire îl căuta pe întinderea Iranului. Şi îi fu dat tot lui Rustem, însoţit de Ghiv şi Tuz, să afle de urmele lui, să-l găsească şi să-l poarte spre casă. Rustem îi povesti

pe drum, rîzînd, ce se întîmplase în urma lui la Persepolis.

— N-a înţeles, stăpîne, nimic Guderz, bătrînul ¤ zicea că-n zbor spre cer n-a mai cercat nici unul. ¤ Că a văzut în viaţă " tot tronuri şi coroane, ¤ prinţi mîndri, îngîmfaţi, dar nicicînd, pahlivane, ¤ aşa înfumurare cît dovedi Kaus ¤ cînd s-agăţă de vulturi şi-n slavă s-a tot dus".

— Dar tu, Rustem, iubite, ce zici de încercare?

— Alături sînt de tine. Cine n-ar vrea să zboare? ¤ Te-ai avîntat, mărite, însă împins de grabă. ¤ N-ai cîntărit puterea vulturilor... e slabă. ¤ Sînt păsări... Prins de ele, nu te-ai gîndit tu, oare, ¤ că te-ar pîndi duşmanii, din zbor să te doboare?

— E drept, au tras cu arcul vreo cîţiva divi... E drept, ¤ dar nu de-nfumurare n-am stat să mai aştept.

Şi aşa, întorcînd de pe-o parte pe alta întîmplarea şi privindu-i toate feţele, ajunseră la Persepolis, unde unii, tinerii, chiuiau de bucurie lăudînd pe Keikaus, iar alţii, cei mai vîrstnici, stăteau tăcuţi şi posomorîţi în sfatul ce urmă cu marii dregători.

— O bolniţă[1], Kause... să-ţi lecuieşti trăsneala... ¤

— Sînt fericit, Guderze! Îţi iert chiar îndrăzneala. ¤ A ta şi alor tăi, care gîndesc la fel. ¤ Eu ştiu că ţii la mine, că nu eşti vreun mişel ¤ ca să mă ponegreşti...

— Un şah să stea la cîrmă şi nu pe căi cereşti! ¤ Nu-i cerul pentru oameni. ¤ Pe şah nu-l poarte vîntul...

— Dar cerul e al nostru ca marea şi pămîntul!

— E timpul, Keikause, să stai şi prin cetate. ¤ Să laşi pe cei ce umblă, pe drumuri neumblate. ¤ Nu părăsi de-a surda şi tron şi ţara-ntreagă, ¤ pentru un gînd năstruşnic pornind prin zarea largă. ¤ Avut-ai pătăranii din hotărîri pripite... ¤ război şi cuceriri cu oşti nepregătite... ¤ şi altele asemeni ce ţi-au adus robia...

Şi uite aşa, s-a tot întins dojana spre Kaus, venind cînd de la un sfetnic, cînd de la altul, vorbind fiecare în felul lui, toţi fiind de părere că temerarul şah era pentru altceva hărăzit.

Pentru a-i împăca pe toţi, Keikaus şi-a ascuns grijuliu mulţumirea reuşitei într-un zbor nemaiîncercat, şi s-a îndreptat temeinic spre trebile şăhiei.

[1] — spital de nebuni.

ŞI IAR RĂZBOI CU AFRASIAB, REGELE TURANULUI

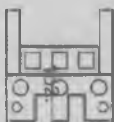
ISPRAVA CELOR ŞAPTE VITEJI

După învoiala de pace de la rîul Oxus, cînd şahul Keikobad şi pahlivanii săi îl învinseseră pe Afrasiab, timp de peste cincisprezece ani s-a aşternut linişte între cele două ţări. Turanienii, rude de sînge cu iranienii, îndurau însă cu greu domnia lui Afrasiab, despot crud şi hrăpăreţ ce-i ţinea numai sub spadă, biruri şi împilări. Cît n-ar fi dorit poporul turan să se unească, sub domnia blîndă a lui Keikaus, cu fraţii irani! Ştiută era această năzuinţă şi la Persepolis, dar pacea era iscălită şi nu trebuia ruptă fără pricină.

Afrasiab însă, după ce îşi alcătui iar oastea sfărîmată de Rustem cu ani în urmă, nu stătea locului şi, dacă altceva nu făcea, măcar dădea cîte-o raită prin Iran, călcînd hotarul, chipurile să vîneze. Şi cum veştile în acele vremuri făceau zile şi săptămîni de la hotar pînă la cetatea de scaun, la Persepolis nu se prea dădea însemnătate preumblărilor lui Afrasiab, nici încercărilor lui de

a stîrni mînia lui Keikaus. Mai ales că şahul, după ce scăpase din robia din Mazenderan, dorea să trăiască mai liniştit, spre bucuria poporului nemulţumit de lupte şi războaie în care sîngera ades, numai ca să sature ambiţia ostaşilor de meserie.

Dar iată că odată viteazul Rustem dă o serbare în cinstea marilor dregători, într-un loc numit Nemend, o aşezare de palate măreţe. Era de fapt reşedinţa vestitului pahlivan Berzin, despre care se spune că strălucea ca o faclă, era semeţ şi înţelept, dar că se aprindea la mînie ca nimeni altul. Şi cine nu putea fi văzut la astă mare petrecere făcută de Rustem? Erau şapte mai de seamă: era Tuz, prieten bun, era şi Guderz cel cu barbă albă, în stare să înfrunte cu vorba pe însuşi şahul. Era şi Bahram, leul neînfricat, vînător de fiare sălbatice, şi Gurazeh şi Zevare, fratele lui Rustem, şi cîţi alţii, mai mărunţi, floarea vitejilor Iranului străvechi.

Fiecare dintre cei mai sus amintiţi adusese cîţiva oameni destoinici la arme, alcătuind un fel de alai mîndru şi ales, care nu se mai sătura de jocuri, de cîntece, de întreceri la ţintă cu arcul, vin şi vînătoare. Zile se scurgeau după zile, luminoase şi vesele, pînă cînd într-una din ele, în beţia clipei, Tuz începu să-i spună lui Rustem:

— O, tu, vestit războinic şi bunul meu prieten! ¤ Ce-ai zice să ne strîngem gheparzii-naripaţi ¤ şi şoimii, călăreţii şi caii înşăuaţi ¤ şi să pornim în goană, stîrnind în urmă praful, ¤ cît să se-aştearnă noapte pe soare, sub zăbranic, ¤ către ţinutu-n care vînează Afrasiab?

— Eu cred că nu se cade…

— Vînăm doar printre stînci…

— Aşa parcă şi mie mi-ar da inima brînci… ¤ Am auzit că are, în îngrădiri păzite, ¤ întinderi uriaşe păstrate pentru el. ¤ Vîna-v-om cu arcanul asini sălbatici, iuţi, ¤ cu leii ne vom bate la spadă sau hanger, ¤ vom fugări mistreţii zile şi nopţi întregi, ¤ i-om frige-apoi în suliţi ca la ospăţ de regi!

Sporovăiala voinicilor ajunse la urechea bătrînului Guderz, carele se împotrivi:

— Nu-mi place gîndul vostru. Aveţi şi-aici

vînat ¤ pe plac şi pentru toţi. Porniţi nebuni degrabă, ¤ să zgîndăriţi acuma mîndria-afrasiabă?

— Şi el, pe-aici, Guderze, de cîte ori n-a fost, ¤ de-a hăcuit vînatul cu rost şi fără rost. ¤ A omorît degeaba cît n-a putut să ducă, ¤ precum un lup în turmă omoară tot ce-apucă... ¤ se bagă în vorbă şi Berzin, de prin partea locului fiind.

— Îl ştiu cît e de hulpav. Dar iese iar război... ¤ N-ar fi-nţelept, băiete, să treacă de la noi?

Berzin se mînie atunci pe Guderz:

— Tu stai la Persepolis... de-acolo cum să-ţi pese ¤ că mi-a rărit vînatul? Cutreier cîte-un an ¤ pînă să-nhaţe şoimul o puică de fazan. ¤ Gheparzii se îngraşă, vînatul de-o să piară, ¤ le piere şi mirosul, cînd nu le pui sub gheară... ¤

— Ţi-e milă de vînat, de şoimi şi de gheparzi. ¤ Vrei să porneşti la luptă, te văd, te simt cum arzi! ¤ Şi nu-ţi pasă de lume, de suferinţa ei...

— Afrasiab şi-ai lui sînt toţi nişte mişei! ¤ Au împilat Turanul. Poporul sub jug geme.

— Şi tu cauţi măcelul? Erai mai bun, Rusteme... ¤ ţinu Guderz piept şi acestuia, care izbucnise mînios la paşnicile îndemnuri ale bătrînului pahlivan.

Rustem însă aduse vorba iar de unde o pornise Tuz:

— Nu vreau nici un măcel. Vreau să petrec oleacă, ¤ vînatu-i prin bîrlog. N-are decît să tacă ¤ Afrasiab, tiranul, să facă precum noi ¤ făcurăm pîn-acuma, dacă nu vrea război!

S-ar mai fi purtat gîlceava dintre tineri şi bătrîn multă vreme, dar vorbele lui Rustem înveseliră adunarea care izbucni în strigăte de încuviinţare a vînătorii plănuite.

Porniră pregătirile. Încordară arcurile, umplură tolbele cu săgeţi uşoare, ascuţiră hangerele, hrăniră caii, dar lăsară flămînzi şoimii şi gheparzii învăţaţi să vîneze fiecare cu stăpînul lui.

A doua zi în zori, larma oamenilor şi animalelor umplea cărările ce se îndreptau spre rîul Sad, unde-şi avea locurile de vînătoare puternicul Afrasiab. De o parte se înălţa muntele, de alta curgea rîul înspumat peste care se zărea cetatea Larkş. În faţă li se întindea o cîmpie străbătută de turme de cerbi şi berbeci sălbatici. Păsări de pradă, corbi şi vulturi se aţineau de-asupra cetei zgomotoase. La popasuri ridicau corturi, frigeau cerbi întregi şi lăsau în urmă atîtea

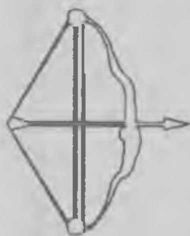

resturi, încît stolurile croncănitoare se ghiftuiau ca nicăieri altunde.

Pofta de vînat a voinicilor era şi ea din plin săturată de mulţimea animalelor ce se iveau în cete, stoluri, în haite, în turme, din toate hăţişurile şi cotloanele. Erau uimiţi de atîta bogăţie şi noroc. Cînd isprăveau săgeţile sau cînd, obosiţi de alergătură, gheparzii li se încolăceau ca pisicile la picior, cînd şoimilor le zbîrnîiau inimile sub aripi de atîta zbor, făceau iar lungi popasuri, deşertau cupele cu vin, cîntau şi povesteau despre alte vînători încă mai bogate sau mai năstruşnice, cu lei cît elefanţii şi elefanţi cît mieii, cu şerpi de şapte stînjeni ucişi doar c-un ciomag, şi cîte altele ce li se întîmplă vînătorilor cînd fac isprăvile singuri sau cu alţi prieteni decît cu cei ce ascultă.

Şapte zile petrecură astfel nestingheriţi de nimeni, risipiţi după plac, fiecare căutînd să-i cadă ceva cît mai de soi. Într-a opta, Rustem îi adună sunînd din corn şi le vorbi solemn:

— O, voi, viteji vestiţi, puternici şi semeţi! ¤ Nu am nici-o-ndoială că şahul din Turan, ¤ Afrasiab hainul, aflat-a despre noi. ¤ O veste ca aceasta nu poate să-ntîrzie, ¤ căci el are iscoade oriunde pe cîmpie, ¤ în munţi ori în deşert. ¤ Nu trebuie ca şahul s-adune dregători, ¤ să pregătească oaste, de i-a venit vreo toană, ¤ şi-n timp ce vînătorii se-ncurcă, se-nhîrjoană, ¤ el să urzească planuri, sortindu-ne pierzării. ¤ Sătul să-i stric vînatul, pustiul să-l tot dricui[1], ¤ de are chef de harţă, mai bine cheful stricu-i! ¤ Să aşezăm o strajă pe drum. La-ntîiul semn, ¤ să ne vestească iute ¤ să nu fim încolţiţi hoţeşte, pe tăcute, ¤ şi să ne taie calea. Gurazeh să stea de strajă!

Gurazeh, unul dintre cei mai tineri şi isteţi din ceata celor şapte, îşi încordă arcul, strînse chinga calului şi porni la datorie. Cei rămaşi, fiind încredinţaţi că nu li se mai poate ivi primejdie din spate, fără să aibă ştire, porniră iar la vînat, dar cam fără chef de data asta.

[1] a cotrobăi, a umbla — uneori fără rost.

Afrasiab aflase într-adevăr ce se petrecea. Chemă războinicii să ţină sfat în puterea nopţii. Le povesti din fir-a-păr despre fiecare din cei şapte tot ce ştia, cît sînt de iscusiţi în mînuirea armelor, cît sînt de puternici, de mîndri şi mai ales viteji de neînvins.

— A sosit clipa — zise — să termin cu Kaus. ¤ De-i prindem pe toţi şapte, şi fala i-a apus. ¤ Sînt floarea oştii sale, sînt braţul ce loveşte. ¤ Ascultă orb de dînsul, se luptă vitejeşte ¤ şi nu ştiu ca vreodată, în cel mai crunt război, ¤ să fi cătat scăpare cu fuga înapoi.

Mai le spuse că de i-ar ataca de-a dreptul, în ciocnire făţişă, sorţii de izbîndă le-ar fi puţini. Cu viclenie trebuiau înconjuraţi pe neştiute, despărţiţi unul de altul şi ucişi, fiecare copleşit de număr. De aceea alese, se zice, treizeci de mii de oameni, oşteni încercaţi, iuţi de spadă, neînfricaţi în faţa morţii. Le porunci să ocolească drumurile mari, deschise zărilor. Să nu poposească decît ziua prin ascunzişuri, zăbranicul nopţii slujindu-le să se apropie, să împînzească ţinutul în care cei şapte viteji cu ciracii lor tineri vînau şi benchetuiau.

Şi aşa, într-o dimineaţă, se iviră, potrivnici din

toată roata orizontului. Gurazeh, străjerul, văzu mai întîi un cerc de colb însoţind galopul cailor vrăjmaşi. Era ca un nor de furtună ce se strîngea din toate părţile. Desluşi apoi flamuri cu semnele lui Afrasiab. Se întoarse vijelie la ai săi, vestindu-i de departe cu strigăte de chemare la arme. Ajuns la locul vînătorii, dintr-o suflare îi spuse lui Rustem:

— O, inimă de leu, lăsaţi ospăţul! ¤ Ceasul huzurului apune pentru noi. ¤ O oaste nesfîrşită ne-nconjoară, ¤ iar cercul, larg acum, se strînge iute. ¤ Cît vezi cu ochii, flamuri, zale, oameni. ¤ Cum bine te-ai gîndit, Afrasiab ¤ în taină s-a gătit ca să ne piardă!

— Se vede c-a uitat ce-a pătimit, Afrasiab, ¤ şi-acum dă iar cu oaste înspre noi ca-n vremi apuse! ¤ strigă Rustem nepăsător. De am venit, cum a venit şi el alt'dat ¤ pe locurile noastre de vînat, ¤ eu nu socot că e prilej de sfadă, ¤ nici pacea încheiată lîngă Ox ¤ să o stricăm din te miri ce. Şi-apoi... ¤ să ne-nfricăm? Dar cine sîntem noi? ¤ De partea noastră e norocul şi izbînda. ¤ Stîrneşte praf Afrasiab; cuminte ¤ ar fi să nu îşi afle-n praf osînda.

— Nu cred că vine să ne dea bineţe, ¤ se îndoi Gurazeh.

— Ce ne va da primi-va însutit. ¤ Cetele lui or fi de zeci de mii, ¤ dar de-aş fi singur-cuc pe cîmpul ăsta, ¤ cu buzduganul şi împlătoşat, ¤ în glumă i-aş lua precum la treier, ¤ i-aş mătura, i-aş cerne-apoi prin sită, ¤ de-ar mai rămîne-n ciur un pumn de pleavă, ¤ să aibă vîntul ce purta în slavă. ¤ Dar nu sînt singur, Gurazeh, ci şapte!

— Sînt risipiţi!

— Din corn tu sună-i să-ndărapte, ¤ să se adune toţi în mare grabă, ¤ să-ntîmpinăm oştirea-afrasiabă. ¤ De vin cu gînduri bune, noi le-om întoarce harul, ¤ ne-om veseli-mpreună şi-om închina paharul. ¤ Dar dacă duhuri rele le-or da vreun gînd de ceartă, ¤ tu ştii că buzduganul şi spada mea nu iartă. ¤ Paharnic! Umple-mi cupa cu vin zabulistan!

Zise, luă cupa şi privi în depărtarea de unde creştea acum înfricoşător tropotul cailor, zăngănitul armelor şi strigăte de război. La sunetul cornului de vînătoare, în galop întins, sosiră ceilalţi prieteni de pe unde se găseau, cu însoţitorii lor mai tineri.

— Ce este, ce se întîmplă, de ce se văd venind călăreţi din toate părţile? curgeau întrebările.

— Vine asupra noastră mînia lui Afrasiab, şahul Turanului, le răspunse Gurazeh neliniştit. Rustem e fără grijă şi soarbe cupă după cupă, de parcă acum ar începe marele chiolhan.

— De unde ştii, Gurazeh, că nu e chiar aşa? zbucni Rustem. Paharnic! Mai umple iarăşi cupa! Beau pentru Keikaus. În sănătatea lui sărut acest pămînt! Şi în genunchi aşa făcu. Ceru să i se umple din nou cupa, sărută iar pămîntul şi spuse: Beau pentru Tuz! Să faceţi şi voi acum la fel!

Dar tinerii lui prieteni se ridicară şi-l rugară:

— Ce e la tine glumă la noi de-a dreptu-i chin. ¤ Nu ducem, Pahlivane, să bem atîta vin! ¤ Noi ştim că la ospeţe te-arăţi ca la război. ¤ Nici Iblis nu te bate la vinuri vechi, dar noi!

Rustem parcă nu auzea. Ceru iar vin roşu de Zabulistan şi închină pentru Zevare, fratele său de sînge. Zevare însă luă cupa din mîinile lui Rustem, sărută pămîntul, rosti numele lui Keikaus şi o goli dintr-o sorbitură.

Obiceiul vremii era ca fiecare să bea numai din cupa lui. Fapta lui Zevare, care încercase astfel,

şi izbutise, să-l oprească pe Rustem de la băutură în preajma luptei, putea fi socotită o îndrăzneală nemaiîntîlnită pînă atunci, şi încă faţă de cine! Viteazul Rustem, departe de a se supăra, îl binecuvîntă şi zise:

— Cine-a-ndrăznit vreodată să bea din a mea cupă? ¤ Îi e dat lui Zevare ca datina s-o rupă. ¤ Urez de azi-nainte, oricui, buze curate, ¤ ca bînd din cupa mea să mi se facă frate!

De atunci a rămas obiceiul, la unele neamuri de pe meleagurile acele, de a se întări prietenia, frăţia între inşi, sorbind din acelaşi potir cu vin.

Abia rostise voinicul caldele vorbe, şi Ghiv, războinic încercat, îi spuse cu îndrăzneală:

— Măreţe pahlivan, gloria ţării, aş vrea să-mi faci o mare cinste. M-aş duce, de mă învoieşti, să aţin calea lui Afrasiab la urechea podului ce trece peste fluviu. Socot că e mai bine să-i opresc acolo decît să-i las să treacă grosul oştii înspre noi. Mai ales că, pe cît ştiu, podul e îngust. Cu pieptul şi cu paloşul, am să-i răzbesc pînă vă gătiţi voi de luptă, pînă vă legaţi platoşele şi vă încordaţi arcurile, fiindcă după cît se vede vremea petrecerii şi vorbelor de clacă s-a cam dus.

Rustem se învoi, dar pînă să ajungă Ghiv la pod, turanienii trecuseră dincoace şi, cu Afrasiab în frunte, îşi desfăşurau iar încercuirea. Se apropiau din toate părţile ca spiţele unei roţi la butuc, spre mîna de voinici care sfîrşiseră de legat platoşele din piele de pardos, încălecaseră şi cu arcurile zbîrnîind aşteptau să le vină duşmanul în bătaia săgeţii.

Rakş scurma pămîntul presimţind apropierea încăierării. Părea un elefant neîmblînzit, gata să dea iureşul. Rustem înfipse pintenii. Din cîteva salturi, cal şi călăreţ erau la o aruncătură de suliţă de Afrasiab. Şahul turan, în trecerea anilor, uitase cum arată voinicul nostru. La vederea uriaşului Rustem cu înfricoşătoru-i buzdugan pe umăr, şi la auzul răcnetului cu care acesta avea obiceiul să-şi înceapă prăpădul, încremeni de groază. Întoarse calul, străbătu rîndurile alor săi şi se aciui pe o colină îndepărtată, punînd oastea între el şi Rustem, alături de care Tuz şi Guderz, înarmaţi cu suliţi, însoţiţi de ceilalţi viteji destoinici, aşteptau semeţi doar semnul. Şi semnul nu întîrzie. Buzduganul vîjîi năprasnic prin pîlcul de oşteni mai îndrăzneţi ai şahului turanian.

Ca un singur om, ceata iranienilor se aruncă desfăşurată cu paloşul gol, croind largi cărări. Ghiv, fiul lui Guderz, se năpusti în învălmăşeală ca un leu într-o turmă, răsucind cu o mînă sabia şi cu alta ghioaga. Căzură multe căpetenii vrăjmaşe numai sub sabia lui. Dar nici ceilalţi prieteni nu stăteau cu mîinile în sîn. Năpădiţi de un noian de lefegii tocmiţi de Afrasiab, se băteau ca leii, şi nu fără folos. Lefegii, văzînd cum li se răresc rîndurile, uitară de simbrie şi o luară la sănătoasa. Afrasiab se bizuia pe ei, ştiindu-i meşteri în mînuirea armelor. Groaza însă era mai tare decît pofta aurului făgăduit.

Şahul se aruncă atunci furios în calea lor, izbind fără alegere. Se întoarse apoi pe colină. Rustem îl văzuse ucigîndu-şi ostaşii, şi strîngînd calul între genunchi porni ca vijelia împotrivă-i, însoţit de Kezvad, un tînăr din ceată. Ploua cu săgeţi şi suliţi, iar săbiile scăpărau în jurul lor fără să-i ajungă. Oricine se încumeta sau se-ntîmpla să fie la cîţiva stînjeni de voinicii noştri era pierdut. Coiful lui Rustem părea că atinge cerul, vîrtejul braţului său dobora numai cu pleasna viforului iscat de buzdugan şi paloş.

Afrasiab, văzînd cum se apropie prăpădul, strigă către Piran, fiul lui Wize, cel mai puternic general al său:

— O, înţelepte, vajnice prieten, ¤ mai tare ca toţi leii din Turan! ¤ Tu năzuiai să fii stăpîn pe-o lume, ¤ să ai o ţară peste care să domneşti. ¤ Sosit-a clipa să arăţi ce eşti. ¤ Întoarce calul şi dă-i pinteni, dar! ¤ Îţi dau Iranul din hotar pînă-n hotar. ¤ Doboară-l pe Rustem cu buzduganul, ¤ de vrei un schiptru şi un tron: Iranul!

Care războinic de vază, hulpav de mărire, şi-ar fi cîntărit cu mintea limpede puterea, ca să se împotrivească unei astfel de ispite? Puţini, fără îndoială, dar printre ei nu se număra Piran. Orbit de strălucirea ce i-ar fi putut încununa fruntea, dînd o izbitură norocoasă, se aruncă în galop nebun spre Rustem, viteazul care venea, venea, zdrobind şi spulberînd tot în cale ca un uragan.

După Piran, zece mii de bărbaţi, fluturînd iatagane, se aruncară în întîmpinarea lui Rustem, care pătrunsese între ei ca flacăra în trestiile

uscate. Părea cît muntele la poalele căruia se zbate fără putere marea mugind. Strălucea, cum zice Firdousi, de parcă furase lumina soarelui. Cu scutul deasupra capului şi cu un paloş indian în mînă, semăna moartea. Nu după multă caznă, jumătate din oamenii lui Afrasiab îşi amestecau leşurile cu pulberea pustiului.

Privindu-i de departe, Afrasiab se întunecă şi, întorcîndu-se către suită, spuse:

— De va urma tot astfel bătaia, ne-ntreruptă, ¤ socot că pînă seara va fi căzut în luptă ¤ şi cel din urmă vajnic bărbat turanian ¤ şi-ntreaga mea oştire, noian după noian. ¤ Ne-am fost crezut puternici cînd s-a pornit măcelul, ¤ chiteam că într-o glumă o să le facem felul. ¤ Dar soarta bătăliei se-ntoarce împotrivă; ¤ din cîte văd, departe-i un iepure de grivă. ¤ Se frînge lancea-ntr-înşii, iar paloşul se strîmbă, ¤ se sinchisesc de arcuri, parcă le cînţi din drîmbă. ¤ De pierd un strop de sînge, le curge-n loc mînie, ¤ că se reped la luptă şi-i unul cît o mie. ¤ Iranienii ăştia, în frunte cu Rustem, ¤ căzutu-ne-au pe cap precum un greu blestem.

Aşa tot ofta şi se amăra Afrasiab, văzînd bătălia pierdută şi ceasurile sale numărate.

Deodată însă îşi aduse aminte de Alkuz viteazul, un turanian de frunte, carele se bătea în parte cu leii şi tigrii doar cu mîinile goale.

Trimise o ştafetă să-l caute printre pîlcurile încrîncenate. Adus în faţă-i, Alkuz strigă:

— Poruncă, 'nalt stăpîne!

— Alkuz, ţi-aduci aminte ¤ cum la petreceri, vinul te tulbura? Fierbinte ¤ ţi-era atunci cuvîntul, aprinsă a ta faptă să-nfrunţi pe orişicine. ¤ Acum Turanu-aşteaptă să te măsori cu leii. ¤ Sfărîmă-l pe Rustem. ¤ Aceasta e pricina la mine de te chem. ¤ Să-ţi dovedeşti trufia sau inima de leu. ¤ La vin îţi ştiu vîrtutea. Vreau să ţi-o văd la greu!

Pătruns de grelele cuvinte, Alkuz începu să tremure de furie stăpînită în faţa unui şah pe care îl ştia ferindu-se de luptă şi în stare să-şi piardă pe rînd toţi dregătorii, trimiţîndu-i la moarte în locu-i.

— Nu te-ndoi, stăpîne, de mine vreo clipită. ¤ Eu aşteptam la margini o oră potrivită, ¤ să-i fie scris pe faţă, în brazde, oboseală, ¤ dar odihnit — la rîndu-mi — să dau fără greşeală, ¤ să dau în ăst mişel, ¤ să-i frîng pe veci grumazul şi să te scap de el. ¤ Porunca ta grăbeşte socoata mea-nţeleaptă. ¤ Tu vrei! Voi trece-acuma de la cuvînt la faptă!

Îndemnul lui Afrasiab hotărăşte pe Alkuz să aleagă dintre rîndurile strînse deoparte peste o mie de oşteni odihniţi, anume păstraţi pentru a hotărî mai la urmă soarta bătăliei. Ruşinea şi furia celor ţinuţi în aşteptare întreceau orice margini. Erau juraţi să piară pînă la unul, să spele noroaiele înfrîngerii ce se întrezărea peste tot. Cînd cu Alkuz în frunte se apropiară de ceata iranienilor, căutară cu ochii pe Rustem în învălmăşeală. Praful ridicat de galopul cailor întuneca ochii. Chiar şi soarele se învăluise de pulberi. Alkuz zări pe Zevare şi, luîndu-l drept Rustem, se repezi cu furie. Pasămite fiindu-i frate, recunoscuse în el chip din viţa lui Neriman. La rîndu-i, Zevare simţi că n-are în faţă pe oricine şi, cu suliţa în mînă, îi ţinu piept. Alkuz însă izbi cu atîta năduf, că-i frînse suliţa ca pe un beţişor de tei. Nu mai luptau acum cu scule deopotrivă. Zevare simţi fiorii morţii. Trase sabia şi dădu ocol pe departe lui Alkuz, încercînd să-l ajungă pe unde nu-i era la îndemînă suliţa. Dar turanianul nu se sfii să-şi zvîrle lunga armă şi să apuce sabia. Înecaţi în nori de praf, voinicii se loveau scoţînd fulgere din ciocnire, pînă frînseră săbiile. Iuţi ca vîntul, desprinseră ghioagele de la oblînc. Şi iar începu rotirea şi vînzoleala cailor, care acum trebuiau să încerce să-şi poarte stăpînul cu

repeziciune în locul cel mai prielnic unde să dea lovitura de moarte. Curgea sudoarea în valuri de pe animale şi luptători. Calul lui Zevare se poticni însă, nu se ştie cum, şi ghioaga lui Alkuz nu întîrzie nici o frîntură de clipă. Căzu ca trăsnetul peste umărul lui Zevare. Năucit, se prăbuşi moale de pe cal. Alkuz sări şi el, gata să-i despartă capul de trunchi, cînd Rustem văzu de departe primejdia în care se afla fratele său. Ca gîndul fu lîngă el şi din piept îi ţîşni un răcnet atît de sălbatic, încît mîna lui Alkuz amorţi pe sabie. "Şi chiar tăişul se toci", spune poetul. Abia atunci înţelese turanianul că se înşelase, atît despre omul cu care-a luptat, crezîndu-l Rustem, cît mai ales asupra trăiniciei victoriei sale. Pe loc uită de vitejie, sări pe cal şi porni în goană, încercînd să scape cu viaţă.

Dar Rustem strigă după el, întărîtîndu-l:

— Cu leul nu te-ai măsurat! Ci stai, un bob zăbavă! ¤ Ci stai pe loc de eşti bărbat, să guşti şi tu otravă, ¤ cum soarbe-acum, amar, Zevare! ¤ Stai să vedem care pe care!

Cu greu se ridicase între timp fratele voinicului din praf, descurajat şi abia ţinîndu-se clătinat pe picioare. Lovitura de ghioagă nu-i curmase însă firul vieţii, deşi mult nu mai lipsea.

Alkuz, mîniat de cuvintele lui Rustem, îşi potrivi pe cal valtrapul din stofă de Tuz, strînse chinga şeii, încălecă şi se repezi la Rustem, împungîndu-l cu suliţa sub cingătoare. Zalele însă împiedicară arma să pătrundă. Rustem, la rîndu-i, lovi. Doar o dată lovi cu suliţa care intră prin platoşa duşmanului drept în inimă. Îl aruncă apoi la şapte stînjeni, sub privirile îngrozite ale alor săi. Ca la un semnal, cei şapte viteji îmbărbătaţi de pieirea lui Alkuz dădură iama prin oastea descurajată a lui Afrasiab. E de prisos să mai spunem că doar în fugă mai găsiră scăpare.

De pe colina lui, Afrasiab, neîndurător şi fără păs de viaţa oştenilor săi, aruncă în luptă şi ultimele rămăşiţe de oaste.

— Porniţi şi voi la luptă, duşmanul ne doboară!

— Mărite şah, degeaba-i! cercară într-o doară ¤ oştenii să cîrtească. Dar cine să-i audă?

— De nu porniţi, v-aşteaptă o soartă şi mai crudă. ¤ Vă tai pînă la unul sau vă arunc în lanţuri!

În faţa cruzimii fără seamăn, nu le mai rămase decît să se azvîrle în braţele morţii ca oile în prăpastie.

Se spune că o bună parte dintre cei care au dat acest din urmă atac fără nădejde ar fi fugit care încotro, pierzîndu-se în pustie, sau trecînd hotarul Iranului ar fi cerut îndurare. Restul au albit cu oasele cîmpul de luptă. Cursese atîta sînge la sfîrşit, că rîuri de rubin brăzdau glia şi nu mai era loc să calci de leşuri de cai, de oameni şi de elefanţi de luptă.

Afrasiab hainul, văzînd că întreaga oaste îi era sfărîmată, încălecă pe cal şi fugi fără să mai arunce îndărăt nici măcar o uitătură de milă sau înduioşare faţă de cei care-şi jertfiseră fără noimă viaţa, ascultînd de nesăbuita lui trufie.

Rustem însă îi strigă lui Rakş:

— Ci poartă-mă-n urmă-i ca vîntul, ¤ ca fulgerul, drag bidiviu! ¤ Ar fi strigătoare la ceruri ¤ scăparea şahului viu! ¤ Să simtă şi el ascuţişul, ¤ să-i şuiere-n preajmă arcanul, ¤ fiorii de moarte cuprinză-l! ¤ Să piară odată tiranul!

Rakş parcă ar fi înţeles vorbele şi dreapta mînie a stăpînului. Îşi încordă puterile şi se întinse la un galop de atingea pămîntul cu pîntecele.

Depărtarea dintre cei doi scade la început văzînd cu ochii. Rustem smulge frînghia de la

oblînc, o răsuceşte meşteşugit şi încearcă să-l arcănească pe Afrasiab. Laţul cade pe coif. Şahul fugar smulge coiful şi-l aruncă în ţărînă, apoi, avînd un telegar minunat şi mai ales odihnit, sare încoace şi încolo ca o flacără. Scapă încă o dată de arcanul lui Rustem, cu obrajii scăldaţi în sudoare şi gura uscată de groază. Cei cîţiva credincioşi ce-i mai rămăseseră în jur se strecoară între el şi voinicul nostru. Pînă să-i doboare şi pe ei Rustem, Afrasiab era departe, iar puterile lui Rakş, care alergase toată ziua ca un paraleu, încep să scadă şi ele. În van îndemnul stăpînului, în van pintenii i se înfig în pîntec... "Ce-i viu, oricît de vajnic, nu-i plămădit din fier, sleieşte, nici copacul nu creşte pîn-la cer!" precum zice înţleptul.

Afrasiab goni ca furtuna, trecu fluviul înot, fiind aproape să-şi piardă viaţa în apele învolburate, şi se pierdu în zările care duceau spre cetatea de scaun a Turanului. Abia acum se căina de greşelile făcute, dar tot pentru el se căina, nu pentru cei pierduţi fără întoarcere:

— Cerut-am lumii miere şi am primit otravă, ¤ comori de giuvaeruri şi floarea oştii, bravă, ¤ s-au irosit. Coroana mi-am terfelit zadarnic...

Cei şapte iranieni cu mica lor ceată ce se dovedise aprigă în apărare se aleseră cu o bogată pradă de război. Părăsite de fugari, zăceau peste tot cingători de aur, spade împodobite, zale, coifuri, giuvaericale de preţ, cît şi un mare număr de armăsari ce rătăceau de colo-colo fără stăpîn. Au strîns cu grijă toate acestea, *dar fără a jefui morţii*, spune Firdousi, să nu se creadă cumva că erau dintre cei ce-ar fi călcat legile nescrise ale cîmpului de luptă.

Se întoarseră apoi în locurile de vînătoare, scriseră o lungă epistolă lui Keikaus, povestind cu de-amănuntul cum se petrecuse tot, înşirînd la urmă un lung pomelnic cu sculele de preţ şi animalele cucerite. Mai petrecură apoi două săptămîni pe acele meleaguri. După care îşi strînseră corturile şi porniră la drum lung.

Ajunşi la Persepolis, se înfăţişară şahului punîndu-i la picioare avuţiile aduse. Keikaus îi dojeni în faţă că ar fi iscat o luptă fără învoirea sa, dar în suflet era mîndru de isprava celor şapte. Nu-şi opri nimic pentru sine, cum ar fi fost datina să o facă, ci împărţi vitejilor tot ce aduseseră.

POVESTEA LUI ZORAB

Ci stai şi-ascultă-n lacrimi povestea lui Zorab,
Cum dragostea, în ţara lui Şah-Afrasiab,
Dădu un fruct de seamă — da' parc-a fost blestem!
Mă-ntrebi cine-i Zorab? Chiar fiul lui Rustem!
Şi dacă vîntul rece îngheaţă rodu-n floare
Ai spune că-i nedrept, sau drept, sau rău? Cum oare?
Şi dacă moartea — moarte alege făr' s-aleagă
Şi-ţi frînge de la piept fiinţa ce ţi-e dragă,
Nu poate mintea ta să smulgă văl de taină:
Apui sub vălul humei, căci huma ţi-a fost haină,
Trecut de poarta vieţii, doar nimeni nu se-ntoarce!
Ce-a fost ţesut se rumpe cînd e urzit de Parce[1]*.*
Dac-ar mai fi o viaţă — aşa precum se spune —
"De dincolo", şi omul răsare cînd apune
Găsindu-şi hărăzită odihna meritată,
Huzur şi alte cele ce n-a avut vreodată
În viaţa de pe glie, atunci cu ce cuvînt

---

[1] Ursitoare în mitologia greacă. Epopeea fiind scrisă în sec. al X-lea, motivele mitologice circulau.

Să plîng în urmă-i lacrimi?! Cuminte-ar fi să cînt,
Să rîd şi să mă bucur de rîsul ce l-am stors...
Dar nu ştiu ca vreodată vreun dus să se fi-ntors,
Să-l auzim aievea spunînd din fir-a-păr
De e despre "a lume" vreun bob de adevăr!
De-aceea omul luptă şi moartea o înfrînă...
Binecuvîntă viaţa pe stropul de ţărînă.
Suflarea morţii însă e foc mistuitor:
Bătrîn sau tînăr falnic — la fel de muritor.
Răboj pe legea firii: nepăs, curaj sau teamă
Pe urmele ursitei aleargă cînd îl cheamă...
Aşa fiind, apleacă acum a ta ureche
Să plîngem laolaltă povestea asta veche...[1]

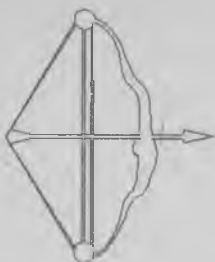
[1] Iranienii, ca şi alte popoare din acele vremuri, erau fatalişti. Credeau într-o soartă, într-o ursită care ar fi determinat desfăşurarea vieţii omului încă de la naştere. De aceea, cei ce se socoteau înţelepţi nu se tulburau de moartea cuiva, chiar dacă era vorba de un tînăr, fiindcă, ziceau ei, "aşa fusese scris". Ba încă mai credeau că dincolo de hotarele morţii ar fi o altă lume mai bună, mai liniştită decît cea de pe pămînt. Îndoiala asupra acestei credinţe, după cum se vede din unele versuri de mai sus, se strecurase însă de pe atunci în mintea înţelepţilor.

PORNIND LA VÎNĂTOARE, RUSTEM ÎŞI GĂSEŞTE MIREASA

Într-o vreme, un neastîmpăr rodea inima lui Rustem. Nimeni din preajmă nu-i mai intra în voie, că se întrebau cu toţii ce o fi avînd, aşa, din plin senin. El însuşi nu ştia şi nici nu vrea să ştie ce e cu dînsul. Tuna şi fulgera căutînd nod în papură sau prilej de ceartă tuturor. Zal îl sfătui atunci:

— Prea mult huzur îţi strică — se vede — măi, fecior! ¤ Voinicul lîncezit se mînie uşor. ¤ Puterea clocotită de-ţi dă pe dinafară, ¤ te du şi-o iroseşte. Te du la vînătoare ¤ şi bate-te cu tigrii, înfruntă munţi şi văi, ¤ dar nu căta gîlceavă, şi încă, la ai tăi! ¤ Întinsă coarda-n suflet, iau din perete arcul, ¤ şi arcul cel din minte pe fiare eu descarcu-l.

Aşa grăi bătrînul, iar Rustem, mai de ruşine faţă de tătînă-său, mai că-i dădea dreptate, se pregăti într-o doară, tot mînios. Umplu tolba cu săgeţi, ieşi, încălecă pe Rakş şi porni în galop la întîmplare, lăsîndu-l pe armăsar să aleagă ţinta. Bidiviul era şi el sătul de grajd şi de şedere. Simţi mohorala stăpînului, după cum îl strîngea ca o

menghină între coapse. Gîndi atunci că iar s-o fi ivit ceva înspre hotarul Turanului şi-l purtă ca vîntul într-acolo. Rustem, cu gîndurile risipite, nu se dezmetici decît hăt-tîrziu, după trecerea hotarului... "Mai bine", îşi zise, că tot era pus pe harţă. Dădu pinteni calului şi, ajuns lîngă cetatea Semengan, se găsi într-o cîmpie plină de asini sălbatici, cu carnea gustoasă. Faţa "celui ce împărţea coroane" — cum îi place poetului să-l numească — se îmbujoră de bucurie ca un trandafir. Porni în salturi uriaşe cu Rakş. Cînd cu arcul şi săgeata, cînd cu arcanul sau cu ghioaga, doborî un număr destul de măricel de asini, în crudă joacă descărcîndu-şi mînia neînţeleasă. Aprinse apoi un foc de vreascuri, de ciulini ce creşteau din belşug, căută şi ramuri mai groscioare, şi cînd pălălaia se înteţi bine o hrăni pînă la jar. Găsi un copac potrivit ca frigare şi străpunse cu el un asin zdravăn, jupuit de piele cît ai clipi din ochi. Friptura asta uriaşă nu-i cîntărea în mînă nici cît un fulg de pasăre cînd fu gata. O desfăcu bucăţi şi se ospătă, înghiţind-o toată cu o

poftă cum numai el putea avea. Ba încă îi sparse şi oasele pline cu măduvă. Aşa mîncau pe-atunci vitejii! — ţapăn, nu în glumă. Cu ce s-ar fi săturat două duzini de oameni, i-ar fi ajuns lui Rustem doar pe-o măsea. După ospăţ, îl cuprinse un somn de plumb. Se lăsă în voia lui pe o pajişte smălţată cu flori, în timp ce Rakş se îndestula cu iarbă grasă.

Întîmplarea făcu să treacă pe acolo un pîlc de şapte-opt paznici din Turan. Cînd zăriră frumuseţe de armăsar singur, căci Rustem dormind nu se vedea dintre ierburi, se apropiară de Rakş tiptil, roată, din toate părţile. La un semn, se năpustiră deodată, încercînd să-l prindă de dîrlogi sau cu arcanul. Atîta îi trebui lui Rakş. Se prefăcu în fiară. Ca un leu neîmblînzit se repezi asupra primului din cale şi-i smulse capul cu un clămpănit înfricoşător. Pe alţi doi îi izbi cu copitele, trimiţîndu-i aşijderi în lumea drepţilor. Dar cei rămaşi în viaţă nu mai

aveau timp să-şi plîngă morţii. Se adunară mai crîncen dimprejur cu arcanele, pînă cînd vînjosul animal, copleşit de frînghii, nu mai putu decît să-şi urmeze tîrîş-grăpiş hrăpitorii în cetate. Toţi trăgeau acum nădejde să primească preţ bun pe nemaivăzutul bidiviu.

Cînd Rustem se deşteptă din somn, primul gînd îi fu către Rakş care nu se vedea nicăieri. La început crezu că e iar una din isprăvile năstruşnice ale calului, care avea obiceiul să se ia la harţă cu sălbăticiunile sau să caute cîteodată iarba de păscut dincolo de zări. Dar cînd tot căutînd dădu cu ochii de cele trei leşuri, înţelese. Citind apoi în urme, văzu copite multe, şi dîra lor se îndrepta către cetate. Tare mîhnit, porni ruşinat într- acolo unde duceau urmele.

— Cum intru eu acum în Semengan pe jos, ¤ ducînd greu de-a spinare coif, ghioagă, tolbă, arc? ¤ Şi spada asta lungă, şi platoşa, şi zaua? ¤ Eu, pahlivan, pedestru! Am feştelit iacaua! ¤ Şi-apoi la-ntors acasă, cum să străbat pustia? ¤ De-abia-mi trecu obida, şi iar m-a prins mînia!

Mai mult îi era însă necaz că-l pierduse pe Rakş şi că trebuia să lămurească turanienilor cum

un asemenea pahlivan umblă ca muritorii de rînd fără cal, fiindu-i ucis sau furat de lîngă el ca de lîngă un gură-cască. Frămîntat astfel de gînduri, pătrunse în cetatea Semengan.

Între timp, marele dregător al cetăţii Semenganului, un fel de şah mai mic, supus lui Afrasiab, aflase de apropierea lui Rustem, auzind şi că vine pe jos din pricina calului fugit nu se ştie cum şi unde în timpul vînătorii. Îi ieşi deci înainte să-l primească în mare cinste, ca pe un oaspete de seamă ce era, pacea de mult încheiată între Iran şi Turan cerînd purtarea cuvenită.

Mulţi auziseră despre Rustem, dar puţini îl văzuseră pînă atunci, dintre cei ce alcătuiau alaiul de întîmpinare. Poporul alerga din toate părţile şi privind la dînsul striga: "Rustem e oare-acesta, sau soarele din zori, ¤ cu ochi ca doi luceferi şi fruntea pîn- la nori?" Însuşi şahul Semenganului, venind pe jos fiindcă nu îndrăznea să-l umilească primindu-l călare, îi spuse după ce-şi dădură bineţe cu vorbe multe şi alese:

— Ce s-a-ntîmplat cu tine şi cine a-ndrăznit să se măsoare-n arme? Nu cred că-n ţara mea s-ar fi născut vreun ins să cuteze cu spada să-ţi iasă

înainte, sau calul să-ţi doboare. Noi toţi prieteni sîntem şi-ţi aşteptăm porunca. De vrei, ia hotărîre — din inimă supuşi am face tot ce spui. Ţi-am cîntări în aur tot trupul calului.

Rustem înţelese din vorbele şahului că nu i se nutreau gînduri vrăjmaşe. Dimpotrivă, încercau, pe cît le era cu putinţă, să-l îmbuneze şi să-l despăgubească de o pierdere la care nu aveau amestec. Ce nu ştiau însă, nu ştiau despre strînsa unire dintre Rustem şi Rakş, tovarăşi nedespărţiţi la bine şi la greu de ani nenumăraţi. Răspunsul voinicului veni mai întîi potolit, dar către sfîrşit ameninţător:

— Pe cînd dormeam, mărite şah, s-a-ndepărtat de mine Rakş. N- avea nici frîu şi nici zăbală. Păştea prin preajmă liniştit. Cînd mă deştept şi văd că nu-i, îl caut, scormonesc pustia... Găsesc trei leşuri de turani ucişi de Rakş în luptă strîmbă. De-acolo urmele pornesc, din trestii, de la rîu, încoace. E împilat[1]. Îi ştiu copita ¤ de cal ce-n lume

---

[1] cu picioarele din faţă şi din spate legate, pentru a-i stăpîni mişcările.

n-are seamăn, ¤ şi intră urmele-n cetate, ¤ împiedicate-n mersul geamăn! ¤ De-aceea socotesc, mărite, ¤ că e furat. De mi-l găseşti, ¤ te-oi răsplăti cum se cuvine, cu daruri mari, împărăteşti, ¤ ţi-oi fi apoi prieten veşnic, te-oi ajuta şi la nevoi. ¤ Dar dacă nu... mi-e tare teamă să nu fac furilor[1] război... ¤ De cauţi mînios dreptatea, oricine-ai fi, poţi să te-nşeli, ¤ să tai nevinovaţi cu gloata, cercînd să-i tai şi pe mişei.

Cînd auzi şahul că Rakş nu e mort, ci numai furat, se linişti în inima sa, întorcînd lui Rustem cuvînt potolit:

— O, tu, viteze mîndru! Nu-i de tine ¤ să spurci cinstita-ţi spadă în sîngele de hoţ! ¤ Nici să ucizi orbeşte nevinovaţi, cum spui. ¤ Doar mie mi se cade să dau de urma lui. ¤ Fii oaspete la mine şi uită de mînie. ¤ Va fi găsit mîrşavul cu calul dimpreună: ¤ blîndeţea scoate şerpii ascunşi în văgăună, ¤ nu graba şi-asuprirea. Hai să petrecem dar, ¤ cu inimă uşoară şi vinul din pahar. ¤ Urma lui Rakş ştiută de lume, mă-ntreb cum să ¤ rămînă

---

[1] hoţi.

multă vreme printre mişei ascunsă? ¤ Am să gătesc iscoadă, l-o căuta tot natul, ¤ şi pînă-n zori, voinice, ai să-ţi recapeţi atul[1]!

Mulţumit de aceste vorbe, Rustem goni orice bănuială din minte, orice grăunte de mînie, şi hotărî să primească a fi poftit de şah în serai. Acesta îl aşeză pe un jilţ scump, potrivit măreţiei oaspetelui, şi porunci bucătarilor să întindă o masă încărcată cu toate bunătăţile lumii. Pentru a-i îndulci supărarea, chemă cîntăreţi iscusiţi, iar printre ei, frumoase din Faraz cu ochi negri şi obraji trandafirii, despre care se spunea că te făceau să uiţi şi vinul, şi cîntecul, şi grijile. Şi se încinse o petrecere ca în vremurile tinereţii dintîi a lui Rustem.

Către miezul nopţii, spunîndu-şi oboseala şi frămîntările cuvîntul, şahul chiti că e mai bine să pună capăt mesei, ducîndu-l pe Rustem să se culce într-o odaie bogat împodobită. Aşternutul era stropit cu mosc şi apă de trandafiri, iar patul — moale ca un vis de primăvară. Rustem, cu gîndul la Rakş, adormi legănat de tăria vinului.

---

[1] armăsarul.

O parte din noapte se scurse liniştită. Luceafărul dimineţii trecea de-a lungul cerului, cînd, deodată, se auziră şoapte. Uşa odăii în care dormea Rustem se deschise binişor, lăsînd să pătrundă, ca umbra, o sclavă ce ţinea în mîini făclioare de răşină înmiresmată. În urmă-i, întrupare de abur, se strecură o tînără, văluri dese zăbrănindu-i faţa. La auzul paşilor, Rustem sări ca ars, drept în picioare, gata de luptă. Fata însă îşi smulse vălul, destăinuindu-şi toată frumuseţea. "Dar poate azi condeiul s-o zugrăvească oare? ¤ Era... precum e luna furînd polei din soare... ¤ bucăţi de noapte, ochii ca ţintele de stele... ¤ sprînceana — arc întins — îi străjuia de-aproape ¤ şi fluturi negri — gene, pe cît erau de grele, ¤ din iţe de-ntuneric, stăteau povară-n pleoape... ¤ obrajii — bujori gemeni, ¤ buze — rubin de Yemen. ¤ Mijloc... de chiparos cum n-a văzut Iranul. ¤ Şi-un păr! Un păr... fuioare-mpletite ca arcanul!"

Rustem stătea în faţa ei înmărmurit de uimire, ca în faţa unei minuni ivite de pe alt tărîm. Gîndea că niciodată pămîntul nu zămislise fiinţă

mai de dincolo de închipuirea omului. Nu îndrăznea să rostească ceva, de frică să nu i se spulbere visul, fiincă vis părea. Încercă în şoaptă să o întrebe:

— Ce cauţi tu în noapte? Şi cine eşti? Răspunde! ¤ Stihie sau părere? Şi-ai răsărit, de unde?

— Sînt numai Temimé... dar groaza o-ngheţase... ¤ Ce fac în noaptea asta, nici eu măcar nu ştiu...

— De eşti fiinţă vie, atunci eu nu sînt viu... ¤ îngăimă Rustem năucit.

— Aievea-s lîngă tine, aievea sînt întreagă ¤ şi-aş vrea, viteaz Rusteme, aievea să-ţi fiu dragă... ¤ Sînt singura copilă a şahului de-aici. ¤ Născută-s dintr-o spiţă de lei şi de voinici, ¤ iar prinţi în ţara asta ar fi să-i numeri — stivă... ¤ Nici unul nu-i de mine, nici unul pe potrivă. ¤ Cum vezi şi spune lumea... ca mine n-ar fi alta... ¤ Dar ce ştiu eu de tine, de viaţa ta, înalta, ¤ m-a fermecat de-a pururi... Şi dacă pîn-acum ¤ bărbat străin, prin văluri, nu m-a privit pe drum, ¤ nici glasul meu vreodată n-au auzit bărbaţi, ¤ fiindcă, drag Rusteme, sînt singură, n-am fraţi, ¤ e că ştiam de tine... de singurul din lume... ¤ Sfios, a mele buze

rosteau mereu un nume, ¤ şoptindu-mi-l doar mie ascuns adînc în perne.

— O, vraja, Temimé, nu simţi cum se aşterne?

— Am auzit atîtea... de faptele-ţi măreţe, ¤ de cum te baţi cu leii, cu oşti de divi păgîne, ¤ curajul tău năprasnic... păreau poveşti cu zîne. ¤ Dar azi privind la tine, privindu-te în faţă, ¤ simt inima mea rece la jar cum se dezgheaţă. ¤ Credeam că nu mi-e scrisă, făptură de fecior ¤ să îmi robească gîndul. Tu, prinţ rătăcitor, ¤ mă duci în lumea largă, purtată doar de dor.

Voinicului nu-i venea să-şi creadă auzului. Stătea mut. Trăsnetul de i-ar fi căzut la picioare nu i-ar fi clintit cu încă o bătaie inima, care acum îi fîlfîia în piept — pasăre speriată. Gemuse aerul sub loviturile spadei, crăpase fierea leului şi pielea leopardului numai la vederea paloşului, vulturul nu cutezase să-i întunece soarele, trecîndu-i cu umbra pe deasupra, elefanţi turbaţi se culcaseră sub ghioagă adormiţi în praf pentru vecie, norii înşişi vărsau sînge de frica suliţei sale, dar niciodată nu simţise vreun fior umblîndu-i nebun prin inimă ca acum.

Un zîmbet străluminat răsări pe faţa fetei, care parcă îi citea gîndurile:

— La toate cîte cugeţi am cugetat şi eu... ¤ Eu te iubesc pe tine, nu faptele de zeu. ¤ Şi inima se zbate, îmi părăseşte pieptul, ¤ vreau să-ţi ascult cuvîntul, cuvîntul-înţeleptul.

Rustem însă nu-l găsi să-şi biruie tăcerea... Înfricoşată peste fire de un răspuns neaşteptat, fata strigă sfîşiind liniştea şoaptei de taină:

— Dar nu auzi, Rusteme! Sînt hărăzită ţie, ¤ te voi iubi ca nimeni! Aş vrea să-ţi fiu soţie. ¤ Iar dacă nu, năpasta pe mine doar cădea-va. ¤ Mă voi închide-n turnuri să-mi sorb pe-ascuns otrava, ¤ alean ne-mpărtăşit, cu inima mea arsă ¤ şi-ntreaga mea făptură de dinspre lume-ntoarsă. ¤ Nu m-or vedea nici păsări, nici ochi de muritor, ¤ cînd mi s-o scurge viul de dragoste şi dor.

Zbucni atunci Rustem:

— Cum să găsesc cuvîntul, o, faţă de Péri[1]. ¤ Eu tac fiindcă vorba din mintea mea pieri ¤ şi-ntreaga mea putere s-a dus cu ea sub vraje... ¤

---

[1] zînă din mitologia persană.

Rămasă doar în mine o urmă de curaj e, ¤ într-un noian de simţuri pe care eşti stăpînă. ¤ Să îndrăznesc? Nu-s volnic! Să cred că a ta mînă ¤ mi-o da-o şahul... tatăl blagoslovit de cer? ¤ Chiar azi, printr-un mobed, soţie i te cer. ¤ Pînă acum luam singur cu totul şi de-a dreptul!

— O, drag Rustem, pierdusem întreaga judecată! ¤ Nu se cădea să vin la tine eu, o fată... ¤ Tu nu ştiai de mine, dar eu ştiam, de-aceea, ¤ simţind că sînt în mine lacata cît şi cheia, ¤ am cutezat în noapte să mă înfăţişez...

— O, Temimé, îmi pare şi-acuma că visez!

— Cum eu visez, Rusteme... din dragoste deplină un fiu să ţi se nască. ¤ Să fie doar ca tine: bărbat viteaz, puternic... ¤ Şi-i mai menesc, asemeni, cu gînd curat şi vrednic, ¤ să-i hărăzească Saturn şi Soarele lumină, ¤ să ţie-n frîu o lume, dar viaţa fie-i lină. ¤ Şi-acum, am pentru tine o caldă bucurie: ¤ femeile-n serai, tot iscodind surate, ¤ au prins un zvon, îmi pare, o hurie limbută... ¤ şi tainiţa lui Rakş este de noi ştiută! ¤ În zori o să-l aducă întreg, nevătămat. ¤ Iar hoţii...

— Îndurare... azi iert orice, le spune. ¤ Sub două veşti de aur, de basm şi de minune, ¤ sînt

copleşit, frumoaso, cum n-am fost niciodată. ¤ Tu mi le dai! De-a pururi fii binecuvîntată!

Mai vorbiră o vreme de cîte-n lună şi-n stele. povestindu-şi unul altuia crîmpeie de viaţă — se cunoşteau atît de puţin! Cînd se iviră zorii, Temimé se strecură spre odăile ei, Rustem rămase să mai prindă un ceas de somn, dar nu putu da ochii-n gene, atît era de tulburat de ce se petrecuse cu el. Mai ales că, după ce se mai dezmetici, îşi dădu seama cîte greutăţi stăteau în calea unirii lui cu Temimé. Mai întîi că nu era de-un neam cu el. S-ar fi trecut poate cu vederea — Zal, tătîne-său, nu o luase pe Rudabé tot aşa, din Kabul? Dar Temimé era fata şahului din Semengan, supus al lui Afrasiab — duşmanul vechi al Iranului, care, deşi acum se prefăcea paşnic, ţinînd, chipurile, o învoială scrisă, putea oricînd s-o strice, pornind război după firea lui arţăgoasă. Şi-atunci ce s-ar fi făcut Rustem; supus la rîndu-i şahului Kaus? Şi încă nici măcar învoire lui Kaus nu ceruse s-o ia pe Temimé. Iar la război s-ar fi bătut el oare cu tatăl soţiei sale?

Aşa i se învolburau gîndurile pînă cînd hotărî, ca toţi îndrăgostiţii de pînă la el — şi

de-atunci încoace — să facă după capul, dar mai ales după inima lui robită de drăgălăşenia fetei. Va vedea el mai tîrziu cum s-o descurca, îşi zise, şi aţipi.

De cum se făcu ziuă, chemă un mobed priceput şi-l trimise să i-o peţească pe Temimé tatălui său. Şahul dădu fata cu multă bucurie, gîndind că e mai mare cinstea de a-l avea pe Rustem ginere, decît să ţină seama de toate încurcăturile ce s-ar fi iscat cu Afrasiab. Se sfătui cu Rustem, întorcînd pe toate feţele urmările ce s-ar fi putut ivi, hotărînd pînă la urmă ca să ţină o vreme ascunsă căsătoria, cel puţin pentru şahii cei mari, Keikaus şi Afrasiab, care nu prea se aveau bine. Cînd s-or mai toci asprimile, o face şi Rustem cum o socoti.

Făcură deci nunta în taină, dar împlinind toate datinile şi tipicul, după dorinţa lui Rustem. Puţinii curteni de vază care împărtăşiră taina se bucurară însă peste poate de strălucirea de pe feţele Temiméiei şi-a lui Rustem, căruia îi urară, fiindcă se potrivise nunta la lună nouă:

— Aducă-ţi ăst crai-nou norocul şi fericea! ¤
Să cadă cap duşman doar cît ţi-o căta pricea. ¤
Mulţime de prieteni să-ţi stea mereu aproape, ¤

şi-n urmă-ţi, prin deşerturi, să se ivească ape! ¤ Pe unde treci, pe cîmpuri să crească grîne dulci, ¤ cît să te vezi călare, cu lancea să le culci! ¤ Copiii să vă dee prilej de bucurie, ¤ precum unirea voastră, prilej de pace fie!

Petrecură seara în urări, ospătîndu-se şi ciocnind paharele, dar de la o vreme Rustem îşi ceru iertare de la meseni, şi se retrase cu Temime în încăperile anume pregătite pentru cei doi soţi.

Iar cînd soarele răsări a doua zi, aruncîndu-şi plasa de lumină din înaltul cerului, Rustem luă o piatră de onix, vestită în toată lumea, şi i-o dădu soţiei sale spunîndu-i:

— Păstrează giuvaerul... De va s-avem o fată, ¤ ia onixul şi-i prinde în bucle nestemată ¤ şi zodia să-i fie, precum mi-a fost şi mie. ¤ Iar dacă de la stele ne vine-n dar băiat, ¤ să-i legi pe braţ onixul, să crească mare-n stat ¤ ca Sam, ca Neriman, ca mine, ca străbunii, ¤ să poarte-n el lumina şi-a soarelui şi-a lunii, ¤ care trecînd pe boltă, deasupră-i, să-l îndrume, ¤ să nu mai fie altul, viteaz, ca el pe lume. ¤ Şi nici mai înţelept!

Mai petrecură aşa încă o zi şi o noapte nemaitrăite, fără să simtă ceasurile alergînd.

precum fugare clipe.

Şi făcîndu-se iar dimineaţă, veni vremea întoarcerii lui Rustem în Iran. Trecuse mult de cînd era plecat la vînătoare, şi toţi s-ar fi întrebat de ce întîrzie. Îl chemau şi treburile de dregător în Sfatul şahului Kaus.

— Uşor e să spui: plec... şopti Temimé cu lacrima stăpînită.

— O, draga mea soţie, ¤ n-aş da o zi cu tine pe-o-ntreagă-mpărăţie. ¤ Dar trebuie... Iranul pe mine mă aşteaptă. ¤ Mă-ntorc, tu însă, dulce fiinţă înţeleaptă, ¤ poartă în suflet pace...

— Şi pacea, dar şi dorul...

— Rămîn cu gîndu-ncoace... ¤ Ai grijă de feciorul ¤ ce poate să se nască. ¤ Nu otrăvi plămada sub birul aşteptării.

— Cu ochii şi cu mintea pînă-n străfundul zării, ¤ te-oi însoţi, Rusteme, rod scump purtînd în sîn, ¤ pe-ntreaga mea făptură de-a pururea stăpîn.

Rustem o strînse la piept cu tot aleanul, îi sărută de nenumărate ori pleoapele şi fruntea, se rupse apoi cu greu şi se duse să-şi ia bun-rămas de la şah. Acesta îi ieşi în cale urmat de un slujitor care-i aducea pe Rakş de dîrlogi. Voinicul mîngîie

calul, îi strînse chinga, îmbrăţişă pe tatăl fetei şi încălecă, îndepărtîndu-se îndurerat, tot aruncînd mereu privirea înapoi, fiindcă fire nevăzute îi legau acum inima de locuri şi oameni pînă mai ieri străine, dar astăzi fiind bucată ruptă din el. O presimţire nedesluşită îi apăsa pe umeri ca o platoşă de plumb... ca o osîndă... Cînd îl văzu departe, frumoasa Temimé, cu faţa de Péri, izbucni în hohote sfîşietoare, cuprinsă de aceeaşi frămîntare...

— De ce-ai trecut, furtună, prin viaţa mea, Rusteme? ¤ Iubirea-nsingurată, de ce, cînd pleci, îmi geme? ¤ În loc să-ţi cînte-n urmă, ¤ mă sfîşie, mă scurmă...

Dar voinicul de-abia se mai zărea, tînguirea purtată de valurile văzduhului nu-l ajunse decît ca un zvon ce i se părea că vine din însăşi fiinţa sa... Dădu pinteni calului, mînios în sine pe o slăbiciune ce nu-i era în fire şi nici bine nu şedea vreunui bărbat din acele vremuri, darmite lui. Galop neîntrerupt îl purtă întîi înspre Persepolis, să se închine şahului, ascultînd la nevoie porunci.

Keikaus îl primi cu cinste. Treburile ţării se desfăşurau în bună rînduială, la hotare domnea

liniştea, păşunile creşteau necotropite de vreo năvală, grînele unduiau pe cîmpuri purtînd în spic belşugul... Braţul şi sabia lui Rustem nu se cereau niciunde. Voinicul porni spre Zabulistan, acasă, unde ajunse îngîndurat. Strigătele de bucurie îl înconjurară şi grindină de întrebări se abătu asupra sa, dar el răspunse scurt, cam în doi- peri, tăinuind tot ce văzuse, ce auzise şi mai ales ce făcuse. Ai săi crezură că neînţelesul parapon din pricina căruia plecase nu era stins nici după atîta umblet, şi-l lăsară într-ale lui, să-l ogoiască timpul.

Rustem se închise în sine şi în odăile sale cu un grămătic tăcut. Porneau de la el pe ascuns ştafete — nimeni nu ştia nici unde, nici de ce. Cînd se-nturna trimisul, se mai ivea cîte o lumină pe faţa voinicului, dar repede se stingea, şi iar chema grămăticul.

NAŞTEREA LUI ZORAB
PREGĂTIRI DE PLECARE ÎN CĂUTAREA TATĂLUI

Şi astfel timpul se prelinse peste Iran, Turan şi peste lume pînă cînd, trecînd nouă luni, Rustem primi veste că soţia sa, fiica şahului, a adus pe lume un băiat mai frumos decît orice copil văzut pînă atunci de oameni. Aidoma tatălui său, Rustem, era legat la trup şi adunînd în trăsături ce aveau mai de seamă Zal, străbunicul Sam şi chiar străbunul de poveste, Neriman, de la obîrşia neamului. Rîdea gura pruncului şi faţa îi era îmbujorată de lumina dinlăuntru, însuşiri care pe Temimé o făcură să-i pună numele Zorab[1]. Iar cînd începu să crească, ziceai că tare se grăbea să-şi ajungă din urmă tatăl: la o lună arăta de un an, făgăduind să fie lat în spete ca Rustem. Văzîndu-l crescînd aşa repede şi chipeş, mamei i se făcu teamă ca, aflînd Rustem, să nu vină să-l ia la el, şi încetă să mai trimită tatălui veşti despre copil.

---

[1] "obraz trandafiriu", în limba persană.

La trei ani, Zorab îşi încercă îndemînarea jucîndu-se cu arme de tot soiul, la cinci ani nu-l mai întrecu nici unul dintre tinerii mai răsăriţi la jocul de gerid[1], iar la zece ani nimeni din ţară nu mai cuteza să-l înfrunte. Se petrecea însă cu el un lucru ciudat, deşi azi poate am spune că nu tocmai. Crescuse la trup ca nimeni altul, repede precum plopul şi tare ca stejarul; dar mintea se vede că avea trebuinţă de ani să se coacă. Nu-i era departe de a copiilor de aceeaşi vîrstă. Aşa se face că odată, înciudat de a nu-şi cunoaşte tatăl şi simţind a fi clădit altfel decît ceilalţi oameni, se duse ţintă la maică-sa, spunîndu-i cam răstit, cum nu se cade:

— De ce sînt oare, mamă, mai înalt decît toţi fraţii mei de lapte, cu care am supt de la aceeaşi doică? Şi ochiul meu de ce priveşte mai semeţ? De ce cu fruntea simt că dau de cer? ¤ Să-mi spui din care neam mă trag, din care viţă? ¤ Cum îl chema

---

[1] joc de îndemînare la aruncatul suliţei.

pe tata, din ce spiţă ¤ să spun că sînt prietenilor, cînd mă-ntreabă? ¤ La toate astea să-mi răspunzi degrabă!

— Copilul meu iubit, răspunse Temime, ¤ că-ntrebi de tatăl tău nu-i de mirare, ¤ însă mînia ta în faţa mea-i nedreaptă. ¤ Ci stai alăturea cuminte şi aşteaptă ¤ să-ţi desluşesc, precum ţi-e voia totul.

— Tu-mi ceri s-aştept, cuminte, dar poate că nu ştii ¤ ce îndrăznesc să spună nesăbuiţi copii, ¤ prin colţuri, despre mine: că tata e fugit, ¤ că ar fi viu, duşman al ţării, pripăşit ¤ se pare prin Iran. ¤ Cum alţii, dimpotrivă — mi-ajunse un ecou, ¤ că ar fi nu ştiu care şi preamărit erou. ¤ Nu crezi că este timpul să ştiu în adevăr... Eu vreau acum să ştiu... de adevăr mi-e sete.

— E tocmai ce-ncepusem să-ţi spun pe îndelete. ¤ Eşti fiul lui Rustem, cel mai vestit viteaz ¤ ce s-a născut vreodată — de-aceea mereu treaz ¤ să-ţi fie doar îndemnul de a-i călca pe urme. ¤ Cobori din Zal, băiete, din Sam şi Neriman. ¤ Tu, fragedă mlădiţă, eşti neam de pahlivan. ¤ Rustem, tătîne-tău, e mai presus de toţi ¤ în braţ şi în virtute. Să fii ca el de poţi!

— Dacă-i aşa, măicuţă, să-mi spui de ce nu vine ¤ să-l văd şi să mă vadă. Ori nu ştie de mine?

— Că ştie... mi-a trimis — în taină — trei rubine ¤ şi cu trei bani de aur cînd ai venit pe lume.

— Trei pietre şi trei bani, trimişi şi ei pe-ascuns... ¤ I-atîta timp de-atunci. Crezi oare că-i de-ajuns ¤ ca semn că mi-e părinte?

— Zorab, mai sînt de spus şi de tăcut cuvinte... ¤ Eşti mare-acum, dar mintea abia îţi dă în pîrg. ¤ Ce-auzi să-ngropi în tine, să nu te duci în tîrg ¤ să spui ca să te lauzi... ar fi pîrjol, Zorab, ¤ dacă de taină află şi Şah-Afrasiab. ¤ Rustem l-a înfruntat pe vremuri şi l-a-nfrînt. ¤ Mocnită duşmănie îi poartă şahul crunt. ¤ E pace — nu-l izbeşte — dar pumnul lui de criţă, ¤ zdrelit de trunchiul aspru, izbeşte în mlădiţă. ¤ Copile, ura lui nu-i bine s-o aprinzi. ¤ E-atîta de hain, cît nu poţi să cuprinzi. ¤ Nu vezi? Poporul geme în sînge şi noroi. Ce-ar fi de s-ar întoarce Afrasiab spre noi?

— Ar fi că mi-aş da viaţa, cu spada să te apăr!

— Grăieşti precum Rustem... la fel şi ochi-ţi scapăr'... ¤ Dar mă-ntrebai de ce pe-aici Rustem nu vine... ¤ Nici şahul Keikaus nu ştie despre tine... ¤ S-ar mînia pe el şi puiul lui străin...

— Atunci... şi Keikaus e tot un şah hain! ¤ Îmi gîlgîie mînia şi mă furnică ghioaga...

— De-ar şti Rustem cum este făptura ta, întreaga, ¤ l-ar îmbuna pe Kaus şi te-ar lua la dînsul, ¤ iar mie mi-ar rămîne... pustia doar... şi plînsul...

Aici Temimé se opri o clipă cu ochii pierduţi în negura amintirilor unde strălucea, stea singură şi de neuitat, ziua nunţii. De-atunci lumina vieţii îi fusese Zorab... dar atît de repede crescuse! Aripile lui puternice ameninţau cu zborul. Şi cît se străduise să-l ţină pentru ea! Ascunsese cu grijă tatălui minunea zămislită, lumii duşmane pe tată, şi fiului atît pe tatăl său cît şi primejdiile ce-l pîndeau din partea stăpînitorilor Turanului şi Iranului. Simţind că Zorab nu va păstra tăcerea în jurul celor aflate, cu glas sugrumat de lacrimi şi obidă, îl rugă încă o dată să păstreze taina doar pentru el.

Dar Zorab era prea tînăr şi prea încrezător în puterile trupului ca să nu-i ţină trufia loc de înţelepciune. Izbucni vijelios:

— Cum crezi că poate zace această taină-n mine? ¤ De tatăl meu, Rustem, de ce mi-ar fi

rușine? ¤ Doar tatăl meu, Rustem, e-n cinstea tuturor, ¤ și eu să tac? Să nu spun că-i sînt născut fecior? ¤ Cînd faptele-i mărețe, de basm, dau ocol lumii, ¤ să-mi lepăd obîrșia? Eu, fiul lui și-al mumei? ¤ Cinstita lui soție asta îmi cere mie?

— Zorabe, fie-ți milă! Dacă de șah n-ai teamă, ¤ ai barem îndurare de mine... îți sînt mamă! ¤ O prevestire neagră mă-nghează și mă bîntuie...

— Nu tac! Chiar împotrivă-mi să știu că tot pămîntu' e. ¤ Mai mult, voi scula oaste cum n-a văzut Turanul, ¤ voi năvăli sălbatic, voi cuceri Iranul, ¤ voi răsturna pe Kaus din tronu-i de blestem, ¤ iar schiptrul și coroana le va purta Rustem! ¤ Va fi deci taica șah, iar tu vei fi șăhiță. ¤ Decît toți Keianizii noi sîntem mai de viță, ¤ căci noi am dus tot greul și-am sîngerat întruna: ¤ pui stelelor coroana cînd Soare ai... și Luna? ¤ Apoi mă voi întoarce — pe legea-mi de Zorab! ¤ și-am să sfărîm și tronul lui Șah-Afrasiab! ¤ Dacă Rustem e tatăl, Zorab fiindu-i fiu, ¤ nu vreau, de azi încolo, de nici un șah să știu!

Zise și ieși ca o vijelie să-și adune tovarășii de arme. Temimé, în fața unei asemenea nesăbuințe

fără margini, rămase mută, înmărmurită de spaimă.

Pregătirile de luptă ale lui Zorab începură de îndată. Se duse mai întîi ţintă la bunicul său, şahul Semenganului, căruia îi spuse că ar vrea un cal. Dar nu oricare. Vroia un cal cum nu s-a mai văzut! Şahul porunci să-i treacă pe dinainte toate hergheliile cetăţii şi să-şi aleagă ce va crede că îi place. Iar Zorab, la fel ca Rustem pe vremuri, i-a încercat apăsîndu-i cu palma grea pe greabăn. De cum se frîngea şira calului sub ea, îl da deoparte, întristat. Şi le spunea herghelegiilor:

— Îmi trebuie un cal, puternic cal de luptă, ¤ copita-i de oţel să crape stînca-n mers, ¤ ca rîndunica, iute, la ochi doar cît te-ai şters, ¤ în goana lui nebună să se topească-n zare, ¤ să fie lin la trap, ca peştele în mare, ¤ galopul, salt uşor precum în salt gazela. ¤ Vîrtos să poarte arme… Şi-acum să-mi spuneţi de la ¤ cine să iau un cal? Ce-mi arătaţi nu-mi place…

— Găsi-vei... fii pe pace! ¤ răspunse din mulţime un om de rînd. Ştiu eu ¤ din spiţa lui Rakş mînz... Ce mînz?... un paraleu! ¤ Înalt e cît un munte... cît soarele la prînz. ¤ Şi sare ca un fulger, galop de-un an — nu crapă... ¤ şi-noată-n rîu sau mare — păianjen e, de apă!

Calul adus plăcu lui Zorab şi îndură încercările fără să-i pese. Acum, că avea bidiviu pe plac şi pe potrivă, se întoarse la bunic şi-i spuse că el ar vrea să pornească în căutarea tatălui său Rustem şi că i-ar trebui să tocmească însoţitori. Nu se cădea, zicea el, să umble singur prin Iran.

Bunicul îi dăruieşte aur şi giuvaeruri, cai şi cămile, paloşe, arme de tot felul. Îl îndeamnă însă, cu glas domol şi gîndul blînd, să umble cu duhul păcii, să nu işte vreo încăierare sau să strice buna înţelegere care domnea de la o vreme între cele două ţări.

Zorab făgăduieşte bunicului cuminţenie, tocmeşte lefegii să-l însoţească, dar pregătirile sale ajung la urechea şahului Afrasiab care, bucuros că se găseşte un supus viteaz să pornească oaste împotriva Iranului, îi trimite ajutor pe Human — un viclean credincios al său — în fruntea unei

armate de douăsprezece mii de ostaşi aleşi. Lui Human îi spune în mare taină:

— Tu ştii de ce se duce? Vrea să-şi găsească tatăl... ¤ Eu am un plan măreţ să-i pierd... şi planul, iată-l: ¤ Zorab nu îl cunoaşte... Rustem, în anii, zece, ¤ de cînd l-a zămislit, nicicum prin cap nu-i trece ¤ că s-a-nălţat cît el, că e voinic asemeni. ¤ Se vor ciocni, desigur... sînt tari ca două cremeni... ¤ Să întărîţi copilul, să-l faci să-şi bată joc. ¤ Rustem, orbit de furii, să nu simtă deloc ¤ că tînărul ce-nfruntă e chiar plămada lui. ¤ O luptă între ei, pe viaţă şi pe moarte, ¤ va fi ca între zmei. Rustem a-mbătrînit, ¤ nu prea-i mai poate osul... Căzînd Rustem răpus, ¤ vom cuceri Iranul... îl spînzur pe Kaus. ¤ Şi mai tîrziu, Humane, după ce-atingem ţelul ¤ cu braţul lui Zorab, îi facem şi lui felul: ¤ o noapte de petreceri... o spadă pe ascuns, ¤ înfiptă între spete... pentru Zorab... de-ajuns.

— Dar dacă moare-n luptă Zorab, şi nu Rustem?

— Cu-atîta e mai bine! Ce vrei mai rău blestem? ¤ Chiar tu să-l luminezi ¤ cine-i Zorab, ucisul de mîna lui... Să-l vezi ¤ cuprins de nebunie,

să-i guşti durerea-ntreagă ¤ de tată ce-şi ucide fiinţa cea mai dragă... ¤ Privind că împietreşte într-o sminteală mută, ¤ să spui mereu: "Zorab!"... sminteala să-i ascută!

— E straşnic planul!

— Pleacă! scrîşni Afrasiab. ¤ Să-l împlineşti întocmai. Hai, du-te la Zorab!

ZORAB PORNEŞTE SPRE IRAN

Cînd Human înfăţişă tînărului mîndra oaste trimisă de şahul Turanului fu primit cu căldură. Fără întîrziere, porniră spre Iran. Şahul Semenganului şi Temime reînnoiră sfaturile de cuminţenie şi pace care trebuiau să-i diriguiască paşii, dar Zorab, de-abia trecu hotarul, că pîrjoli totul în cale, îndemnat de Human.

Aproape de fruntarii, iranienii aveau o cetate numită Castelul Alb, unde străjuia pîrcălabul Hedjir, un fiu al lui Guderz, mare sfetnic la curtea lui Keikaus din Persepolis. Oştenii şahului turanian înconjurară cetatea, o luară cu asalt şi făcură prizonier pe pîrcălab. Un oştean bătrîn, dintre cei ce izbutiră să scape cu viaţă fugind înainte de cucerire, scrise carte către Kaus, cerînd ajutoare şi povestind despre toate cele întîmplate.

Keikaus, la rîndul său, trimite pe Ghiv în Zabul, vestindu-l pe Rustem şi poruncindu-i să pornească într-acolo.

Rustem citeşte epistola. Îmbătrînit şi sătul de umblet, scîrbit să se tot bată, îi spune lui Ghiv:

— Ce crede şahul Kaus? Că sînt ca mai-nainte? ¤ Mereu îmi dă poruncă... şi nici o rugăminte. ¤ Sînt ostenit... Povara, de ani şi ani ce trec, ¤ mă-mbie la hodină... mă-ndeamnă să petrec. ¤ Şi-apoi, de ce poruncă? De ce atîtea fumuri? ¤ M-am tot supus mereu şi-am stat mereu pe drumuri. ¤ E timpul să mă roage cînd este la strîmtoare. ¤ La bătrîneţea mea, nu am dreptate oare?

— E şah, Rustem viteze! Supune-te, -nţelepte!

— La noi e sărbătoare! Cît e de şah, s-aştepte!

Într-adevăr, începuseră serbările prilejuite de înfloritul trandafirilor. Cîteva zile Rustem îl opri şi pe Ghiv şi petrecu în cîntece, vin şi jocuri paşnice. Plecară apoi către Persepolis. Cînd află pricina întîrzierii, Keikaus, care-l aştepta cu inima la gură, se făcu foc de mînie şi vru, nici mai mult nici mai puţin, decît să-l spînzure pe Rustem pentru aşa îndrăzneală! Rustem află şi el, cu puţin înainte de a ajunge, ce hotărîse nesăbuitul şah, şi tare se întristă în inima sa! Îi spuse lui Ghiv cu durere în glas:

— Dacă eram mai tînăr, pentru aşa sminteală ¤ intram în Persepolis să-i trag o chelfăneală. ¤ Acum... mă-ntorn acasă să-mi treacă şi să-i treacă. ¤ Nu scot pentru o toană eu sabia din teacă... ¤ Prea plin de sine-ajunse de-atîta-ndestulare, ¤ nu mai e Kaus şahul care visa să zboare...

Şi făcu, într-adevăr, cale întoarsă.

Bătrînul sfetnic de temei, Guderz, se duce însă la Kaus şi, după ce îl dojeneşte că a putut să-i treacă prin cap asemenea năstruşnicie, să-l supere pe cel mai de seamă erou pe care l-au văzut toate timpurile, îi cere împreună cu întreg divanul ţării să meargă la el şi să-i ceară iertare. Keikaus, căruia i se domolise mînia, văzîndu-şi primejduită coroana, face precum i se cere. Aleargă, îl îmbunează pe Rustem, şi cu toţii strîng oastea. Nu după multă vreme se găsesc lîngă Castelul Alb. Aici întind tabăra.

Fugiţii din cetate, ascunşi prin preajmă, se strîng împrejurul celor sosiţi. Toţi îi povestesc lui Rustem despre un tînăr de basm, puternic, viteaz, neînfricat, care stătea în fruntea turanienilor cotropitori. Nici nu visează Rustem că Zorab ar putea fi feciorul lui, adus pe lume de fiica şahului

din Semengan. După socoteala anilor, Zorab era un copil ce s-ar juca acum cu sabie de lemn, suliţă de trestie, călare pe vreun măgăruş blînd.

Zorab, înştiinţat de străji, priveşte fără păs oastea lui Keikaus de pe meterezele Castelului Alb. Rău sfetnic Human este însă îngrijorat zărindu-l şi pe Rustem printre viteji. Şi chiar în acea noapte, Rustem vrînd să pedepsească pe năvălitorii din cetate, pătrunde între zidurile ei, înveşmîntat în straie turane, prin tainiţe ştiute de soldaţii scăpaţi din încercuire. Şi mînia lui cade, din întîmplare, tocmai pe Zende, un unchi al lui Zorab ivit în calea lui, pe întuneric.

Aflînd Zorab că unchiul lui a fost ucis de cineva, intrat prin vicleşug, jură să-i răzbune moartea.

Cînd soarele îşi ridică scutul de aur, risipindu-şi darnic razele pe cer şi pe pămînt, Zorab îşi îmbrăcă armura, încălecînd pe armăsarul său de culoarea moscului. Pe piept îi atîrna o spadă grea, un coif împărătesc, de aur, îi acoperea capul, de şa agăţase un arcan încolăcit de şaizeci de ori. Înfăţişarea lui, pe care nu se citea urmă de îngăduinţă, băga în sperieţi şi pe prieteni, darmite

pe potrivnici. Se îndreptă spre o turlă de unde se putea privi bine oastea iraniană. Aici îl chemă pe Hedjir, pîrcălabul prins, şi-i spuse ameninţător:

— Să nu-ncerci şiretlicuri, minciuni. Fără-ndoială!... ¤ Curat vreau adevărul, iar gura ta de-nşală, ¤ ţi-oi umple-o cu ţărînă, te-oi prăbuşi în bezne... ¤ Cinstit de eşti, la rîndu-mi mi-e la-ndemînă lesne ¤ să-ţi dau şi libertatea şi măreţia toată... ¤ Priveşte-n depărtare, cu ochii dă o roată ¤ şi-mi spune, de-amănuntul, de fiecare-n parte, ¤ cine-i, ce-i poate osul... Vreau totul ca la carte. ¤ Îţi dau comori de aur şi daruri scumpe tare, ¤ dar dacă minţi, Hedjire, am să te-arunc în fiare!

Hedjir, înfricoşat de ameninţări, dar mai ales fiind încredinţat că destăinuirile lui nu ar putea schimba nici cu o iotă desfăşurarea lucrurilor, răspunse:

— Voi spune tot ce ştiu de oastea din Iran. ¤ Nu mint, Zorab, eu însumi sînt nobil pahlivan. ¤ Şi-apoi, de ce-aş minţi, cînd soarta bătăliei ¤ se hotărăşte-n luptă, nu-n marginea cîmpiei?

— De unde ştii, Hedjire, că vreau să bat Iranul? ¤ Eu vin cu alte gînduri... n-ai cum să-mi ştii tu planul... ¤ Te pune şi grăieşte de Ghiv, de

Tuz, de Guderz, de Bahram — leul vajnic, de alţii, ca şi el, ¤ de şah să-mi spui de asemeni, precum şi de Rustem... ¤ Am auzit de toţi, pe nume dacă-i chem...

Şi Zorab îi arată întîi o împrejmuire de brocart colorat în fel şi chip, în faţa căreia stăteau ridicate corturi din piei de leopard, înconjurate de o sută de elefanţi de război. Peste un tron bătut cu turcoaze albastre fîlfîia un steag cu soarele aşezat pe un cîmp vioriu, iar de-asupra lui, luna.

— Ce tabără-i aceasta din mijlocul oştirii, ¤ şi capişte vitează cine-i, împrejmuirii?

— E tabără de frunte; cu elefanţi şi lei ¤ se-nconjură doar şahul Kaus, stăpînul ei.

Zorab îşi preumblă ochii altîncotro şi întreabă:

— În dreapta... mai încolo, văd călăreţi şi corturi. ¤ În spate-s pachidermii şi-n faţă cai,

puzderii. ¤ Pe steag un elefant... iar jos stau cavalerii ¤ cu cizmele de aur, cu bumbii de peruz[1].

— Pe steag, herb[2] — elefantul?... Acela-i al lui Tuz...

— Dar cortul ăla roşu, cu-o roată de-a călare? ¤ Pe steag de aur... herb, un cap de leu, îmi pare, ¤ şi-un giuvaer în mijloc?... Să nu îmi spui minciuni!

— Să mint despre Guderz, să mint despre străbuni? ¤ răspunse Hedjir cu mîndrie în glas.

Adăugă apoi că toate acelea sînt însemnele de mare boierie ale tatălui său, Guderz, fiul lui Keşvad, nimicitorul oştilor, viteazul bătăliilor, înţeleptul sfaturilor dregătoreşti, bătrînul în stare să ţină piept chiar şahului dacă acesta ar încerca să ia hotărîri pripite, nepotrivite cu împrejurarea sau cu mai binele ţării. Şi mai spuse mîndru:

— Guderz are, ca mine, şi optzeci de copii, ¤ ce-s tari ca elefanţii, ca leii, şi să ştii ¤ că nici chiar

---

[1] peruzele — pietre preţioase.

[2] însemn, armonii.

crocodilul, nici tigrul din deşert ¤ nu sînt iertaţi de dînşii, precum nici eu nu-i iert!

Zorab nu luă în seamă ameninţarea din vorbele prinsului său. Gîndul îi era în altă parte... Îşi căuta din ochi tatăl. Iscodind depărtarea, dădu cu privirea de o împrejmuire întinsă, verde, păzită de o ceată numeroasă. În mijlocul ei deosebea un tron strălucitor, iar în faţă înfipt fîlfîia steagul de care auzise a fi al lui Kaveh.

— Priveşte-acum în stînga, ocolu-acela verde, ¤ întins cît o moşie ce-n zări de zări se pierde. ¤ Un pahlivan în jilţ... dar are-o-nfăţişare ¤ cum nu mai are altul şi-i decît toţi mai mare. ¤ Ce umeri, şi ce braţe, ce piept de elefant! ¤ Stă jos, dar îi întrece pe cei ce stau călare. ¤ În faţa-i armăsarul nechează mai avan ¤ ca mugetul furtunii ce urlă pe ocean. ¤ Deşi e cam departe, îl văd destul de bine, ¤ chiar văd ce scris pe herb e, ¤ precum văd şi stăpînul pe tronul său cum fierbe. ¤ Priveşte-i şi tu steagul cu chipu-i de balaur, ¤ o lance-n vîrf purtînd un leu cu cap de aur. ¤ Să-mi spui cine-i voinicul... presimt un nume straşnic...

La auzul acestor vorbe, Hedjir se înfricoşă deodată, se uită la Zorab scrutător, de parcă ar fi

vrut să-i cîntărească toată puterea şi toate năzuinţele ascunse. Tînărul turanian era atît de bine clădit, atîta hotărîre avea în glas, încît i se strecură în suflet un şarpe de gheaţă: o teamă pentru Rustem, căci a lui era tabăra. Îl cunoştea vajnic, neînvins pînă atunci... dar anii trecuseră cam mulţi peste dînsul şi semnele bătrîneţii începuseră să-i fie scrise pe faţă. Poate şi-n trup i se-ncuibase vreo slăbiciune.

Hedjir îşi făcu socoteala că ar fi mai bine să acopere numele lui Rustem cu tăcere, să vorbească despre ceilalţi. Pentru întîia oară în viaţă se credea în faţa unui om în stare să-l doboare pe eroul ţării. O luă pe departe, prefăcut că nu vede aşa bine:

— Departe-i ce-mi arăţi. Privirea ţi-e mai tare, ¤ tu vezi şi cuiul oiştii în vîrf, la Carul Mare[1]. ¤ Eu nu văd aşa bine... O fi vreun aliat ¤ trimis de prin Chitai de marele-mpărat...

---

[1] Popoarele deşertului îşi încercau puterea vederii privind la steaua de mărimea şaptea ce licăreşte ca un cui în vîrful oiştii Carului Mare, sau Ursei Mari, cum se mai spune. Dacă o vedeau, era semn bun, de privire ageră.

— Şi nu ştii cum îl cheamă?

— Dar nici nu-mi dă prin gînd... ¤ O fi, de bună seamă, sosit mai de curînd... ¤ de cînd în mîna ta căzut-am şi eu prins, ¤ sub grele-ameninţări, şi iscodit... învins.

— Nu-ţi plînge soarta încă şi spune adevărul! ¤ De-l taci, ţi-o cade capul cum cade din pom mărul ¤ cînd bîntuie furtuna...

— Aceasta-i tot ce ştiu, Zorabe... mi-e totuna ¤ dacă mă- ntorn acasă cu urme de arcan, ¤ sau dacă mor în lanţ, nedemn de- un pahlivan!

Zorab începu să-l creadă. Era însă mirat şi mîhnit peste măsură că nu găseşte urmă de Rustem în oastea şahului Keikaus care-i stătea mîndră în faţă. Şi ce îl uluia mai mult încă era că mama sa, Temimé, îi desluşise toate aceste semne, şi nu vroia să dea crezare ochilor. Stătea în cumplită cumpănă între ce-i spunea inima şi ce susţinea cu tărie Hedjir, chiar sub ameninţarea morţii. N-ar mai fi rămas decît să izbucnească faţă de prizonierul său, lămurindu-i de ce îl caută pe Rustem. Dar trufia, dorinţa lui de a nu-şi dezvălui numele şi obîrşia decît mai întîi tatălui său, şi mai apoi restului lumii, îl făcu să tacă. Şi mai era ceva la mijloc, ivit tot din

nesăbuinţa tinerească: în loc să-şi caute paşnic părintele, el pornise ca un războinic, şi acum, cînd taberele stăteau faţă în faţă, i-ar fi fost greu, dacă nu cu neputinţă, să potolească lupta pe care el însuşi o aţâţase. Ar fi stîrnit mînia oştenilor lui Afrasiab, spunînd că el, Zorab, este fiul unui pahlivan de-al lui Keikaus. Toate acestea se învolburau în mintea lui Zorab descumpănindu-l. Cînd din nou întrebă pe Hedjir, primi acelaşi răspuns.

Îl iscodi atunci despre alţi cavaleri care se mişcau în zare, tot căutînd urma lui Rustem. Hedjir însă rămase nezdruncinat în tăinuirea desăvîrşită a adevărului. Îi era teamă nobilului iranian să nu-l piardă pe vestitul viteaz.

Zorab însă nu părăsi speranţa şi, arătînd iarăşi cortul verde şi pe acel falnic războinic din depărtare, întrebă de-a dreptul:

— Dacă-l privesc mai bine, ar fi... Rustem... Rustem e, ¤ o ştiu prea bine, simt... hai, spune, nu te teme...

— Ba e un prinţ străin! sări ca ars Hedjir.

— Un principe s-arate precum Rustem? Mă mir... ¤ De el, n-ai spus o vorbă, şi nu e de crezut

¤ să stea ascuns în corturi un ne-nfricat ca el, ¤ el, capişte de oaste şi pază la hotare. ¤ Cînd însuşi şahul Kaus, ce-i peste toţi mai mare, ¤ aruncă-n bătălie coroană, schiptru, viaţă, ¤ să nu stea pahlivanul Rustem de strajă-n faţă? ¤ Întîiul om al lumii, aşa cum eu îl văd, ¤ ar trage-ntîiul spada de s-ar porni prăpăd...

Hedjir, însă, îi răspunse că viteazul din Zabulistan, spaima leilor şi duşmanilor, o fi rămas în ţara unde se desfăşoară serbările trandafirilor la vremea asta.

Zorab se supără:

— De ce mă minţi astfel? Tu vrei să pot să cred ¤ că Pahlivanul lumii-i muiere sau mobed? ¤ Cînd sună cornul luptei, să stea cu trandafirii, ¤ să-l rîdă toţi vitejii? E peste legea firii! ¤ Ia vezi-l pe Rustem între miresme moi, ¤ cînd arde la fruntarii şi s-a pornit război!

Încercă apoi iar cu duhul blîndeţii, urmînd cu ameninţări. Îi reaminti că a făcut cu el, cu Hedjir, o învoială de care nesmintit s-ar ţine, şi anume că şi-ar deschide porţile tuturor comorilor şi i le-ar pune la picioare, l-ar încărca peste nevoile lui cu cinste, onoruri şi bogăţii, să i-l arate numai pe

Rustem. Dacă nu, în loc de aur, la picioare i-ar sta capul... Şi iar blînd:

— Nu ştii cum spun bătrînii cu minte înţeleaptă? ¤ Cuvîntul nerostit, mărgăritar, aşteaptă ¤ în scoică desghiocul. Rupe-l din tine-ţi cer! ¤ Din trupul scoicii smulge-l, făcîndu-l giuvaer!

Văzînd nezdruncinata vrere a lui Zorab de a-l găsi cu orice preţ pe Rustem, Hedjir se întări în credinţa că vajnicul prinţ îi caută pieirea.

— O, tinere, îi zise, cînd ai să oboseşti de toate minunile cu care viaţa te-ar putea învrednici de-aici încolo, cînd te vei fi săturat de măriri, de sceptre şi de coroane, atunci să cauţi lupta împotriva unui bărbat ce doboară elefanţii furioşi, care cu o singură lovitură de ghioagă sfarmă o nicovală sau nimiceşte o sută de oameni. Frunţile duşmanilor se pleacă în ţărînă în faţa lui Rustem. Nu se află pe lume fiară să-i stea împotrivă. Are în trup adunată puterea unei mii de bărbaţi vîrtoşi. Cuprins de mînie, în luptă, ce-ar fi în mîna lui un leu, un om, un elefant? Cît despre calul său, Rakş, află că praful stîrnit de copitele-i în galop se-ntinde ca marea vînzolită de uragane.

Tot sîngele lui Rustem, curgînd însă prin

vinele lui Zorab, îl zădărî pe tînăr. Strigă către Hedjir:

— Te lauzi cu Rustem! Ai mai văzut voinici? ¤ Nici nu ştii să-i cunoşti. Ar fi unul aici, ¤ dar tu nu te pricepi un trap de armăsar ¤ să-l osebeşti, Hedjire, de unul de măgar. ¤ Iar ochiul tău nu ştie care e brad sau plop, ¤ urechea nu-ţi desparte nici trapul de galop. ¤ Cît marea-i liniştită ţi-e teamă de pîrjol, ¤ dar cînd se umflă marea pîrjolu-i stins... domol. ¤ La fel şi-ntunecimea se trage-n teacă toată ¤ cînd soarele, cu săbii de jaruri, se arată.

Ce putea iranianul să mai înţeleagă din toate vorbele tînărului Zorab, decît că-l caută pe Rustem să-l ucidă? Îşi spuse, atunci, că dacă i-l va arăta acestui voinic, care se asemuia în putere cît şi la faţă atît de mult cu marele pahlivan, se va năpusti cu oastea, şi în furia sa dezmăţată l-ar omorî pe Rustem. Mai ales că viteazul de poveste nu mai era la prima tinereţe nici el. "Şi dacă-ar fi aşa — îşi zise ca adaus — ¤ îi va zdrobi pe toţi, va alunga pe Kaus ¤ din tronu-i de argint şi va-nrobi Iranul. ¤ Iar de-aş muri, pierind n-or fi mai tulburi ape în vaduri către vale, ¤ nici nu s-o-ntoarce luna sau stelele din cale. ¤ Căci tatăl meu, Guderz, chiar fără mine are ¤

optzeci de fii năprasnici şi care mai de care, ¤ ca Ghiv, ca Bahram-leul, ca Sidres, spadă bravă. ¤ Mai bine mor tăcînd — trădarea nu-i ispravă..."
Toate gîndurile astea îi cutreierau capul cînd luă hotărîrea de a-l înfrunta bărbăteşte pe Zorab:

— De ce te-nfurii, de Rustem vorbind ¤ de parcă să-l ucizi îţi vine-n gînd? ¤ Mă hărţuieşti avan, în fel şi chip, ¤ cu întrebări; îmi bănui vreun tertip ¤ să scap cu viaţă? Însă viaţa mea, ¤ pe lîng-a lui, nu face o para! ¤ Să-mi cauţi deci pricină n-ai nevoie, ¤ să mă ucizi — fă-ţi repede pe voie! ¤ Tu-l vrei pe el, pe el să îl dobori, ¤ dar de-l găseşti, să nu-l scoţi din uşori[1]. ¤ Cuminte-ar fi deloc să nu te lupţi, ¤ să nu te-alegi tu cu rărunchii rupţi!

La auzul felului aspru în care îşi descărcase tot năduful, Zorab întoarse capul, îşi plecă fruntea fără să crîcnească, neştiind ce să aleagă, ce ascund vorbele lui Hedjir. Se răsuci deodată înspre el şi de sus, de pe cal, îi trînti un pumn zdravăn în ceafă, prăvălindu-l în ţărînă. Cu fapta asta de copil neghiob îşi mai vărsă mînia, dar nu-l ucise pe Hedjir.

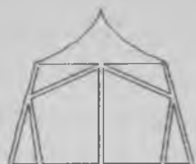
---

[1] să nu-l scoţi din răbdări.

Îşi strînse apoi oastea şi se retrase să judece bine ce-ar fi de făcut dacă s-ar isca vreo încrîncenare. Mai aştepta întăriturile ce nu avuseseră timp să-l ajungă din urmă. Cînd totul fu gata, îşi puse cingătoarea de luptă şi în locul coroanei princiare, un coif de aur adus tocmai din Bizanţ, zale şi platoşe, grele toate, că oricine altul nu le-ar fi putut nici ridica de jos. În zadar primea solii mereu de-acasă, de la maică-sa, Temimé, să mai aştepte să-i vină mintea la cap. Zorab gîndea că pornind la atac i se va ivi în faţă, fără îndoială, Rustem, şi va putea astfel să-şi îmbrăţişeze părintele. Să-l înscăuneze pe el în Iran, dîndu-i cinstea meritată şi sie-şi împlinindu-şi trufia.

Îşi luă suliţa, arcul, arcanul, paloşul şi ghioaga. Sîngele îi fierbea de nerăbdare. Încălecă pe calul său focos şi porni să se bată, ridicînd praful pînă la faţa lunii. Singur se năpusti în tabăra iranienilor, drept la cortul şahului, şi-i zbură acoperămîntul cu suliţa. Căpeteniile iraniene din jur se risipiră ca o turmă de asini sălbatici în care dă buzna leul flămînd. Se uitau la el de departe, cutremuraţi la vederea braţelor, mîinilor şi uriaşei

suliţi a voinicului Zorab. Ţinură chiar în grabă sfat spunînd:

— Cum să te baţi cu el? Amarnic luptător! ¤ L-am mai văzut asemeni doar pe Rustem, fecior. ¤ Sînt ani de-atunci... chiar Pahlivanul e bătrîn. ¤ Nici el pe luptă n-ar mai fi stăpîn. ¤ Dar noi, croiţi dintr-o plămadă — vai, uşure?! ¤ N-avem nici ochi, privirea să-i îndure! ¤ Să ne-aşezăm mai înţelepţi, deoparte, ¤ altfel nu ne-aşteptăm decît la moarte!

Văzînd Zorab că nu-i iese nimeni împotrivă, se îndreptă încotro bănuia a fi şahul Kaus pe care îl găsi şi-l aţîţă cu vorbe sfruntate:

— O, şah de neam ales! Pe cîmp cum te-ai adus? ¤ Cum îndrăzneşti să spui că eşti chiar Keikaus? ¤ Tu, care-n luptă cruntă nu te arăţi vreodată, ¤ iar gloria, prepuşii ţi-aduc pe tavă toată, ¤ tu ce-i trimiţi la moarte, ca să te-mpăunezi ¤ cu laurii culeşi de alţii, nici visezi ¤ că ţi-a sunat

azi ceasul! Va fi precum am spus: ¤ o oaste nimicită şi-un şah învins: Kaus. ¤ Ai tu vreun pahlivan în stare să mă sfarme? ¤ Ce zic, să mă doboare? Îi cer doar să mă-frunte! ¤ Ţi-a mai rămas vreun ins viteaz sau mai de frunte? ¤ Ci cheamă-l să se bată! ¤ Mînia mea aşteaptă şi mă furnică braţul. ¤ Vroiesc o luptă dreaptă!

După ce grăi astfel, tăcu mai multă vreme fremătînd şi strunindu-şi calul. Nimeni însă nu scoase nici un cuvînt. Şedeau toţi împietriţi, în frunte cu şahul căruia fiori reci îi furnicau spinarea. Zorab se aplecă deodată pe spate şi, izbind cu fierul suliţei, făcu să sară şaptezeci de ţăruşi din adăpostul de brocart al şahului, îngrozind şi mai tare pe privitorii cortului dărîmat. Din toate părţile izbucni în vaier glasul trîmbiţelor. Keikaus, înspăimîntat peste fire, împreună cu suita ce tremura prin preajmă, strigă, dar glasul său nu ajunse pînă la Zorab, care nu-şi mai găsea astîmpăr.

— O, voi viteji ai ţării, de viţă pahlivană! ¤ Alegeţi trei din voi să se pornească-n goană ¤ către Rustem viteazul, să-i spună: "Rustem! Scoală! ¤ Căci ţeasta alor tăi, de groază, este goală ¤ în faţa

unui vajnic flăcău turanian, ¤ venit să nimicească întregul tău Iran. ¤ Nu-i nimeni pe potrivă nicicum să-i stea în cale, ¤ căci are glas năprasnic şi mîini ca ale tale!"

Plecă atunci Tuz în grabă cu cîţiva şi-i duse lui Rustem cuvintele şahului, povestindu-i repede tot ce văzuse şi auzise.

Cînd Rustem porunci să i se pună şaua pe Rakş, îl zări pe Ghiv care o şi închingase. Gurgin striga la rîndu-i: "Grăbeşte-te, grăbeşte-te odată!" — în timp ce Reham împlătoşa în fier pieptul calului, iar Tuz îi punea valtrapul de za, tot îndemnîndu-se unul pe altul: "Repede, mai repede, că vine prăpădul".

Rustem, legîndu-şi pieptarul de leopard şi adunîndu-şi armele de luptă, îi auzea din cort şi îşi zise în sine că numai Ahriman- hainul ar fi iscat atîta zarvă, că om nu putea fi.

Cînd fu gata, încălecă pe Rakş şi plecă, lăsînd în grija lui Zevare oastea şi corturile.

RUSTEM SE ÎNTÎLNEŞTE CU ZORAB

Cu steagul său purtat în faţă de un tînăr chipeş, Rustem ajunse mînios în faţa lui Zorab. Rămase o clipă uimit de pieptul lat şi braţele vînjoase ale neînfricatului său potrivnic. După care spuse:

— Să ieşim dintre oşti, să ne îndepărtăm de aici, dacă vrei să dăm luptă pe viaţă şi pe moarte numai noi doi.

Frecîndu-şi mîinile de bucurie, fiindcă în sfîrşit se găsise cineva care să-l înfrunte, Zorab răspunse:

— Să mergem singuri într-un loc ferit! Se vede că doar noi sîntem viteji. Să nu-ţi chemi pe nici unul dintre-ai tăi, cum nici eu singur n-am să chem. Tu şi cu mine e de-ajuns. Dar dacă te privesc mai bine mi-e milă… N-ai să poţi răbda un singur pumn, dacă ţi-aş da. Eşti 'nalt, puternic, arătos… Se vede ce ai fost cîndva, dar azi… în glumă te dau jos! Povara anilor ţi-e grea.

Rustem scrută în străfund privirea voinicului. Se uită iar la umerii, la mîinile lui şi spuse blînd:

— O, tinere atît de fraged... pămîntu-i aspru şi e rece... ¤ e dulce aerul şi cald, mai bine-n lume ai petrece. ¤ Văzut-ai marea de smarald? ¤ Văzut-ai cerul în furtună? ¤ Bătut-ai munţii căţăraţi? ¤ Ce stea vicleană şi nebună ¤ te-ndeamnă astăzi să te baţi? ¤ Tu nu cunoşti nici sarea vieţii, ¤ nici rostul nostru de pe glie. ¤ De ce în crugul tinereţii ¤ să pieri? Ce-mi foloseşte mie? ¤ Că sînt bătrîn, vădeşte părul, ¤ dar braţul nu se ştie cît... ¤ şi-apoi, ascultă adevărul: nu-ţi foloseşte nici atît, ¤ dacă mor eu ucis de tine. ¤ Am biruit atîtea oşti ¤ de divi sau cotropiri străine, ¤ isprăvi ce tu nu le cunoşti... ¤ A tremurat mare şi munte ¤ şi stele şi cîmpii şi cer, ¤ dar azi, cu tîmplele cărunte, ¤ îmi e totuna dacă pier... ¤ Ambiţii, preamăriri, victorii ¤ sînt de prisos... totul se şterge, ¤ se-ascunde-n cutele uitării ¤ sub pasul timpului ce merge. ¤ Un gînd duios îmi dă prin minte, ¤ cum doar înţelepciunea, lin, dă: ¤ acum, cînd tu îmi stai 'nainte ¤ mă văd în tine ca-n oglindă... ¤ La fel de vajnic eşti, străine, ¤ şi-atîta de la fel clădit, ¤ că strig nedumerit în mine: ¤ cine-n Turan te-a zămislit? ¤ Nu eşti de-ai lor... un glas de taină ¤ mi-o spune... parc-am fi de-un

sînge... ¤ Pe cine- ascunde a ta haină, ¤ că inima din mine plînge. ¤ O! Dac-o fi să-mi iei tu viul, ¤ ascultă-mă, n-o spun în van: ¤ mai bine bate tot pustiul, ¤ dar nu te-ntoarce în Turan!

În faţa acestor cuvinte cutremurătoare, inima lui Zorab creştea, prindea aripi, se înălţa în văzduh, cuprinsă de o bucurie fără margini. Izbucni la rîndu-i:

— Să-ţi pun şi eu o întrebare. ¤ Dar, rogu-te, să îmi răspunzi. ¤ Tu eşti Rustem? Rustem eşti oare? ¤ Rustem eşti oare şi te-ascunzi? ¤ Tu eşti vestitul pahlivan ¤ de viţă fără de pereche ¤ şi ai străbun pe Neriman, ¤ de cin şi obîrşie veche?

Nu ştim nici pînă azi de ce Rustem a înţeles strîmb rostul întrebării. Şi-a închipuit el că tînărul vroia din înfumurare să se bată cu Rustem, ca să se împăuneze apoi cu marea izbîndă? Sau că tînărul i-a cîntărit puterile şi, socotindu-i-le prea slabe, l-ar fi cruţat din milă pentru bătrîneţea lui şi respect pentru gloria pe cale de a-i apune? Se va fi ivit oare, pentru întîia oară, teama în sufletul eroului, şi a crezut că tăgăduindu-şi numele ar scăpa cu viaţă? Sau va fi socotit, dimpotrivă, că voinicul pe care se simţea în stare să-l răpună, dar pe care vroia să-l

cruţe, ar fi părăsit lupta de vreme ce nu voia să-l aibă în faţă decît pe Rustem? Sau iarăşi, altfel privind, s-ar fi temut de luptă dacă-l ştia pe Rustem în faţă, ciocnirea dintre ei nemaiputînd fi înlăturată de ochii lumii?

Nimeni nu ştie pînă azi ce a gîndit Rustem cînd a răspuns neaşteptat, cum nu-i era în fire:

— Nu sînt Rustem! Ce-ţi dă prin gînd? ¤ Să fiu din neam cu Neriman! ¤ Eu sînt numai un om de rînd. ¤ Rustem-Viteazu-i pahlivan. ¤ Eu n-am nici tron, şi nici palat. ¤ Nu am nici aur, sînt soldat. ¤ Nimic n-am! Ştiu doar să mă bat!

Altul era însă răspunsul pe care-l jinduia Zorab! Nădejdea lui se spulberă, auzind. O amărăciune fără seamăn îl cotropi, ziua ce i se făgăduia strălucitoare i se întunecă deodată, ca şi inima.

PRIMA LUPTĂ A LUI RUSTEM CU ZORAB

Plecă atunci Zorab către locul unde-şi ţinea armele... Nu ştia nici pe unde mergea cu gîndul la cuvintele mamei sale. O mirare adîncă îl năpădise, fiindcă icoana tatălui său îi fusese atît de bine zugrăvită de Temimé, încît bătrînul cu care vorbise nu putea fi altul decît Rustem. Dar oare nu-l minţise maica sa spunîndu-i că Rustem i-ar fi părinte? Dacă părinte i-ar fi fost, atunci de ce nu şi-a recunoscut el sada[1]? Sau dacă, totuşi, el îl cunoscuse şi numele şi l-a ascuns, nu-i semn mai rău chiar decît toate, că Rustem *n-a vrut* să-l mai cunoască? O furie fără margini îl înecă pe Zorab. Alese la întîmplare o lance scurtă şi se întoarse în strîmtoarea unde-l aştepta Rustem. Nu, nu putea fi tatăl său.

Fără să mai scoată o vorbă, cei doi se loviră fără milă. Izbiturile nu pătrundeau însă prin platoşe şi zale. Cînd din lănci nu mai rămăseseră

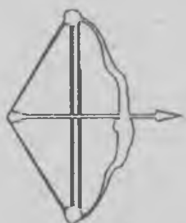
---

[1] seminţia, obîrşia.

nici vîrfuri, nici inele de fier, întoarseră caii şi se năpustiră din nou unul la altul cu săbiile indiene, scăpărînd scîntei din oţel. Se frînseră şi săbiile sub lovituri. Dar ce lovituri! S-ar fi zis că sfîrşitul lumii e pe-aproape. Apucară apoi ghioagele grele. Vîjîiau de amîndouă părţile, şi cînd se întîlneau, bubuiturile năprasnice cutremurau valea. Cozile ghioagelor li se îndoiră, zalele le căzură bucăţi de pe trupuri, braţele obosiră, amorţite de încordare. De la un timp, cai şi călăreţi se opriră. Mîna le era înţepenită, braţul furnica, trupul era scăldat în năduşeală, gura năclăită de praf, limba crăpată de uscăciune, dar ochii scînteiau de încrîncenarea fără seamăn. Se îndepărtară pentru o vreme unul de altul, după o lege nescrisă. Rustem era îngrijorat, Zorab răpus aproape de oboseală.

Bătrînul pahlivan îşi trăgea de-o parte răsuflarea, simţind pentru întîia dată că era sleit în focul luptei, şi gîndea: "N-am mai văzut vreodată nici vajnic crocodil ¤ să se repeadă-n luptă, precum acest copil! ¤ Cînd m-am bătut cu Divul cel Alb, a fost o joacă, ¤ dar azi parcă prin vine îmi curge promoroacă, ¤ nu sînge cald. Curajul din braţ m-a părăsit. ¤ Şi cine-mi stă- mpotrivă? Un ins… n-am

auzit ¤ să fie vreun viteaz pe care să-l cunoşti... ¤ Iar eu stau scurs de vlagă, privit de două oşti!"

Trecu o vreme... După ce caii răsuflară şi ei şi mai prinseră din puterea cheltuită pînă atunci, tînărul şi bătrînul îşi încordară arcurile. Vîjîiră săgeţi ca bondari uriaşi, purtători de moarte. Nici unul nu greşi ţinta, dar acoperiţi fiind de zale, armuri şi platoşele din piele de leopard iscusit tăbăcite, vîrful de fier al săgeţilor de trestie nu pătrunse şi nu le făcu nici un rău. Se apropiară, prinzîndu-se de curelele cingătorilor pentru trîntă. Rustem, care în zilele lui de glorie smulgea stînca neagră de bazalt cînd punea mîna pe ea, apucă pe Zorab, încercînd să-l smulgă din şa. Dar trupul acestuia nu se clinti. Zorab încercă la rîndu-i, şi parcă l-a ridicat un pic, însă picioarele lui Rustem strîngeau ca într-o menghină pieptul lui Rakş. De la o vreme, vlăguiţi, dădură înapoi, se despărţiră tîrîndu-şi armele, răniţi de izbituri, sleiţi de putere. Zorab mai găsi însă tăria să ridice ghioaga, să-şi repeadă calul şi, turtind armura lui Rustem cu o lovitură năprasnică, să-i învineţească umărul. Pe

altul l-ar fi zdrobit, dar trupul lui Rustem era de fier, nu alta. Încovoiat sub izbitură, găsi totuşi virtute să-şi înghită durerea fără murmur.

Zorab zîmbi în batjocură şi spuse:

— O, luptător! Te clatini sub lovitură slabă! ¤ Ţi s-a turtit armura — scăpaşi, că nu e ruptă. ¤ Nu-ţi ştie sări calul, parcă-i măgar de luptă. ¤ Că eşti viteaz, bătrîne, nu-mi vine să tăgădui. ¤ Te du să-ţi tragi suflarea... căci apoi nu-ţi făgădui ¤ nici urmă de-ndurare. ¤ Vei fi clădit ca nimeni, dar eşti bătrîn, voinice! ¤ Pe tînărul din faţă n-ai să-l dobori aice.

Mînia întunecă mai mult mintea marelui pahlivan, ascultînd zeflemelile lui Zorab.

S-a strîns hotarul lumii în jurul lor de crapă,
Nu-i loc de-atîta vrajbă, nici bob să mai încapă.

Îşi întoarseră atunci spatele şi se depărtară care încotro.

RUSTEM ŞI ZORAB ÎŞI PIERD CUMPĂTUL

Rustem se duse să-şi verse obida peste oastea lui Afrasiab, ca un tigru flămînd. Căci furia oarbă, în lupte deşarte, întunecă omului cugetul. Cînd intră în rîndurile ei, uraganul dezlănţuit făcu prăpăd. Cîte douăzeci de capete se sfărămau ca nucile sub ghioaga lui nemiloasă. Dar nu fusese vorba aşa. Zorab zări de departe isprava lui Rustem şi, pe drept cuvînt, se înverşună amarnic. Se năpusti şi el, la rîndu-i, în oastea lui Keikaus, împărţind moartea ca semănătorul pumnii de grîu în ţărînă.

În calea lui nu mai erau nici puternici şi nici nevolnici, nici viteji şi nici fricoşi: erau numai fugari care nu ştiau încotro s-o apuce întru ocrotirea vieţii.

Privind într-acolo, Rustem îşi dădu seama cu adîncă amărăciune de nenorocirile ce aveau să se abată pe capul tuturor din partea ăstui tînăr tigru ivit din senin, cu braţe de uriaş şi piept împlătoşat în fier. Porni spre tabăra sa cu teama în suflet. Cînd

ajunse, îl găsi pe Zorab făcînd totul una cu pămîntul în calea lui, de s-ar fi spus că se îmbătase de licoarea roşie a vieţii pe care o vărsa acum printre potrivnici.

Rustem dădu un răcnet ca pe vremuri, de leu furios, căci altceva n-ar fi ajuns la urechea tînărului îndîrjit de măcel. Zorab se întoarse spre el, din ochi ţîşnindu-i fulgere.

Rustem îl întîmpină:

— O, însetat de sînge, voinic, os de tiran, ¤ au s-a legat de tine vreunul din Iran? ¤ De ce îi hăcuieşti cu vracul, fără milă?

— De ce te-ai aruncat tu-ntîi spre a mea oaste? ¤ Au te-a împuns vreunul de prin Turan în coaste? ¤ Au ţi-a ieşit 'nainte vreunul dintre ei? ¤ Ci piei din calea mea, tu leu ce sfîşii miei! ¤ De nu, acum te leg de şa sau de oblînc!

Răspunse-atunci Rustem, mîhnit pînă-n adînc:

— Greşii... greşii voinice... mi-am descărcat obida... ¤ În frunza oştii tale pătruns-am ca omida, ¤ dar îmi tîram ruşinea istovului din luptă, ¤ cînd de vîrtute toată fiinţa mi-era suptă. ¤ Voinicul, stors de vlagă, în luptă vlaga-şi cere, ¤ precum

făcuşi tu însuţi, ca să mai prinzi putere. ¤ Se-ntunecă acum... e soarele-n amurg... ¤ doar mîine pe lumină vom şti spre cine curg ¤ izvoarele izbîndei sau apa rece-a morţii. ¤ Vom şti cine-i de rang ¤ să stea — cum îi cad sorţii: ¤ pe tron... sau sus, în ştreang. ¤ Cum vezi, această lume, cît e de lucitoare, ¤ se cucereşte-n luptă, se stăpîneşte greu. ¤ Prea rar e făcut omul în pace să o vadă, ¤ prea des firava pace se tulbură de spadă... ¤ Fie ca tu, copile ce ai pe buze lapte, ¤ să nu mori niciodată. Să cîntăreşti la fapte... ¤ O, inima mea largă se-nduioşeaz-amar ¤ de-ar fi să te trec însumi al morţilor hotar. ¤ Te du acum. Răgazul să-ţi dea puteri de vis. ¤ Iar mîine... fi-va mîine să fie cum e scris...

Se depărtară voinicii şi cerul se întunecă. Noaptea fără lună se aşternu, zăbranic. Rustem îşi cercetă oastea şi porunci o cinstire de seamă pentru răpuşi. Se îndreptă apoi cu pas domol şi umeri de plumb către corturile şahului Kaus,

carele îl aştepta nerăbdător. De îndată ce ajunse, Keikaus îl pofti cît mai aproape de el şi-l rugă să-i povestească totul cu de-amănuntul. Rustem însă nu găsea cuvinte să se tot mire de ce văzuse, auzise şi mai ales trăise:

— N-am mai văzut vreodată copil atît de fraged ¤ cu astfel de curaj şi vitejie. ¤ Şi e clădit, mărite, cum altul cred că nu-i. ¤ Doar eu şi-ai mei pe vremuri am fost de seama lui... ¤ Cutremură pămîntul păşind cu fruntea-n stele, ¤ 'nălţat pe mădulare — ale cămilei grele, ¤ pe lîng-a lui, o Kaus, sînt paie şi smicele! ¤ Ne-am încercat, bucată de timp ce păru veac, ¤ cu arme felurite, fără să-i vin de hac. ¤ Ba încă, adevăr zic, pe drept şi pe lumină ¤ era, aproape el, de hac mie să-mi vină. ¤ Mai spre sfîrşit, mi-aduc aminte de-un meşteşug ştiut, mai vechi, ¤ să-l smulg din şa, de cingătoare, şi să-l afund pîn-la urechi ¤ în glia de sub noi, adîncă. ¤ Îl prind de nod, îl zgîlţîi zdravăn, dar pas de-l mişcă: era stîncă! ¤ Nu ştiu: e munte? Piatră? Vrajă? Fier e? ¤ Că zgîlţîiala mea-ncordată părea blajină adiere! ¤ Cînd s-a întors şi el spre mine din şa vîrtos să mă desprindă, ¤ stăpîne, trupul meu trosni, trosni ca o bătrînă grindă, ¤ dar Rakş, înfipt

ca o babă[1], şi eu legat de el, parîmă[2] ¤ fiind picioarele... voinicul nici nu mă smulge, nici dărîmă. ¤ Dădu de se făcu şi seară — eram sleit — a fost izbavă... ¤ De mai ţinea, cădeam răpus... răpus de-o mînă de ispravă! ¤ Ne-am înţeles pe mîine lupta să o lăsăm. Deci mîine-n zori ¤ se va vedea cine-i mai tare. Dar de pe-acum mă trec fiori! ¤ A cerului socoată, doamne, n-o bănuiesc şi nici nu ştiu ¤ care din noi va fi să piară şi care va rămîne viu...

După ce se uşură de toată frămîntarea prin vorbele de mai sus rostite, Rustem plecă spre tabăra sa. Era însă încrîncenat în hotărîrea de a învinge. Îi spuse fratelui său Zevare să-şi ţină cumpătul. A doua zi era zi de răscruce. Oricare ar fi fost sfîrşitul, Zevare trebuia să păstreze rînduiala oştii, grija flamurilor, jilţului şi cizmelor de aur ce-l însoţeau pe viteazul nostru oriunde îl duceau necazurile sau bucuriile vieţii lui de oştean.

---

[1] stîlp de fier de care se leagă corăbiile în port.

[2] odgoane cu care se leagă corăbiile.

— Dacă voi fi biruitor, mai mult nu voi mai sta pe cîmp. ¤ M-am săturat de bătălii cu rostul drept sau ţelul tîmp... ¤ Dar dacă scrisa este alta, nu te mîhni şi nici nu plînge. ¤ Oricine se aruncă-n scară şi e pornit să verse sînge, ¤ bătînd cu pinteni armăsarul, bate de fapt la poarta morţii, ¤ chiar de-ar trăi şi ani o mie tot asta-i calea, scrisa sorţii... ¤ Tînăr, bătrîn, cinstit, nemernic, de birui sau de eşti înfrînt, ¤ ori de împărăţeşti pămîntul, tot nu eşti veşnic pe pămînt!...

O jumătate de noapte cugetă astfel Rustem cu voce molcumă, dezamăgit de toate, gătit pentru orice... Cealaltă jumătate o dădu odihnei şi somnului.

CEI DOI VOINICI SE-NFRUNTĂ IAR

O, cît-amărăciune culegi cînd ai în fire
Neînfrînate pofte sau dorul de mărire!
Şi de-ai rămîne surd... urechea ta să n-áudă
Ispita şuierînd, şerpeşte cerşind laudă,
De ai pătrunde-afund, în tine, ca-ntr-un tău[1]*,*
Ai şti să osebeşti şi binele de rău,
Şi gloria de-o clipă de-o vorbă înţeleaptă
Ce dăinuie de-a pururi, te-ai ridica pe-o treaptă
De om, străin de fiara menită să sfîşie...

"Cînd noaptea, ca un corb cu negre pene, ¤ îşi strînse aripa în zori, zburînd alene" şi soarele se ivi la geana întinsului, Rustem puse platoşa de leopard şi încălecă pe Rakş, balaurul năzdrăvan. Între cele două oşti era o fîşie lată de doi farsangi pe care nimeni nu îndrăznea să pună piciorul. În mijlocul ei se înfipse Rustem, mîndru în aşteptare, acoperindu-şi capul cu coiful de fier.

---

[1] lac limpede de munte.

Cît despre Zorab, îşi trecu noaptea petrecînd, însoţind cu vin mîncărurile şi cîntecele. Într-un tîrziu însă îi spuse îngrijorat vicleanului Human — credinciosul lui Afrasiab — gîndindu-se la cea de a doua zi de luptă:

— Ăst leu ce se măsoară cu mine e de preţ! ¤ la fel de falnic, tare, la fel de îndrăzneţ! ¤ De îl priveşti, mai bine... ai zice că-ntr-o doară ¤ cu fir de plumb un meşter şi cu întinsă sfoară ¤ ne-ar fi zidit aşijderi pe mine şi pe el, ¤ prubuluind cu grijă ne-ar fi croit la fel... ¤ Mă uit la el călare, îi văd lungimea scării, ¤ şi-mi simt fierbinte fruntea sub unda-nduioşării. ¤ Găsesc la el tot semne de mama arătate, ¤ iar inima... tresare în piept şi mi se zbate. ¤ Eu cred că e Rustem... tu îl cunoşti, Humane, ¤ doar v-aţi văzut pe vremuri în încleştări duşmane! ¤ Ci spune-mi, e Rustem? Dacă-i Rustem, e taica. ¤ Să lupt cu el acum?! Răspunde, ce tot stai ca o stîncă şi te uiţi năuc în bagdadie? ¤ De e Rustem bătrînul, atunci mi-e tată mie! ¤ Tu îl urăşti, Humane, cu şahul împreună... ¤ Dar dacă este taica, te-nmoaie, te îmbună ¤ şi spune-mi adevărul... Nu vreu să-l mai înfrunt.

— ... Îi seamănă doar părul...

— Mi s-ar usca şi braţul şi sufletul în piept ¤ de-ar fi să îl răpun...

— Zorabe! Fii deştept! ¤ Pe legea mea îţi spun, străinul nu ţi-e tată. ¤ Văzut-am pe Rustem. Îl ştiu... doar nu o dată ¤ m-am războit cu el.

— De minţi, eşti un mişel!

— Ţi-a spus chiar şi Hedjir, de-un neam cu el, mai ieri... ¤ cum să te mint? Mi-eşti drag, şi adevăru-mi ceri... ¤ Ştiu tot ce a făcut, istorii an de an, ¤ cum ghioaga sa pe divi bătu-n Mazenderan, ¤ şapte isprăvi măreţe şi altele mai mici, ¤ însă Rustem, băiete, nu e pe cîmp aici! ¤ Priveşte doar la cal: cu Rakş se cam aseamănă, ¤ dară copita lui cu a lui Rakş nu-i geamănă... ¤ Fii fără nici o grijă, străinul tău duşman ¤ de se iveşte mîine, înfruntă-mi-l avan, ¤ tu fă-l să cadă-n brînci izbindu-l, şi dă-l gata.

— Şi dacă el e totuşi... Humane... dacă-i tata?

— Ţi-e teamă de năluci, Zorab? Te temi de luptă? ¤ Tu, fiul lui Rustem, mlădiţă din el ruptă? ¤ Nici vreu să te mai văd cum tremuri ca nuiaua...

Cu vorbele astea grele Human îi întoarse spatele, prefăcîndu-se a fi scîrbit de îndoielile

tînărului. Zorab, lovit în mîndrie, se prefăcu a da crezare vicleanului Human.

Se duse să se culce şi de cum se iviră zorii se îmbrăcă în platoşa de bătălie cu mintea doar la întîlnire.

Alergă pe cîmpul unde îl aştepta Rustem. Zorab răsucea deasupra capului o ghioagă cît un cap de bour, dar în glumă, cu zîmbetul pe buze. De cum îl văzu pe Rustem îi vorbi cald, prieteneşte, ca şi cum s-ar fi întîlnit după o noapte de chef împreună.

— Cum ai dormit, bătrîne? Au zorii ţi-s prielnici? ¤ De ce stai încruntat, cu mintea doar la harţă? ¤ Hai să zvîrlim cu ghioaga în sus, să spargem cerul ¤ şi spadele să frîngem, să ne lăsăm de arme! ¤ În pumn să ţinem viaţa, iar ura să se sfarme! ¤ Nu simţi că lupta asta e a nelegiuirii? ¤ Îmi spune ceva-n mine că-i împotriva firii. ¤ Mai bine stai, te-aşează coleá, cuminte-n iarbă, ¤ şi linişteşte-ţi duhul... mînia nu-ţi mai fiarbă...

Rustem însă tăcu mohorît, bîntuit de gînduri negre.

Zorab încercă iar:

— Ci stai cu mine-alături, să ne-mblînzim cu

vin, ¤ şi uită duşmănia cu-ntregul ei venin! ¤ Să facem învoială, iar martor fie cerul ¤ că ni s-a stins mînia şi îngropăm hangerul! ¤ Eu am s-aştept pe altul, duşman, să mă întrec, ¤ iar tu găteşte masă, cu tine să petrec... ¤ Simţirea toată-mi spune că eşti de neam ales. ¤ Destaină-mi, obîrşia de unde ţi-ai cules? ¤ Mă simt atît de-n stare să te-ndrăgesc, bătrîne! ¤ Încît supus în veci, plecat eu ţi-aş rămîne... ¤ Dar spune-mi, eşti Rustem? Crai în Zabulistan? ¤ Eşti fiul lui Zal-Zer, vestitul pahlivan?

— Nu sînt Rustem! răspunse iar lepădat de sine Rustem, cu ciudă neagră. Pasămite vreun div potrivnic îi picura venin în inimă şi-i tulburase mintea. De glorie eşti lacom! Ci gloria să-ţi cauţi în lupte furtunoase, ¤ nu-n vorbă prefăcută şi iscodiri mieroase! ¤ Am hotărît bătaie, bătaie să rămînă! ¤ În pumn aveai ieri ghioaga — azi şarpe-n glas şi-n vînă! ¤ Doar nu sînt un copil, să îmi făgădui luna. ¤ De m-am încins de luptă, atîta ştiu, doar una! ¤ Om face fiecare aşa cum se cuvine: ¤ ori tu învingi cu spada, ori eu te-nving pe tine! ¤ Cercai noroc, ferice... în multe-a mele zile. ¤ Dacă încerc azi moarte, va fi la fel, copile, ¤ dar vorbe prefăcute

nu mi-or ieşi din gură. ¤ Atît! Răbdarea mea nimic nu mai îndură.

Zdrobit de tristeţe că fusese atît de rău înţeles, pricepu atunci Zorab că altă cale nu mai era în afara pieirii unuia dintre ei. Ţinu, pentru cea din urmă oară, să răscolească în bătrîn măcar dragostea de viaţă:

— Bătrîne, spusa mea nu ţi-a ajuns la suflet... ¤ Voiam în patul tău să-ţi dai obştesc răsuflet, ¤ din urmă, cînd suna-va şi ceasul tău din urmă. ¤ Blestem, dar, braţul meu cînd viaţa ta o curmă. ¤ Puteai să mori acasă, ai tăi să te îngroape, ¤ iar duhul să se-nalţe pe larg întins de ape ¤ cereşti... N-a fost să fie... ¤ Îţi legi de mine viaţa... O soartă de urgie ¤ ne-a învrăjbit degeaba, ţi-a hărăzit osîndă, ¤ că surd rămîi, bătrîne, la orice vorbă blîndă...

Rustem tăcu mai departe, încruntat, caii fremătau răscolind pămîntul cu copitele. Voinicii însă descălecară, în cămăşi de zale şi coifuri de fier, legară caii de nişte ieşituri în stînci şi se apropiară unul de altul încordaţi. Se aruncară deodată amîndoi ca nişte lei prinzîndu-se într-o trîntă fără cruţare. Şi ţinu încleştarea zi de vară pînă-n

seară... Curgeau rîuri de sudoare. Vînzolit, pămîntul zbura în toate părţile din călcătura lor vîrtoasă. Praful îi îneca. Stătu astfel izbînda în cumpănă vreme multă, pînă cînd osteneala îşi făcu mai repede drum în trupul lui Rustem. Zorab simţi slăbiciunea şi se încordă din toate puterile, îl apucă de cingătoare, strînse de-ai fi zis că acum îi frînge mijlocul. Rustem slobozi un răcnet de furie şi deznădejde, că se cutremurară toartele văzduhului, dar Zorab îl ridică în slăvi şi-l trînti apoi în ţărînă, îi puse genunchiul pe piept, scoase hangerul de oţel şi se pregăti să-i despartă capul de trunchi.

Rustem, văzîndu-şi sfîrşitul aproape, încercă o scăpare:

— Stai! Nu lovi acum! O taină să-ţi dezvălui! ¤ Între voinici la noi e-o datină: acelui ¤ pe care l-ai trîntit să nu-i tai capul iute... să-l laşi să se ridice... ¤ să-l mai dobori o dată... ai înţeles, voinice? ¤ Abia a doua oară... aşa-i cinstită lege. ¤ Se vede cine-i tare şi laurii culege. ¤ Nu-l tai de prima dată nici chiar din răzbunare. ¤ Dar legea n-o păzeşte decît viteazul care ¤ este de viţă-naltă,

de neam ce nu se clatină. ¤ Abia a doua oară... aşa-i la noi în datină!

— Habar n-aveam, bătrîne. Dar, dacă-i obiceiul... ¤ te iert, îmi e totuna. Sînt tare precum steiul. ¤ Te cruţ, şi nu o dată, te cruţ — de şapte ori! ¤ N-ai tu vîrtute, tînăr ca mine să dobori!

Zise şi, ridicîndu-se de pe pieptul lui Rustem, plecă în deşert unde mişunau antilopele.

Cu inima voioasă, începu să vîneze, uitînd cu totul de cel înfrînt, uitînd cît fusese de aproape de izbînda pe care şi-o credea oricînd la îndemînă.

Trecu multă vreme pînă să-l găsească Human, venit călare să-l întrebe de soarta luptei, cu sufletul la gură. Zorab îi povesti ce se întîmplase şi cum respectase legea nescrisă a luptei dintre doi voinici de seamă.

— Vai ţie! îi răspunse Human. Vai! Cum, Zorabe, ¤ făcuşi tu o ispravă din cele mai neghioabe? ¤ Au eşti sătul de viaţă, să scapi din mînă leul? ¤ Cînd s-o întoarce mîine... atunci să vezi ce-i greul! ¤ Păcat de aşa braţe, de piept... o tărtăcuţă ¤ îţi stă în loc de cap... Ai fost un găgăuţă! ¤ Un şah bătrîn grăit-a o vorbă cugetată. ¤ Ţi-o spun s-o ştii, Zorabe, să n-o uiţi niciodată: ¤ "E

la-ndemînă răul fiinţelor lumeşti, ¤ oricît de slab duşmanul, să nu-l disprețuiești. ¤ De-l cruţi, se-ntoarce răul cînd nu te mai aştepţi. ¤ Să-l smulgi din rădăcină" — ne spun cei înţelepţi!

Cuvintele lui Human strecurară îndoiala în sufletul lui Zorab. Rămase o vreme pe gînduri, mirat, descumpănit. Deodată se regăsi, simţindu-se iar tare şi încrezător în zodia lui bună. Îi spuse lui Human:

— Hai să uităm de griji! O să vină iar la luptă străinul, şi de data asta am să-i pun jugul pe grumaz, fără să-l mai iert!

— Aşa să faci, dar fii cu ochii-n patru! După cum vezi, e tare viclean. Legea iertării sau amînării nu se află nici scrisă, nici nescrisă în vreo datină războinică — dar el a închipuit-o pentru tine, să-ţi scape din mînă încolţit de moarte fiind. Cine ştie ce pune acum la cale, să te piardă mîine...

Zorab se întoarse în tabără mînios, părîndu-i rău de ce făcuse.

RUSTEM ŞI ZORAB STAU ULTIMA OARĂ FAŢĂ ÎN FAŢĂ

În vremea asta, Rustem, scăpat din mîinile lui Zorab, se îndreptă spre un rîu din preajmă. Bău să-şi stingă setea, se spălă îndelung, răcorindu-şi înfierbîntatul trup. Cuprins de-o îndoială încă mai stăruitoare decît pînă atunci, îşi aminti cum în tinereţe avusese prea multă putere. Povestea spune că pasul lui greu se afunda în stîncă, precum în lînă moale, împiedicîndu- i mersul. S-ar fi rugat atunci de Ormuz să-i mai ia din prea multa greutate a trupului, să-i uşureze călcătura. Zeul, cică, se înduplecase, făcîndu-l mai sprinten, însă îi mai scurtase şi din putere... Se căia amar acum Rustem, la ananghie, de vlaga irosită, după dorinţa lui.

— Nesăbuit şi tînăr mă vream pe-atunci sprinţar... ¤ Te-ai potrivit cu mine, dar tu ai mai mult har! ¤ De-mi luaşi atunci puterea, Ormuze, dă-mi-o iar. ¤ Îmi trebuie întreagă, şi încă mai avană. ¤ Ci fă-mi un braţ de fier şi trupul mi-l fă stană!

Şi iar se scufundă în apa răcoroasă. Se zice că zeul binelui l-ar fi ascultat şi i-ar fi crescut puterea trupului cu cît i-o scăzuse în urmă cu ani nenumăraţi.

Înviorat ca nicicînd, Rustem se întoarse pe cîmpul de bătaie, cu mintea încordată şi obrazul palid. Cînd îl văzu Zorab, se înfurie peste măsură. Ieşi în galop, ca un elefant turbat, rotind pe deasupra arcanul, răcnind ca leul, în timp ce calul făcea sărituri uriaşe, rupînd pământul cu copitele. Văzîndu-l aşa falnic, Rustem se minună, dar se şi cutremură punîndu-şi din nou la îndoială sorţii de izbîndă. Zorab însă nu-i dădu răgaz:

— Tu, ce-ai fugit de luptă, cutezi să te întorci? ¤ Ai mai găsit vîrtute? Ori vicleşug, să-mi storci ¤ iertare de isnov? Să piei din faţa mea! ¤ Te spulber, te înlătur ca pe un fulg de nea!

Rustem tăcu, pămînt.

Legară caii, dar " cînd soarta se arată haină şi cîinească, ¤ nenorocirea scrisă cînd stă să se-mplinească, ¤ chiar lespedea se moaie ca

fagurul de ceară, ¤ iar omul se-nveşmîntă în giulgiu ca să piară..."

Porniră din nou la trîntă. Nu ţinu mult. O clipă de slăbiciune trecu prin Zorab ca un şarpe de gheaţă. O clipă doar! Îi fu însă destul lui Rustem să-l apuce de cap şi de braţ, într-o prinsoare meşteşugită, să-l încovoaie neaşteptat pe spate şi să-i frîngă spinarea. Zorab nu-şi mai simţi picioarele şi se prăbuşi din şa, moale, fără vlagă. Rustem crezu că-i prefăcătorie, sări deasupră-i, trase hangerul din teacă şi-l înfipse neîndurător în pieptul leului fără prihană.

Dar, vai:

De cîte ori, de sînge, tu om, vei fi setos,
Pumnalul pîngărit, asupră-ţi, mai vîrtos
Se va întoarce-n tine... şi fiecare fir
De păr în trupul tău îl vei simţi hangir[1] *—*
Să-ţi mursece în carne şi-n suflet nemilos!...

---

[1] hanger, pumnal curb, oriental.

Zorab se zvîrcoli, scoase un oftat adînc. Înţelegea că-i sunase ceasul. Cu cele din urmă puteri, şopti cuvinte întretăiate:

— Nu-i vina mea... ce se întîmplă... ¤ şi nici a ta, căruntă tîmplă... ¤ Aveai în mînă cheia din poarta morţii mele... ¤ aveai, şi de aceea mă las dus către stele. ¤ M-am înălţat năvalnic spre boltă şi spre aer. ¤ Ascultă, dar, durerea sfîrşitului meu caer... ¤ De-acasă cînd plecai, îmi spuse maica, biata, ¤ după ce semne-anume să-l recunosc pe tata, ¤ şi dragostea de el mi-aduse astăzi moarte. ¤ L-am căutat zadarnic cît paşii pot să poarte. ¤ Am iscodit duşmanii... Hedjir, precum şi rude... ¤ Aflatu-mi-am mormîntul ca rob acestor trude... ¤ Nu l-am zărit la chip. Nu l-am avut în faţă. ¤ Tu, care azi mă birui, în van rămîi în viaţă! ¤ Să ştii: poţi să te-ascunzi ca peştele în mare, ¤ să te-nveleşti în besnă... în vizuini de fiare... ¤ stea printre stele, pulberi, să fii pierdut în cer, ¤ să furi puteri din soare... ¤ Ori ce vei fi în stare, ¤ dar nu vei izbuti să scapi de braţul lui. ¤ Se va găsi un glas, din oastea mea străine, ¤ să-i spună lui Rustem cum m-ai ucis pe mine, ¤ cum a murit Zorab... Zorab ce-i era fiu... ¤ şi ai să-i cazi în mînă... curînd sau mai tîrziu.

¤ Rustem te va răpune, ¤ copilul Temimeii şi-al lui să îşi răzbune! ¤ Nu va-ndura Rustem, feciorul lui dintîi ¤ să aibă azi, în pulberi, o piatră căpătîi...

Rustem ascultă îngrozit vorbele de pe buzele muribunde. Cine poate zugrăvi întreaga sfîşiere ce-i cuprinsese mintea? Neguri îi năvăliră în cap, lumea se zăbrăni în faţa ochilor lui, trupul i se înmuie, puterea i se scurse toată. Vlăguit, căzu în ţărînă, pierzîndu-şi aproape minţile.

Îşi reveni după o vreme, năucit şi strigînd amarnic către Zorab, în hohote de deznădejde:

— Mai stai... înc-o suflare! Răsuflă cînd te chem! ¤ Ce semne ai, voinice, lăsate de Rustem? ¤ De ai vreunul, piară-i şi numele din lume! ¤ Eu sînt Rustem, pierire-aş, de ai un semn anume! ¤ Eu sînt Rustem, pustia aştearnă-mi-se-n urmă! ¤ Te uită cum mă arde, mă sfîşie, mă scurmă ¤ nemărginit durerea! ¤ De eşti Zorab, copile, sînt tatăl tău, Rustem! ¤ Rustem, trăsnit de soartă... Neiertător blestem!

Viteazul Zorab, auzind înspăimîntătoarea dezvăluire din gura tatălui său, văzîndu-l cum se zbate în ghearele desperării, cum îşi smulge părul în vaier, îşi pierdu la rîndu-i capul, izbutind să trige

cu ultimile puteri adunate:

— De eşti Rustem, bătrîne, cum ţi-ai primit osîndă... ¤ cu vorba ta întoarsă, meşteşugită, blîndă! ¤ Plecînd eu să te caut — să-mi dovedească sada, ¤ mama scăldată-n lacrimi mi-a prins pe braţ dovada. ¤ Tu platoşa dezleagă-mi şi lasă-mi trupul gol... ¤ uşor... mă arde rana... dezleagă-mă domol. ¤ Onixul... îl cunoşti... e onixul ce-l strîng ¤ în pumn gîndind la tine de ani. Dar e tîrziu... ¤ Sluji doar să-ţi găseşti, murind, pierdutul fiu... ¤ Mai bine-aşa... mai bine... Era de foc amarnic, ¤ de-mplîntam eu pumnalul... Destinul mi-a fost darnic...

Cînd Rustem, desfăcînd armura, văzu nestemata, vestita lui nestemată, scrutîndu-l, nemilos ca un ochi, de pe braţul voinicului, simţi că se prăbuşeşte lumea, şi el cu ea, într-o prăpastie fără fund.

Dar Zorab tresări şi înnodă firul celor din urmă gînduri care mai pot frămînta pe o căpetenie de oaste:

— ... Pieirea mea şi soarta turanilor o schimbă. ¤ Ascultă cît mai poate să-ngaime a mea limbă... ¤ Tu dragoste arată-mi, înduplecînd pe

şah ¤ să nu-i mai taie. Lasă-i! Să plece în Turan. ¤ Încrederea în mine i-aduse la hotare. ¤ I-am amăgit cu vorbe deşarte şi făgadă ¤ de strălucire-n lupte şi de bogată pradă! ¤ Cum puteam şti, Rusteme, o tu, viteaz vestit, ¤ plecat doar să te caut că am să fiu izbit ¤ de însăşi mîna ta? Dă semne de-ndurare ¤ şi lasă-i să se-ntoarcă acasă fiecare. ¤ Şi-aşa-s bătuţi de cer, ¤ murind Zorab stingher! ¤ Şi încă, iar mai află, că prins-am cu arcanul ¤ pe paznicul cetăţii Castelul Alb — Hedjir. ¤ L-am descusut zadarnic despre voi toţi în şir… ¤ Să-mi spună cum arăţi şi cum să te cunosc. ¤ De toţi mi-a spus, mişelul, şi cine-i fiecare… ¤ doar despre tine, numai cuvinte-nşelătoare. ¤ Zicea, privind spre tine: "o fi vreun chitaiot". ¤ Spuneam: "Parcă-i Rustem…" Spunea că sînt netot. ¤ "Rustem… cu trandafirii se-mbată azi, viteze! ¤ Simţirile- aţipite, spre luptă, nu-i sînt treze." ¤ Scrutam prin zări mai aprig: erai… cum spunea mama, ¤ dar ochiul meu vedea, şi nu îşi dădea seama. ¤ Crezut-am pe Hedjir. De cine să mă tem? ¤ Să cad ucis de tine? de tatăl meu, Rustem?…

Rustem izbucni atunci, sfîşiindu-şi hainele, smulgîndu-şi părul alb, în vaiete de jale:

— Ucis de mîna mea! De mîna mea ucis! ¤ Cum să mai cred în soartă? Să cred că a fost scris ¤ netrebnică ureche să nu-i audă glasul... ¤ simţire de părinte să nu îi simtă pasul? ¤ Ce inimă, Rusteme, ce inimă de iască ¤ ascunzi în pieptul putred, pe fiu să nu-l cunoască? ¤ Pe cît am fost de surd, neîndurat şi orb, ¤ pe-atît, în veci, la sete, otravă doar să sorb! ¤ Să cadă peste capul şi braţul ce-a lovit, ¤ uscată pătimire!... Strălung... la nesfîrşit... ¤ să-l bîntuie amarul... Asemeni, n- aibă parte ¤ să se aline lin, vreodată... nici în moarte!

Spunînd acestea, apucă orbit hangerul pe care se închega sîngele lui Zorab şi voi să şi-l înfigă în piept. Zorab, cu ochii împăienjeniţi de suflarea morţii, îl văzu şi spuse:

— Să te omori... e lesne... mai greu e să viezi... ¤ Nu poţi nimic să-ndrepţi. Nu pare că visezi?... ¤ Străvăd altcum şi parcă... nimic nu mă mai doare. ¤ Te-apropie de mine... şi dă-mi o-mbrăţişare... ¤ întîia... cea din urmă... hotarul

meu de mort. ¤ Să-ţi iau cu mine chipul, lîngă pumnal să-l port...

Tăcu Zorab.

Împietrit de negrăită sfîrtecare lăuntrică, Rustem strînse în braţe trupul voinicului care se zvîrcoli moale între apele vieţii în scurgere iute, neîndurată, fără întoarcere...

CEL DE PE URMĂ DRUM AL LUI ZORAB

Soarele asfinţise de mult. Bezna îi învălui într-o tăcere de gheaţă. Rustem, cu moartea-n suflet... Zorab cu ea în trup.

Douăzeci de războinici din tabără, văzînd că Rustem nu se mai întoarce, porniră să vadă ce se petrece pe cîmpul de bătaie. Găsiră doar caii. Sudoarea lor, tencuită cu pulberea groasă, îi prefăcuse în două statui de lut şezînd faţă în faţă, cu boturile în pămînt, ca adulmecînd la nesfîrşit groapa vreunor voinici. Rustem, nicăieri. Oştenii crezură că a fost ucis. Orbiţi de mîhnire se întoarseră la şahul Keikaus, grăbindu-se să-i vestească precum că tronul şi ţara îl pierduse pe Rustem. La auzul ştirii, cîmpul se umplu de vaier. Şahul porunci să fie trimise iute cămile alergătoare, să se cerceteze cu de-amănuntul locul şi întîmplarea.

În vremea asta, prăbuşit peste leşul lui Zorab, Rustem îşi mistuia în lacrimi de jar

suferinţa. Auzind galopul din preajmă se ridică greu, luă pe Rakş de dîrlogi şi le ieşi înainte zdrobit şi înspăimîntat de fapta săvîrşită. Zărindu-l prin întuneric venind agale, gîrbov, iranienii crezură că e numai rănit şi mulţumiră cerului că se întoarce viu. Ajunşi lîngă el, îi văzură pletele albe năclăite de ţărînă şi straiele sfîşiate. Abia îndrăzniră să-l întrebe, dar el, printre suspine, oftînd adînc, le spuse cum se întîmplase totul şi cum îl omorîse pe Zorab, fiul lui neştiut şi al frumoasei Temimé, fata şahului din Semengan. Vitejii îi pătrunseră întreaga durere şi-l jeliră, pe viu şi pe mort, cum se cuvenea în acea vreme.

— Căinţa mi-e nespusă de ce-am făcut, şi-aştept ¤ pedeapsă fără margini, cum e cinstit şi drept. ¤ Mi-am nimicit odrasla, mlădiţa mea din trunchi ¤ pierind cu fier în piept şi ruptă din rărunchi. ¤ Puternic, vajnic, tînăr, cu mintea lui copilă, ¤ mă întrecea în vorbă, în dragoste şi milă, ¤ virtuţile de seamă ce omul desluşesc ¤ de fiarele ce urlă, ce rup şi nu grăiesc. ¤ N- am plîns de dor o viaţă! Uscatul ochi mă ardă! ¤ Cu jar să-mi plîngă huma ¤ lacrima-n humă har dă! ¤ Să-l plîngă tot poporul! Cînd ochii vor fi seci… ¤ să-l plîngă

marea, glia, cerul să-l plîngă-n veci! ¤ Şi nu-i de-ajuns...

Nemaigăsind cuvinte, Rustem tăcu neguros... Deodată, îşi aminti de rugămintea din urmă a lui Zorab, chemă pe fratele său Zevare şi-l făcu sol purtător de veste lui Human. Îi scria:

"Sabia răzbunării trebuie să rămînă în teacă. Acum eşti capul oastei Turanului. Ai grijă de ea. Du-o pe căi ştiute, nimeni nu vă va clinti nici un fir de păr. Despre mine, află, Humane, că nu mai vreau acum să lupt împotriva ta... şi-a nimănui... Dar nu vreau să te văd şi nici să schimb vreodată vorbă cu tine. Că tu ai ascuns, viclean, lui Zorab, adevărul. Mă cunoşteai, dar hain la inimă, l-ai minţit să-i pierzi lui viaţa şi mie sufletul, odihna şi pacea cît oi mai trăi. Fii blestemat!"

Zevare duse lui Human aceste vorbe şi-l întovărăşi pînă la malul fluviului Oxus, care despărţea cele două ţări.

Iscusitul Human îl învăţase pe Zorab meşteşugul armelor. Se legase de fiinţa tînără ce-i crescuse sub ochi cu repeziciune şi însuşiri de basm. Îl iubea în felul lui pe Zorab de moartea căruia se simţea acum îndurerat şi vinovat, fiindcă

pentru a-şi păstra averile şi rangul dăduse ascultare poruncii tiranului Afrasiab. Simţind însă în scrisoarea lui Rustem o ameninţare pentru mai tîrziu, crezu că e bine să dea întreaga vină pe Hedjir, spunîndu-i lui Zevare:

— Hedjir, răuvoitorul, ţinu ascunsă taina. Zorab l-a întrebat, ¤ Hedjir a tot tăcut şi l-a-ndrumat aiurea, Hedjir e vinovat. ¤ Nelegiuirea lui făcu să ni se tragă la toţi nenorocire. ¤ Socot că este drept să îl scurtăm de cap. ¤ Zevare, să îl iei şi să-l duci lui Rustem!

Cînd Rustem stătu cu Hedjir în faţă, văzu negru de furie. Iranianul prizonier îşi recunoscu vina de a fi tăgăduit în faţa lui Zorab că Rustem era pe cîmpul de luptă. Tăgada a pus-o însă pe seama nădejdii de-al feri pe bătrînul pahlivan de mîna puternicului Zorab, despre care nu ştia că este chiar fiul marelui Pahlivan.

Rustem nu mai pricepea mare lucru din ce se întîmpla împrejur. Îl apucă pe Hedjir de piept şi îl zgîlţîi crunt, trăgînd hangerul. Dar nobilii de faţă săriră cu toţii de pe cai şi se puseră pavăză între ei, arătîndu-i că doar un gînd nobil îl îndemnase la

minciuna din care izvorîse prăpădul, şi nu era singur vinovat.

— Zorab e mort! Nu-ţi cere să mai ucizi odat'! ¤ Zorab zace- n ţărînă cu moartea împăcat. ¤ Tu cruţă-l pe Hedjir. Te du, fă năsălie. ¤ De mai răpui pe altul, copilul nu-ţi învie. ¤ Zorab visa palate şi glorie şi tron. ¤ Un giulgiu de brocart peste obştescul tron[1] ¤ îi sînt azi hărăzite!

Oftînd din adîncul sufletului, Rustem se întoarse dinspre vinovatul Hedjir, iertîndu-l. Îşi acoperi capul cu ţărînă şi, împreună cu toată oastea, jeliră iar pe Zorab, cugetînd înfioraţi în faţa celor petrecute şi încercînd să-şi aline durerea:

— Socoata vieţii-ar fi ascunsă… Ţine-ntr-o mînă
o coroană
Şi în cealaltă un arcan… Te-aşeaz-n jilţ…
îi vine-o toană,
Aruncă laţul şi te smulge… Tu, înţelepte, înţelege
Că gloria e fum de aur, şi fum în urmă-i poţi
culege.

---

[1] sicriu.

De ce să plîngi şi de ce jale cînd piere unul dintre
noi,
De ce să te frămînţi zadarnic de teama vieţii de
apoi?
Şi încă, dacă viaţa asta... "de-apoi" ar fi
adevărată...
Dar despre viaţă doar sub soare e adevăr ce ţi
se-arată.

Se îndreptară apoi cu sicriul spre corturi. În semn de jale, dădură foc taberei. Ardeau brocarturile scumpe, în şapte culori ţesute, trosneau grinzile, curgea topit aurul giuvaerurilor. Rustem îşi aruncă în flăcări tronul şi şaua din piele de pardos, hotărît să bată calea de întors istovindu-se pe deşelate.

După retragerea turanienilor, Keikaus porunci oastei să plece spre Persepolis, în Iran.

Rustem porni spre Zabulistan. Cînd convoiul se clinti într-acolo, un strigăt de jale umplu iar văzduhul: Rustem îşi vedea fiul fără suflare mergînd pe drum necunoscut, drumul către casa străbunilor săi.

La vestea apropierii, Zal le ieşi înainte cu tot poporul cernit, împovărat de jale. Vestea alergase înaintea sicriului, marii dregători tăiaseră cozile armăsarilor negri şi spărseseră ţimbalele şi trîmbiţele de aramă, cum se obişnuia atunci în semn de doliu după un om ales. Cînd se întîlniră, se înclinară în faţa sicriului coborît dintre cămile. Rudabé, mama lui Rustem, îl jeli pe Zorab ca pe însuşi fiul ei, strigătele ridicîndu-se pînă la cer. Rustem porunci zidirea unui mormînt cu boltă în formă de potcoavă, împodobit cu nemaivăzute ciopliturî de marmură. Şi în lacrimile "care orbeau lumea întreagă" îl aşezară acolo pe Zorab.

Vestea morţii lui ajunsă însă la şahul Semenganului, nu ştim mai mult decît că Temimé, mama lui Zorab, îşi pierdu minţile de durere. Şi se zice că umbla pe drumuri fără văluri, că purta prin odăi în braţe o umbră văzută numai de ea şi cînta un bocet molcum, fără şir, fără sfîrşit.

... Doar eu, doar eu port vina...
Că-mi dă fiori căldura
Mă doare-n piept lumina
Şi-nveseleşte ura...
De cine mă tem? De ce să mă tem...

Că a murit Zorab, Zorab şi Rustem
Da' mai ales Zorab... şi Rustem mai ales...
Cine-a murit mai mult? Nu-i chip de înţeles...

Un an întreg îşi preumblă făptura cernită prin cetate, vorbind cînd cu Rustem pe care îl mîngîia sau blestema, cînd cu Zorab, rugîndu-se de el în genunchi să nu plece, să nu plece la luptă... După un an se stinse de jale.

POVESTEA LUI ESFANDIAR

Am ascultat mai ieri privighetoare-n crîng…
Mi-a spus iar o poveste… Poveştile le strîng,
Le scriu cu har domol, le-aştern mereu în carte,
Le fac un lanţ de aur ca să ţi-l las comoară,
Să le spui tu apoi şi altul, mai departe
Legendele persane, purtate, să nu piară.

Aşa începe Firdousi să povestească despre marele prinţ Esfandiar şi lupta lui cu viteazul Rustem.

Ehei! Dar cîtă vreme nu s-a scurs de la moartea lui Zorab pînă la ceea ce va să se mai întîmple! Poate un veac, poate mai mult, fiindcă viaţa lui Rustem, de vreo şase sute de ani, s-a desfăşurat de-a lungul întregului şir de şahi Keianizi.

De supărare neagră, după moartea fiului său, Rustem s-a închis în palatele din Zabulistan şi nu mai ieşea de-acolo decît cînd se arătau duşmanii la hotare.

Şahul Keikaus avea un fiu, pe Siavukş, voinic şi îndrăzneţ. Şi iată că Afrasiab pornind iar, după obicei, război Iranului, fiul lui Kaus, ajutat de Rustem îi iese în cale şi-l învinge fugărindu-l pînă în Turan. Aici, spune legenda că Siavukş a cunoscut-o pe Firingis, frumoasa fată a lui Afrasiab, s-a îndrăgostit de ea şi a vrut-o de soţie. Afrasiab, învins, s-a învoit să i-o dea, dar lui Keikaus, pasămite, nu i-a plăcut alegerea făcută de băiat şi s-a împotrivit. Îndemnat de inimă însă, Siavukş a rămas în cetatea turană şi s-a însurat cu Firingis, aleasa lui, care i-a născut un fiu, pe Koşru, hărăzit să domnească mai tîrziu pe tronul Iranului.

Se vede însă că şahul Kaus avea dreptate să nu se încuscrească cu Afrasiab, fiindcă nu trecu multă vreme şi bietul Siavukş căzu pradă trădării la curtea socrului său, fiind omorît după o învinuire nedreaptă.

Aşa se face că la moartea lui Keikaus, nemaifiind alt urmaş decît prinţul Koşru, născut pe meleaguri străine, s-au pornit marii dregători să-l caute şi abia după şapte ani au izbutit să-l aducă şi să-l încoroneze în Iran, la Persepolis.

Întronat, Keikoşru avea însă de pedepsit uciderea tatălui său. Ajutat de Rustem, îl prinde pe Afrasiab lîngă lacul Taeţast şi îl scurtează de cap. Veşnicul duşman fiind acum răpus, domnia lui Keikoşru se desfăşura în linişte, dar afară de fete, patru, nu avu noroc de nici un fecior să-i fie urmaş. După datină, trebui încă din viaţă să-şi aleagă pe unul din nepoţii săi keianizi, iar acesta fu Lorasp. Înţeleptul Koşru îl făcu pe nepot părtaş la tron, să înveţe din timp cum se cîrmuieşte mai bine o ţară. Şi mai spune povestea că, nu după multă vreme, Keikoşru vrînd să vadă cerul mai de aproape, porni să urce un munte înalt şi pieri într-o furtună de zăpadă cu însoţitori cu tot.

Lorasp, rămas moştenitor al tronului, mută cetatea de scaun de la Persepolis la Bactra, unde clădi un templu zis "al focului", ce se poate vedea şi în zilele noastre.

Şi a avut Lorasp doi fii: pe Guştasp, întîiul născut, înfumurat şi nestatornic, şi pe Zarir, mezinul, mai înţelept şi aşezat.

Dornic de mărire şi putere, nici nu-i dăduseră bine tuleiele din barbă, că Guştasp îi şi ceru tatălui său tronul şi schiptrul, luînd de pildă ce făcuse

Koşru. Şahul încercă să-i potolească poftele, sfătuindu-l să mai aştepte, să i se mai coacă mintea. Dar Guştasp nu vru să ştie de nimic, şi de necaz plecă în lume.

Multe sînt întîmplările care se povestesc despre pribegia lui Guştasp prin ţări străine, dar pînă la urmă se întoarse acasă, însurat cu Kitabun, fata chezarului din Bizanţ. Tătîne-său l-a primit cu bucurie, ca pe un fiu ce-i era şi căruia credea că îi venise mintea la cap. Ba încă i-a dat şi tronul, căci bătrîn şi bolnav fiind acum, ducea cam greu Lorasp grijile împărăţiei.

Ajuns în scaunul Iranului, Guştasp a dobîndit curînd de la soţia sa un fiu pe care l-au numit Esfandiar. Cînd prinţul a crescut, devenind un tînăr viteaz şi puternic, iată că Ardjasp, moştenitorul lui Afrasiab în Turan, porneşte iar război Iranului.

O luptă sîngeroasă se dădu pe malurile Oxului, iranienii ieşind învingători. Dar în luptă fusese răpus Zarir, fratele şahului. În timp ce oştile cernite se îndreptau spre Persepolis pentru înmormîntarea lui Zarir, Ardjasp, aflînd că Bactra nu mai e bine apărată, veni din nou cu oaste şi o cuceri.

Bătrînul Lorasp, care se retrăsese de mult în templul focului, părăseşte sihăstria, ia arma în mînă împreună cu locuitorii cetăţii, dar piere în învălmăşeala năvălirii.

Guştasp încercă să recucerească Bactra, dar fu înfrînt de această dată şi nu-şi găsi adăpost decît fugind în munţi cu puţina oaste ce-i mai rămăsese. Sfetnicul său, Djamasp, îi spuse atunci că numai Esfandiar, tînărul prinţ, ar fi în stare să-l scoată la liman. Se întîmplase însă că tocmai atunci, pe temeiul unor învinuiri nedrepte şi necinstite mărturii despre vechi purtări necuvenite la curtea şahului, Esfandiar să fie trimis în închisoare din însăşi porunca tatălui său — cam iute la mînie.

La strîmtoare fiind, Guştasp îl trimite pe Djamasp să-l libereze pe tînăr, să-l îmbuneze şi să-i făgăduiască tronul Iranului de pe care el, Guştasp, s-ar retrage dacă turanienii vor fi învinşi.

Zis şi făcut. Esfandiar porneşte bătălia, Ardjasp se descurajează la vederea vajnicului luptător şi fuge. Nu-i mai rămîne prinţului decît să izbăvească din robie pe cele două surori ale sale prinse şi luate de turanieni din cetatea Balk, unde se adăposteau în vremuri de bejenie. Ca să-şi

atingă ţelul, trece prin şapte încercări grozave, ajunge în faţa "Cetăţii de bronz", o cucereşte, ucide pe şahul duşman, slobozeşte prinţesele şi se întoarce la curtea tatălui său, aşteptînd să i se dea tronul după cum fusese învoiala şi făgada.

Cînd se întoarse Esfandiar învingător, după ce străbătuse calea plină de primejdii a celor şapte încercări, tatăl său Guştasp dădu un ospăţ în cinstea sa, îl încărcă de daruri, cum se cuvenea, fără însă a pomeni nici o vorbă de făgăduiala pe care i-o făcuse de a-i da tronul şi coroana, lăsîndu-l să domnească în locul său dacă îi va aduce izbînda împotriva duşmanului.

Esfandiar se întoarse de la palatul şahului cu capul tulburat de vin şi mînios că nu primise chiar atunci ce aştepta. Mama sa, Kitabun, fata chezarului din Bizanţ, îl întîlni pe sălile întunecate şi îl îmbrăţişă. Cum însă feciorul nu-i răspunse cald la îmbrăţişare, îl întrebă ce-l roade, că e cu gîndul în altă parte. Esfandiar ceru o cupă, se aşeză neguros şi într-un tîrziu începu să se destăinuie:

— Şahul se poartă rău faţă de mine! Întîi, ţi-aduci aminte, nevinovat m-a-nchis pe-o mărturie calpă şi m-a ţinut aşa pînă duşmanii ţării în luptă

i-am înfrînt. Abia atunci mă cheamă. Eram, pe drept, cuprins de supărare neagră. Nici vream ca să-l mai văd. ¤ Îmi spune: "Drag fecior, în ţară e prăpăd. ¤ Tu uită-mi nedreptatea, iar eu pe drept mă leg, ¤ dacă învingi duşmanul, în locu-mi să fii şah. ¤ Ucide-l pe Ardjasp ce ţi-a ucis bunicul, ¤ pe tatăl meu Lorasp!" ¤ După aceea, mamă, iar ştii cum m-a trimis ¤ să-mi scot din silnicie surorile furate... ¤ Bătui cu truda mea cărări nenumărate... ¤ În şapte încercări am fost mereu în frunte, ¤ şi numai eu ştiu, mamă, o, cît au fost de crunte! ¤ Dar îmi făgăduise, dacă strecor iar spaima ¤ în toţi duşmanii ţării, de îmi voi face faima ¤ că-s cel mai potrivit să-i stea pe cap coroană, ¤ să-mi dea împărăţia. ¤ Acum se răzgîndeşte şi uită tot ce-a spus. ¤ Dar eu, să ştii, nu uit! ¤ A soarelui rotire aştept să se sfîrşească, ¤ aştept zorii de mîine. La şah mă duc. E drept ¤ să-i amintesc făgada. De este înţelept, ¤ nu va-ndrăzni în faţă cuvîntul să-şi tăgăduie. ¤ Un adevăr curat, cum să-l răstălmăcească? ¤ Dar dacă şovăieşte îi smulg din mînă schiptrul, ¤ coroana mi-o pun eu, ¤ împart Iranul celor ce vor să mă urmeze, ¤ şi iar pornesc la luptă cu oştile viteze!

La auzul acestor cuvinte, îndurerata mamă s-a înspăimîntat atît de rău, încît "şi rochia de mătase ce o purta pe sine ¤ părea cusută toată, în spini, şi nu rubine". Îl cunoştea pe Guştasp. Îl ştia trufaş, dornic de putere. Ştia că nu se va lipsi niciodată de tron şi diademă, chiar dacă trebuia să-şi ia înapoi cuvîntul dat la mare strîmtoare. De asemenea, nu se mira nici de dorinţele lui Esfandiar, os din osul şahului, setos de mărire. Dar era mare fărădelege să te ridici împotriva şahului, mai ales cînd acesta ţi-e părinte. De aceea încercă să-l aducă pe drumul cel paşnic şi cinstit:

— O, fiul meu cel vajnic, necazuri şi nevoi ¤ te-au încercat departe. Te-am aşteptat plîngînd. ¤ Am tremurat de teamă să nu pieri prin străini... ¤ Te-ntorci nevătămat. ¤ Ai glorii, ai comori, putere, eşti bogat. ¤ Ai drept în sfatul ţării să îţi rosteşti cuvîntul. ¤ La cîrmuirea oştii, cît cerul şi pămîntul, ¤ nu-ţi stă în faţă nimeni. Ce gînduri ai, deşarte, ¤ cînd alţii, înţelepţii, stau potolit deoparte, ¤ mai vîrstnici decît tine, şi-aşteaptă-abia prilej ¤ să poată arăta că sînt şi ei viteji?! ¤ Cînd minunate daruri le ai în jur şi-n braţ, ¤ se vede că mărirea-i neostoit nesaţ! ¤ Poartă coroana şahul. S-o poarte!

Tu ai vreme... ¤ La moartea lui, Iranul, pe tine-o să te cheme ¤ s-o porţi. Pînă atunci, te bucură de viaţă! ¤ E grea o diademă şi arde precum spija [1], ¤ de bunul mers al ţării, cînd te apasă grija. ¤ Şi ce e mai frumos: un leu viteaz slujind ¤ pe tată cu credinţă, cu dăruiri, nu jind!

Esfandiar însă era un tînăr prea înfumurat ca să asculte la vorbele bine socotite şi din suflet smulse ale mamei sale. Se întoarse mînios chiar către dînsa, nechibzuit grăind:

— Avea dreptate-acela care grăia aiurea, ¤ că dacă ai o taină n-o împărţi nicicum ¤ unei femei, căci taina ai să ţi-o vezi în drum... ¤ Şi nici nu asculta îndemn de la femei, ¤ rar vei găsi vreuna să-ţi dea un sfat cum vrei. ¤ Prea-i paşnică femeia, prea e cu ochiul treaz, ¤ să nu se işte vrajbă...

— O, dacă eşti viteaz... ¤ dar nu-şi sfîrşi cuvîntul. Kitabun îşi acoperi obrazul roşu de mînie şi ruşine că zămislise un copil în stare de gînduri ca acestea.

---

[1] lava.

Esfandiar însă nu era aşa de hain pe cît îl arătau cuvintele nestăpînite. Rămase acasă, nu se duse la şah. Bău vin curat cu cîţiva prieteni şi, împăcîndu-se oarecum cu gîndul aşteptării, le spuse aceasta şi lor. Pesemne însă că vreunul dintre ei a scăpat vreo vorbă sucită. Şahul a şi fost înştiinţat de răuvoitori că fiul său rîvnea puterea, că se frămînta amarnic, singura dorinţă fiindu-i tronul şi coroana Keianizilor. Guştasp chemă de îndată pe magul Djamasp, sfetnic în divan, şi de asemeni pe astrologii cititori în stele, care sosiră cu tablele zodiacului la subsoară[1]. Întîi le puse o mulţime de întrebări ce nu aveau legătură cu nimic din ce vroia să ştie anume şahul. După o vreme îi întrebă ca într-o doară:

— Dar despre Esfandiar ce spun stelele? Va avea, oare, zile multe? Va duce el o viaţă curată, aşa cum se cuvine unui moştenitor de tron? Şi cînd

---

[1] În acele vremuri, după cum s-a mai spus, oamenii credeau în preziceri, ca şi în soartă. Aici, povestea despre ce ar fi citit în stele astrologii constituie şi un pretext pentru pregătirea şi întărirea conflictului şi a dramei personajelor.

îşi va aşeza pe cap coroana împărătească? O va păstra-ndelung?

Djamasp, înţeleptul Iranului, auzind întrebările, iscodi bătrînele lui table şi hîrţoage. Deodată însă, ochii i se umplură de lacrimi.

— Ce zi blestemată e asta? Ce zodie am, blestemata? ¤ Păcat de o viaţă pierdută la buchea citirii în stele? ¤ Urgie mi-aduce ştiinţa. Mai bine nu mă năşteam, ¤ sau soarta în gheare de lei, ori tigri m-ar fi aruncat. ¤ Sau taica de m-ar fi ucis la naştere, bine era! ¤ Scăpam de clipa de azi. De piaza mea rea, iar scăpam! ¤ Bărbat ca Esfandiar, în faţa căruia leii ¤ şi chiar crocodilii hulpavi îngheaţă şi crapă de spaimă; ¤ bărbat ca Esfandiar, curăţind de duşmani tot pămîntul, ¤ căci teama nu o cunoaşte şi nici slăbiciunea de rînd; ¤ bărbat ca Esfandiar, care taie balauru-n două, ¤ va fi pentru el să strigăm: vai nouă! Vai nouă! Vai nouă! ¤ Cerniţi îi vom plînge din urmă. Cernită-i e soarta, haină, ¤ înscris îi e-n zodii amarul, sortit e nenorocirii! ¤ Mai bine sfărîm zodiacul, hîrţoagelor foc să le dau! ¤ Ursita lui Esfandiar de groază mă umple, de groază!

Dar Guştasp îi porunci:

— Tu, mag bătrîn, vorbeşte! ¤ Din calea-nţelepciunii să nu dai vreun ocol! ¤ Despre Esfandiar vreau adevărul gol! ¤ De trebuie să piară, tu te grăbeşte, spune! ¤ Ştiinţa ta mă umple, adînc, de-amărăciune. ¤ Mi-ar fi în urmă-i viaţa pustie cît e zarea... ¤ Să-mi spui, de a cui mînă ursită-i e pierzarea? ¤ Şi cine va-ndrăzni să întristeze şahul?

— Răspunsul m-apasă mai greu, decît pe tine năpasta, ¤ căci moartea-n Zabulistan lovi-va pe Esfandiar ¤ prin mîna viteazului fiu al înţeleptului Zal.

Şahul căzu pe gînduri. Magul tăcu la rîndul său, cotropit de neagra prezicere. Astrologii îşi clătinau încruntaţi bărbile.

Deodată, şahul se întoarse din lăuntrul său spunînd:

— Dar dacă i-aş da tronul, coroana, vistieria? ¤ Atunci ar sta aici ferit de un destin ¤ ce în Zabulistan ni l-ar pîndi hain? ¤ Ci spune-mi, drag Djamasp, de ştii cumva o poartă ¤ pe care, strecuraţi, să ne ferim de soartă.

— Cuminte ar fi, zic Mărite, să nu cauţi ceasul să-l afli! ¤ Căci viaţa, ştiindu-ţi sorocul, ar fi o

povară prea grea. ¤ Pieri-va Esfandiar de mîna unui voinic, ¤ chiar dacă duhul Seroş[1] i-ar sta lîngă tron la picior!

Proorocirea îl aruncă pe Guştasp în ghearele unei frămîntări nebănuite în el pînă atunci. Mintea îi rătăcea printre gînduri ca într-o pădure încîlcită. Era într-o încleştare de cuget şi simţăminte pe care nu vroia să şi le mărturisească nici mut, în sinea sa. Un sfetnic rău dinlăuntru nu îi da pace. Nu mai lipsea decît atît.

[1] duh al binelui, în mitologia iraniană, apărător al marilor luptători.

ESFANDIAR CERE TATĂLUI SĂU TRONUL

Se poate ca şi prinţul să fi avut răi sfetnici ce-şi zic prieteni. Cînd noaptea se duse şi "zorile dădură bice cailor arătîndu-şi razele scînteietoare" — şahul fiind în sala tronului de aur, Esfandiar se înfăţişă umil, îngrijorat şi ţinîndu-şi braţele încrucişate, cu palmele la subsuori, semn de mare plecăciune. Se întîmpla să fie adunat acolo tot ce avea mai de vază sfatul ţării: războinici, nobili viteji, mobezi şi sapebezi, aşezaţi în rînduri tăcute, după rang şi preţuire.

Viteazul Esfandiar, frămîntat de ambiţii, nu ştiu cum să înceapă cuvîntul mai căutat, mai blînd, să nu dezlănţuie chiar de la început mînia şahului.

— Măria ta! Să-ţi fie nesfîrşită viaţa! Prin tine străluceşte pe pămînt cereasca măreţie! Tu, arătînd dreptate şi iertare împodobeşti ca piatra nestemată un tron şi o coroană glorioasă. Supuşi voinţei tale, noi fără de cîrtire, cînd a sosit Ardjasp întîia dată cu oaste, încrîncenată luptă am încins.

Nu am ştiut ce-i frică, nici cruţare, nu am lăsat cotropitor în şa... Apoi, ţii minte? Tu ţi-ai plecat urechea la vorbe mincinoase. Dăduse-n tine rod o mătrăgună... Mi-ai arătat dispreţ chiar după luptă. În faţa ta m-au cetluit fierarii. În temniţă apoi, la Gunbendan, să putrezesc într-un castel uitat... să simt încă mai mult regeasca ură, eram păzit doar de străini netrebnici... Aşa m-ai răsplătit pentru credinţă şi vitejie-n faţa lui Ardjasp.

Şahul Guştasp tăcea, bîntuit de tot felul de gînduri, în timp ce Esfandiar îşi urmă firul vorbei sub privirile îngrijorate ale curtenilor:

— Dar sabia turană s-a întors, şi iar a sîngerat cumplit hotarul. Bunicul a ieşit din sihăstrie, ¤ s-a îmbrăcat în za din nou Lorasp, ¤ să apere în locul tău Iranul, ¤ şi a căzut sub spada lui Ardjasp. ¤ Nici n-ai văzut la ochi duşmanul bine, ¤ că ai fugit în munţi să te ascunzi ¤ şi l-ai trimis pe sfetnicul Djamasp la mine... ¤ Cînd a sosit la Gunbendan, tot trupul mi-era o rană, frămîntat în lanţuri. ¤ Zicea că-mi dai regat, coroană, tron, să viu degrabă să-l înfrîng din nou pe-Ardjasp... O zi întreagă, meşter la cuvînt, cinstitul mag s-a istovit cu mine, doar-doar m-o face să primesc făgada... Şi mai

apoi, cu cîtă uşurinţă prigoana mi-a fost darul după luptă...

— Aşa a fost, şi tare-mi pare rău... Căinţa mea şi azi îmi stă pe buză... răspunse şahul cu jumătate de gură, ca să rupă şirul vorbelor lui Esfandiar, care îl stînjeneau în faţa lumii... Dar nu izbuti. Pornit să-şi verse tot focul, tînărul urmă ca şi cum nu auzise nimic:

— Bătrînul mag, ce martor stă şi-ascultă ¤ în clipa asta tot amarul meu, ¤ m-a întrebat atunci într-o suflare: ¤ "Oare toţi morţii calzi acuma încă, ¤ şi nobilul tău frate Ferzivend, ¤ care ţi-a stat alături ca o stîncă, ¤ şi alţi ce doborîţi acum se sting, ¤ se pierd, voinici străpunşi în bătălie de săgeţi, ¤ nu îşi mai află-n tine astăzi nici un preţ? ¤ Oare surorile ţinute în robie ¤ şi şahul, tatăl tău, fugit în munţi, ¤ căindu-şi cît nu ştii, acum, prin mine, ¤ nesăbuita aruncare-n lanţ, ¤ nu sînt destulă pricină să uiţi? ¤ Să ierţi şi să te-nalţi ca un vultur, ¤ necazuri, spaime, nedreptăţi din jur ¤ să vii să le alungi cu braţul tău?" ¤ Aşa-mi spunea Djamasp cu glas domol. ¤ Puteam rămîne de simţire gol? ¤ Lovea în mine vorba cum barosul ¤ lovise fierul să-mi încingă osul... ¤ Sau, ascuţit, intra în inimă

— ţepuşe. ¤ M-am ridicat. Mi-am sfărîmat cătuşe ¤ şi cu deschise răni pornii la luptă. ¤ N-aş mai sfîrşi povestea... Ucis-am pe Ardjasp, ¤ am curăţat de glod chiar faima ta, Guştasp. ¤ Din sîngele meu scurs, mi-a mai rămas doar truda: ¤ tu mi-ai luat tot, hulpave, cu nepăsarea-ţi, cruda! ¤ Spuseseşi că vei pune pe mine mai mult preţ, ¤ decît pe viaţa ta, şi te-am crezut, mărite, ¤ că însuţi aşeza-vei pe capul meu coroana, ¤ că tronul tău de fildeş va fi al meu. Prigoana ¤ crezusem ca-ncetat, dar astăzi iar începe! ¤ Din tot ce-ai spus... cuvîntul nu-ţi face... două cepe! ¤ Cînd nobilii mă-ntreabă unde-i tezaur, oaste, ¤ rîd toţi pe-ascuns de mine, rîd de se ţin de coaste! ¤ Şi eu roşesc, stăpîne, ajuns de rîsul lumii, ¤ căci dat să fiu eu şahul, se vede-acum că nu mi-i! ¤ Ce născoceşti, stăpîne, să-ţi îndărăpţi cuvîntul? ¤ Unde-am ajuns? Făgada şi-o ţine şahul, sfîntul?

Aproape speriat de îndrăzneala fiului său, şahul căută o ieşire prielnică. Nu mai putea fi vorba să-l pedepsească iar pentru neobrăzare sau uneltire împotriva tronului de care se vedea că este flămînd. Găsi o viclenie pe care şi-o ascunse pe cît putu în vorbe făţuite:

— Cine se-ndepărtează de dreptate se rătăceşte de pe căile luminii! Făcut-ai mult mai mult decît ai spus! Eu nu-ţi mai văd acum duşman pe lume nici la lumina zilei, nici în taină. ¤ Cine-ţi aude numele, Esfandiar ¤ e înecat de spaimă şi moare la hotar. ¤ Să te înfrunte astăzi, nu-i nici unul, ¤ afară de Rustem, Rustem nebunul! ¤ El stăpîneşte azi Zabulistanul ¤ şi Bostul şi Gazninul şi Kabulul. ¤ De la un timp nu e supusul nimănui. ¤ El crede doar în el şi-n vitejia lui. ¤ Cînd m-am urcat pe tron el ar fi spus ¤ că cinul meu e nou şi nu se teme, ¤ că neamul lui se pierde în negură de vreme. ¤ De-atunci tributul, daruri, supuneri sînt uitate. ¤ Eşti omul potrivit să pleci să faci dreptate, ¤ să îl aduci pe calea cea cinstită către şah! ¤ Să-l iei cu viclenie, putere, şiretenii, ¤ ameninţă cu ghioaga, cu sabia, arcanul, ¤ fă cum vei şti şi adu-l în fiare pe Rustem! ¤ Pe fraţii lui, asemeni, te-ndemn, căci aşa vrem. ¤ Iar eu mă jur pe lege că fără strîmbătate, ¤ dacă vei face-aşa, mă jur, să îţi dau toate — ¤ şi tronul, şi tezaur. Fără să-ţi cat pricină, ¤ îţi va luci pe frunte coroana de lumină!

Cutremurat de învoiala pe care i-o punea în faţă şahul, Esfandiar răspunse tare:

— O, mîndru şah, viteze, tu pizmă nu purta ¤ unui bătrîn pe care Keikaus îl numea ¤ "învingător de lei". ¤ În vremea lui Manucer şi a lui Keikobad, ¤ a apărat Iranul. Cînd toţi duşmanii-i cad ¤ sub sabia vitează, de-atît amar de vremi, ¤ îmi ceri să-l umilesc eu însumi pe Rustem? ¤ "Învingătorul lumii", "cel care dă coroane", ¤ răpus de mîna mea, doar că-ţi veniră toane? ¤ Rustem nu mai e tînăr, nici dornic nu-i de faimă. ¤ Ce-mi ceri, Guştasp, mă umple de silă şi de spaimă! ¤ Că nu te-a uns şi el, de ce să mă mai mir? ¤ Avut-a învoială cu Kei Koşru, ca mine ¤ cu şahul meu de azi, dar după cum văd bine, ¤ acum ca şi atunci nu vă cinstiţi cuvîntul, ¤ ne cereţi doar credinţă, deplină ascultare... ¤ cînd sîngele ni-l dăm ne răsplătiţi cu fiare!

Vorba sfruntată a lui Esfandiar îl umplu de uimire pe şah, dar îşi păstră firea. Pornise pe calea vicleşugului, trebuia să o urmeze fără să lase strecurată în glas vreo urmă din furia lăuntrică, de aceea spuse:

— O, inimă de leu! Aprinsă vitejie! De nu asculţi de şah, nici oamenii de tine n-or asculta vreodată. ¤ Credinţa lor ca praful în vînt e

spulberată. ¤ Vreau să mi te supui *acum* acestei munci: ¤ îmi datorezi credinţa, şi tronul te aşteaptă. ¤ Mai ai o datorie, şi-apoi înalta treaptă ¤ o urci fără oprelişti. Te las în locul meu! ¤ Ia-ţi deci întreaga oaste şi mergi în Zeistan[1]. ¤ De cum ajungi, doboară-l şi leagă-l pe Rustem. ¤ Încinge-l cu arcanul şi-atîrnă-l la oblînc. ¤ Aşa să vii cu el, îl vreau la mine viu, ¤ să-l judec după lege, să-l judec eu cum ştiu! ¤ Fereşte-te de curse întinse de ai lui. ¤ Ia-l şi pe Zal ostatec, pe Faramurz, Zevare, ¤ aşijderea să-i prinzi şi să-i aduci în fiare! ¤ Să-i porţi numai pe jos. Aşa... Esfandiare!

Văzînd prinţul că şahul îl pune la o încercare ce-i depăşea cu mult puterile, înţelese ţelul şi, încruntat, îi răspunse:

— O, şah stăpînitor, peste al cărui cuvînt nu pot trece! De ce-ţi fuge gîndul şi se ascunde sub negura relei credinţe? E oare vorba de Zal, de Rustem sau de fraţii lui? Ştii bine că nu sînt răzvrătiţi, nici zavistnici. Nu pedepsirea lor o cauţi, ci pieirea mea! Rămîie-ţi coroana şi tronul! Mai

---

[1] *Zeistan* sau Zabulistan.

sînt atîtea colţuri în lume unde îmi pot găsi pace şi trai liniştit.

Şah-Guştasp rămase neînduplecat. Folosind legea străveche a ascultării oarbe datorate capului încoronat, porunci cu mînie în glas:

— Nu te ştiam fricos. Ia călăreţi cîţi vrei. ¤ Adună elefanţii, bărbaţii cei mai vajnici ¤ şi cei mai pricepuţi. Vei cuceri Zabulul. ¤ Te vei întoarce teafăr. De vrei să meriţi tronul, ¤ adună-ţi toată oastea şi pleacă. E tîrziu! ¤ Nu vreau nici o cîrtire. Adu-i. Atîta ştiu!

— Ce-mi trebuie oştire? Cînd sună ceasul jalnic, ¤ nu-ntoarce coasa morţii nici şahul cel mai falnic!

Esfandiar însă era un tînăr dornic de putere, oricîte mustrări i-ar fi frămîntat sufletul gîndindu-se că n-ar trebui să-l înfrunte pe legendarul erou şi să-l umilească. Dorul de tron şi strălucire îl orbea. Retras în palatul său, supus legii ascultării, sfîşiat de simţiri potrivnice, vorbe nebune, de-a valma cu cele înţelepte, i se iveau pe buze, cutreierînd odăile, pregătindu-şi armele, împărţind porunci.

Cînd Kitabun află ce se petrecea cu fiul său, se duse la el şi, cu ochii plini de lacrimi şi mînie, îi spuse:

— O, tu urmaş viteaz al marilor viteji! Mi-a spus Baman cum vrei să părăseşti odihna, să te supui poruncii de a porni la luptă. ¤ Pleci tu să pui în fiare pe fiul lui Zal-Zer? ¤ Pe meşterul în spadă şi-n ghioagă? Pe Rustem? ¤ Mai bine stai şi-ascultă povaţa maicii tale: ¤ nu te-arunca nebun! Nu-i ieşi morţii-n cale! ¤ Rustem este puternic. Nici Nilul în vîltoare ¤ nu-i poate pune piedici. Nici Divul Alb, cel care ¤ a-nspăimîntat o lume, lui piept nu i-a ţinut. ¤ În faţa spadei sale se pleacă orice spadă. ¤ N-a îndrăznit vreodată în faţa lui să şadă ¤ vreun ins cu vorbă aspră. Mai ştii cum răzbunat-a ¤ pe Siavukş ucisul, cum prin duşmani da roata ¤ şi a-necat pămîntul în sînge trădător? ¤ Nu-ţi pierde capu-n vînt, voinic nerăbdător. ¤ Vei moşteni... aşteaptă... De ce să te mai baţi? ¤ Doar şahii nu se nasc de-a dreptu-ncoronaţi!

— Vreau tronul chiar acuma! Porunca mi-este dată! ¤ Dacă înving, o mamă!...

— Să fie blestemată ¤ coroana, diadema şi tronul şi omorul ¤ şi jaful ca şi lupta în care-mi

pierd feciorul! ¤ Împovărat de ani e tatăl tău! Eşti tînăr! ¤ Nădejdiile toate sînt puse azi în tine. ¤ Nu-ntoarce reaua piază cu năzuinţi haine. ¤ O clipă de mînie... şi prăbuşeşti o viaţă. ¤ Atîtea te aşteaptă! Ci lasă Zeistanul. ¤ Un vînt de nebunie te bîntuie, copile! ¤ De ce vrei să-mi întuneci şi zori şi nopţi şi zile? ¤ Pierind în lupta strîmbă sau învingînd acuma, ¤ mereu îndurerată îţi va rămîne muma. ¤ Sau merit eu osîndă? ¤

Esfandiar răspunse:

— O dulce mamă, blîndă, ¤ mă arde ce îmi spui, fiindcă-i adevărul: ¤ precum îl zugrăveşti, Rustem este acesta. ¤ E sfînt tot ce-a făcut, ca sfîntă Zend-Avesta. ¤ Poţi căuta cît vrei, Iranul răscolindu-l, ¤ n-ai să găseşti prin seculi un altul mai de bine. ¤ Nu-i drept să-l pun în fiare, s-acopăr de ruşine ¤ cu fapta asta hîdă eu pe Rustem-Viteazul... ¤ De tata va să rîdă o lume, veac de veac... ¤ dispreţul şi ruşinea de-a pururi nu au leac. ¤ Dar pe de altă parte te-aşează-n locul meu ¤ să-nduri şi tu cumplita poruncă... Nu e greu, ¤ peste puterea mea de fiu şi de războinic, ¤ să nu-i dau ascultare, să nu îi fiu destoinic? ¤ Nu vezi cît e de crunt? ¤ De nu înfrunt viteazul, eu legea o

înfrunt! ¤ Şi-apoi, cum să pierd tronul? Cu mintea nu cuprind ¤ cît mi se-ntinde fapta, ce-i bine, ce e rău? ¤ Învingător — pe tron? Învins — pierdut în hău?... ¤ Plec la Zabul! Rustem dacă mă va-nţelege, ¤ dacă veni-va singur, supus în lanţ, mă jur ¤ că nici o clipă tihna eu n-am să i-o mai fur, ¤ că nici o vorbă aspră, din gura mea de rege, ¤ n-o auzi vreodată! Mă jur pe sfînta lege!

Lacrimi de sînge ţîşniră atunci dintre genele mamei care, zmulgîndu-şi părul de deznădejde, îi spuse:

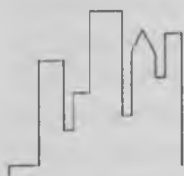
— Înflăcărarea ta nu pune preţ pe viaţă! ¤ Eşti tînăr şi viteaz, dar n-ai să-l poţi înfrînge. ¤ Nu mă-ndoiesc, de-aceea tot sufletul îmi plînge! ¤ Dar ia cu tine oaste. Dai cu vrăjmaşul piept. ¤ Să-i stai cu arme-n faţă, cu elefanţi de luptă. ¤ Nu-ţi da degeaba viaţa cînd pacea este ruptă ¤ de Ahriman hainul. De-ai hotărît să pleci, ¤ el te-a-ndemnat, mişelul, în moarte să petreci! ¤ Să-ţi laşi acasă fiii, nu-i lua în iad cu tine. ¤ Fii om cu mintea-ntreagă şi socoteşte bine. ¤ Prea cruzi-s şi de viaţă s-au bucurat puţin.

— Cuvîntul tău îmi umple pocalul cu venin! ¤ Să-i las? E o greşeală pe care n-am s-o fac. ¤ Un

tînăr ce rămîne în urmă lîncezeşte, ¤ pierde sclipirea minţii, la suflet se-njoseşte. ¤ Îi vreau în bătălie, căliţi în încercare! ¤ O, înţeleaptă mamă! Nu iau o oaste mare. ¤ Copiii, neamul meu, prieteni, doar cîţiva, ¤ aleşi, de neam războinic. Atîţia am să chem, ¤ căci vreau, cu vorbă bună, să-nduplec pe Rustem.

ESFANDIAR ÎŞI DUCE OASTEA ÎN ZABULISTAN

A doua zi, la ceasul cîntatului cocoşilor, la poarta palatului răsunau ţimbale. Esfandiar, împlătoşat, puternic, încălecă şi porni cu o ceată aleasă de războinici, iute ca vîntul. Merseră ce merseră pînă ce ajunse la o răscruce de drumuri. Elefanţii şi călăreţii se opriră: unul din drumuri ducea spre Gunbendan, celălalt spre Kabul. Dar cămila din capul convoiului se culcă, făcîndu-se una cu pămîntul. În zadar omul care o mîna o îndemna cu vorba blîndă sau răstită. În zadar o bătu cu băţul. Cămila nu se mişca, iar caravana nu se îndemna să-şi urmeze drumul trecînd peste ea. La faţa locului venit, Esfandiar zise:

— Nu vreau să cred în semne, dar este un semn rău! ¤ Ce simte animalul? Ce-o fi în gîndul său? ¤

Chemă un mag să-i tălmăcească purtarea cămilei. Magul îl sfătui să taie capul şi picioarele

cămilei, cică piaza rea — cum zicea el — să cadă asupra ei, de-ar fi fost vreuna. Să nu întunece drumul glorios al prinţului. Şi aşa au făcut războinicii, crezînd că ocolesc semnul nefast. Esfandiar se linişti, de ochii lumii, dar rămase scufundat în gînduri după întîmplarea cu cămila sfîrtecată fără vină. În cele din urmă, încălecă şi hotărî să nu se mai ia după semne, să nu le mai pună la inimă. Cugetă chiar, cu voce tare, către ai săi:

— De vrei să birui, cînd lumina o răspîndeşti din tronul tău, ¤ cu zîmbet înţelept pe buze să stai la bine şi la rău!

Porniră mai departe, alegînd calea pînă la malurile Hirmendului, dar viermele îndoielii şi teama de nenoroc îi rodea.

Căutară un loc potrivit pentru corturi şi făcură tabără cum se cuvenea; cortul lui Esfandiar, din stofe scumpe, în mijloc, ale nobililor împrejur. Prinţul îi adună pe toţi, fără osebire de rang şi vîrstă, şi porunci să vină cîntăreţi şi să se aducă vin

din belşug. Meşterul Betuşem se aşeză în faţă şi-i desfătă cu cîntece, iar vinul vechi le înflori feţele cu bujori. Ridicînd cuvînt, Esfandiar spuse într-un tîrziu:

— După cum vedeţi, sîntem departe de ţinta călătoriei noastre. Nu am urmat drumul drept după porunca tatălui meu, şi nu fără rost m-am abătut. Mi-a cerut să merg la Rustem şi fără pricină să i-l aduc în lanţuri. Să nu mă las înduplecat de nimic, şi cumplit să-l umilesc. Nu am făcut-o, n-am urmat porunca nesăbuită, fiindcă bătrînul Rustem nu merită o astfel de purtare. Bărbat cu inimă de leu, oricînd gata de luptă, de multe greutăţi scăpat-a pe marii dregători din ţară şi pe întregul şir de şahi ce au trăit în vremea sa. Cu ghioaga ghintuită, cu sabia şi cu vorba înţeleaptă a ţinut bună rînduială în lumea întreagă. Ţările Iranului, Mazenderanului, Zabulistanului, Turanului, unite azi sub o singură lege, tot poporul care nu mai sîngerează în lupta dintre fraţi îi poartă recunoştinţă, fiindcă el a înfăptuit unirea şi a adus pacea. Rustem a avut nişte învoieli vechi cu şahul Kei Koşru, iar şahul nu le-a ţinut. Putem să-i facem o vină lui Rustem că nu mai vine cu plecăciuni şi

temenele în cetatea de scaun? Mai ales că, aşa mîhnit cum era, cînd au intrat duşmanii în ţară a sărit să o apere.

— Nu putem! răspunseră într-un glas toţi cei de faţă.

— Dacă-i aşa, atunci socot că-i bine să-nduplecăm bătrînul prin scrisoare, fiindcă nici cu arme nu se cade să-i năvălim acasă, la Zabul. La grea-ncercare îl pune azi Guştasp: vrea doar în lanţuri să-l aducem viu. Îl va ierta, desigur, cînd ajungem, dar pîn-atunci e greu să-l umilim. Îmi trebuie un sol acum, să ştie carte, îndemînatic şi vioi la minte, călăreţ, cu faimă, arătos la chip şi încă să poată cu alese vorbe să-l înfrîngă. O, de-ar vroi Rustem să vină singur, ar fi atîta de-nţelept bătrînul, că ar înlănţui chiar răul ce i-l fac! Eu silnic nu mă-ncumet să încerc.

— Adevărat grăieşti, Esfandiar! Fii cel ce-aduce pace-ntre viteji!

ESFANDIAR TRIMITE PE BAMAN LA RUSTEM

Prinţul chemă pe unul dintre cei trei fii ai săi cu care plecase la drum, pe Baman, cel mai răsărit. Un sol, pe vremea aceea, trebuia să fie îmbrăcat cu grijă, după rangul celui ce-l trimitea. De aceea îi spuse:

— Încalecă pe armăsarul negru. ¤ Împodobeşte-te ales cu tot ce ai: ¤ coroană ţintuită-n pietre scumpe, brocaturi de mătase din Chitai. ¤ Pe unde treci să minunezi privirea, să ştie toţi că eşti viţă de şah, ¤ binecuvînt să ţi s-aştearnă-n cale. ¤ Nu te grăbi, şi mergi la pas agale, ¤ cu măreţie, pace, linişte adîncă. ¤ Să iei cu tine, iar, cinci cai de rasă, zece mobezi de faimă mare încă, ¤ să-ţi vezi de drum, să nu te oboseşti pîn-la palatul lui Rustem. Salută-l cînd ajungi, cu vorba bună, din partea mea, apoi citeşte-i ce eu te pun acum să scrii:

"*O, Pahlivane mărit! Îţi scrie Esfandiar.*
Şi grea solie ţi-aduc! Dar mă trimite Guştasp,

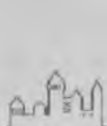
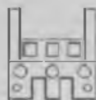
Iar tu să nu zăboveşti, plecat să i te supui —
Un înţelept trece iute peste necazul vremelnic:
Atîtea avut-ai în viaţă, că unul mai mult e uşor
Să-l duci, chiar dacă porunca-i să vii în fiare legat.
Aşa vrea Şahul Guştasp — să faci cum vrea el se cuvine!
Tu, ce-ai slujit pe toţi şahii, ţi-ai cucerit măreţia,
Averile, cinstea, puterea... Pe el însă nu l-ai cinstit!
De cînd stă pe tron, niciodată la curte n-ai fost. Nici răvaş
N-ai scris mult smerit să te-nchini, să-i spui măcar că ai fi
Prea bătrîn să te porţi pîn-acolo, coroana să i-o săruţi.
De aceea crede Guştasp că ţi-ai ales şi-un hotar
Departe de Scaunul Ţării şi că te-ascunzi într-adins,
Că eşti îngîmfat şi nu-ţi pasă de cel care-ţi este stăpîn,
Ba încă, gurile rele i-au spus, şi el a crezut,
C-ai sta departe de luptă, la schiptru-i duşmani de-ar rîvni.
Cuprins de furie oarbă, Guştasp s-a jurat să te aibă
De mine adus, umilit, pedestru şi-n lanţ ferecat!

Se înfiorau cei din jurul lui Esfandiar cînd auzeau vorbele spuse de prinţ şi scrise de Baman în răvaşul soliei, dar Esfandiar urmă:

Venit-am acum să te iau! Ne-ngăduită-i odihna!
Cutremură-te şi te supune mîniei sale de fier.
Ştii oare ce pară de foc ar putea arunca ochii săi?
Dar dacă i te supui, căindu-te că stat-ai departe,
Mă jur pe ne-nfrînta cenuşă a atîtor strămoşi din trecut,
Mă jur pe soarele lumii, pe sufletul tatălui meu,
Stăpînul ţării iraniene, că-l fac pe şah să-şi căiască
Asprimea fără de seamăn.
Că face-voi să-i strălucească mai tare lumina-ndurării!
Înţelepciunea şi mintea sînt călăuzele mele
Şi martor îmi e Beşutem că văzîndu-ţi greşelile toate
Cercat-am să-l liniştesc pe şah, dar el e Stăpînul,
Iar eu supusul lui sînt: nicicînd nu mă voi depărta
De poruncile sale, chiar strîmbe!
Degrabă adună-ţi tot neamul: pe Zal, Faramurz şi Zevare,

Şi chiar Rudabe mîndra mamă, trecută prin
grele-ncercări.
Ce scriu eu aici cîntăriţi, judecaţi fiecare pe rînd
Şi vorbelor mele simţite plecaţi-vă, dînd ascultare!
N-aş vrea ca mîndrul palat în care liberi trăiţi
Să vi-l prefac în pustiu, pradă vitejilor mei!
Dar dacă mergi ferecat, în faţa tatălui meu,
Cald voi grăi despre tine, în genunchi cădea-voi la
tron,
Umilit îi voi stinge mînia şi dorul de răzbunare!
Nu voi răbda adierea vîntului, chiar, să te-atingă,
Căci doar aşa se cuvine unui bărbat ca Rustem!
Am zis! Aştept împăcat!

De îndată ce aşternu vorbele tatălui său, Baman porni la drum înveşmîntat în mantie regească, ţesută cu fir de aur, şi coif princiar. Tînărul, zvelt ca un chiparos şi iute ca o gazelă, trecu rîul Hirmend. Un străjer îl văzu şi dădu de veste în Zabulistan că un călăreţ de seamă sosea pe un armăsar negru, închingat cu frîie de argint, urmat de cîţiva însoţitori de rînd. Bătrînul Zal-Zer încălecă îndată ce zări în depărtare pe Baman şi un oftat de uşurare îi ieşi din piept:

— E mîndru, semeţ pahlivan, îmbrăcat în straie regeşti. E, fără greş, cineva din spiţa şahului Lorasp! Fie ca urma paşilor săi să aducă noroc gliei noastre!

Zicînd acestea se întoarse la poarta palatului şi rămase mult timp aplecat pe cal, cufundat în gînduri, aşteptînd. Baman sosi cu pas măsurat, flamura Keianizilor fluturînd purtată de un oştean. Cum nu-l cunoştea pe Zal, întinse braţul şi întrebă:

— Bătrîne om, fiu de Dikhan, unde e oare cîrmuitorul poporului, Rustem, fiul lui Zal-Zer, nădejdea vremurilor noastre? Căci a sosit Esfandiar-Viteazul în Zabulistan şi a poposit pe malurile fluviului vostru.

Zal răspunse:

— Mă bucur, tinere înflăcărat, de veste, dar coboară de pe cal, stinge-ţi setea cu vin şi odihneşte-te puţin. Rustem la vînătoare-i şi se întoarce curînd cu fraţii săi Zevare, Faramurz şi-ntreg alaiul. Intră-n palat cu toţi însoţitorii, nobile tînăr, să ne veselim de minunata veste ce

duci, să închinăm pocalul, să ne-mprietenim!

— Esfandiar nu mi-a îngăduit să mă gîndesc la vin, la noi prieteni. Alege un om, bătrîne, chiar acum, să mă călăuzească spre Rustem, te rog eu iarăşi.

— Ţi-e prea de grabă. Cum te cheamă şi ce-l aduce astăzi pe la noi pe prinţ Esfandiar? Eu cred că eşti din viţa lui Lorasp, dacă n-oi fi chiar fiul şahului Guştasp. Mă-nşel eu, oare? Spune mai curînd!

— Sînt Baman, fiul lui Esfandiar, viitorul şah, cu trup de munte dăltuit în bronz, bătrîne!

— Şi eu sînt Zal, sînt tatăl lui Rustem, Bamane. Mă bucur să te văd, mă-nchin chiar ţie! zise Zal şi, descălecînd, se plecă în faţa fiului lui Esfandiar.

Baman coborî şi el de pe cal. Zîmbind îl întrebă pe Zal de sănătate, de ce e nou prin ţară şi cum merg trebile pe acolo. La toate răspunse Zal cu grijă şi înţelepciune, dar văzînd graba tînărului sol, îi bănui un rost ascuns şi nu prea bun. Alese un voinic care ştia drumul. Călăuza porni înainte, dar cînd se apropiară îi arătă numai cu degetul locul unde vîna Rustem şi făcu de îndată calea-ntoarsă.

ŞI IATĂ CUM BAMAN, FIUL LUI ESFANDIAR, ÎŞI ÎNDEPLINEŞTE SOLIA

Se găsi în faţa unui munte pe care îl urcă la pas călare; cînd ajunse pe creastă se vedea de sus, în vale, ceata vînătorilor. În mijloc, pahlivanul vestit, uriaş, ţinînd în mînă un trunchi de copac avînd înfipt — ca în frigare — un asin sălbatic. Lîngă el stăteau aşezate o ghioagă nemăsurat de mare şi hamurile calului. În cealaltă mînă ţinea o cupă de argint cît o vadră, pe care slugile abia pridideau să o umple. Rakş, vestitul Rakş — despre el auzise nenumărate poveşti Baman — alerga pe cîmpie printre copaci, sărind peste ape repezi.

Solul îşi spuse: "Este Rustem acesta, sau soarele în zori? ¤ Cînd doar mă uit la dînsul, mă şi cuprind fiori. ¤ Căci n-am văzut, nu ştiu bărbat ca el să fie, ¤ nici printre moşii mei, nici în împărăţie! ¤ O frică mă pătrunde: Esfandiar-Viteazul, ¤ venit

după poruncă să-i plece lui grumazul, ¤ nu-l va putea înfrînge şi o să moară-n luptă! ¤ Mai bine-l omor eu cu piatra asta ruptă ¤ din munte. Rostogolitul bolovan năprasnic ¤ îi va zdrobi duşmanul chiar azi, acum, la praznic. ¤ L-o plînge Rudabé şi Zal, alţii ca ei, ¤ dar eu salvez pe tata, pe mine şi pe-ai mei."

Zis şi făcut. Desprinse cu multă caznă o bucată de stîncă mare cît o casă şi o împinse în vale. Bolovanul porni la început încet, apoi din ce în ce mai iute, cu vuiet, sărind din colţ în colţ spre masa vînătorilor. Zevare-l văzu venind şi-i auzi bubuitul în cădere:

— O, pahlivane, frate, sări repede şi fugi, ¤ se prăbuşeşte-o stîncă întreagă drept spre tine! ¤ Din munte ca furtuna şi ca năpasta vine!

Dar Rustem zîmbi şi, spre marea spaimă a lui Zevare, nici nu dădu drumul frigării. Aşteptă pînă ajunse bolovanul aproape de el, învăluind tot povîrnişul în colb de piatră, şi abia atunci îl lovi cu călcîiul, schimbîndu-i mersul către un loc pustiu. Zevare şi Faramurz, care înţepeniseră de spaimă că vor împărtăşi soarta voinicului, dacă stînca îşi atingea ţinta, uimiţi îl copleşiră cu binecuvîntări.

Baman însă, de sus, rămase înmărmurit de ispravă. Lămurit despre puterea şi curajul lui Rustem, îşi zise: "Esfandiar nu poate nicicum să îl învingă. ¤ E bine orice vrajbă să-ncerce să o stingă, ¤ căci Şahului, doar lacrimi rămîne-i-ar amare ¤ de-ar vrea Esfandiar să-l ferece în fiare ¤ pe-acest Rustem de criţă. O, dacă-ar fi înţelept! ¤ Altfel, Rustem-Viteazul s-ar mînia pe drept, ¤ ar trece-n vîrful spadei divanul şi şăhia, ¤ ar cuceri cetatea şi toată-mpărăţia!"

Cu aceste gînduri îşi încălecă armăsarul cu copite de vînt şi coborî îngrijorat muntele. Povesti mobezilor nemaipomenita minune văzută şi, ocolind pe departe, se înfăţişă la locul vînătorii, ca şi cum ar fi venit de undeva de la şes. Rustem îi ieşi înainte, împreună cu Zevare, Faramurz şi ceilalţi tovarăşi de vînat. Baman cînd îl văzu, descălecă şi, cu multă cuviinţă, îi puse iute ca fulgerul întrebarea obişnuită:

— Tu eşti Rustem, vestitul în fapte vitejeşti?

— Nu-ţi voi răspunde pînă nu-mi spui tu cine eşti, ¤ întoarse atunci întrebarea, puţin supărat, bătrînul cap de oşti.

— Esfandiar mi-e tată, bunic îmi e Guştasp, ¤ străbunul meu, bătrîne, a fost şahul Lorasp. ¤ Cu inima curată născut sînt pahlivan. ¤ Dacă tu eşti Rustem, eu mă numesc Baman, ¤ răspunse tînărul sol.

— Rustem sînt, luminate nepot de înţelepţi, ¤ şi iară cer iertare că te-am făcut s-aştepţi ¤ răspunsul... dar ce treburi te-aduseră pe-aici, ¤ să-mi faci atîta cinste? Bineţe la voinici! ¤ Să mergem, dar, spre locul unde aveam popas, ¤ să-ţi auzim cuvîntul şi nobilul tău glas...

Ajunşi la masa întinsă vînătoreşte pe piei de animale, Baman se aşeză şi rosti:

— Din porunca marelui şah Guştasp, Esfandiar a părăsit în grabă cetatea de scaun şi, venind în Zabulistan, şi-a rînduit corturile pe malul rîului Hirmend. Eu vin din partea tatălui meu cu o solie, iar viteazul pahlivan o va asculta, dacă va găsi de cuviinţă.

Rustem însă, păstrînd datina cuvenită oaspeţilor de seamă, răspunse:

— Dar fiul prinţului e obosit, a făcut un drum lung, să nu ne grăbim. Să mîncăm întîi cîte ceva din ce s-o găsi pe aici, şi apoi îi vom sta la poruncă.

Drept care aşezară pîine proaspătă pe pielea de căprioară, ce ţinea loc de masă, aduseră un asin sălbatic fript, fierbinte, şi-l puseră înaintea lui Baman, vorbind în răstimp despre vechi întîmplări vînătoreşti. Lîngă prinţ stătea Zevare, şi, în semn de respect faţă de rangul mare al oaspelui, nici unul din nobilii mai mici de faţă nu a fost poftit să şadă la prînz. Rustem îşi luă şi el un asin dinainte, îl presără cu sare, îl rupse în ciosvîrte şi îl mîncă tot. Semeţul Baman îl privea minunîndu-se, dar el însuşi nu mîncă din asinul său nici a suta parte.

Rustem zîmbi:

— Mă întreb cum se face că poţi fi puternic, că poţi învinge în bătălii de iad, cînd atît de puţin mănînci?

Baman însă răspunse:

— Un fiu de şah se cuvine să vorbească şi să trăiască foarte cumpătat. Dacă hrana îi este puţină, rîvna la luptă trebuie să-i fie mare. Un fiu de şah îşi ţine viaţa în palmă, întru deplină dăruire, şi poftele în frîu, întru deplină stăpînire.

—Mă bucur tare că te aud grăind aşa, însă nu trebuie să-ţi ascunzi vitejia în faţa vitejilor, izbucni Rustem în rîs, umplînd o cupă de aur cu vin vechi.

Bău în sănătatea oamenilor liberi, apoi puse în mîna lui Baman altă cupă, spunîndu-i să bea în sănătatea cui doreşte. Dar cum se apropia sfîrşitul mesei, şi deci şi clipa grea a înmînării epistolei, tînărul se frămînta din adînc, neizbutind să soarbă decît cîteva picături. Se minuna de Rustem, de foamea lui grozavă, de setea lui nestinsă, de întreaga lui făptură clădită din belşug. Cînd termină ospăţul, cei doi încălecară, şi Baman, dînd bineţe din partea lui Esfandiar, îi înmînă viteazului Rustem trista lui solie. De la primele rînduri, faţa bătrînului erou se întunecă de presimţiri. Îl puse pe Baman să citească mai departe. Ascultă în desăvîrşită linişte, înnegurîndu-se mereu, pe măsură ce auzea cele scrise. La sfîrşit, ridică din pămînt capul său nins de plete strălucitor de albe şi, cu glas aşezat, grăi:

— Am auzit cu durere solia şi tristul cuprins. M-am bucurat că te văd, fie-ţi viaţa uşoară, Baman, dar ia acum un condei, răspunsul meu să-l însemni:

O, prinţ strălucit ca un leu, oricine-are minte gîndeşte
La ce se poate ivi dintr-o asemenea carte,

Prevede cînd cere un lucru: se poate-mplini el, sau nu?
Viteaz eşti, victorios, şi ai din plin ce-ai dorit:
Comori, putere şi nume, cinstit de puternicii ţării.
În lume cînd ai locul tău, fereşte ca reaua voinţă
În suflet să ţi se strecoare. Iubeşte dreptatea, respinge
Cu însăţi mîna ta răul. Dar vorbele sînt de prisos,
Ca pomul fără de fruct şi neîncărcat de miresme,
Ca frunza subţire de umbră şi lemnul de putregai.
Tîrît cînd se lasă de patimi, un suflet îşi pregăteşte
O viaţă fără foloase. Iar cînd vorbeşte un prinţ
E bine să îşi cîntărească tot greul cuvîntului său,
Şi mult mai de preţ e tăcerea decît vorba nepotrivită.
M-am bucurat totdeauna — doar slugă ţi-eram, mai bătrînă! —
De cele aflate de mult de la cei care spun că nicicînd
O mamă n-a născut fiu mai vajnic, Esfandiar!
Vroiam ca ajuns pe aici să nu-mi schimbi cu o iotă ştiuta
Că-ntreci pe strămoşi în virtute, înţelept, iscusit şi isteţ.

Că numele tău îl slăveşte Chitaiul, Bizanţul şi ţara
Berberilor celor haini, şi ţara de la apus[1].
Iar strînsa unire ce leagă ţinutul Zabulistan
De tronul sortit ţie mîine, o, prinţ fericit al coroanei,
Pe mine, Rustem, mă umplea de mare şi caldă mîndrie.
Şi tainic mă frămînta acea ne-mplinită dorinţă:
Să-ţi văd chipul drag, să privesc bărbatul vestit şi puternic.
Viteazul să stea lîngă mine şi cupa cu drag să golim
În sănătatea deplină a Şahului-Şahilor — toţi.
Alerg chiar acum să mă bucur de împlinirea dorinţei.
În faţa ta voi sosi, cu gîndul curat, fără oaste,
S-aud nemijlocit porunca marelui Şah.
Aduce-voi zapisuri toate cîte mi-au fost încheiate
De şahi, începînd cu Koşru şi urcînd pînă la şahul Kobad.
Dar acum, viteze bărbat, dacă stai să gîndeşti şi la mine,
Aminte ţi-adu despre multe isprăvi de laudă multă;

---

[1] Industanul.

De binele ce l-am făcut, de truda, durerile toate,
Pătimiri trăite de mine, ştiute şi de popor;
De slava pe care-am clădit-o din timpuri, şahilor
toţi.
Şi dacă doar lanţuri — răsplată atîtor
grele-ncercări —
Se-ndură să-mi dea şahul azi, de vrea să mă
piardă aşa
Stăpînul Iranului sfînt, mai bine nu mă năşteam.
Cînd viaţa loveşte astfel, mă lepăd de ea bucuros!
Ce mişelii am făcut să merit capul să-l pierd?
Fiind eu fără prihană, de vorbe nemeritate
Şi aspre scuteşte-mă, dar! Îndreaptă-ţi veninul
aiurea!
Aspreşte-ţi cu alţii cuvîntul şi nu-ndrăzni mie,
Rustem,
Să-mi spui ce nimeni vreodată în faţă nu
a-ndrăznit!
Oricît ai fi de puternic, tu vîntul în cuşti nu-l închizi,
Nu treci prin pîrjol neatins, nici fluviul fără să-noţi,
Nici vulpea nu o faci leu — oricît ai fi de viclean,
Nici soarele lumii vreodată, în palmă nu poţi să-l
ascunzi.

Nu încerca să te-aţii cu ceartă, gîlceavă, în drum;
Fă, dar, ce se cade ca prinţ, şi sfatul duhului rău
Străin să fie de tine. Curaj găseşte să scoţi
Răzbunarea, mînia din suflet. Năvalnica ta
supărare
S-o ţii în zăbală şi frîu. Să nu loveşti stîlpul bătrîn
Ce sprijină bolta întreagă. Primejdie-i pentru palat!
Cinsteşte, venind, casa mea, într-o petrecere
caldă...
Noi te slăvim. Tu nu sta departe de cei ce te vor.
La fel cum pe vremuri am fost lui Keikobad de
supuşi,
Şi ţie, Esfandiar, ţi-om fi tot aşa, credincioşi.
Ci vino la noi şi cu ai tăi. Şi stai cu noi două luni,
Cu oameni şi cai la odihnă, iar pizma cea rea va
orbi
Ochiul duşmanilor noştri. Deşertul plin e de fiare,
Cum plină e lumea de păsări. Şi-oricît popasul de
lung,
Vînatul va fi din belşug. Încearcă-ţi tăria pe lei,
Pe leoparzi dovedeşte cît poate sabia ta...
Iar cînd vei dori să te duci, cu oastea-ndărăt, în
Iran,
Deschide-voi lăzile mele, comori adunate să-ţi dau

Cît vrei, tot ce-ţi place să iei, iar restul să-l dai alor tăi.
Cînd ceasul plecării veni-va, cînd dor ţi se face de şah,
Şi frîul calului meu îţi va sta alături tot drumul.
Vesel voi merge să cer în faţa sfîntului şah
Rîvnita-mpăcare. Mînia ca ceara se va topi,
Şi-apoi întreba-voi pe şah de ce mădularele mele
În lanţuri ar trebui să vină încinse la el?
Acesta îmi este răspunsul. Am zis. O pecete.
Rustem.

— Iar tu, Baman, grăbeşte-te acum către Esfandiar cu scrisoarea mea, avînd grijă să-i povesteşti tot ce-ai văzut şi auzit.

Plecă Baman. Rustem îl trimise pe Zevare să vestească pe Zal şi pe Rudabé, luminoasa fiinţă a Zabulistanului, că trebuie să facă pregătiri pentru o serbare pe potriva unui şah, în cinstea lui Esfandiar. Încălecă apoi pe Rakş şi se opri pe malul Hirmendului, aşteptînd răspunsul prinţului, îngrijorat de presimţirea unei primejdii. Baman alergă la rîndu-i şi povesti tatălui său tot ce se petrecuse, lăudînd în cuvinte înflăcărate purtările

lui Rustem şi nemaivăzuta putere de care dăduse dovadă înlăturînd bolovanul. Totodată îi înmînă răspunsul bine cumpănit al eroului.

Esfandiar, după ce îl citi, se mînie peste măsură — atît de cuprinsul lui, cît şi de preţuirea fără margini a lui Baman faţă de Rustem.

RUSTEM ŞI ESFANDIAR SE ÎNTÎLNESC

Şi porunci Eșfandiar să se pună o şa de aur pe calul său negru ca pana corbului. Porni apoi cu mîndru alai de peste o sută de călăreţi la malul Hirmendului. De peste rîu începu să necheze Rakş, iar de partea cealaltă nechezatul calului princiar îi răspunse cu un fel de bineţe. Rustem trecu rîul înot şi, ajuns la mal, descălecă, aplecîndu-se adînc în faţa lui Esfandiar, cu preţuirea cuvenită fiului de şah.

După obiceiul vremii şi locului îşi aduseră unul altuia laude în vorbe meşteşugite şi îşi urară de toate cîte i-ar fi omului de folos şi rar le are într-o scurtă viaţă. Rustem îl pofti din nou pe Esfandiar, prin viu grai de data asta, la palatul său. Dar prinţul nu se învoi, răspunzînd:

— O, tu, coborîtor al vremilor de glorii, ¤ mîndria ţării noastre şi-a-ntregii vechi istorii, ¤ ce-ai dăltuit cu spada, cu braţul şi cu mintea. ¤ Cine-a-ndrăznit vreodată să îţi stea înaintea ¤ voinţei tale iute? ¤ Să treacă de hotar ¤ şi să nu-ţi

intre-n casă? ¤ Eu cred că foarte rar, ¤ şi doar duşman fiind. Nici eu n-aş fi făcut-o. ¤ Şi dacă nu primesc, ¤ este că nici în taină, şi nicidecum pe faţă, ¤ n-am să încalc porunca celui ce mi-a dat viaţă. ¤ Oprit îmi e ospăţul cu vin zabulistan. ¤ Tu mergi! Te cheamă şahul, cinstite pahlivan! ¤ Picioarele în lanţuri şi mîinile-n cătuşe, ¤ aşa va să pătrunzi tu prin regeasca uşă! ¤ Aşa a vrut! Porunca e straşnic de amară. ¤ În schimb, nu el pe tine, ci tu-l faci de ocară! ¤ Îmi sîngerează gîndul că lanţul te încinge, ¤ dar stau chezaş în faţă: ocara nu te-atinge. ¤ Te rog iar, pahlivane, ia totul înspre bine. ¤ Cătuşele de şah nu necinstesc! Senine ¤ vor fi a tale zile cînd voi purta coroana. ¤ Îţi voi da lumea-ntreagă, puteri nemăsurate, ¤ şi îmi vei sta la suflet mai cald decît un frate!

Aşa încerca Esfandiar să-l facă pe Rustem îngăduitor faţă de toanele şahului Guştasp. Iar mai departe, îi făgăduia să-l încarce cu daruri preţioase la întoarcerea în Zabulistan, pe vremea trandafirilor, atît de multe daruri, încît întreaga ţară îi va fi mai frumoasă. Sub toate acestea se ascundea însă dorul de coroană al lui Esfandiar. Lui Rustem nu-i putea scăpa adînca şi felurita

înţelegere a întregii întîmplări, după cum nu putea trece peste mîndria ce-i călăuzise paşii de-a lungul vieţii. Tăcu îndelung după ce prinţul, secătuit de vorbe, tăcuse şi el. Într- un tîrziu, îşi ridică ochii încărcaţi de obidă şi-i răspunse:

— O, mîndre prinţ, ale cărui fapte vestite amintesc vremurile mele de tinereţe! Cît doream să aud din gura aceluia care-mi urmează meşteşugul armelor, întru apărarea marelui Iran, vorbe calde făcînd unirea între un viitor glorios, ca al tău, şi un trecut nu mai puţin strălucitor în războaie, ca al meu. Dar iată, sîntem doi bărbaţi: unul în dimineaţa vieţii, altul la asfinţitul ei. Doi pahlivani semeţi, cu minte înţeleaptă, şi ochii noştri văd deosebit aceeaşi împrejurare. Nu cumva fruntea ta ascunde în spatele ei gînduri nemărturisite? Cugetul meu îmi stă pe buze cînd îţi spun: mi-e teamă să nu cadă vreun blestem pe clipa în care m-am întîlnit cu tine. Mi-e teamă că, din ascunzişurile negrăite, duhul răului să se strecoare între noi, iar pripita poftă de coroană şi de tron să-ţi întineze sufletul. Mi-e teamă să nu mă trezesc dintr-un vis care începuse frumos. De ce nu ţi-ai goni din tine ura pe care o învălui în vorbe,

năzuinţa pătimaşă de mărire? Ai timp destul să fii şah, fără să calci în picioare nepreţuite preţuri clădite cu trudă, lacrimi şi sînge de-a lungul unei întregi istorii. Dacă ţi-ai smulge din fiinţă buruiana gloriei, cîştigată uşor şi viclean, dacă ai înţelege toată cinstea ce mi-o faci intrîndu-mi în casă, întru petrecere şi desfătare, căci, precum ştii, este o mare ocară să-mi respingi poftirea, m-ai încărca de fericire şi m-aş supune tuturor poruncilor tale, numai la una nu:

Nu-mi cere umilirea cea mai mare,
Nu-mi cere să mă duci legat, în fiare!
Cătuşa e ruşine! E pieire!
Cu preţul vieţii, şters din amintire,
Eu viu, înlănţuit, nu voi fi dus,
Prăvale-se şi cerul, Esfandiar! Am spus!

Dar prinţul nu deznădăjdui nici acum să-l supună pe Rustem planurilor sale. Îi dădu ocol cu vorbe potrivite, spunîndu-i că îi înţelege toată frămîntarea, că nimic din ce grăise nu se îndepărtase de seva adevărului, dar, martor îi era fratele său Beşutem, că astea erau poruncile date

de şah la plecarea lor. Dacă i-ar intra în cetate şi în palat, bucuros i-ar fi oaspete, însă ar pieri strălucirea zilei, ştiind că bătrînul nu s-ar supune pînă la urmă celor hotărîte de Guştasp. Şi încheie cu vorbele ce se vroiau împăciuitoare:

— De vrei să închinăm o cupă azi, s-o închinăm, căci mîine... nu se ştie... Se poate, în vreo luptă, Rusteme, tu să cazi, sau poate moartea crudă mi-e hărăzită mie... Zadarnică e vorba: vino la prînz la mine.

— Voi face cum ţi-e placul, răspunse pahlivanul. Plec să îmi schimb veşmîntul. De-o săptămînă-ncoace, tot hăituind vînatul, sînt colbuit cu totul. Iar cît despre mîncare, numai asini sălbatici în loc de mieii fragezi. Aşadar, cînd e vremea, tu pune să mă cheme prin crainic sau o slugă. Aşază-te la masă cu cei din neamul tău, şi voi veni îndată aşa cum se cuvine.

Apoi, ferecîndu-şi suferinţa în sufletul rănit, încălecă pe Rakş şi se întoarse în goană la palat să aştepte, după datină, chemarea.

DAR ESFANDIAR NU-L POFTEŞTE PE RUSTEM LA MASĂ

După plecarea lui Rustem, puternicul prinţ căzu pe gînduri. Chemînd pe fratele său Beşutem îi spuse:

— Dacă lucrurile stau aşa cum singur vezi, nu am ce căuta în casa lui Rustem, după cum nici el n-are ce căuta la mine. Să se întoarcă, dacă vrea, el singur, fiindcă eu nu-l voi chema aici. Cînd mîine s-ar putea ca unul dintre noi să moară, inima celui rămas în viaţă ar sîngera. Legată o prietenie, s-ar revărsa în jale. Cu cît mai mult te legi în viaţă prin iubire, cu-atît prilej de suferinţă-i cînd o pierzi. Iar cînd sămînţa de pierzare tu eşti încă, mîhnirea te pătrunde mai adîncă!

Înduioşat de frămîntarea fratelui său, Beşutem răspunse, căutînd calea cea mai înţeleaptă de ieşire din încîlcita stare:

— O, mîndre prinţ, cine mai are un frate ca Esfandiar? Mă jur pe ce am eu mai scump că, văzîndu-te împreună cu marele Rustem la vorbă liniştită, căutînd împăcarea, am fost atît de fericit

încît inima mi-a crescut ca o pîine caldă şi primăvara parcă răsărise-n mine! Dar văd că duhul rău, vreun div sălbatic, în întuneric îţi aruncă mintea. Ascultă vorba mea, tu viaţa pe o nălucă nu-ţi primejdui. Am auzit tot ce-a rostit Rustem. Mărinimia lui atît de largă-i pe cît înspăimîntătoare-i e puterea! Cu lanţurile tale vrei să-l fereci? Ar fi păcat să izbuteşti — Nu încerca! ¤ Nesăbuinţa asta o plăteşti ¤ cu preţul cel mai scump: cu viaţa ta. ¤ Viteazul lumii, fiul lui Destan, ¤ fiul lui Sam şi altor mari viteji ¤ orice i-ai spune stă cu ochii treji. ¤ Nu va cădea uşor în cursa-ntinsă, ¤ iar cearta dintre voi — tot mai aprinsă, ¤ tare mă tem că va fi lungă, neîndurată, aprigă, de moarte! Eşti, mare prinţ, mai înţelept ca şahul, eşti mai puternic chiar decît Guştasp, căci voinicia ta în lupte s-a văzut. El cere doar supuneri, averi şi desfătare ¤ şi te-a trimis aici că ţi-a dorit pierzare, ¤ să nu îşi piardă tronul pe drept făgăduit ¤ şi meritat de tine! Cu greu l-ai cucerit. ¤ Mereu el cu ospeţe, mereu faci tu corvoada, ¤ şi azi, dînd ascultare poruncii lui, neroada, ¤ în cumpănă te afli şi cumpăna e grea, ¤ căci trage ne-ndurată, în taler, viaţa ta!

Aşa îi vorbi Beşutem, fără patimă şi fără părtinire. Dar prinţul îi răspunse:

— Degeaba încerci, frate! De nu dau ascultare, ¤ pe astă lume vina îmi va cădea-n spinare. ¤ Îmi va lipsi lumina în vremea cea din urmă. ¤ Supus sau răzvrătit, oricum, ar fi la fel, ¤ iar pricina de chin o poartă numai el. ¤ Nu vreau pentru Rustem să beau cupa trădării! ¤ *Nu coşi cu acul pleoapa pe ochiul răzbunării.*

— Ţi-am spus tot ce-am crezut că poate fi un sfat, ¤ să-ţi ocroteşti şi trupul şi sufletul curat. ¤ Rămîne să alegi ce crezi tu că e bine. ¤ Dar şahul, nu e drept, spre ură să se-ncline! ¤ răspunse mîhnit pînă în străfund cinstitul Beşutem.

Parcă duşmănos pînă şi pe fratele său, Esfandiar porunci să se întindă masa, însă nu trimise pe nimeni să-l cheme pe Rustem.

În vremea aceasta, Rustem aştepta ca pe jar în palatul său. Timpul trecea, nimeni nu se arăta. Rustem ieşea în drum, privea în lungul lui nerăbdător, se întorcea tunînd şi fulgerînd pe dinlăuntru de mînia ce i se urca gîlgîind în cap, şi iar ieşea şi se uita, nădăjduind totuşi într-o întîrziere... Cînd văzu însă că vremea mesei

trecuse de mult, o furie fără margini îl cuprinse. Nu şi-o arătă. Zîmbind silit îi spuse lui Zevare:

— O, frate! Porunceşte să se întindă masă. ¤ Pofteşte-i pe viteji. Eu plec. E dureroasă, ¤ şi nu uita vreodată, purtarea unui prinţ, ¤ de şah ce nu păzeşte nici bune cuviinţi! ¤ Pune şaua pe Rakş! Podoabe din Chitai, ¤ valtrapuri aurite, de preţ tot ce mai ai. ¤ Mă duc. Esfandiarul, dacă-l găsesc eu treaz, ¤ i-oi spune două vorbe să-i crape în obraz ¤ şi să-i plesnească buza de-abia ştearsă de lapte, ¤ căci îngîmfat în vorbă, aşijderea-i şi-n fapte!

Porni Rustem năvalnic, adunînd în făptura-i uriaşă măreţia anilor de glorie, vioiciunea puternică a leului dezlănţuit şi călcătura nimicitoare a elefantului de război. Nobila mînie stăpînită îi scăpăra în ochi, nimbîndu-i fruntea cu o mîndrie neasemuită. Rakş necheza sălbatic, de se auzea la doi farsangi, simţindu-l întinerit şi neînduplecat. Cînd se ivi în galop pe malul apei, întreaga oaste a şahului îi ieşi în cale uimită, şi în inimile celor ce de ani nenumăraţi îl cunoşteau încolţi o dragoste fără ţărm. "Mîndru viteaz, ziceau, leit e cu

Sam, leit Zal-Zer ¤ şi stă pe cal ca muntele de fier, ¤ iar Rakş e fiu de Ahriman ¤ încins de vajnic pahlivan!" ¤ "De s-ar lupta cu-n elefant străbunul, ¤ de fiară ţi-ar fi milă", zicea unul. ¤ "Semeţ e Şah-Guştasp că îi veni o toană ¤ să-şi preţuiască fiul sub tron şi sub coroană!" ¤ se tînguiau cîţiva prieteni ai lui Esfandiar, privind la Rustem. Iar alţii strigau parcă să fie auziţi tocmai la Bactra, acum cetate de scaun: "Guştasp! Îmbătrîneşti mai lacom de comori ¤ şi nu te dai din cale nici fiul să-ţi dobori!"

Glasuri se ridicau din toate părţile, osîndind planul tatălui şi temînd soarta fiului.

Cînd Rustem ajunse la cortul lui Esfandiar, prinţul îi ieşi înainte zîmbitor, cu gînd să-şi ceară iertare de ochii privitorilor. Dar bătrînul îi reteză cuvîntul fără cruţare:

— O, pahlivane tînăr, care scorneşti noi chipuri ¤ de-a te purta în lume! Au bunele moravuri ¤ tu nu le ai supt acasă? Crescut-ai pe pustie? ¤ Asinii ţi-au fost dascăli? Te-au învăţat năravuri? ¤ Scîrbavnica hienă ţi-a spus ce e un oaspe? ¤ Eşti fiu de şah, sau ce eşti? Unde eşti tu, Loraspe, ¤ străluminat bunic, să vezi nepot de rege ¤ cum buna-cuviinţă nu ştie, nu-nţelege! ¤ Eram

cumva eu, oare, atît de ne-nsemnat ¤ să nu-mi trimiţi poftire prin crainic la palat? ¤ Făcut-am învoială — ţinu doar cît s-o strici? ¤ De am venit eu singur şi nechemat aici, ¤ tu ai aminte vorba rostită înţelept: ¤ te mînii pe bătrîni, nebun eşti şi nedrept! ¤ Cînd preţ nesăbuit, pe tine, singur pui, ¤ va să-ţi întoarcă lumea doar preţul... nimănui.

— Tocmai voiam să-ţi spun că-mi pare tare rău... încearcă încurcat şi înciudat Esfandiar.

Rustem însă nu se lăsă pînă nu îşi vărsă întregul foc:

— Tîrziu! În ochii tăi trecutul meu de fier ¤ nu preţuieşte nici cît... o boabă de piper. ¤ Mă crezi mai slab de înger şi tot aşa la minte. ¤ O, dacă-ar fi aşa, cum oare de-am făcut ¤ atîtea pentru ţara în care fost-am scut? ¤ Şi fost-am strălucire la tron lui Neriman, ¤ că Divul negru-şi muşcă şi astăzi mîna-ghiară. ¤ Doar singur, eu, făcut-am pe vrăjitor să piară. ¤ Vrăjmaşi de mă zăreau venind spre ei aşa, ¤ sau leul-Rakş răcnind, cu trupul meu în şa, ¤ fugeau mîncînd pămîntul, pierind pe apucate ¤ cu arcuri şi săgeţi de groază lepădate. ¤ I-am dus legaţi pe prinşi din creştet la picioare. ¤Şi Divul Alb, o prinţe, cine-l răpuse

oare? ¤ Tu uiţi, dar lumea toată nu-l uită pe Rustem, ¤ ocrotitor de şahi şi sprijin peste vremi! ¤ Îţi port credinţă-adîncă, dar vreau, Esfandiare, ¤ să nu fii mai prejos, să dai încredinţare ¤ înţelepciunii mele, din inima mea ruptă, ¤ să nu-mi cunoşti mînia!... Şi mai ales în luptă!

Esfandiar se prefăcu a nu pricepe ameninţarea din vorbele bătrînului şi-i răspunse domol, zîmbind:

— O, nepot al marelui pahlivan Sam, eşti pe drept nemulţumit că nu te-a înştiinţat un cuvînt de-al meu, dar nu mă sfiesc să-ţi spun că sînt mîndru de a fi făcut aşa, fiindcă aşa am gîndit. Era arşiţa atît de cumplită şi drumul atît de lung prin cîmpie, încît nu am vrut să oboseşti, nici sudoarea să-ţi moaie hainele scumpe. Aşadar, nu mi-o lua în nume de rău! Chiar dis-de-dimineaţa, mîine, spusesem alor mei că mă voi aşterne la drum către tine, să-ţi cer cuvenita iertăciune. Mă bucuram să-l văd şi pe tatăl tău, pe Destan. Dar acum, că tot te-ai umirit[1], ţi-ai părăsit palatul şi ai venit în deşert,

---

[1] a se căsni, a se obosi.

odihneşte-te. Şezi molcom, ia cupa şi nu te mai preface a fi iute la mînie sau mai neîngăduitor decît eşti, la supărare.

Rustem îşi trecu peste inimă şi primi să rămînă. Dar Esfandiar îl aşeză mai întîi la stînga sa, cum nu se cădea. Îl aşeză apoi în dreapta, şi abia mai tîrziu, văzîndu-l încruntat că nu se ţine tipicul faţă de oaspeţi cu adevărat de seamă, îl aşeză în faţa lui, pe un jilţ de aur, cum se cuvenea. Dacă s-ar fi mulţumit însă numai cu astfel de tertipuri neobrăzate faţă de cinstitul obraz al lui Rustem, s-ar fi trecut cu vederea, s-ar fi zis că e o neîndemînare a unui prinţ crescut mai mult pe cîmpuri de bătaie şi la vînătoare, decît în palate, şi neînvăţat cu obiceiurile lustruite. Dar nici nu sosiră bine mîncărurile, că, încins de băutură, Esfandiar începu să-l întărîte, ponegrindu-i neamul. Îi spuse că Destan era fiul unui div josnic, şi că de aceea se născuse oacheş la trup şi la faţă, dar cu părul alb ca bătrînii; că fusese părăsit şi că Simurgul, pasăre-zgripţuroi, de milă nu-l mîncase, de urît şi costeliv ce era, şi tot de milă l-ar fi crescut cu rămăşiţele de stîrvuri aduse puilor săi. Că apoi, cînd se făcuse mare, îl dusese în Zeistan şi-l lăsase

acolo gol, iar Sam, care era bătrîn şi dăduse în mintea copiilor, îl luase pentru că nu avea alţi urmaşi, şi numai strămoşii lui, ai prinţului Esfandiar, şahii, îl ridicaseră şi-l înzestraseră cu nenumărate bogăţii. Iar dacă avusese noroc — cu toată sămînţa lui rea de vrăjitor — şi crescuse înalt ca un chiparos, pe urmă călcase legea şi se însurase cu o prinţesă venetică, Rudabé. Fructul ei, Rustem, uitîndu-şi obîrşia, ridicat pînă la cer prin vitejie şi isprăvi nemaivăzute, se apropiase în rang de măreţia şahilor. Dar acum părăsise calea bunei-cuviinţe, şi cele datorate şahinşahilor, fiindcă îi crescuseră peste măsură puterile şi avuţia. Ba, îl învinui şi de uciderea lui Zorab cu bună ştiinţă, cică spre a nu se găsi muritor care să-i umbrească gloria, fie acela chiar mlădiţă din el.

Înţeleptului Rustem nu-i venea să-şi creadă auzului, aşteptînd răbdător pe prinţ să-şi sfîrşească potopul vorbelor mişeleşti. Mesenii şi cei de pe margine înlemniseră de spaimă, gîndind că din cele înşirate nu putea ieşi decît prăpădul. Bătrînul însă socoti că poate Esfandiar era prea tînăr să cunoască adevărul şi va fi ascultat la ponegririle unor făpturi duşmane şi pizmaşe. De aceea, fără

ură, dar plin de mîhnire, încercă să-l lumineze:

— O, tu ce aminteşti, schilav, de un trecut ¤ pe care nu-l trăişi, şi nici nu l-ai făcut! ¤ În faţa răutăţii — venin în cupă plină — ¤ inima ta de criţă nu geme, nu suspină? ¤ Cum dai tu frîu ocării şi scîrbii, umilirii, ¤ plecînd ponciş urechea la glasul clevetirii? ¤ Batjocura pe buze... n-ai sfînt nimic în tine? ¤ Cinstirile străbune îţi sînt, de tot, străine?

Esfandiar nu răspunse la dojană decît cu un zîmbet trufaş.

Rustem atunci urmă să-i amintească, în lumina adevărului, că şahul Guştasp îl ştie bine pe Zal, fiul lui Sam, a fi un om puternic şi înţelept, că Sam era fiul lui Neriman, coborîtor prin Keriman din Huseng, purtător de coroană regească la rîndu-i. Ba încă despre Sam, bărbat strălucit al tuturor timpurilor, îi spuse isprăvi uitate în negura vremii: cum era la Tuz un balaur căruia nimeni nu i se putea împotrivi, căci dihania părea crocodil în apă şi leopard pe uscat. Pentru ea, frumuseţile lumii n-aveau preţ nici cît praful şi pulberea, stricîndu-le oriunde le-ar fi găsit. Balaurul acela avea puteri să pîrjolească peştii în mare şi aripile vulturilor în cer, cu coada era în stare să tragă o

turmă de elefanţi. Inimile celor mai tari pămînteni se cutremurau doar cînd se vorbea de el! Şi a mai fost tot pe atunci încă un balaur. Trupul său cutreiera pămîntul, iar capul, văzduhurile. Marea Chinei nu-i venea decît pînă la brîu, lumina soarelui o întuneca matahala. Golea marea de peşti şi îşi frigea prada la soare, izbind cu capul în bolta cerească. Gemea pămîntul întreg de groaza celor două dihănii, dar amîndouă s-au temut şi au tremurat, pierind sub spada lui Sam, bunicul lui Rustem.

Aducîndu-şi aminte cu mîndrie, dar şi cu duioşie, de isprăvile înaintaşilor săi, sufletul lui Rustem se mai înmuie, mai uită de vorbele nesocotite ale lui Esfandiar cînd îi spuse:

— Iar Rudabé mi-e mamă, fata lui Şah-Mirab... ¤ Esfandiar, răspunde acuma şi degrab': ¤ e în Divanul ţării un neam mai strălucit? ¤ Nu trebuie să-mi cauţi, dar, ceartă pe nedrept. ¤ Am apărat Iranul. Cînd mulţumiri aştept, ¤ că am ucis pe-Arzeng, pe Divul Alb şi chiar ¤ pe-Afrasiab, vicleanul, şi-am şters acel hotar ¤ ce despărţea pe fraţi, Iranul şi Turanul, ¤ că am unit, asemeni, de noi, Mazenderanul, ¤ că am făcut o ţară şi un popor ferice, ¤ vii să mă legi în lanţuri?

De-aceea vii aice? ¤ Sînt, iată, şase sute de ani de cînd trăiesc, ¤ şi nu-mi văzură ochii asemeni dar crăiesc! ¤ Ţi-am spus, Esfandiare, ce ştie tot poporul. ¤ Să nu mai pleci urechea. S-alungi clevetitorul... ¤ Eşti tînăr prinţ, dar mîine vei fi un şah de seamă. ¤ Alege firul trainic şi zvîrle acea scamă ¤ ce ţi-ar slăbi tăria... Dar am vorbit destul. ¤ Să bem! Vinul alină! ¤ Să potolesc mîhnirea din inima mea plină!

Esfandiar îl asculta zîmbind mai departe... Luă şi el cuvînt apoi, reamintindu-i a sa obîrşie precum şi faptele vitejeşti făcute ca să îndeplinească poruncile şahului. Rustem răspunse, adăugînd alte amintiri din şirul nenumăratelor sale isprăvi, îi povesti din nou cum scăpase pe Kaus din robie în Mazenderan şi în Hamaveran (căci şi acolo căzuse Kaus prins!) şi încheie cu durere în glas:

— Dacă murea în fiare robitul Keikaus, ¤ nici Siavukş urmaşul, nici Keikoşru adus ¤ de el urmaş pe lume, nici unul n-ar fi fost; ¤ întreaga dinastie apusă fără rost. ¤ Căci avînd tron de fildeş, ¤ coroana, schiptre, pace, de aur diademe, ¤ ziceau: "Sînt datorite braţului tău, Rusteme!" ¤ Şi tu... vii cu poruncă să mă arunci în fiare! ¤ Să merg pe jos,

în lanţuri, ba chiar să cer iertare! ¤ Cui? Cum? De ce? Ruşine! De cine ascultînd? ¤ Cumplită înjosire-i doar răspunzîndu-ţi blînd!

Tăcu bătrînul în care clocotea furia amestecată cu scîrba. Esfandiar zîmbea mereu. Deodată îl apucă puternic de mînă spunînd:

— O, Rusteme, eşti aşa cum mi se spunea: puternic ca un elefant, curajos ca un leu, pieptul şi mădularele tale nu le-a mai avut alt viteaz, şi uite ce mijloc subţire şi mlădios ca al leopardului mai ai încă. Cine te-ar putea înfrunta?

În timp ce vorbea, îi strîngea mîna cît putea, pînă cînd sîngele îi ţîşni de sub unghii. Bătrînul surîse tînărului şi nu se sinchisi de durere. La rîndul său apucă mîna prinţului zicînd:

— Ferice de Guştasp cu aşa fiu! Esfandiar e un vlăstar de falã! Urmaşii săi la fel de străluciţi i-ar duce faima peste mări şi ţări!

În timp ce rostea însă aceste cuvinte strîngea mîna prinţului ca într-o menghine, încît faţa lui Esfandiar se făcu precum para focului, sprînceana i se mohorî încruntată. Rustem se opri din strîns cînd începură oasele să pîrîie. Cu o sforţare, prinţul

îşi scrise pe faţă un zîmbet făcut şi rosti înciudat, dar nu fără trufie:

— Preaglorios Rustem — cum zici că eşti... bea vin! ¤ Mîine, ori fugi de luptă, ori în genunchi te-nchini!

Şi apoi urmă ameninţîndu-l că dacă se va urca în şaua lui de aur, pe armăsarul negru, şi îşi va acoperi capul cu coif de aur, o să-l ridice cu suliţa de pe cal şi o să-l azvîrle în pulbere. După aceea însă nu-l va ucide, şi nici nu o să se mai bată cu el. Se va mulţumi să-l lege şi să-l poarte aşa pînă în faţa şahului. Acolo ajuns, jura Esfandiar, îi va susţine tatălui său nevinovăţia lui Rustem, iar pe erou îl va uşura de marea mîhnire pricinuită, încărcîndu-l cu bogăţii. E lesne de închipuit că asemenea vorbe şi ademeniri nu au avut decît darul să stîrnească noi pricini de mînie în sufletul bătrînului care îi răspunse:

— Ai să te saturi tu de luptă cît şi de laudă de sine! Ai mai văzut voinici adevăraţi? Dar şuieratul ghioagei mele auzit-ai? Şi dacă socoteşti că între noi nu-ncape altfel, hai să ne batem de pe-acum! Ţimbale ascuţite să răsune, în loc de muzică aromitoare! Arc încordat şi-arcan viclean, ghioaga

şi spada să rostească vorbe în locul trăncănelii fără noimă!

Şi zicînd aceasta, încălecă întorcîndu-se la palatul său, hotărît ca a doua zi să se bată pe viaţă şi pe moarte. În zadar încercările şi sfaturile lui Zal, să părăsească gîndul, spunîndu-i că, decît să-l lovească pe Esfandiar, fiul şahului — faptă cumplită, după datină — mai bine să plece şi să-şi trăiască viaţa retras, departe de lume. Dar mînia lui Rustem nu mai putea fi îmbunată. Răbdase prea mult ocările şi îngîmfarea prinţului.

Pe de altă parte, în tabăra lui Esfandiar, Beşutem, fratele său, încercă la rîndu-i în zadar să-i mute gîndul.

LUPTA LUI RUSTEM CU ESFANDIAR

Cînd se lumină de ziuă, Rustem își îmbrăcă o cămașă de zale, pe deasupra puse o platoșă din piele de leopard, agăță arcan, ghioagă, paloș, arc și toate cele la oblînc, chemă pe fratele său Zevare — mîna lui dreaptă la ocîrmuirea ținutului — și porniră cu oastea credincioasă la malul Hirmendului. Degeaba însă arăta voinicul plin de încredere, inima îi era de plumb la gîndul că se vor bate iranienii între ei. Ajunși, trecu singur rîul, se urcă pe o movilă și rămase o vreme scufundat în gînduri. Dar socotind că nu se mai putea altfel, îl strigă pe prinț:

— Esfandiar, prinț norocos! Gătește-te de-ncrîncenată luptă!

— Ci iată-mă, neînfricat te-aștept, de cum s-au ivit zorii, răspunse tînărul și, proptindu-se-n lance, sprinten sări drept în șaua bidiviului care scormonea nerăbdător țărîna în copite.

Văzîndu-l avîntîndu-se ca leopardul în spinarea asinului sălbatic, oastea întreagă izbucni în strigăte de uimire și urări de bine.

— Nu iau pe nimeni, îl dobor eu singur — îi mai spuse lui Beşutem, văzîndu-l şi pe Rustem tot singur.

Dar cînd porniră unul împotriva celuilalt, oştile amîndouă tăcură întristate "de s-ar fi zis că toate sărbătorile pieriseră din călindar", după cum scrie Firdousi îndurerat.

Nechezau caii, zăngăneau armele. Rustem mai încercă un ocoliş:

— Nesocotit bărbat! De ce vrei sînge? ¤ Cînd, iată călăreţii tăi şi-ai mei s-or strînge, ¤ greu s-or izbi în lănci, tăia în spade! ¤ Te-oi sătura de morţi văzînd cum cade ¤ răpusă floarea oştii din Zabulistan ¤ şi tinerii aduşi de tine din Iran! ¤ Încăierarea lor te-o potoli o vreme!

— Ce-s aste vorbe fără rost, Rusteme? ¤ Nu aprind eu războiul între fraţi! ¤ Ci singur tu cu mine-ai să te baţi! ¤ Noi doi să ne-ncercăm în lance zaua, ¤ şi-al cărui cal s-o-ntoarce-n grajd cu şaua ¤ fără voinic, se va vedea apoi. ¤ Deci luptă dreaptă numai între noi!

Şi vocile tăcură cînd grăiră armele. Se năpustiră unul asupra celuilalt cu lăncile pînă rupseră legăturile platoşelor şi vîrfurile lăncilor.

Apucară săbiile şi se încinse un zăngănit de s-ar fi zis că o sută de fierari bat pe nicovale fierul pentru o mie de paloşe. Fulgere ieşeau din oţeluri pînă cînd, ştirbite, nu mai puteau folosi la nimic. Se îndreptară spre ghioage. Începură să plouă lovituri şi pe unul, şi pe altul, ca stîncile ce se prăvălesc din munţi. Se băteau cu furie de lei fioroşi, izbindu-se unde nimereau, şi nu se opriră decît cînd nu mai ţineau în mîini decît cozile ghioagelor rupte. Trecură atunci la arcane, unde era cerută şi priceperea cailor. De cum au simţit bidiviii că le vine un rost deosebit în luptă, au şi început să zboare focoşi, încercînd să ajungă în locurile de unde uşurau stăpînilor mînuirea meşteşugită a laţurilor. Alergau astfel roată, căutînd prin iuţeală să apuce urma vrăjmaşului. Dar amîndoi, fiind de mînji învăţaţi cu astfel de horă ameţitoare, nu reuşeau să cîştige nici un stînjen. Esfandiar izbuti după o vreme să prindă-n laţ capul lui Rustem. În clipa următoare însă, arcanul bătrînului luptător, cu şuier de şarpe, era pe gîtul prinţului. Şi începură să tragă cu furie unul de altul. Li se istoveau puterile. Încleştarea rămase în cumpănă, fiindcă nici unul nu reuşea să-l smulgă pe celălalt din şa.

Caii trăgeau şi ei din răsputeri, fără folos, zdrobiţi la rîndul lor de oboseală, cu gurile înspumate şi însîngerate de smuciturile zăbalelor; zalele voinicilor şi pieptarele cailor erau rupte.

În vremea asta, văzînd Zevare că lupta celor doi se lungeşte la nesfîrşit, iar Rustem nu se întoarce, îşi trece oastea pe malul dimpotrivă şi începe să-i ocărască pe oştenii lui Esfandiar. Le spunea anume că sînt josnici şi nerecunoscători. Ei, care ştiau minunatele isprăvi ale fratelui său, se încumetaseră să vină, însoţind pe Esfandiar şi pe copiii săi, să-l sprijine întru doborîrea celui mai strălucit erou al împărăţiei. Vorbele grele plouau. Pînă cînd cei doi copii mai mici ai prinţului, Nuş-Ader şi Miri-Nuş, nemaiputîndu-le răbda, tineri fragezi şi nesăbuiţi, au ţîşnit la bătaie cu Zevare şi Faramurz. Vîrtoşii fraţi ai lui Rustem, căliţi în lupte şi neasemuit mai pricepuţi şi mai hîrşiţi în mînuirea armelor decît prinţişorii care de-abia schimbaseră săbiile de lemn pe spade adevărate, dar uşoare, atît au aşteptat. Fără să cugete nici cît negru sub unghie la neghiobia pe care o fac, într-un timp mai scurt decît şi-ar fi legat încălţările, Zevare răpuse pe Nuş-Ader, iar

Faramurz pe Miri-Nuş.

Baman îşi văzu cu groază fraţii ucişi. Alergă într-un suflet la Esfandiar, pe care îl găsi în toiul luptei şi-i strigă:

— Năpraznic leu! în timp ce tu te baţi, ¤ nenorocirea ne-a izbit din greu: doi fraţi, ¤ copiii tăi iubiţi, doi muguri Keianizi ¤ ţi-au fost ucişi într-o învălmăşeală. Să ucizi ¤ regească spiţă nu s-a pomenit, de braţ iranian. Au fost în stare ¤ de mîrşăvie Faramurz şi cu Zevare, ¤ năpîrcile ce îl slujesc pe frate. ¤ Nelegiuire plănuită, fără-ndoială, în cetate, ¤ de Faramurz, Zevare şi Rustem, ¤ pe cînd la masă aştepta să-i chemi.

Cum auzi Esfandiar înfierbîntat de luptă, nu durerea de tată, ci o furie fără margini îl cuprinse. În minte i se învîrteji o vijelie, iar din ochi îi ţîşneau flăcări cînd îi spuse lui Rustem:

— Nelegiuitule! Aşa fu învoiala? ¤ Aşa îşi ţin maimarii rînduiala, ¤ cînd lupta dreaptă s-a încins între viteji? ¤ La faimă şi la nume nu stai cu ochii treji? ¤ Le terfeleşti în sînge nevinovat de prinţi? ¤ Cu praf în ochii lumii, ucizi pe-ascuns şi minţi? ¤ Ţi-ai îndemnat mîrşavii să-mi hăcuiască fiii, ¤ gheenă de simţire care ucizi copiii!

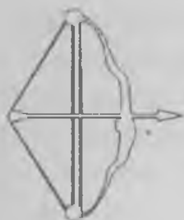
Rustem rămase înmărmurit. Tremurînd ca varga şi cuprins la rîndu-i de mînie, răspunse:

— Mă jur pe şah, pe soare, pe cinste şi pe spadă ¤ că n-am dat eu poruncă! Şi trăsnetul să cadă ¤ pe cei ce-au săvîrşit nelegiuirea mare. ¤ Atît pe Faramurz cît chiar şi pe Zevare, ¤ am să ţi-i leg în lanţuri, să-i duci la şah tîrîţi, ¤ cum au ucis să fie la rîndu-le-omorîţi. ¤ Cine omoară astfel, cu moarte se alege! ¤ Ţi-oi răzbuna feciorii! Să fie după lege!

Dar Esfandiar grăi bîntuit de durere:

— Nu-ţi ostoieşti mînia strivind capul tăunului, ¤ cu sîngele de şarpe nu speli moartea păunului! ¤ Fii blestemat! Încearcă de moarte să te aperi. ¤ Ai scăpărat, pe vremuri. Dacă mai poţi să scaperi ¤ ai să-ţi aprinzi făclia la ceasul cel din urmă. ¤ Priveşte cum mormîntul copitele ţi-l scurmă. ¤ Te-or ţintui pe Rakş săgeţile dreptăţii, ¤ să fiţi un singur leş la porţile cetăţii, ¤ amestecaţi asemeni ca laptele cu apă, ¤ să nu-ndrăznească rob, ca voi, să mai înceapă ¤ măcel, să trageţi spada faţă de os domnesc. ¤ Dacă trăieşti, Rusteme, învins, atît doresc: ¤ Să-ţi tîrnuiesc mîndria în lanţuri, să te port ¤ la şah, să-ţi iei pedeapsa, iar

dacă vei fi mort ¤ să ştii că mori, Rusteme, ca să-mi răzbun feciorii ¤ *doar tu pierind* — nu luna, nici soarele sau norii!

De cum rosti vorbele, Esfandiar prinse arcul. Rustem făcu la fel, dar era uluit de cele întîmplate, nu mai avea vlagă să-şi îndemne nici armăsarul la fuga în roată, cerută de lupta cu arcul. Traseră, şi tot traseră, unul într-altul de la depărtare nu prea mare. Ieşeau scîntei din vîrfurile săgeţilor cînd loveau pieptarele de zale, pătrunzîndu-le de parcă ar fi fost cuie. Era năpraznic de încrîncenat la faţă prinţul, iar cînd ţintea din fuga calului, ocolindu-l pe Rustem, nici una din săgeţi nu-şi greşea ţinta. Se zice că peste şaizeci răniră bătrînul şi calul, în timp ce pe Esfandiar nu-l ajunse nici una. Puterile lui Rakş — sîngerînd şi îndurerat mereu de alte şi alte săgeţi — îl părăsiră. Rustem văzu lupta pierdută şi alt mijloc de scăpare nu găsi decît să fugă în vîrful unui munte, iar calul se tîrî cît putu mai iute la palatul lui Sam în Zabul. Văzîndu-l pe Rustem fugind, Esfandiar strigă după el rîzînd:

— Hei! Strălucite pahlivan! ¤ Unde-ţi sînt fumurile de mai-an? ¤ Au te-a lăsat puterea de elefant turbat, ¤ că azi, precum berbecii alergi la adăpat ¤ în munţi, sau cauţi iarbă de hrană prin ciulini? ¤ Nu mai dobori copacii? Nu mai mănînci asini? ¤ Din leu te făcuşi oaie sau iepure, sau hulpe ¤ şchiopîrcă[1], să-ţi ascunzi săgeţile din pulpe? Tu l-ai ucis pe Div şi l-ai făcut să plîngă ¤ la flacăra din spada aprinsă, azi nătîngă?

Şi în vreme ce Rustem, încovoiat de suferinţă, asculta de departe ocările prinţului, care parcă îi prăfuiau rănile cu sare, Zevare zări urmele lui Rakş ce izbutise să treacă rîul, aşa împuns de săgeţi cum era. Înţelegînd cele petrecute, fratele eroului văzu negru înaintea ochilor de supărare şi alergă la locul luptei. După dîrele de sînge, ajunse la Rustem către carele strigă văzîndu-l doborît:

— Ridică-te, ia calul meu, iar eu, cu platoşa-ncinsă, mă-ntorc la Esfandiar să-l spulber şi să te răzbun!

— Destul! Neghiobia ta neagră — cînd ai ucis pe copii — îmi luă tot avîntul în luptă, şi ţintă am

[1] şchioapă.

stat la săgeţi, parcă-mpietrit de o scîrbă cum n-am simţit niciodat'! Te du la Zel-Zer şi să-i spui că gloria noastră apune. Mai cere-i, de ştie, vreun leac sau taină asemeni ascunsă, de rănile astea să scap. Sleit de putere acum, mă bîntuie jalea fiindcă mă ştiu încă-n stare să-l frîng! Te du! Vezi de Rakş, oblojeşte-l... eu vin mai încet de pe urmă.

Înciudat şi ruşinat, Zevare porni să facă precum glăsuia porunca fratelui său.

Nerăbdător să pună capăt luptei, Esfandiar aştepta în vale, după legile vitejilor, întoarcerea lui Rustem. De la un timp, văzîndu- l că nu vine, strigă:

— O, strălucit Rustem! Dar zăboveşti cam mult! ¤ De la săgeţi, curajul ţi-e ciuruit şi smult[1]? ¤ Aştepţi vreun ajutor? Aşteaptă-l mult şi bine! ¤ Aruncă arcul, ghioaga şi zaua de pe tine ¤ şi lasă-te legat în lanţurile laşe... ¤ Te duc aşa rănit, singur să-ţi ceri ispaşe ¤ de la stăpînul tău. Doar şahul e-n putere ¤ să-ţi desluşească soarta după regeasca vrere. ¤ Iar dacă, dimpotrivă, vrei iarăşi să te baţi, ¤ rămas-bun tu ia- ţi-l de la părinţi şi fraţi... ¤ Să-ţi

---

[1] smuls, ciufulit.

ispăşeşti pedeapsa, îţi sec al vieţii vad, ¤ căci ai să cazi, Rusteme, ca frunzele ce cad ¤ în toamna vieţii lor cînd le loveşte bruma. ¤ În lanţuri, sau sub spadă! Te hotărăşte-acuma!

Răspunse-atunci bătrînul:

— O, principe,-i tîrziu ¤ să ne-nfruntăm în seară. ¤ Cum vezi, sînt încă viu. ¤ Mîine începem iară. ¤ Întoarce-te la cort, doar ştii că luptă dreaptă ¤ în beznă nu se poate. Viteazul zori aşteaptă, ¤ să se vădească ager... nu noaptea, pe ascuns. ¤ Nu strică nici odihna... Iar eu am răni de uns...

Esfandiar îl privi trecînd rîul. Aşa de voiniceşte înota Rustem, că Esfandiar îşi zise că parcă n-ar fi om. Cu toate rănile deschise, împunsăturile săgeţilor îl făceau să-şi iuţească lunecarea pe ape, în loc să i-o îngreuneze. Întors apoi la corturile sale, desprins de furia ciocnirii, se regăsi în faţa trupurilor neînsufleţite ale celor doi feciori ai săi. Îndurerat şi mînios, porunci să fie puse în două sicrie de aur şi le trimise cu epistolă şahului pe care îl socoti vinovat de moartea lor.

Priveşte-ţi rodul urzelii! Îngroapă-ţi nepoţii,

Guştasp,

Şi umple-l de daruri pe sfetnic: le merită ghiujul
Djamasp.
Visai tronul singur pe veci, şi visul acum ţi-l văzuşi:
În tronul de veci Nuş-Ader, şi-alături de el
Miri-Nuş!
Mlădiţele-s rupte, Guştaspe, iar ramul ce nu le
mai poartă,
Esfandiar, mai trăieşte, dar inima lui este moartă…
O, mîine! Să-mi vină putere s-ascult de
trunchi-putregai!
Să pier, făcîndu-ţi pe plac! Te blestem, o, gîde de
crai!

ZAL CHEAMĂ IARĂŞI SIMURGUL

În vremea asta, Rustem ajunse la palat; Zal, Zevare şi Faramurz, precum şi toţi ai săi se îngroziră văzîndu-i rănile căscate prin care i se scurgea viul. Doborît de oboseală şi suferinţă, Rustem îi spuse lui Zal:

— Altădată săgeţile mele treceau prin zale şi scuturi. Acum, spre Esfandiar trimeteam parcă spini într-o stîncă. Nici spada nu pătrundea — ce zic? — prin platoşa lui, dar nici prin mătasea cu care-şi învelise capul voinicul! Am răsuflat, în sfîrşit, uşurat, cînd bezna ne-a cotropit şi ochiul lui îşi pierdu agerimea ce-avea peste zi. Numai aşa am scăpat din ghearele ăstui balaur, iar mîine va fi şi mai greu: nu cred că pot să scap viu. Mă bate un gînd — nu văd alt — decît să-ncalec pe Rakş, să plec şi să mă tot duc să-mi piardă urma-n pustiu!

— Cum, fiul meu! Zal îi răspunse, să fugă de luptă Rustem? Cînd te aud mă cutremur. E vremea Simurgul să-l chem. Sînt sute de ani... Niciodată, de-atunci, de la naşterea ta, nu i-am cerut ajutorul... de-ar vrea să m-ajute, şi ţara şi tu veţi scăpa neatinşi... De nu, va fi tot o ruină, iar noi vom

fi hrană la corbi, căci prinţul Esfandiar nu iartă, şi are de ce...

Zicînd acestea, Zal chemă trei magi înţelepţi şi porni cu ei să urce un munte înalt din apropiere, luînd şi trei căţui cu jar. Odată ajunşi pe creastă, înteţiră focul, iar Zal scoase dintr-o bucată de brocart pana, vestita pană lăsată pe timpuri de pasărea măiastră. Îi înmuie în foc vîrful care arse. Se aşeză apoi să aştepte. Veghea lor ţinu o bucată de noapte, pasămite îmbătrînise şi Simurgul în scurgerea veacurilor...

Dar iată că un nor negru, mişcător, întunecă strălucirea stelelor. Veni Simurgul şi-l văzu pe Zal îndurerat în faţa focului. Magii ardeau tămîie. Valurile de fum aromitor învăluiră pasărea. Zal se ridică, o binecuvîntă şi se închină cum se cuvenea, în timp ce lacrimile îi năpădiră obrajii.

Măiastra pasăre rosti atunci:

— Destan-i-Zend, fiule, spune, de ce aste trîmbe de fum? ¤ Simţind de departe cum arde o pană... pornit-am la drum. ¤ În grabă tărîmul îl trec... Vîslii... Văzduhul vîscos ¤ poleia cu bale de melc un zbor ca mersul pe jos. ¤ Cu aripa mea, lîncezită, de secole strînsă pe trup, ¤ treceam anevoie cercînd, prin timp, o cărare să rup. ¤ Zăbava mi-a fost, aşadar, noianuri de veacuri în cale. ¤ Ajuns-am... Acum te destainâ de păsuri şi grijile tale.

Zal glăsui domol, trist:

— Decît să nu vii deloc, mai bine un bob de zăbavă... ¤ Azi oameni, fără temei, ne varsă în suflet otravă. ¤ Rustem e rănit, scump Simurg, iar rănile lui înfioară, ¤ atît de adînci sînt şi grele! Rustem, doborît, stă să moară ¤ alături de Rakş ce-i străpuns de săgeţi cu vîrful de fier. ¤ Se scaldă în apele morţii feciorul şi calul şi pier. ¤ Căci iată, Esfandiar, ca vifor nebun peste noi, ¤ măceluri, supunere grea şi lanţuri pentru eroi ¤ adus-a. Poruncă de şah. Şi vrea împlinirea ei oarbă. ¤ Mîndria, trecutul şi viaţa, de-a valma vrea să le soarbă!

Tăcu o vreme bătrînul, parcă privind îndărăt la toate cele întîmplate, la glorioasele lor fapte peste care se aşternuse o uitare de neiertat. Tăcea şi Simurgul, aşteptînd. Deodată, Zal reluă nestăpînit:

— De-ar vrea numai ţinutul, averea... dar din trunchi ¤ vrea rădăcina smulsă şi rodul în genunchi, ¤ de-atîta a fost bun Rustem luptînd o viaţă: ¤ ca viaţa lui să ţină acum de-un fir de aţă!

Puternicul Simurg îi spuse atunci să nu se lase abătut. Să-şi cheme fiul şi să aducă acolo sus şi calul. Zal trimise îndată veste în cetate. Se făcură tărgi, oşteni voinici puseră umărul, întocmiră schimburi, şi cu multă cazná îi aduseră.

Cînd îl văzu, pasărea măiastră îl dojeni blînd:

— O, tu, Rustem-Viteze! Cine, ce braţ păgîn te-a sfîrtecat la harţă? Au mintea-ţi nu mai ştie bine de rău să-mparţă? Luptînd c-un prinţ de sînge, de ce-ţi pui jar în sîn?

— Aveam o învoială şi şahii n-o ţinură... răspunse Rustem, dar Zal îi luă vorba:

— Stăpîne pe văzduhuri! O, pasăre măiastră! ¤ Coboară-ţi îndurarea pe soarta rea a noastră ¤ şi spune-mi: unde-n lume găsi-voi adăpost, dacă

Rustem se stinge, trăind eu fără rost? ¤ Pustie... vizuină de leu sau leopard ¤ va fi Zabulistanul, cînd holde, case ard, ¤ se spulberă sub spada de foc! Esfandiar ¤ va nimici tot neamul, va şterge un hotar ¤ ce l-am păzit în veacuri acoperiţi de glorii...

— Tăcere! Timpul trece! Curînd se ivesc zorii, ¤ iar vrăjile puterea şi-o pierd la prea-lumină! ¤ Simurgul puse astfel capăt plînsetelor, privi rănile cu luare-aminte, scoase patru vîrfuri de săgeţi din carnea voinicului, supse sîngele cu ciocul, şterse rănile cu aripa, şi îndată vlaga începu să se ivească şi să curgă din belşug în trupul uriaş. Îl sfătui apoi să şi le lege, să nu se lovească o săptămînă şi să le atingă din cînd în cînd cu o pană de Simurg înmuiată în lapte. Trecu apoi la Rakş care privea, aşteptînd cu botul fierbinte să-i vină rîndul. Lunecîndu-şi ciocul de-a lungul crupei, pasărea scoase şase vîrfuri de fier, îl atinse cu aripa şi, minune, numaidecît Rakş se simţi sănătos, ca şi cum nu ar fi suferit de nimic niciodată. Dădu chiar un nechezat vesel, care îl făcu şi pe Rustem să zîmbească. Însă după ce sfîrşi oblojelile, Simurgul întrebă şi pe Rustem:

— Bătrîne, ce pricină te-aduse iar la sfadă cu prinţul?

Rustem răspunse înciudat:

— De nu-mi vorbea de lanţuri, nimic nu mă-nfrica. ¤ Ci spune-mi tu, Simurge, cu-nţelepciunea ta: ¤ puteam eu înjosirea s-o-ndur fără de vină?

— Decît o vrajbă cruntă între vitejii ţării, ¤ mai de dorit, Rusteme, e calea împăcării. ¤ Nu-i clipa şi nici locul să nu dai ascultare, ¤ cînd şahul porunceşte. Puterea lui e mare. ¤ Te du la prinţ, îmbună-l. Aşa să faci, te-ndemn, ¤ iar dacă nu te cruţă, dispreţul e un semn ¤ că întrecînd măsura smintit aruncă sorţii ¤ şi lui Esfandiar îi sună ceasul morţii. ¤ Eu însumi îţi arăt un mijloc să te aperi.

Bucuros că se ivesc zori mai senini, nemaifiindu-i teamă de ruşinea încătuşării, Rustem răspunse:

— Dorinţa ta-i poruncă, şi n-o voi încălca. ¤ Sub ploaie chiar de săbii de-ar fi să stau, aş sta!

Iar Simurgul urmă:

— Mai ştiu încă o cale, dacă-mi urmezi îndemnul. ¤ Încalecă pe Rakş, şi vino să vezi semnul!

Rustem nu aşteaptă să i se spună şi a doua oară. Într-o clipă se aruncă în şa, galopînd sub zborul păsării măiestre ceasuri multe. De la un timp, o văzu rotindu-se la malul mării, deasupra unui tamarin uriaş. Nu trecu mult, şi Simurgul se opri în tamarin[1]. Povestea spune că o mireasmă îmbătătoare de mosc năpădi văzduhul în acele clipe. Era o noapte de vrajă, cum nu mai trăise Rustem: marea unduia întunecată pînă la nesfîrşit, topindu-se în cerul de catran. Privind în sus, spre slăvile în care se pierdea vîrful copacului, zări Simurgul cît un bulgăre de argint şi-l auzi grăindu-i parcă de pe altă lume:

— Alege ramura cea mai dreaptă şi mai subţire. Ia-o cu grijă, îndreapt-o la foc după meşteşug, caută-i un vîrf de fier, întocmeşte-i chibzuit penele dinspre coarda arcului... Aceasta va fi săgeata de care ţine soarta lui Esfandiar... Este vrăjită.

Rustem făcu întocmai, iar Simurgul îşi urmă sfaturile, călăuzindu-l în drumul de întoarcere:

---

[1] din arabă: *tamar hindi* - Arbore cultivat în regiunile tropicale, specie de palmier.

— De te-ntărîtă prinţul, tu nu te mînia. ¤ Înduplecă-l, vorbeşte-i cu cinste şi blîndeţe. ¤ Cu nici un preţ nu pune în faptă vicleşug. ¤ Se poate să se-ntoarcă şi el la vorbe blînde ¤ şi să-şi aducă-aminte de vremurile vechi ¤ cînd tu cutreierai în lung şi-n lat o lume, ¤ cînd înfruntai primejdii şi piedici şi-ai slujit ¤ la pacea şi unirea Iranului slăvit. ¤ Dar dacă nu te-ascultă, cuvîntul cu dispreţ ¤ dacă-ţi primeşte prinţul, sfidîndu-te semeţ, ¤ ca şi cum tu, Rusteme, n-ai fi ceea ce eşti, ¤ înmoaie-atunci săgeata de tamarin în vin ¤ şi încordează-ţi arcul spre ochii cu venin. ¤ Ţinteşte între ei ca şi cum ai ţinti ¤ spre tamarinul falnic din care ea e ruptă ¤ şi-ai vrea să i-o întorci, ca şi cum n-ar fi luptă. ¤ Sloboade struna-ntinsă... spre locul ei din frunte ¤ se va iuţi săgeata şi va cădea un munte: ¤ Esfandiar tiranul, ce te-a dorit în fiare. ¤ Dar nu uita, Rusteme, întîi doar împăcare ¤ să-i ceri... apoi săgeata, dacă nu-i chip altfel.

Pasărea măiastră îl îmbrăţişă şi pieri. Viteazul Rustem îşi pregăti săgeata vrăjită cu sufletul încărcat de un simţămînt necunoscut de el pînă atunci: îndoială şi ruşine. Socotea nedemn să lupţi cu astfel de arme şi era tare înciudat pe

Esfandiar care-l silise să ceară şi să dobîndească ajutorul Simurgului.

Şi cînd zorile începură să coboare de pe culmile munţilor, păşind cu sfială parcă printre umbrele nopţii, Rustem se întoarse la luptă împotriva lui Esfandiar.

Dar cu cît se apropia mai mult de oastea venită cu prinţul împotriva lui, cu atît mînia lua locul vorbelor înţelepte la care îl îndemnase pasărea măiastră.

Cînd ajunse, privind pe aceia care îi fuseseră tovarăşi de bătălii şi acum stăteau în faţă, vrăjmaşi din senin, de hatîrul unui şah înfumurat, o furie cumplită îi puse stăpînire pe gînduri. Clocotind, strigă spre Esfandiar:

— Hei! Tu, nesăbuite! Tot mă mai vrei în fiare? ¤ Tot nu ţi-ai mutat gîndul? Hei, tu, Esfandiare, ¤ m-auzi? Sau somnul dulce ţi-a cotropit fiinţa? ¤ Ci vino să ne batem, căci asta mi-e voinţa: ¤ să îmi crestez pe ţeastă-ţi năduful, ca o rană, ¤ şi rana să te doară, să vezi cît e de vană ¤ porunca lui Guştasp — minte de şah nerod ¤ ce te-a trimis la mine să i te-ntorci schilod!

La auzul acestor vorbe, Esfandiar îşi luă armele, îşi prinse platoşa şi strigă la rîndu-i mînios:

— Orbirea şi trufia ajung ades pe-o culme că, ¤ în prag de moarte, fiara nici moartea nu-şi adulmecă! ¤ Pieriţi-ar de pe lume şi zodia, Rusteme, ¤ că mi-ai uitat de arc în aşa iute vreme! ¤ Te-a vindecat vreo vrajă? Ai ocolit mormîntul ¤ căscat sub pasul tău, şi-acum te-mpinge vîntul ¤ cu farmece din spate să te întorci, bătrîne, ¤ să te zdrobesc, să-ngroape din tine ce-o rămîne ¤ nefericitul Zal, aflînd astfel tîrziu ¤ că e mai bine rob, nu leş într-un sicriu?

Văzîndu-l atît de înfuriat, Rustem băgă de seamă că trecuse peste îndemnul Simurgului, uitînd vorbele blînde, şi cu o sforţare îşi înmuie glasul:

— O, Esfandiar, viteaz între viteji, eşti tînăr şi însetat de lupte, dar nu-ţi înjosi inima şi mintea năzuind moartea unui erou bătrîn! Uită-mi vorbele nesăbuite ce mi-au scăpat fără voie, oricît de tari vor fi fost ele. Nu! Azi nu mai vin să mă bat, ci să cer cuvenită înţelegere, să-mi ocrotesc numele şi cinstea. De ce te-ai lupta cu mine? De ce ţi-ai înlătura din minte gîndul înţelept al judecăţii? Te

rog, pe Zaratustra al tău cel drept, te rog! Pe buna mea credinţă, pe Nuş-Ader şi Miri-Nuş, pieriţi nevinovaţi, pe măreţia şahilor, pe Soare şi pe Lună, te rog să nu mai pleci urechea la glasul ce îndeamnă către măcel năprasnic. O, de ai veni doar o dată în casa mea, cred că dorinţa de a-mi lua viaţa ţi s-ar topi ca un vis urît, deschizînd ochii. Iar eu mi-aş deschide porţile comorilor, ţi-aş încărca dobitoacele de povară şi-aş merge apoi cu tine să mă înfăţişez şahului. Oare nu vezi, Esfandiare, cum încerc să ocolesc pieirea unuia dintre noi? Sau chiar a amîndurora? Braţul tău şi al meu sînt încă de folos Iranului străbun. De ce să lipsim ţara de oricare dintre ele?

Dar Esfandiar nu putea şi nici nu avea cum să înţeleagă o schimbare atît de mare în purtarea lui Rustem, petrecută într-o clipă, de aceea răspunse răspicat:

— Te ştii în ziua luptei, în ziua cea de spaimă: ¤ unde găseşti minciună cît gura ta îngaimă? ¤ Îţi meştereşti senină înflăcărata-ţi faţă, ¤ făgăduieşti ospeţe, comori, să scapi cu viaţă. ¤ Şerpească viclenie răstălmăcind porunca. ¤ Să capeţi îndurare, în fiare te aruncă! ¤ Supune-te poruncii,

de vrei crezarea-ntreagă: ¤ tu singur adu lanţuri şi singur tu te leagă!

Rustem încercă din nou:

— O, prinţule! Te-ndură! Un strop dă-mi de-ascultare: ¤ mă poţi lega de tine altcum decît cu fiare! ¤ Încearcă, eşti un prinţ de straşnică ispravă. De ce mă vrei în lanţuri? De ce să torni otravă ¤ în cupa unei vieţi ce-nclină spre apus? ¤ E vorba ta din urmă? Atît mai ai de spus?

Dar Esfandiar îl înfruntă trufaş:

— Dar cît să te mai rabd să trăncăni în deşert? ¤ Chiar de-aş putea s-o fac, nici eu nu te mai iert! ¤ Mi-ai omorît copiii... Pe şah vrei să-l înfrunt? ¤ Purtare fără seamăn, păcatul cel mai crunt: ¤ cine de şah n-ascultă, cine pe şah înşeală! ¤ Ce-mi ceri e răzvrătire sau e curat sminteală.

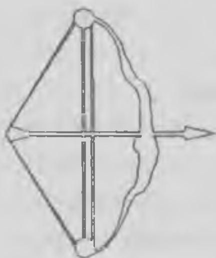
— Spre pace, orice cale găseşti, dar, că e ruptă?

— Alege între lanţuri, sau moartea ta în luptă! ¤ Atît mai spuse neguros Esfandiar, şi împietri aşteptînd.

Rustem înţelese că rugăminţile nu mai folosesc la nimic. Întinse arcul şi aşeză cu grijă săgeata din lemn de tamarin, înmuiată în vin.

Viteazul încăpăţînat, Esfandiar, văzîndu-l că umblă la arc şi tolbă, crezu că şovăie să înceapă lupta cu alte arme şi-i strigă în batjocură:

— Cu vicleşuguri încă tu nu vrei să-nceţi? Voi slobozi în tine săgeţi după săgeţi, ¤ o funie-mpletită — săgeată cap-la-cap: ¤ Doar ciuruindu-ţi pielea de tine vrei să scap?

Rustem tăcu şi se grăbi să potrivească săgeata pe care o slobozi din toată năpraznica întinsoare a arcului de-a dreptul între ochii lui Esfandiar... Şi lumea se întunecă înaintea nefericit-strălucitului fecior de şah. Trupul de chiparos se încovoie, puterile îl părăsiră şi leşină, agăţîndu-se de coama calului său negru. Arcul chinezesc pe care ştiuse să-l mînuiască atît de iute, încît făcea, după cum el însuşi spusese cu o clipă mai devreme, funie de săgeţi, îi scăpă din mînă în sîngele ce înroşea ţărîna.

Cu nesfîrşită părere de rău Rustem rosti:

— Tu ai sădit sămînţa acestui rod amar. ¤ O singură săgeată... şi mori, Esfandiar!

Chiar atunci strălucitorul prinţ căzu de pe cal cu capul în jos. Rămas cîtăva vreme în nesimţire, se zvîrcoli, se întinse şi apoi se trezi. Apucă săgeata şi o smulse din trup. Baman şi Beşutem, aflînd că steaua lui Esfandiar pălea, veniră în grabă cu strigăte de jale, sfîşiindu-şi veşmintele şi îmbrăţişîndu-l.

Esfandiar găsi putere să vorbească, în pragul morţii:

— Pe lume, veşnic, nimeni nu poate să rămînă... ¤ Tot ce trăieşte are culcuşul în ţărînă... ¤ Dar nu vreo vitejie a lui Rustem mă-nvinge. ¤ Un ram de tamarin — şi viaţa mi se stinge... ¤ Cu farmece... descîntec... Zgripţurul de Simurg... ¤ săgeata lui vrăjită mă prăvăli-n amurg...

Rustem plînse de durere, căindu-se că s-a lăsat împins la astfel de faptă. Că tot ce spunea Esfandiar era adevărat, că, folosind săgeata vrăjită la ananghie, a ţinut în cumpăna arcului viaţa prinţului, deşi încercase mai înainte în toate chipurile să înlăture durerosul sfîrşit.

Esfandiar auzindu-l îl chemă aproape şi-i spuse cu ultimele puteri:

De greabănul vieţii m-agăţ... dar în zadar...
Ascult-acum, Rusteme, pe Prinţ-Esfandiar!
Îmi deapăn firul iute şi crud spre nefiinţă,
Ascultă-mi cea din urmă, îndurerat-dorinţă!
O, nu eşti tu pricina năpăstuirii mele!
Şi dac-a fost aşa, aşa sta scris în stele...
Tu n-ai fost decît mîna, n-ai fost decît unealta...
Mintea ce-a pus la cale a fost, cum bănui, alta.
Nici tu, şi nici Simurgul! Şahul mi-a vrut prigoana,
Să-şi ghiftuie mîndria cu tronul şi coroana
Făgăduite mie pe cînd era-n strîmtoare...
Îl sature urzeala-i... şi fiul lui cînd moare!
Îţi las... limbă de moarte... pe fiul meu, Baman,
Pe viitorul şah... Să-l iei în Zeistan,
Ferindu-l de Guştasp... să-l ţii şi să-i fii tată...
Şi să-l ajuţi la cîrmă... cînd va fi şah... odată!

Esfandiar oftă adînc şi mai spuse: "Guştasp mi-a vrut pierzarea..." şi sufletul său părăsi trupul rănit de moarte, care se aşternu în ţărînă fără suflare.

MOARTEA LUI RUSTEM-VITEAZUL

Rustem avea un frate vitreg zămislit de Zal cu o frumoasă roabă din odăile femeilor sale. Roaba cînta minunat din gură şi din strune şi, fermecîndu-l pe Zal, aduse pe lume un fiu, care prin strălucirea sa făcea să pălească aştrii de pe cer. Semăna cu Sam-Pahlivan la chip, şi tot neamul viteazului a fost bucuros văzîndu-l. Şi Zal i-a dat numele de Segad.

Cînd s-a făcut mare, l-a trimis pe Segad în Industan, la şahul din Kabul, care nu avea urmaşi. Tînărul ştia să mînuiască ghioaga şi arcanul, avea o înfăţişare plăcută şi era iute la minte. L-a îndrăgit şahul şi i-a dat de soţie pe fata sa cea mai mică, încărcîndu-l şi cu bogăţii nenumărate. L-a înconjurat apoi cu grijă şi sfaturi, pregătindu-l să-i fie urmaş la tron.

În vremea asta, Rustem nu-şi vedea fratele decît rar. De cînd unise poporul Iranului, Industanului şi Turanului într-un singur stat puternic şi paşnic, Rustem primea în dar, în fiecare an, din Industan şi din Turan, cîte o piele de vacă, în semn de recunoaştere a puterii şi înţelepciunii sale.

Marii dregători ai ţării găseau cu cale însă că acest dar, care nu făcea decît un dirhem[1], ar fi trebuit să dispară, socotindu-l înjositor pentru ei — un fel de bir. Stăpînitorul din Kabul, acum cînd Segad era ginerele său, credea că nu o să i se mai vorbească de acest aşa-zis bir. Dar cînd sosi vremea, oamenii lui Rustem veniră să-l ceară. Amarnic se mîniară toţi, şi poate nu atîta şahul cît Segad, fratele vitreg al lui Rustem, pe care-l rodea invidia faţă de gloria viteazului Pahlivan, şi care-i împărtăşi socrului său, clocotind de furie:

— Scîrbit mă simt de lume şi nedreptatea ei! ¤ De ce mă umileşte de dragul unei piei? ¤ Făcuţi sîntem de-un tată... mai vîrstnic e Rustem. ¤ De ce mai cere birul? Să-l simt şi să mă tem ¤ de oastea lui, de ei, de gloriile lor? ¤ De ce să mă-ngenunche?

Vorbind aşa, vorbi pe inima socrului, care de mult cîrtea, dar curaj nu avusese nicicînd să i se împotrivească lui Rustem făţiş, necum să-i plănuiască pieirea.

Nopţi întregi se socotiră şi puseră la cale un plan mîrşav. Lui Segad îi dădu prin cap să facă

---

[1] drahmă, monedă măruntă.

şahului din Kabul o petrecere la care să poftească tot ce avea cetatea mai de seamă — înţelepţi, dregători şi capete de oaste. Să cînte muzicile şi să curgă din belşug vinul. Iar cînd veselia va fi în toi, şahul să-l ocărască pe Segad cu nepăsare şi vorbe grele.

— Văzîndu-ţi purtarea nedreaptă şi luînd martori pe toţi cei de faţă, mă voi preface adînc jignit, mă voi ridica de la masă şi în văzul lumii voi pleca în Zabulistan să mă plîng lui Rustem. Ajuns acolo, îi voi spune anume că m-ai luat în batjocură, atît pe mine, cît mai ales pe el. Înfumurat şi mîndru cum este, nu va răbda ocara şi va veni să-ţi ceară socoteală. În timpul ăsta tu să-i pregăteşti moartea, dar nu prin luptă, ar fi greu să-l doborîm aşa, ci prin viclenie. Vei săpa gropi ca acele capcane pentru prins fiare. În fundul lor vei pune să se înfigă ţăruşi, săbii şi suliţi ascuţite. Să fie apoi acoperite cu dibăcie, dar încăpătoare, aşa ca să-l cuprindă şi pe armăsarul Rakş, cu Rustem cu tot, cînd va fi să cadă într-una din ele. Acesta este planul, iar tu să-l treci în faptă! îi spuse Segad.

Şahul s-a cutremurat de îndrăzneala ginerelui său, dar s-a alăturat lui şi aşa a făcut.

În focul petrecerii, vinul şi cîntecele curgeau în valuri. Segad aştepta să înceapă şahul cearta socotită. Dar frica şahului în faţa nelegiuirii ce urma era mai puternică decît dorinţa de a-l ucide pe Rustem. De aceea tăcea, tăcea mereu, şi timpul trecea. Nerăbdător şi înfierbîntat de aburul beţiei, tot Segad a început prin a-i striga şahului:

— Eşti un fricos şi de neam prost, bătrîne! De neam ales, din astă adunare nu-s decît eu! Rustem îmi este frate, iar înţeleptul Zal îmi e părinte! ¤ Mai multe ce pot să-ţi spun? Nici nu-s cuvinte ¤ să-nfăţişeze o mai mare falā. ¤ Mărunţi pe lîngă mine sînt toţi în astă sală!

Văzînd că începutul e făcut, dar mai ales de ochii lumii uluite de îndrăzneala tînărului, şahul intră în primejdioasa horă iscată de Segad. Răspunse mînios:

— De ce-aş tăcea mereu privind la tine? ¤ Nu eşti de neam cu Sam şi nici cu Zal. Nu ţi-e ruşine ¤ să spui că ai fi frate cu Rustem? De cîte ori veni

să-ţi zică "frate"? ¤ Eşti fiul unei sclave cu purtări sfruntate, ¤ şi meriţi numai poarta s-o păzeşti. ¤ Un fiu de sclav, Segad, atîta eşti!

Sorţii fuseseră aruncaţi! Prefăcută sau neprefăcută, cearta izbucnise.

Segad ţîşneşte într-o clipă, mînios, încalecă pe cal şi ia drumul Zabulistanului. Şahului din Kabul nu-i mai rămînea alegere. Trebuia să împlinească şi restul mîrşăviei. Puse aşadar să se sape o mulţime de gropi într-un ţinut cu vînat bogat.

În timpul acesta Segad, cu inima plină de ură şi suspinul pe buze, ajunse la curtea bogatului său părinte. Cînd îl zări Zal, care de mult nu-l văzuse, rămase încîntat de statura lui falnică, de înfăţişarea-i regească. După ce îl întrebă de cîte toate, îl trimise să-l vadă şi Rustem, care se bucură pe faţă şi din toată inima de cum arată tînărul ce-i era frate numai după tată. Îi spuse chiar:

— Din neamul lui Sam, leul, se nasc numai viteji. ¤ Am auzit de tine că eşti şi cumsecade. ¤ Mă bucur că mi-eşti frate. Să ne trăieşti, Segade! ¤ Dar spune-mi, la Kabul, merg treburile bine? ¤ Ce face socrul tău? Şi ce spune de mine? ¤ Ajunsu-m-a o

vorbă... ţineam la o cinstire. ¤ Dar pielea cea de vacă ar fi iscat cîrtire ¤ ... E-adevărat? Sau... cum?

— De-aceea, drag Rusteme, m-am aşternut la drum. ¤ Cît despre şah... mai bine ar fi să nu mă-ntrebi. ¤ N-aş vrea să mă amestec... Sînt prea gingaşe trebi... ¤ zicea că, pînă cînd o să-ţi plătească bir? ¤ Că eşti hulpav, Rusteme... dar ce să-ţi mai înşir ¤ tot ce zicea, hainul... că n-ai fi al lui Zal... ¤ De-un timp, de cînd se-mbată, mă suduie-ntr-un hal, ¤ că nu găsesc cuvinte să îndrăznesc să-ţi spun... ¤ De tine mai zicea: "E un bătrîn nebun"... ¤ Că ţi-ai ucis copilul, de glorie avar, ¤ cum l-ai ucis asemeni şi pe Esfandiar... ¤ De-aceea am plecat... Bine-ar fi fost să tac...

Spunînd acestea, Segad stătea cu ochii în pămînt şi se prefăcea adînc întristat. Săgeata vicleniei îşi atinse însă ţinta. Rustem începu să clocotească de mînie şi izbucni deodată, ca în vremurile tinereţii năvalnice:

— Să taci? Dar astea-s vorbe ce trebuie ascunse? ¤ Răstălmăcite fapte în minţi mişele-ajunse? ¤ Segade, fii pe pace! Nici nu gîndesc să-l iert. ¤ Pe şah, cu buzduganul porni-voi să mi-l cert. ¤ În locul lui, Segade, tu vei purta

coroana. ¤ Plecăm! Îi vîntur oastea... Nu scapă nici cu goana. ¤ Din gaură de şarpe îl scot, de-ntind doar mîna... ¤ iar de-a avut vreun soare, i-o zace în ţărîna ¤ cu care-i umplu gura spurcat-clevetitoare, ¤ cînd retezatul cap i-o sta lîngă picioare!

Rustem nu porni însă numaidecît. Îl mai ţinu cîteva zile pe Segad, înconjurîndu-l cu cinste şi preţuire, găzduit într-un palat măreţ. Îşi alese din oaste pe cei mai destoinici viteji care-şi arătaseră curajul în multe bătălii şi le porunci să se pregătească pentru a merge la Kabul. Văzîndu-l că întocmeşte o oaste atît de puternică, vicleanul Segad îi ieşi în cale într-o zi şi-i spune:

— Dar pentru cine oaste? E-atîta de mişel!... ¤ Pui preţ pe el mai mare decît şi-ar pune el... ¤ Căci şahul din Kabul singur mormîntu-şi sapă ¤ de ţi-ar citi, Rusteme, numele scris... pe apă!

Îi mai spuse apoi că nimeni n-ar îndrăzni să-i stea în faţă să-l înfrunte. Ar avea cineva îndrăzneala să-l aştepte cu arme? Mai mult chiar, era sigur că, ştiindu-l pe ginere plecat înspre Zabulistan, şahul se şi căieşte de vorbele spuse mai des la beţie şi că îi va ieşi înainte cu căpeteniile Kabulului, să-i ceară îndurare.

Rustem găsi că are dreptate şi micşoră numărul ostaşilor la o sută de călăreţi şi o sută de pedeştri, iar însoţitor de cinste luă pe fratele său, Zevare.

În vremea asta, la Kabul, şahul a ales un loc bogat de vînat, a săpat cîteva zeci de gropi mari şi adînci pe care le-a împănat cu suliţi, ţăruşi, lănci şi săbii tăioase, cu mînerul înfipt în pămînt. Cu multă dibăcie gurile gropilor au fost apoi astupate, aşa ca nici ochiul omului, nici al calului să nu bănuie primejdia.

Cînd porniră din Zabulistan, Segad avu grijă să trimită pe ascuns, înainte, un călăreţ pe un cal iute, să-l vestească pe şah că Rustem soseşte fără oaste şi că trebuie să-i vină în întîmpinare spre a-i cere umilită iertăciune pentru vorbele nesocotite spuse pe seama lui. Şahul ieşi, dară, din cetate, "pe limbă cu miere şi-n inimă fiere". Zărindu-l pe Rustem, descălecă de departe, îşi scoase tichia indiană de pe cap şi înaintă cu capul descoperit şi mîinile pe frunte, îşi smulse şi încălţările din picioare, ca semn de mare părere de rău, văicărindu-se şi vărsînd lacrimi cît pumnul.

Atingînd pămîntul cu capul, i se înclină pocăit cu bine-alese cuvinte:

— M-am îmbătat, netrebnic, ocară grea rostii... căinţa îmi rămîne şi îndurarea ta... ci iartă, dar, greşeala... în văzul tuturor îmi plîng amar sminteala!

Rustem îl iertă, îl pofti să-şi acopere capul şi să se încalţe, îi făcu cinstire ca unui prinţ şi-i spuse să încalece şi să pornească la drum împreună, fără să bănuiască nici urmă din toată prefăcătoria şahului.

Şi era în faţa cetăţii Kabul o cîmpie a cărei proaspătă verdeaţă încînta ochiul şi mîngîia inima. Pîraie, copaci şi flori de nu-ţi venea să treci fără a te opri îndelung. Aici porunci şahul să se aducă toate cele pentru un ospăţ ca în basme, cum se cuvenea la sosirea lui Rustem-Viteazul. Iar cînd în mijlocul petrecerii vinul îşi suise aburii încălzind minţile, îl îmbie pe înaltul său oaspe, ştiindu-l dintotdeauna dornic de vînătoare, să meargă în anume locuri pentru el păstrate, unde hălăduiesc sălbăticiunile în turme: berbeci, asini sălbatici şi căprioare. Cu un cal iute, nu se putea închipui o vînătoare mai bogată şi mai voinicească.

Cum se putea împotrivi Rustem unei asemenea ispite? Porunci să se pună şaua pe Rakş şi să se dea drumul şoimilor pe cîmpie. Aşeză arcul regesc în taşcă. Alături de Zevare, Segad şi alţi cîţiva bărbaţi aleşi, galopă întins spre locurile arătate de şah. Alaiul se răspîndi la întîmplare, dar Segad avu grijă să-l îndrepte pe Rustem spre locurile cu gropi. În preajma lor, Rakş, simţind mirosul de pămînt proaspăt răscolit, începu să sforăie, se ridică pe copitele dinapoi şi dădu semne mari de teamă. Rustem nu înţelese decît că ar fi vreo pandalie şi răsfăţ de animal răzgîiat şi îl îndemnă cu călcîile, făcîndu-l să înainteze. Dornic să nu-i ia altul înainte la doborîrea primei sălbăticiuni, scoate chiar biciul, fiindcă Rakş se încăpăţîna să nu se mişte din loc, şi-l loveşte fără milă cum nu mai făcuse vreodată. Calul se repede îngrozit înainte şi, dintr-un salt, ajunge între două gropi, unde din nou frămîntă pămîntul în copite, împotrivindu-se mersului. Alt bici, mai neîndurător, îl face să sară peste groapa ce-i stătea, simţită numai de el, în faţă. Dar săritura este acum prea lungă... dincolo de ea, o altă capcană în adîncul căreia Rakş cade cu picioarele dinainte,

străbătînd înşelătorul înveliş de pămînt. Fundul gropii, înţesat de săbii şi suliţi, îi pătrunde pe amîndoi odată. Vitejia era acum de prisos, iar fuga cu neputinţă. Din crupele bunului Rakş şi din pieptul viteazului sîngele ţîşneşte în valuri. Rustem mai găseşte însă tărie să-şi smulgă trupul din spăngi şi să se caţere din străfund pe marginea gropii, leşinînd apoi de durere.

După un scurt răstimp, cînd deschise ochii, Rustem văzu lîngă el pe Segad şi înţelese din sclipirea de răutate a ochilor şi rînjetul ce-i schimonosea faţa că el pusese la cale uneltirea vicleană, că el îi era duşmanul şi el îl răpunea.

Străfulgerîndu-l cu privirea, Rustem îi spuse:

— O, frate! Vitreg frate, născut cu piază rea! ¤ Tu, dar, ai pus la cale, netrebnic, moartea mea? ¤ Întregul neam iran în inimă îmi bate, ¤ cînd pier azi în legendă vîndut de tine, frate! ¤ Dar însuţi tu, Segade, tu însuţi ai să pieri ¤ ca luntrea pe furtună, ca ziua cea de ieri. ¤ Eu te credeam aproape... dar erai mort de-atunci, ¤ mai mort decît chiar moartea în care tu m-arunci! ¤ Căci numele "Segad", pentru ce-ai fost în stare, ¤ în veac de veac, de-a pururi, va însemna: Trădare!

Lăţindu-şi rînjetul, Segad răspunse cu venin:

— Ba eu socot bun cerul şi nimeni nu va plînge ¤ în urma ta, Rusteme! Vărsaşi atîta sînge! ¤ Atîţia regi supuşi, atîtea oşti izbit-ai.

— Am vrut unire, pace, şi viaţă ca în basme ¤ popoarelor de- o limbă şi de-o credinţă-n bine — ¤ menirea mea pe lume... A ta a fost... ruine!

În acea clipă sosi din depărtare şahul din Kabul şi, zărind pe viteazul Rustem atît de greu rănit, se făcu a băga de seamă că rănile nu i-ar fi oblojite:

— O, mîndru cap al oastei, dar ce ţi s-a-ntîmplat în timpul vînătorii? ¤ În grabă mă întorc să vin cu leac de preţ şi tămăduitorii ¤ ... Ci iată, lacrimi grele, fierbinţi, îmi curg de milă...

— Să pieri de dinainte-mi, şacal nemernic! Pieri, ¤ să nu te port şi-n moarte — povară — în privire. ¤ Vînzarea mă-mpresoară ¤ în clipa cea din urmă... Rustem... e dat să moară ¤ răpus de viclenie, cum vicleniţi poporul: ¤ trădare... biruri... lanţuri... şi-atît de des... omorul!...

Îşi îndreptă apoi privirea către vitregul Segad:

— Fiindcă tot m-a ajuns nenorocirea, mai poţi cu o faptă să-ţi speli cît de cît din păcate: Scoate-mi arcul din teaşcă, întinde-l şi-l aşază cu două săgeţi lîngă el în faţa mea. S-ar putea ca înainte de a-mi da duhul să vină vreun leu şi să mă rupă. Ar fi un sfîrşit nemeritat de un erou. Mi-ar putea fi arcul atunci de folos...

Segad îi scoase arcul, întinse şi legă coarda, îl mai întinse o dată să-l încerce şi apoi, mulţumit de moartea care se apropia de viteaz, i-l aşeză în faţă, zîmbind. Rustem apucă arcul, chircindu-se de durere... Deodată, lui Segad i se făcu frică; mişelului nu-i trecuse prin minte că bătrînul s-ar mai putea folosi de armă. Înspăimîntat, căută ascunziş în scorbura unui copac secular din preajmă. Rustem încordă arcul cu toată vlaga ce-i

mai rămăsese şi slobozi săgeata care străpunse dintr-o parte în alta copacul, trecînd prin trupul lui Segad şi ţintuindu-l astfel pentru vecie... Vaierul ucigaşului ucis se ridică în văzduh, odată cu gemetele lui Zevare, fratele bun al marelui Pahlivan, care se stingea şi el din viaţă împreună cu alţi viteji căzuţi în gropile din jur.

— Cui pot eu mulţumi? şopti murind Rustem.
Că împăcat... sfîrşitul îl vreau, îl cer, îl chem...
Şi-o clipă mai nainte de-a-mi asculta chemarea,
În cea din urmă clipă... am pedepsit trădarea...

CUPRINS

Editor: Dumitru Ioncică

Coli de tipar: 12. Format: 32/70x100.
Hîrtie scris 70x100/70. Coperta: carton velin 70x100/120.
Bun de tipar: 31.07.1992. Apărut: 1992.
Tiparul executat la "POLSIB" S.A. Sibiu
Sub comanda: 2A 174
Tiraj: 10.000 ex

Abu'l Quasim **FIRDOUSI** sau Ferdawsi Abul Quasim Mansur (934-1020 sau 1025, Tuz, provincia Khorasan) este cel mai mare poet al literaturilor orientale, un Homer al persanilor.

Opera sa, *Cartea Regilor – Şah Nameh*, epopeea naţională persană, este socotită alături de "Iliada", "Odiseea", "Ramayana" ş.a. printre cele mai de seamă creaţii ale literaturii universale. Ea cuprinde istoria mitică a Iranului de la origini pînă la cucerirea sa de către arabi. De-a lungul timpului, *Cartea Regilor* a exercitat o înrîurire covîrşitoare asupra întregului Orient islamic slujind drept model pentru orice creaţie epică, timp de secole, ca şi eroul principal, legendarul viteaz Rustem, care este o întruchipare vie a eroismului şi geniului iranian.

Repovestirea de faţă este, după cum cititorul îşi va da seama singur, un fericit exemplu despre ce se întîmplă cu o capodoperă cînd este asumată de un om de talent şi inteligent, harnic totodată în respectul său faţă de spiritul originalului.

ISBN 973-9021-07-7

Lei 448 + 2 TL = 450